

Strängnäs domkyrka

Gravminnen

SVERIGES KYRKOR
SÖDERMANLAND

ROBERT BENNETT
ERIK BOHRN

HÄR VNDER LIGGER BEGRAFVEN SALIGH
HOOS GUDHI HINDRICK ALBRECT SON MED
SINE 4 HUSTROR HUILKEN AR I HERRANOM
AFSOMPNADE DEN 2 FEBRUARI 1627.

Strängnäs domkyrka

II:1

Strängnäs domkyrka

II:1 GRAVMINNEN

SÖDERMANLAND BAND II:1

Av ROBERT BENNETT och
ERIK BOHRN

VOLYM 159 AV SVERIGES KYRKOR, KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

GRUNDAT AV SIGURD CURMAN OCH JOHNNY ROOSVAL

PÅ UPPDRAG AV KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

UTGIVET AV STEN KARLING OCH ARMIN TUULSE

Almqvist & Wiksell Stockholm 1974

UTGIVET MED ANSLAG FRÅN
KONUNG GUSTAF VI ADOLFS 80-ÅRSFOND
FÖR SVENSK KULTUR OCH
STATENS HUMANISTISKA FORSKNINGSRÅD

Översättning till engelska av bildtexter och sammanfattning har utförts av Albert Read. Fotos, negativ, anteckningar och excerpter förvaras i ATA.

*Fotografer: S Curman 1907–1909, N Åzelius 1933–1934
samt S Hallgren 1974.*

Grafisk formgivning: Vidar Forsberg

*Omslagsbilden återger mittpartiet av ett epitafium
över borgmästaren i Strängnäs Henrik Albrektsson, d 1627.*

*På omstående sida: Biskop Anunds sigill under Magnus Ladulås gåvobrev
11/9 1288. DS nr 975.*

ALMQVIST & WIKSELL TRYCKERI AB UPPSALA 1974

ISBN 91-7192-168-0

Förord

Med föreliggande volym påbörjas beskrivningen av Strängnäs domkyrkas inredning och inventarier. Ett råmanuskript till beskrivningen av domkyrkans gravmonument, epitafier, minnesstenar, efterreformatoriska gravstenar samt begravningsvapen utarbetades i början av 1940-talet av fil dr Erik Bohrn, huvudförfattare till den i två volymer (100 och 124) publicerade redogörelsen för domkyrkans byggnadshistoria. Manuskriptet har bearbetats och väsentligt utökats av antikvarie Robert Bennett, som också svarat för redigeringen. Översättningen till svenska av latinska inskrifter har utförts av redaktören vid Svenskt Diplomatarium Hedda Roll och fil kand Svante Nyberg.

I slutet av volymen redovisas för i denna del använda tryckta källor och litteratur. Fullständig källförteckning för band II kommer att ingå i det sista häftet i bandet.

Det är utgivarna angeläget att till författarna och deras medhjälpare framföra ett tack för ett omsorgsfullt utfört, mödosamt arbete. Vår tacksamhet riktar sig också till domprosten teol dr Robert Murray för det intresse och det stöd han skänkt det fortsatta arbetet med Strängnäs domkyrkas beskrivning. Tacksamt erkännes mottagandet av anslag från Kyrkorådet i Strängnäs domkyrko- och Aspö församlingars pastorat samt från Strängnäs Gille såsom bidrag till arbetets illustrering. Anslagen har använts till bekostande av volymens båda färgbilder. Färgillustrationen av Karl IX:s och Kristina d ä:s begravningsregalier har välvilligt ställts till Sveriges Kyrkors förfogande av Albert Bonniers förlag AB.

Under tryckläggningen av denna volym har Sveriges Kyrkor drabbats av en svår förlust genom bortgången av fil dr Per-Olof Westlund, från 1930 till sin pensionering verksam vid Riksantikvarieämbetets byggnadsminnesavdelning och under många år dess chef, sedan 1966 en av vårt verks utgivare. Genom sin vidsträckt monumentkännedom och administrativa erfarenhet samt sina omfattande kunskaper och byggnadsarkeologiska insikter var Per-Olof Westlund en tillgång för Sveriges Kyrkor, som är svår att ersätta. Med fast övertygelse om nödvändigheten av att föra det av hans lärare Sigurd Curman och Johnny Roosval grundade företaget vidare ägnade han under de sista åren av sin levnad en stor del av sina krafter åt vårt företag. Vi beklagar att han inte förunnades att avsluta den undersökning och beskrivning av St Clemens ruin som skulle inleda Sveriges Kyrkors behandling av de så konsthistoriskt betydelsefulla monumenten i Visby. Vi alla som är knutna till Sveriges Kyrkor känner tacksamhet för vad Per-Olof Westlund gav oss av initiativ och sakkunskap. Vi kommer länge att känna den värmande och inspirerande utstrålningen från hans helgjutna personlighet.

Stockholm i augusti 1974

Sten Karling

Armin Tuulse

Innehåll

FÖRORD	5
GRAVMINNEN	
<i>Gravmonument</i>	9
<i>Gravvalv och kistor</i>	48
<i>Epitafier</i>	62
<i>Minnesstenar och minnestavlor</i>	73
<i>Runstenar</i>	77
<i>Gravstenar</i>	78
<i>Begravningsvapen</i>	106
<i>Begravningsfanor</i>	113
<i>Karl IX:s och Kristina d ä:s begravningsregalier</i>	116
NOTER	120
TRYCKTA KÄLLOR OCH LITTERATUR	127
FÖRKORTNINGAR	128
SUMMARY	128
PLANSCHER	
<i>Epitafier, minnesstenar, begravningsvapen</i>	
<i>Gravstenar</i>	

STRÄNGNÄS DOMKYRKA

II:1 Gravminnen

Strängnäs domkyrkas roll som gravkyrka har behandlats på olika platser i tidigare delar av denna beskrivning. Den medeltida byggnadshistorien för de kapell utmed domkyrkans södra, norra och västra murar, vilka numera till största delen fungerar som gravkor finns beskriven i bd I: 1, s 188 f samt s 300 f. De olika gravvalvens och gravkorens

historia efter reformationen återges i bd I: 2, s 387 f.

I föreliggande volym behandlas de gravmonument, gravstenar, epitafier, begravningsvapen, begravningsfanor, sarkofager, kistor m m, som befinner sig i kyrkan och i de viktigaste av gravvalven. Viktigare gravvårdar på kyrkogården har beskrivits i bd I: 2, s 487 f.

Gravmonument

Monumentet över prinsessan Isabella

Omkring år 1580 lät Johan III sin betrodde konstnär, den såväl som skulptör som arkitekt verksamme Willem Boy utföra det ännu bevarade monumentet över prinsessan Isabella (fig 1–2), som avlidit i späd ålder 1566. Monumentet är sedan restaureringen 1907–1910 uppställt nedanför epitafiet över hertiginnan Maria (se nedan) på korets andra pelare från öster i norra raden; dessförinnan hade det sin plats strax öster om östligaste pelaren.

Huruvida detta var den ursprungliga platsen kan nu inte avgöras. 1678 fick en stenhuggare i uppdrag att sammansätta och uppbygga monumentet, vilket kan tyda på att det detta år flyttades.¹ Ursprungligen omgavs monumentet av ett järngaller,² även det tillverkat omkr 1580; detta är nu spårlöst försvunnet.

Sarkofagen, som står på en fotplatta av brun ölandskalksten är av brun- och grågrönspräcklig

ölandskalksten; på locket finns en liggande bild i alabaster av den lilla prinsessan med huvudet viltande på en tofsprydd kudde och enligt tidens sed iklädd en vuxen dams dräkt (fig 1). Figuren bär spår av förgyllning. På täckstenens hörn har funnits kungliga kronor i alabaster, av vilka tre är bevarade och en numera placerad mitt på stenens nedre kortsida. Mitt på vardera långsidan finns en liten tavla av alabaster utan inhuggningar. I silverkammaren förvaras en kartusch av vit alabaster med riksvapnet i relief; kartuschen, som visar spår av förgyllning och blå färg och vars nedre vänstra hälft saknas, har tillhört monumentet och antagligen varit placerat på den västra kortsidan. På östra kortsidan satt förmodligen en liknande kartusch, vilken omnämns i inv 1776 och på vilken på latin lästes Lukas 18: 16 och antagligen också 17. På sarkofagens långsidor finns inskrifter med inhuggna, förgyllda versaler. Den ena lyder: HIC ISABELLA

Fig 1. Prinsessan Isabella, d 1566. Alabasterskulptur, utförd omkr 1580 av Willem Boy. Foto S Hallgren 1974.

Princess Isabella, † 1566. Alabaster effigy executed c 1580 by Willem Boy.

Fig 2. Monument över prinsessan Isabella, d 1566. Foto R Bennett 1974.
Monument to Princess Isabella, † 1566.

SERENISSIMI PRINCIPIS / DNĪ IOANĪS III SVECOR⁹ WADĀ-
LOR⁹ Q⁹ / REGIS FILIA PRIMOGENITA REQUIESCIT QVE /
OBIIT IN ARCE GRIPSHOLM MENSE IANVARIO /
ANNO SALVTIS MDLXVI (= Här vilar Isabella, förstfödd dot-
ter till den upphöjde fursten, herr Johan III, Sveriges
och Vendes konung. Hon avled på Gripsholms
slott i januari månad i Herrens år 1566). På den
andra sidan läses: REGIA PROGENIES PARVO HOC ISA-
BELLA SEPVLCHRO / SPES QVONDAM PARENTIS MARMORE
TECTA IACET / CVI IN TERRIS IDEO BREVE CONTIGIT
AEVI / ESSET VT IN CELIS LONGIVS ANTE DEVM (= Det
kungliga barnet Isabella, en gång sina föräldrars
hopp, ligger i denna lilla grav, av marmor täckt. På
jorden förunnades hon ett kort livsspann, för att hon
desto längre skulle vistas i himmelen inför Gud).
Mått: lockets nedre skiva: 107 × 70 cm; liggskivan:
80 × 43 cm; totalhöjd: (figuren ej inräknad) 71 cm.

Monumentet över fröknarna Margareta Elisabeth och Elisabeth Sabina

Den 24 september 1580 föddes hertig Karls dotter
Margareta Elisabeth och den 12 mars 1582 hans
dotter Elisabeth Sabina; den förra dog 6 juli 1585
och den senare 29 augusti samma år. De båda barn-
ens bortgång vid fem respektive tre års ålder tycks
hos hertigparet ha framkallat en önskan att genom
en gravvård bevara minnet av de små döttrarna åt
framtiden.

Av monumentet över de små »fröknarna» åter-
står nu endast en platta av huggen brun kalksten
(54 × 53 cm) med en tunn karnissvängd profil längs
kanten på ena sidan. Av ytbehandlingen på plattans
lodräta kanter framgår att de inte varit avsedda att
synas. På skådesidan finns följande inskrift i ver-

Fig. 3. Gravmonument över Mauritz Sture och Anna Horn af Åminne. Mörkö kyrka, Sö. Sarkofagen har samma uppbyggnad som det nu försvunna monumentet över prinsessorna Margareta Elisabeth och Elisabeth Sabina i Strängnäs domkyrka. Foto R Bennett 1974.

Monument in memory of Mauritz Sture and Anna Horn af Åminne. Mörkö Church, Södermanland. The tomb-chest has the same construction as the now lost monument to Princesses Margareta Elisabeth and Elisabeth Sabina in Strängnäs Cathedral.

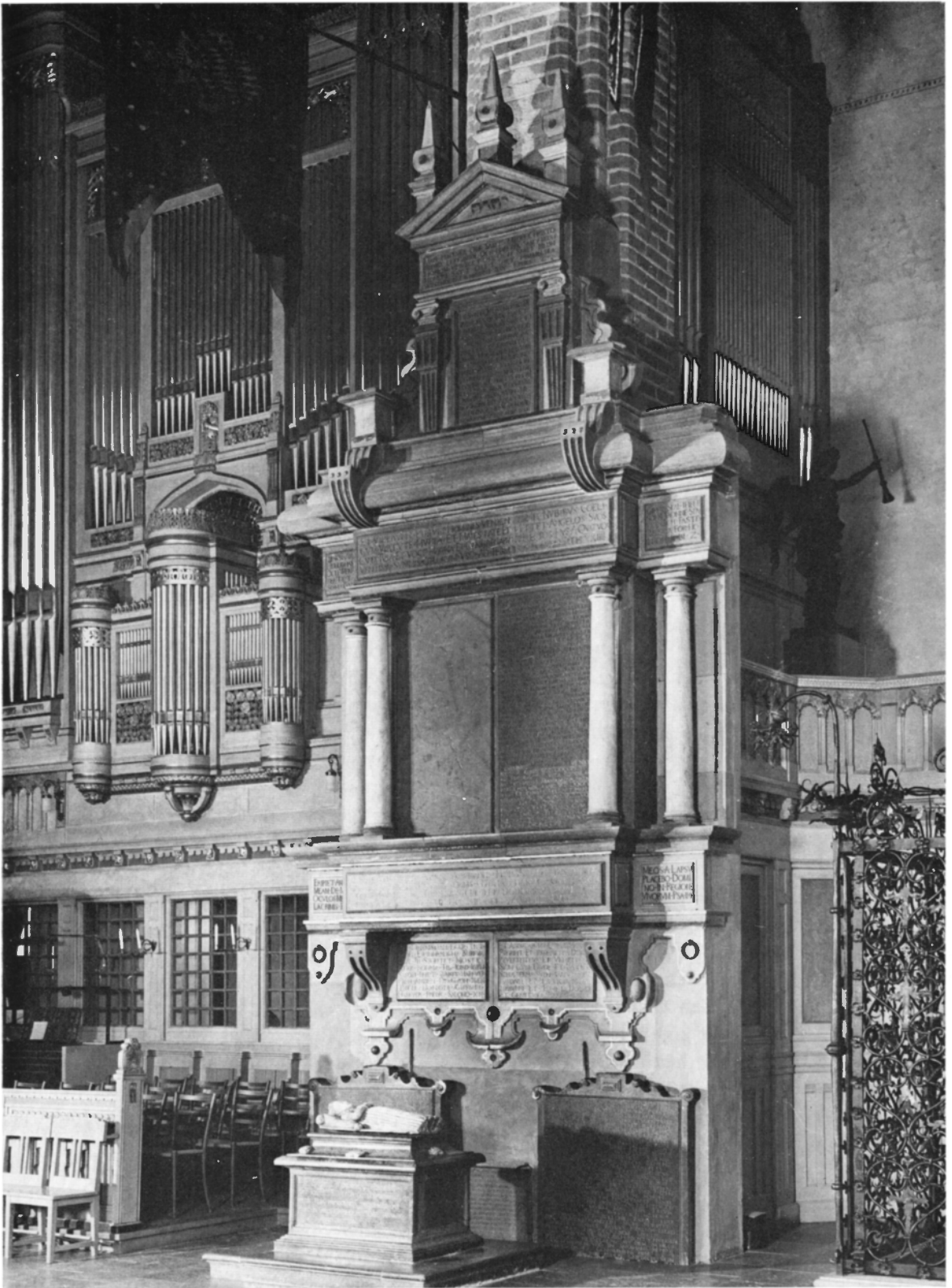
salder: EPITAPHIVM · ILLVSTRISSIMARVM · / PRINCIPVM · DOMINAE · MARGARETHAE · / ELISABETHAE · ET · DOMINAE · ELISABETHAE · / SABINAE · SERENISSIMI · PRINCIPIS · AC · / DOMINI · DOMINI · CAROLI · REGNI · SVECIAE · / GOTHIAE · ET · VANDALIAE · HAEREDITARII · / PRINCIPIS · SVDERMANNIAE · NERICIAE · / WERMLANDIAE · Q^o · DVCIS FILIARVM · / QVARUM · ILLA · NATA · ANNO · SALVTIS · / HVMANAE · M · D · LXXX · DIE · XXIII · SEP/TEMBRIS · DEFVNCTA · EST · M · D · LXXXV · MENSIS · IVLII · DIE · VI · HAEC · VERO · AN/NO · M · D · LXXXII · XII · MARTII · NATA · / OBIT · M · D · LXXXV · XXIX · AVGVSTI (= Epitafium över de frejdade furstinnorna fröken Margaretha Elisabeth och fröken Elisabeth Sabina, döttrar till den upphöjde fursten och herren, herr Karl, arvprins till Sveriges, Götens och Vendes riken, hertig av Sörmland, Närke och Värmland, av vilka den förstnämnda föddes i Herrens år 1580 den 24 september och avled den 6 juli 1585, och den sistnämnda föddes den 12 mars 1582 och dog den 29 augusti 1585).

Plattan är nu uppställd mot korets andra pelare från öster i norra raden under hertiginnan Marias epitafium. Monumentets tillkomsthistoria kan följas i arkivaliskt material³ och man får också en ganska god bild av det ursprungliga utseendet. Arbetet utfördes åren 1585–1587 av Staffan och Mårten Pettersson stenhuggare under ledning och säkerligen också efter ritning av Herkules Mida, hertig Karls ledande arkitekt och skulptör under åren 1580–1596. Arkivalierna upplyser bl a om att: »haver

Staffan Stenhuggare och Mårten Pettersson arbetat på begravningen ifrån 21 januari anno (15)87 och till den 23 augusti anno 87 16 stycken korintiska kapitäl»; »haver Staffan Stenhuggare arbetat uti Strängnäs till fröknarnas grav, som Herkules byggmästare har betingat med honom efter min nådige herres befallning, stentavlor 2, den ena mot huvudet åt graven och den andra mot fötterna». Monumentet har tydligen utgjorts av en sarkofag med 16 korintiska kolonner eller pilastrar och med den bevarade plattan och en annan liknande, nu försvunnen, placerade på var och en av kortsidorna. Uppbyggnaden har varit densamma som för det bevarade monumentet (fig 3) över Mauritz Sture och Anna Horn af Åminne i Mörkö kyrka, Sö.⁴ Det har 16 kolonner, placerade 3 vid varje hörn och 2 mitt på vardera långsidan. Mörkömonumentet tillverkades på 1590-talet efter förebild från Strängnäs, där Karl IX:s sarkofag och hertiginnan Marias epitafium (se nedan) tillkommit efter hertiginnans död år 1589. Monumentet över de små döttrarna slopades förmodligen i sistnämnda sammanhang och möjligen har de tolv korintiska kapitälerna på den stora sarkofagen överflyttats från döttrarnas gravvård.

Hertiginnan Marias epitafium

Maria av Pfalz, Karl IX:s första gemål, född 1561 eller 1562, var dotter till kurfursten Ludvig VI av Pfalz och Elisabeth av Hessen. Paret förmäldes i

Heidelberg 1579. Inom äktenskapet föddes 6 barn av vilka endast dottern Katarina uppnådde vuxen ålder. Hertiginnan var själv svag och sjuklig och avled 25 juli 1589. Redan kort därefter torde hertig Karl ha vidtagit åtgärder för att resa henne ett värdigt minnesmärke. Monumentet var ursprungligen ämnat att bestå dels av det epitafium som nu är uppsatt på södra sidan av andra pelaren från öster i korets pelarrad, dels av den sarkofag som nu i ändrad form ingår i monumentet över Karl IX. Om det ursprungligen planerade monumentet se vidare nedan.

Epitafiet (fig 4) består av tre våningar. Den mellersta, som utgör epitafiets huvudparti, har 4 kolonner med toskanska kapitäl och korintiska baser. Mittpartiet från och med de innersta kolonnerna är framskjutande. Mellan kolonnerna finns två tavlor, avsedda för inskrifter, av vilka dock endast den högra kommit till utförande. Bjälklagen, som begränsar huvudvåningen, har båda mycket höga friser med inskrifter. Det övre bjälklagets översta list består huvudsakligen av en mycket kraftig vulst. Framför denna har placerats två kannelerade och med små halvklot prydda konsolartade bildningar, som var och en uppbär ett över huvudbjälklaget uppskjutande postament. I den understa våningen finns två kraftiga konsoler med kannelyrer och halvklot, vilka uppbär huvudvåningens framskjutande mittparti. Utanför de nedre konsolerna finns beslags- och rullverksornament i kraftiga former och mellan dem två inskriftstavlor. Krönvåningen har två nedåt avsmalnande joniska pilastrar, som uppbär ett bjälklag med mycket hög fris, i vilken finns en inskriftstavla. Våningen avslutas med en trekantgavel med tre obelisker på postament. I fältet mellan pilastrarna finns inskrifter, och i vinkeln mellan huvudvåningen och krönvåningen finns rikt konturerade fyllningar.

Epitafiet i dess nu beskrivna skick kan inte vara fullt färdigt. På de två postamenten ovanpå huvudvåningens bjälklag, liksom också på de tomma sidopartierna, måste ha avsetts avslutningar av något

slag. De tre obeliskerna ovanpå trekantgaveln är inte ursprungliga; de är av målad gips och tillkom 1651, då en gipsmakare fick betalt för »tornen på salig kung Karls epitafium».⁵

Epitafiet är utfört av brungrå, diskret ådrad, överallt slipad kalksten. Materialets verkan har förhöjts genom målning. Vissa delar av listverken har liksom kannelyrerna färgats svarta. Kolonnerna med kapitäl och baser framträder gråvita; den gråvita färgen förekommer också på andra detaljer. Här och var finns sparsam förgyllning. De med insänkta bokstäver utförda inskrifterna har troligen samtliga varit förgyllda, vilket måste beaktas vid bedömandet av epitafiets verkan.

Epitafiet har följande inskrifter:

I krönvåningens gavelfält: Jahve (med hebreiska bokstäver).

I krönvåningens fris: HAN · HAFFVER · OSS · SAMT · MEDH · CHRISTO · / GIORD · LEFFVANDE · OCH · HAFFVER · SAMT · MEDH · / HONOM · VPWECKT · OSS · OCH · SAMT · MEDH · / HONOM · SATT · OSS · I · THET · HIMMELSKA · / WESENDET · I · CHRISTO · IESV · EPHE · 2 · (Ef 2: 4-6)

På krönvåningens inskriftstavla: HI · SVNT · QVI · VENERVNT · DE · / TRIBVLATIONE · MAGNA · ET · / LAVERVNT · STOLAS · SVAS · ET · / DEALBAERVNT · EAS · IN · SANGVINE · AGNI · IAM · SVNT · ANTE · THRO/NVM · DEI · ET · SERVIVNT · EI · / DIE · AC · NOCTE · IN · TEMPLO · EIVS · / ET · QVI · SEDET · IN · THRONO · / HABITAT · SVPER · ILLOS · NON · / ESVRIENT · NEC · SITIENT · AMP/LIVS · NEQ · CADET · SVPER · / ILLOS · SOL · NEQ · VLLVS · AESTUS · / QVIA · ANGNUS · QVI · IN · MEDIO · TRONI · EST · REGET · ILLOS · / ET · DEDVCET · AD · VITAE · FONTES · / AQVARUM · APOCALYP · VII · (= Upp 7: 14-17. Dessa äro de som komma ur den stora bedrövelsen, och som hava tvagit sina kläder och gjort dem vita i lammets blod. Därför stå de inför Guds tron och tjäna honom, dag och natt i hans tempel. Och han som sitter på tronen skall slå upp sitt tabernakel över dem. De skola icke mer hungra och icke mer törsta, och solens hetta skall icke träffa dem, ej heller

Fig 4. Epitafiet över hertiginnan Maria, d 1589. Utfört omkr 1590 av Herkules Mida. Foto S Hallgren 1974.

Tablet in memory of Duchess Maria, † 1589. Executed c 1590 by Herkules Mida.

eljest någon brännande hetta. Ty Lammet, som står mitt för tronen skall vara deras herde och leda dem till livets vattenkällor.)

På huvudvåningens fris längst till vänster och med fortsättning längst till höger: TY · WII · ÄRO · THE · / HELLIGHAS · BARN · / OCH · WENTE · EFF/TER · ITT · LIFF · / SOM · GVDH · / GIFFVA · SKAL · THEM · / SOM · I · TRONNE · STA/RKE · OCH · FASTE · / BLIFFVA · FÖR · HO/NNOM · TOBI · 2 · (Tob 2: 18)

På huvudvåningens högra inskriftstavla läses: ILLVSTRISSIMI · PRINCIPIS · AC · DOMINI · DOMI/NI · CAROLI · REGNI · SVETIAE · HAEREDITARII · PRIN/CIPIS · SVDERMANNIAE · NERICIAE · WER/MELANDIAEQ · DVCIS · CONIVNX · ILLVSTRISSI/MA · PRINCEPS · DOMINA · MARIA · NATA · PALA/TINA · RHENI · DVX · BAVARIAE · DOMINI · / LVDOVICI · PRINCIPIS · ELECTORIS · FILIA · / QVAE · EX · HOC · AERVMNOSO · EXILIO · IN · COE/LESTEM · PATRIAM · MIGRAVIT · ATQ · HIC · IN · / SPEM · FIRMAM · FVTVRAE · ET · LAETAE · RESVR/RECTIONIS · SEPVLTAE · EST · NVPSIT · PRAE/DICTO · SVO · MARITO · ANNO · CHRISTI · M · D · LXXX · XI · MAII · AETATIS · SVAE · / ANNO · XVIII · VIXIT · IN · EO · CONIVGIO · / CVM · SVO · MARITO · QVEM · VNICE · AMA/BAT · ANNOS · X · MENSES · DVOS · DIES · XVIII · / INQ⁹ · EO · CONIVGIO · PEPERIT · ANTENOMINATO · / SVO · MARITO · FILIOS · ET · FILIAS · VI · NEMPE · MAR/GARETHAM · ELISABETHAM · QVAE · NATA · EST · / NICOPIAE · ANNO · MDLXXX · DIE · XXIII · / SEPTEMBRIS · DEFVNCTA · EST · IBIDEM · AN/NO · M · D · L · XXXV · VI · IVLII · ELISABETHAM · / SABINAM · QVAE · ET · IPSA · NATA · NICOPIAE · / ANNO · M · D · LXXXII · XII · MARTII · OBIIT · / IBIDEM · M · D · LXXXV · XXIX · AVGVGTI (sic!) · / LVDOVICVM · QVI · NATVS · EST · HEIDEL/BERGIAE · ANNO · MDLXXXIII · XVII · / MARTII · EXCESSIT · E · VITA · EODEM · / ANNO · XXVI · MAII · KATHARINAM · QVAM · / CVM · ADHVC · SVPERSTES · SIT · DEVS · OPT · / MAX · IN · SVI · NOMINIS · GLORIAM · ET · HO/NOREM · CLEMENTER · CONSERVET · NATA · / EST · NICOPIAE · ANNO · M · D · LXXXIII · IX · / NOVEMBRIS · GVSTAVVM · QVI · NATVS · / NICOPIAE · ANNO · M · D · LXXXVII · XII · IV/NII · EMIGRAVIT · E · VITA · EODEM · ANNO · / IIII · DECEMBRIS · MARIAM · QVAE · NATA · EST · / MARIEHOLMIAE · ANNO · M · D · LXXXVIII · / XVIII · DECEMBRIS · RELIQVIT · HANC · MI/SERIARVM · VALEM · ANNO · M · D · LXXXIX · / XXIII · APRILIS · QVIBVS · OMNIBVS · DEVS · / PROPITIVS · ESSE · ILLISQ⁹ · CVM · OM/NIBVS · CHRISTI · FIDELIBVS · LAETAM · / RESVRECTIONEM ·

CLEMENTER · / LARGIRI · DIGNETVR · (=Den frejdade furstinnan fru Maria, gemål till den frejdade fursten och herren, herr Karl, Sveriges arvrins och hertig av Södermanland, Närke och Värmland, föddes som pfalzgrevinna vid Rhen i Bayern och dotter till kurfursten Ludvig. Hon lämnade denna jämmerdal för att bege sig till sitt himmelska fädernesland och begrovs här i fast förhoppning om en kommande glädjefull uppståndelse. Hon för-mäldes med sin ovannämnde make den 11 maj i Kristi år 1580 vid 18 års ålder. I detta äktenskap levde hon 10 år, 2 månader och 18 dagar tillsammans med sin make, den ende hon älskade, och i detta äktenskap födde hon åt sin ovannämnde make 6 söner och döttrar, nämligen Margaretha Elisabeth, som föddes i Nyköping den 24 september 1580 och dog därstädes den 6 juli 1585; Elisabeth Sabina, som även hon född i Nyköping den 12 mars 1582 dog där den 29 augusti 1585; Ludvig, som föddes i Heidelberg den 17 mars 1583 och lämnade jordelivet den 26 maj samma år; Katharina, som föddes i Nyköping den 9 november 1584 och vilken, då hon ännu lever, Gud måtte barmhärtigt skydda till sitt eget namns ära; Gustav, som föddes i Nyköping den 12 juni 1587 och lämnade jordelivet den 4 december samma år; och Maria, som föddes i Marieholm den 18 december 1588 och lämnade denna jämmerdal den 24 april 1589. Mätte Gud värdigas vara nådig mot alla dessa och barmhärtigt skänka dem och alla andra Kristtrogna en glädjefull återuppståndelse.)

I frisen under huvudvåningen läses med början längst till vänster och med fortsättning längst till höger: ERIPIET · ANIMAM · / MEAM · DE · MORTE · / OCVLOS · MEOS · A · / LACRIMIS · PEDES · / MEOS · A · LAPSV · / PLACEBO · DOMI/NO · IN · REGIONE · / VIVORVM · PSA 114. (=Ja, du har räddat min själ från döden, mitt öga från tårar min fot ifrån fall; jag skall få vandra inför Herren i de levandes land. Ps 116: 8–9)

I frisens mitt läses: MEN · AT · THE · DÖDHE · VPSTÅ · BEWHISADHE · MOISES · WIDH · BVSKAN · TÅ · / HAN · KALLADHE · HERRAN · ABRAHAMS · GVDH · OCH · ISAACS · GVDH · OCH · / JACOBS · GVDH · GVDH · ÄR · ICKE · THE · DÖDHAS · VTHAN · THE · / LEFFVANDES · GVDH · TY · HONOM · LEFFVA · ALLE · LVCE · XX · (Luk 20: 37–38)

Längst ned mellan konsolerna läses till vänster:
 TY · MENNISKIAN · FAAR · TIIT · / HON · EWINNERLIGHA
 · BLIFFVA · / SKAL · TY · STOFFTET · MOSTE · / ÅTER ·
 KOMMA · TIL · IORD · IGEN · / SÅSOM · THET · WARIT ·
 HAFFVER · / OCH · ANDEN · TIL · GVDH · IGEN · / THEN ·
 HONOM · GIFFVIT · / HAFFVER · PREDIC · SALOMO · XII ·
 (Pred 12: 5, 7)

Till höger läses: ET · AMBVLAVNT · QVI · LIBERATI ·
 / FVERINT · ET · REDEMPTI · A · DOMINO · / REVER-
 TENTVR · ET · VENIENT · IN · / SION · CVM · LAVDE · ET ·
 LAETICIA · / SEMPITERNA · SVPER · CAPVT · EORVM · /
 GAVDIVM · ET · LAETICIAM · OBTI/NEBUNT · ET · FVGIET ·
 DOLOR · / ET · GEMITVS · ESAIAE · XXV · (= Ja, Herrens
 förlössade skola vända tillbaka och komma till Sion
 med jubel; evig glädje skall kröna deras huvuden,
 fröjd och glädje skola de undfå, men sorg och
 suckan skola fly bort. Jes 35: 10.)

Höjd 623 cm + 81 cm för den krönande obeliskan,
 bredd 348 cm.

Monumentet över Karl IX

Gravmonumentet över Karl IX (fig 5) är nu upp-
 ställt mellan första och andra pelaren från öster i
 korets norra pelarrad. Det består av en sarkofag,
 som omges av ett smitt järngaller och på vilken är
 uppställd en trähäst, uppbärande en förgylld kop-
 parrustning.

Sarkofagen (fig 6) utgörs av en tumba, vars sidor av
 korintiska pilastrar indelas i fält med inskriftstavlor,
 upphöjda över de inramande släta partierna. Tum-
 ban står på ett basparti, som uppbär en krans av
 kolonner med korintiska kapitäl; baspartiet är för-
 kroppat under varje kolonn och prydes på dessa
 ställen av bevingade änglahuvuden. De sistnämnda
 är endast grovt tillmejslade och förefaller aldrig ha
 blivit fullbordade. Kolonnerna uppbär det avslu-
 tande bjälklaget, som är utformat med kraftiga
 karniser. Alla för ändamålet lämpade ytor har för-
 setts med inskrifter, sammanställda av över under-
 laget upphöjda bokstäver.

Materialet i sarkofagen är till största delen brun-
 grå, något ådrad kalksten, som överallt polerats.
 Baspartiets änglahuvuden är av en ljusare stenart
 liksom också kolonnernas baser och kapitäl. Ko-
 lonnskäften är av gulvit, något genomskinlig sten
 med diskret rödaktig ådring. Sarkofagens höjd med
 täckplatta 141 cm, längd 255 cm, bredd 217 cm.

Inskrifter på östra sidan.

Mellan tumbans kapitäl från vänster:

1. SANGVIS · IESV · CHRISTI · EMVNDAT · NOS · AB ·
 OMNI · PECCATO · I · IOHAN · I · (= Kristi blod
 renar oss från all synd. 1 Joh: 1)
2. OCH · GVDH · SKAL · AFTORKA · ALLA · TÅRAR · AF ·
 THERAS · ÖGHOM · (sic!) IOHAN · VPPENBAR · (VII) ·
 (Upp 7: 17)
3. CHRISTVS · ÄR · MITT · LIFF · OCH · DÖDEN · ÄR ·
 MIN · WINNING · PHIL · I · (Fil 1: 21)

Mellan pilastrarna från vänster:

1. SCIO · ENIM · QVOD · REDEMPTOR · MEVS · VIVIT ·
 ET · IN · NOVISSIMO · DIE · DE · TERRA · RESVRREC-
 TVRVS · SVM · ET · RVR SVM · CIRCVDABOR (sic!) ·
 PELLE · MEÁ · ET · IN · CARNE · MEA · VIDEBO · DEVM ·
 QVEM · VISVRVS · SVM · EGO · IPSE · ET · OCVLI ·
 MEI · CONSPECTVRI · SVNT · ET · NON · ALIVS · IOB ·
 XIX · (= Job 19: 25–27. Dock, jag vet att min
 förlössare lever, och att han till slut skall stå
 fram över stoftet. Och sedan denna min sargade
 hud är borta, skall jag fri ifrån mitt kött få skåda
 Gud.)
2. OCH · IAGH · SKAL · GIFFVA · MIN · ANDA · VTHI ·
 IDHER · AT · I · SKOLEN · FÅ · LIFF · IGEN · OCH · I ·
 SKOLEN · FÖRNIMMA · AT · IAGH · ÄR · HERREN ·
 IAGH · TALAR · THET · OCH · GÖR · THET · OCH ·
 SÄGHER · HERREN · HESKIEL · 37 · (Hes 37: 14)
3. THE · RETTFERDIGHAS · SIÄLAR · ÄRO · I · GVDZ ·
 HANDH · OCH · INTET · DÖDZ · QWAL · KOMMER ·
 WIDH · THEM · SAPI · III · (Vish 3: 1)
 IVSTVS · SI · PRAEOCCVPATVS · FVERIT · MORTE ·
 IN · REFRIGERIO · ERIT · SAP · IIII · (= Vish 4: 2.
 Men den rättfärdige skall, om han än går tidigt
 bort, få njuta ro.)

På sockeln från vänster:

1. TY · OM · WII · SAMT · MEDH · HONOM · INPLAN-
 TADHE · WARDOM · TIL · EN · LIKA · DÖDH · SÅ ·
 WARDE · WII · OCK · VPSTÅNDELSEN · LIKE · ROM ·
 VI · (Rom 6: 5)
2. ET · REFLORESCEAT · CARO · MEA · ET · EX · VOLVN-
 TATE · MEA · CONFITEBOR · PSALM · XXVII · (= Ps
 28: 7. Och mitt kött skall åter leva, och av hela
 min själ skall jag lovsjunga Herren.)
3. IAGH · LIGGER · OCH · SOFFWER · ALZTINGES · I ·

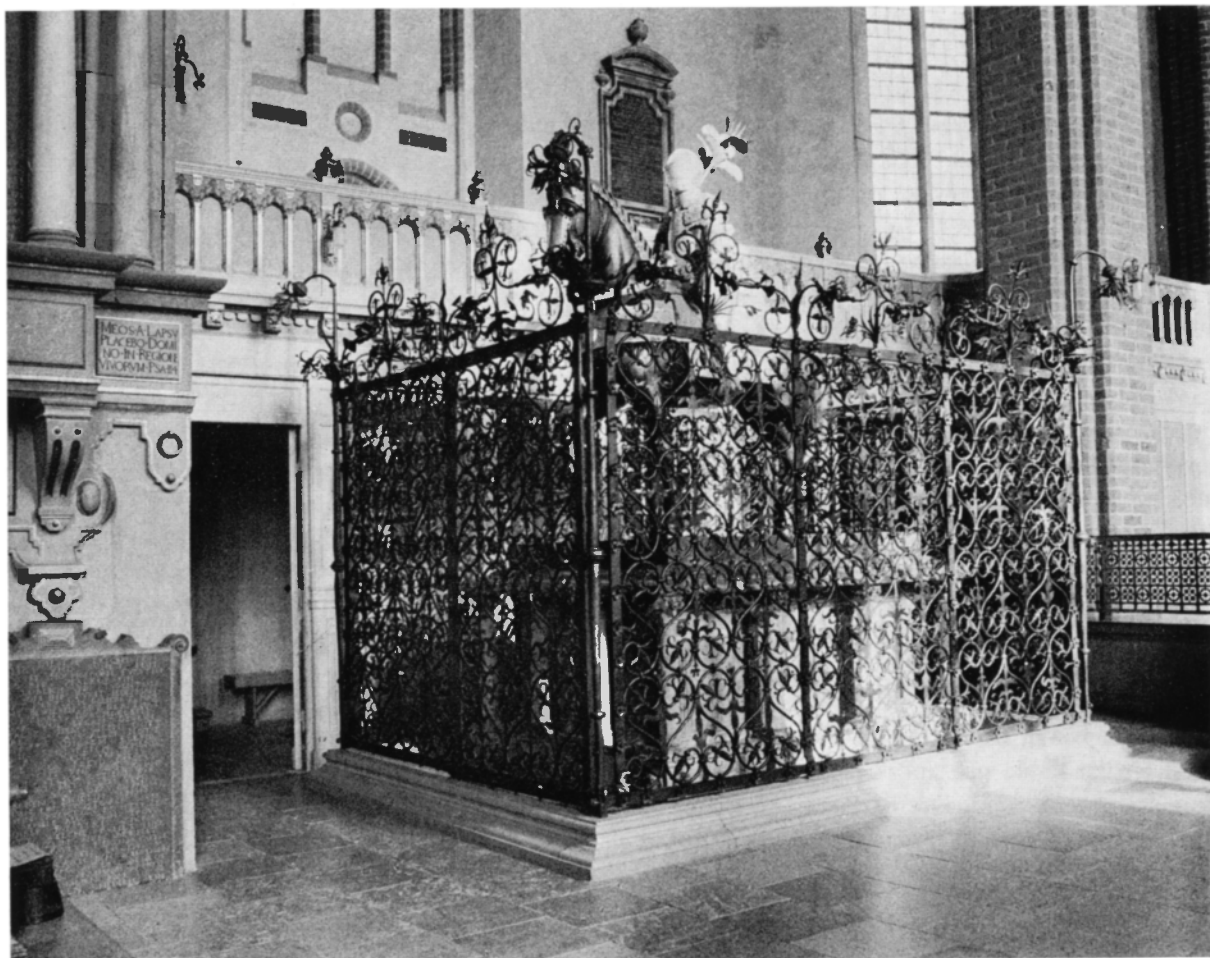

Fig 5. Monumentet över Karl IX. Sarkofagen utförd omkr 1590 av Herkules Mida, jängallret 1596–97 av Lorens Hindriksson. Konungens rustning tillverkades 1610–11 och dekorerades av tolv av de mest framstående stockholmsguldsmederna. Den trähäst som nu bär upp rustningen tillkom 1776. Foto R Bennett 1974.

Monument to King Karl IX. The tomb-chest was made c 1590 by Herkules Mida, the iron grille 1596–97 by Lorens Hindriksson. The king's armour was made in 1610–11 and was decorated by twelve of the most prominent goldsmiths of Stockholm. The wooden horse now carrying the armour was made in 1776.

FRID · TY · ALLENA · TW · HERRE · HIELPER · MIGH ·
AT · IAGH · MÅ · SÄKER · BOO · PSAL · 4 · (Ps 4: 9)

Inskrifter på västra sidan.

1. EGO · SVM · RESVRRECTIO · ET · VITA · QVI · CREDIT ·
IN · ME · ETIAMS · MORTVVS · FVERIT · VIVET ·
(= Joh 11: 25. Jag är uppståndelsen och livet. Den
som tror på mig han skall leva om han än dör.)
2. VIVENT · CORDE · EORVM · IN · SECVLVM · SECVLI ·
PSAL · XXII · (Psal = 22: 27. Deras hjärtan skola
leva evinnerligen.)

3. ET · OMNIS · QVI · VIVIT · ET · CREDIT · IN · ME ·
NON · MORIETVR · IN · AETERNVM · IOHAN · XI ·
(= Joh 11: 26. Och var och en som lever och tror
på mig han skall aldrig någonsin dö.)

Mellan pilastrarna från vänster:

1. NOLITE · MIRARI · HOC · QVIA · VENIET · HORA · IN ·
QVA · OMNES · QVI · IN · MONVMENTIS · SVNT ·
AVDIENT · VOCEM · EIVS · ET · PRODIBVNT · QVI ·
BONA · FERCERVNT · IN · RESVRRECTIONEM · VITAE ·
QVI · VERO · MALA · EGERVNT · IN · RESVRRECTIO-

NEM · CONDEMNATIONIS · IOA · V · (=Förundren eder icke över detta. Ty den stund kommer då alla som äro i gravarna skola höra hans röst och gå ut ur dem: de som hava gjort vad gott är skola uppstå till liv, och de som hava gjort vad ont är skola uppstå till dom. Joh 5: 28–29.)

2. HAC · EST · AVTEM · VOLVNTAS · PATRIS · MEI · QVI · MISIT · ME · VT · OMNIS · QVI · VIDET · FILIVM · ET · CREDIT · IN · EVM · HABET · VITAM · AETERNVM · (sic!) ET · EGO · RESVSCITABO · EVM · IN · NOVISSIMO · DIE · IOHAN · VI · (=Joh 6: 40. Ja, detta är min Faders vilja, att var och en som ser Sonen och tror på honom, han skall hava evigt liv, och jag skall låta honom uppstå på den yttersta dagen.)
3. OCH · THET · ÄR · MINS · FADHERS · WILIE · SOM · MIGR · (sic!) SENDT · HAFFVER · AT · IAGH · INTHET · BORTAPA · SKAL · AFF · ALT · THET · HAN · MIGH · GIFFVIT · HAFFVER · VTHAN · AT · IAGH · SKAL · VPVECKA · THET · PÅ · YTERSTA · DAGHEN · IOHAN · VI · (Joh 6: 39)

På sockeln från vänster:

1. A · FACIE · ENIM · MALITIAE · COLLECTVS · EST · IVSTVS · VENIAT · PAX · REQVIESCAT · IN · CVBILI · SVO · QVI · AMBVLAVIT · IN · DIRECTIONE · SVA · ESAIAE · LVII · (=Ja, genom ondskans makt ryckes den rättfärdige bort och går då in i friden; de som hava vandrat sin väg rätt fram få ro i sina vilorum. Jes 57: 1–2.)
2. THE · RETTFERDIGHE · SKOLA · SKIINA · SÅSOM · SOLEN · I · THERAS · FADHERS · RIKE · MATTH: 13 · (Matt 13: 43)
3. PATREM · MVLTARVM · GENTIVM · POSVI · TE · ANTE · DEVM · CVI · CREDIDISTI · QVI · VIVIFICAT · MORTVOS · ET · VOCAT · EA · QVAE · NON · SVNT · TANQVAM · EA · QVAE · SVNT · ROM · III · (=Jag har bestämt dig till att bliva en fader för många folk; han är detta inför den Gud som han trodde, inför honom som gör de döda levande och kallar på de ting som icke äro till, likasom vore de till. Rom 4: 17.)

Inskrifter på norra sidan.

Mellan tumbans kapitäl från vänster:

1. ET · NOS · CREDIMVS · QVAPROPTER · ET · LOQVIMUR · SCIENTES · QVOD · QVI · SVSCITAVIT · DOMINVM · IESVM · NOS · QVOQ⁹ · PER · IESVM · SVSCITABIT · II ·

COR · IIII · (=... så tror också vi, eftersom vi hava samma trons Ande; därför tala vi ock, ty vi veta att han som uppväckte Herren Jesus, han skall ock uppväcka oss med Jesus ... 2 Kor 4: 13–14.)

2. OCH · THETTA · ÄR · THET · LOFFTE · SOM · HAN · OSS · LOFFVAT · HAFFVER · EWINNERLIGIT · LIIFF · I · IOHAN · 2 · (1 Joh 2: 25)
3. SÅSOM · ALE · DÖÖ · VTHI · ADAM · SÅ · SKOLA · OCK · ALLE · I · CHRISTO · WARDA · LEFFVANDE · GIORDE · I · COR · XV · (1 Kor 15: 22)

Mellan pilastrarna från vänster:

1. THET · WARDER · SÅDT · FÖRGENGELIGIT · OCH · SKAL · VPSTÅ · OFÖRGENGELIGIT · THET · WARER · SÅDT · I · SNYPLIGHEET · OCH · SKAL · VPSTÅ · I · HERLIGHEET · THET · WARDER · SÅDT · I · SKRÖPLIGHEET · OCH · SKAL · VPSTÅ · I · KRAFFT · THET · WARDER · SÅDT · ITT · NATVRLIGIT · LEKAMEN · OCH · SKAL · VPSTÅ · ITT · ANDELIGIT · LEKAMEN · I · CORIN · XV · (1 Kor 15: 42–44)
2. THE · RETTFERDIGHE · SKOLA · LEFFVA · EWINNERLIGA · OCH · HERREN · ÄR · THERAS · LÖÖN · OCH · THEN · HÖGSTE · HAFFVER · OMSORGH · FÖR · THEM · THERFÖRE · SKOLA · THE · FÅ · ITT · HERLIGHIT · RIKE · OCH · EEN · SKÖN · KRONE · AFF · HERRANS · HAND · SAPIENT · V · (Vish 5: 15–16)
3. NOSTRA · CONVERSATIO · IN · COELIS · EST · EX · QVO · ET · SERVATOREM · EXPECTAMVS · DOMINVM · IESVM · CHRISTVM · QVI · TRANSFIGVRABIT · NOSTRVM · CORPVS · HVMILE · VT · CONFORME · REDDAT · CORPORI · SVO · GLORIOSO · SECVNDVM · EFFICACIAM · QVA · POTEST · ETIAM · SVBIICERE · SIBI · OMNIA · PHIL · III · (=Fil 3: 20–21. Vi åter hava vårt medborgarskap i himmelen, och därifrån vänta vi ock Herren Jesus Kristus såsom Frälsare, vilken skall förvandla vår förnedringskropp, att den blir lik hans härlighetskropp — genom den kraft varmed han ock kan underlägga sig allt.)

På sockeln från vänster:

1. QVOD · SI · SPIRITVS · EXCITANTIS · IESVM · A · MORTVIS · HABITAT · IN · VOBIS · IS · QVI · EXCITAVIT · CHRISTVM · EX · MORTVIS · VIVIFICABIT · ET · MORTALIA · CORPORA · VESTRA · PROPTER · IPSIVS · SPIRITVM · INHABITANTEM · IN · VOBIS · ROMA · VIII · (=Rom 8: 11. Och om dens Ande, som

uppväckte Jesus från de döda, bor i eder, så skal han som uppväckte Kristus Jesus från de döda göra också edra dödliga kroppar levande, genom sin Ande, som bor i eder.)

2. THER · PÅ · ÄR · GVDS · KÄRLEEK · TILL · OS · OPPENBAR · WORDEN · AT · GVDH · HAFFVER · SENDT · SIN · EENDA · SON · TIL · WERLDENA · AT · WII · SKOLOM · LEFFVA · GENOM · HONOM · I · IOH · 4 · (1 Joh 4: 9)
3. GELIGHETENA · (sic!) SÅ · WARDER · THET · ORDET · FVLKOMP NAT · SOM · SCRIFVIT · ÄR · DÖDHEN · ÄR · VPSWOLGHEN · VTHI · SEGHPHEN · TV · DÖDT · HWAR · ÄR · TIN · VDD · TV · HELVETE · HWAR · ÄR · TIN · SEGHER · I · COR · XV · (1 Kor 15: 54–55)

Inskrifter på södra sidan.

Mellan tumbans kapitäl från vänster:

1. STIPENDIVM · PECCATI · MORS · EST · GRATIA · AVTEM · DEI · VITA · AETERNA · IN · CHRISTO · IESV · DOMINO · NOSTRO · ROM · VI · (=Ty den lön som synden giver är döden, men den gåva som Gud av nåd giver är evigt liv, i Kristus Jesus, vår Herre. Rom 6: 23.)
2. VIVIFICABIT · NOS · POST · DVOS · DIES · IN · DIE · TERTIA · SVSCITABIT · NOS · ET · VIVEMVS · IN · CONSPECTV · EIVS · OSEAE · VI · (=Han skall om två dagar åter göra oss helbrädda; ja, på tredje dagen skall han låta oss stå upp, så att vi få leva inför honom. Hos 6: 2.)
3. MEN · TEN · RETFERDIGE · OM · HAN · ÄN · BITTIDA · DÖÖR · SÅ · ÄR · HAN · DOCH · I · ROLIGHEET · SAPIEN · III · (Vish 4: 7)

Mellan pilastrarna från vänster:

1. VIVENT · MORTVI · TVI · ET · REVIVISCENT · QVI · IN · MONVMENTIS · SVNT · EXPERGISCIMINI · ET · LAVDATE · QVI · HABITATIS · IN · PULVERE · ESAI · XXVI · (=Men dina döda må få liv igen; mina dödas kroppar må åter stå upp. Vaknen och jublen, I som liggen i graven. Jes 26: 19.)
HAEC · DICIT · DOMINVS · DOMINVS · EGO · APERIO · VESTRA · MONUMENTA · ET · REDVCAM · VOS · EX · MONVMENTIS · VESTRIS · ESEK · XXXVII · (=Så säger Herren, Herren: Se, jag vill öppna edra gravar och hämta eder, mitt folk, upp ur edra gravar ... Hes 37: 12.)
2. PRAECIPITABIT · MORTEM · IN · SEMPITERNVM · ET ·

AVFERET · DOMINVS · DEVS · LACRIMAM · AB · OMNI · FACIE · ET · OPPROBRIVM · POPVLI · SVI · AVFERET · DE · VNIVERSA · TERRA · QVIA · DOMINVS · LOCVTVS · EST · ESAIAE · XXXV · (=Han skall för alltid göra döden om intet; och Herren, Herren skall avtorka tårarna från alla ansikten och skall taga bort sitt folks smälek överallt på jorden. Ty så har Herren talat. Jes 25: 8.)

3. SI · IAGH · SKAL · LÅTA · KOMMA · ANDA · VTHI · IDHER · AT · I · SKOLEN · LEFVANDE · WARDA · IAG · SKAL · GIFFVA · IDER · SENOR · OCH · LÅTA · KÖTT · WEXA · ÖFFVER · IDHER · DRAGA · ÖFFVER · IDHER · HWDH · OCH · SKAL · GIFFVA · IDHER · ANDA · AT · I · ÅTER · LEFFVANDE · WARDEN · OCH · SKOLEN · FÖRNIMMA · ATT · IAGH · ÄR · HERREN · HESEK · XXXVII · (Hes 37: 5–6)

På sockeln från vänster:

1. TY · THETTA · FÖRGENGELIGHA · MOSTE · IKLÄDHA · SIGH · OFÖRGENGELIGHEET · OCH · THETTA · DÖDELIGHA · MOSTE · IKLÄDHA · SIGH · ODÖDELIGHEET · MEN · TÅ · THETTA · FÖRGENGELIGHA · IKLÄDHER · SIGH · OFÖRGEN · (1 Kor 15: 56)
2. COLO · PATRIVM · DEVM · CREDENS · OMNIBVS · QVAE · IN · LEGE · ET · PROPHETAS · SCRIPTA · SVNT · SPEM · HABENS · IN · DEVM · FORE · QVAM · ET · IPSI · EXPECTANT · RESVRECTIONEM · MORTVORVM · ACTOR · XXIII · (=... att jag tjänar mina fäders Gud, att jag tror allt vad som är skrivet i lagen och profeterna, och att jag har samma hopp till Gud som dessa hysa, att de döda skola uppstå ... Apg 24: 14–15.)
3. TY · I · ÄREN · DÖDHE · OCH · IDHART · LIFF · ÄR · FÖRDOLDT · MEDH · CHRISTO · I · GVDHI · MEN · NÄR · IDHART · LIFF · CHRISTVS · VPPENBARAT · WARDER · TÅ · WARLDEN · OCK · I · VPPENBARADHE · MEDH · HONOM · I · HERLIGHETEN · COL · III · (Kol 3: 3–4)

Järngallret kring sarkofagen är fäst på en sockel av huggen kalksten, utförd vid restaureringen 1907–10 efter bevarade fragment av den gamla sockeln. Det ursprungliga tillståndet framgår av äldre avbildningar (fig 7). För den huggna stenfoten »under gallrena över salig furstinnans grav» erhöill en mässter Bertil stenhuggare betalning 1598.⁶ Gallret utfördes av klensmeden Lorens Hindriksson åren

Fig 6. Karl IX:s sarkofag. Foto S Curman 1907.

King Karl IX's tomb-chest.

Fig 7. Monumentet över Karl IX. Kopparstick ur J Peringskiöld, Ättartal för Swea och Götha konungahus. Foto ATA.

Monument to Karl IX. Copper engraving from J Peringskiöld, Ättartal för Swea och Götha konungahus.

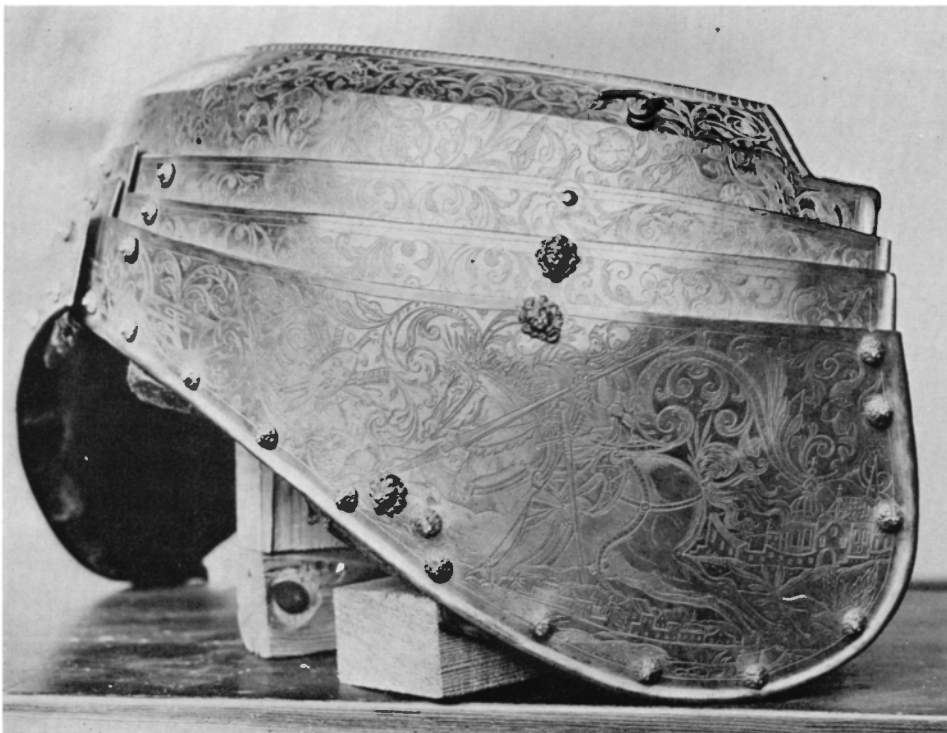

Fig. 9. Karl IX:s
begravningsrustning.
Bakskörtet med
gravyr av Lorentz
Hartman. Foto K
Livrustkammaren.

*King Karl IX's
funeral armour.
Back-plate with
chasing by Lorentz
Hartman.*

Fig 10. Karl IX:s begravningsrustning. Ryttarens bröstharnesk. Gravyren av Lorentz Hartman. Foto K Livrustkammaren.

King Karl IX's funeral armour. Breast harness with chasing by Lorentz Hartman.

Fig. 8. T v. Karl IX:s begravningsrustning. Hästrustningens högra sidostycke med gravyr av Lorentz Hartman. Foto K Livrustkammaren.

Left. King Karl IX's funeral armour. The right side-piece of the horse's armour, with chasing by Lorentz Hartman.

1596–97.⁷ Sidorna är indelade i stående, rektangulära fält, vart och ett försett med krön och med en ram av bandjärn. Fälten utfylls av ett mönster med upprepade hjärtformer, bildat av S-formigt böjda rundjärn. Rundjärnen avslutas i båda ändrar av en blomma, och blad och blomknoppar växer också upp från järnens beröringspunkter. Detaljerna i den rika ornamentiken framgår av fig 5. Av äldre avbildningar framgår att gallret ursprungligen hade rader av sköldar, sannolikt med hertigens huvud- och anvapen.

Den nuvarande brunmålade trähästen på sarkofagen utfördes 1776 av bildhuggaren Erik Fast.⁸ Den hade emellertid en föregångare, ty av ordalagen i en samtida skildring av Karl IX:s begravning

tycks framgå att anordningen med hästen och rustningen funnits allt sedan denna tid. I varje fall fanns den 1642, då hästen uttryckligen omnämns.⁹

Rustningen tillkom under åren 1610 och 1611. Rustningsdelarna tillverkades av Jakob kopparslagare medan förgyllningen och den graverade dekoren utfördes av tolv av de mest framstående stockholmsguldsmederna vid denna tid. Genom att detaljerade räkenskaper rörande rustningen finns bevarade är det möjligt att i detalj bestämma hur arbetet fördelades mellan de olika guldsmederna.¹⁰

Rustningen (fig 8–13) är helt täckt av graverade motiv. Ledare för guldsmedernas arbete var troligen Lorentz Hartman¹¹ som svarade för några av de viktigaste rustningsdelarna — ryttarens bröst-

och ryggharnesk, bakskörtet samt det högra av hästrustningens sidostycken. På det sistnämnda syns en ryttarscen med tre harnesklädda ryttare samt en trumpetare (fig 8). Bakskörtets gravyr består av på vardera sidan en ryttare med ett stadsparti i bakgrunden (fig 9). På bröst- och ryggharnesk avbildas trofégrupper, lejonmasker och krigarfigurer (fig 10). Förebilder för de av Hartman utförda delarna av dekoren har varit tyska kopparstick från tiden omkr 1600. Förlagorna för övriga delar av dekoren har enl Källström också varit tyska, men i många fall avsevärt äldre, med detaljer som i vissa fall kan spåras tillbaka till senmedeltiden.¹² Inte ens de främsta av stockholmsguldsmederna har alltså vid denna tid haft tillräcklig tillgång på moderna förlagor för en så viktig beställning som den aktuella rustningen. De förlagor som funnits tillgängliga har fördelats på rustningsdelarna efter storlek och inte efter innehåll. På hjälmen (fig 11) finns på vardera sidan riksvapnet avbildat och i övrigt ett rankverk av sgrafferade stänglar och olikformade blommor. Gravyren utfördes av Anders Düsterbach.¹³ Det eleganta rankverket — som enl Källström går tillbaka på förlagor av tysken Paul Birckenholtz¹⁴ — förekommer också som utfyllnad av tomrum på andra rustningsdelar, men har i dessa fall troligen inte graverats av Düsterbach utan av den som svarade för resp rustningsdel. Axelstyckenas dekor består av fruktknippen, rankor och masker. Det högra graverades av Hans Böök¹⁵ och det vänstra av Peter Kempe.¹⁶ Höger lårskena graverades av Erik Tommesson,¹⁷ vänster av Johan Pedersson.¹⁸ Motiv är på vardera lårskenan en rustningsklädd ryttare omgiven av rankverk; på den högra förekommer också trofégrupper. För bakre skörtet svarade som nämnts Lorentz Hartman, medan det främre dekorerades av Erik Jöransson.¹⁹ Handskarna, slutligen, har vardera en dekor bestående av en fantasifigur, omgiven av bladverk. Den ena figuren har lejonmask, den andra en apliknande mask. Höger handske dekorerades av Matts Eriksson,²⁰ vänster av Bertil Putlest d y.²¹

Gravyren på hästrustningens ländstycke utfördes av Erik Tommesson. Motiv är på vardera sidan ett riksvapen med lejon som sköldhållare och ovan detta landskapsvapnen från Karl IX:s hertigdöme. Dessutom förekommer ryttare, krigarfigurer, stads-

partier och rankverk. På vänster sidestycke, utfört av Anders Düsterbach, avbildas en jaktscen (fig 12). Düsterbach graverade också hästrustningens bogstycke (fig 13) där dekoren består av ryttarfigurer, krigare, trofégrupper och rankverk. Mitt fram syns en sol i relief med solskivan utformad som ett ansikte. På den s k häststjärnan — den rustningsdel som skyddar hästens huvud — utgörs det centrala motivet av riksvapnet, och kring detta har grupperats krigare till fots och häst samt ornamentik. För häststjärnan svarade Johan Pedersson. Alla nitar i såväl ryttarens som hästens harnesk är av silver med huvudet utformat som en lejonmask. Sadeln är utförd av läder och röd silkesammet och är rikt ornerad med broderier i renässansmönster. Broderiet består huvudsakligen av guldsnoddar, men också plattsöm av guldtråd förekommer. Kanten avslutas med fransar av guldtråd. Betslet av röd sammet har ett likartat broderi av guldsnodder. Sadel och betsel konserverades av Pietas år 1910 (Pnr 43/1910).

Under epitafiet över hertiginnan Maria står, förutom den ovan beskrivna plattan från de små frökarnas gravvård, också två andra med varandra i fråga om form och material fullt överensstämmande plattor (fig 14). Övre kanten är profilerad på ett sätt, som erinrar om ytterkonturerna på fyllningarna i vinklarna mellan epitafiets huvudvåning och krönvåning. I hornvoluterna finns svagt upphöjda klot. Mitt på översidan finns ett plant parti med grov huggning. Därunder är i en urhuggning i framsidan insatt en diamantkvader av gråvit sten. Grov huggning finns också på ett parti av de bågige smalsidorna. Tavlornas framsida täcks till största delen av inskrifter med inhuggna bokstäver inom en karnisvängd ram i relief. Den mot väggen vända sidan är helt slipad och alltså avsedd att synas.²² Även på denna har de inre delarna varit något upphöjda och skilda från de omgivande partierna av en hålkål. Materialet i de båda plattorna är liksom i epitafiet brungrå kalksten och på samma sätt som i epitafiet polerad på alla partier. Höjd 120 cm, bredd voluterna inräknade 120 cm.

Inskriften på den ena plattan lyder:

AL · HIE · VNDER · DIESEM · LEICHSTEIN ·

Fig 11. Karl IX:s begravningsrustning. Hjälm med graverad rankdekor av Anders Düsterbach. Dekoren återgår på förlagor av den tyske mästaren Paul Birckenholtz. Foto K Livrustkammaren.

Karl IX's funeral armour. The helm, with engraved trailing plant decoration by Anders Düsterbach. The decoration is based on patterns by the German master, Paul Birckenholtz.

Fig 12. Karl IX:s begravningsrustning. Hästrustningens vänstra sidostycke. Gravvyrn av Anders Düsterbach. Foto K Livrustkammaren.

Karl IX's funeral armour. The left side-piece of the horse's armour with chasing by Anders Düsterbach.

Fig 13. Karl IX:s begravningsrustning. Hästrustningens bogstycke med dekor av Anders Düsterbach. Foto K Livrustkammaren.

Karl IX's funeral armour. Shoulder-piece of the horse armour, with decoration by Anders Düsterbach.

BEGRABEN · LIGT · VND · RVHET · FEIN ·
 DIE · DVRCHLEVCHT · HOCHGEBORN · FVRSTIN ·
 MARIA · GEBORN · PFALZGRAFIN ·
 WELCH · WAR · LOBLICH · VND · TVGENTSAM ·
 WIE · SOLCHS · VON · IHR · RVMT · IEDERMAN ·
 GOTTES · WORT · HERZLICH · GELIBET ·
 VND · SOLCHS · BEWIESEN · MIT · DER · THAT ·
 DIE · BIBEL · OFTMALS · DVRCHGELESN ·
 DIE · IHR · GAR · WOL · BEKANT · GEWESN ·
 WELCHS · GEFALLEN · DEM · LIEBN · GOTT ·
 DER · SIE · ERLOST · AVS · ALLER · NOTT ·
 SIE · ZV · SICH · AVS · DIESEM · ELEND ·
 GENOMMEN · IN · SEIN · REICH · BEHEND ·
 DAS · SIE · DIE · ARGE · WELT · VERLIESS ·
 VND · NVN · EWIGER · FREVD · GENIESS ·
 NACH · DEM · SIE · ACHT · VND · ZWANZIG · IAHR ·
 GELEBT · VND · FURSTLICH · GEZIERT · WAR ·
 IHRN · HERN · GEEHRT · MIT · ALLEM · VLEISS ·
 DER · IHR · DARFVR · SAGT · LOB · VND · PREISS ·
 IHM · AVCH · GEBORN · KINDLIN · SCHON ·
 GLEICH · WIE · DAN · EIN · FRVCHTBARER · BAVM ·
 DER · BRINGT · SEIN · FRVCHT · ZV · RECHTER · ZEIT ·
 DARAN · MAN · SEHEN · MAG · SEIN · FREVD ·
 ALSO · AVCH · DIESE · FVRSTLICH · ZIER ·
 GETHAN · HATT · WELCHE · RVHET · HIER ·
 MIT · HIMELS · PFLANZLIN · SICH · BEWEIST ·
 WELCHES · SANCT · PAVLVS · HERLICH · PREIST ·
 DERN · VIER · HIE · BEGRABEN · LIEGEN ·
 DES · FVNFTN · WIL · MAN · AVCH · NICHT · SCHWEIGEN ·

WELH · SV · HEIDELBERG · AVF · DEM · SCHLOS ·
 VERSCHIEDEN · VND · IN · ABRAHAMS · SCHOS ·
 RVHET · DA · ES · GENOMMEN · HIN ·
 GOTT · WOL · IHN · ALLEN · GNEDICH · SEIN ·

Inskriften på den andra plattan, avfattad på elegiskt distikon, lyder:

HOC · IACET · EGREGIA · SOBOLES · CVM · MATRE ·
 SEVERIS · / ANTE · DIEM · FATIS · PARVVLA · RAPTA ·
 LOCO · / SI · VIRTVS · SI · FORMA · GENVS · SI · FLOS-
 CVLVVS · AEVI · / SEV · TOLLAT · MORTIS · SEV · REMORE-
 TVR · OPVS · / LONGIOR · HIS · VITAE · LVCISQ⁹ · VSVRA ·
 FVISSET · / SED · VETAT · HOC · TRISTIS · LAPSVS · ADAME ·
 TVVS · / MORTALES · FATIS · DEBEMVR · TRISTIBVS ·
 OMNES · / NON · VLLI · PARCENS · MORS · FERA · QVENQ⁹ ·
 RAPIT · / SIC · FLORES · IN · AGRIS · PEREVNT · SIC ·
 GRAMINA · CAMPIS · / SIC · DECVS · ARBOREIS · DEFVIT ·
 OMNE · COMIS · / VSQVE · ADEO · HVMANIS · NIHIL · EST ·
 DVRABILE · REBVS · / ET · SIBI · NON · CONSTAT · QVE ·
 RAPIT · HORA · DIEM · / ERGO · IVVAT · VANIS · ANIMVM ·
 SVBVCERE · REBVS · / SPERNERE · QVAE · TOTVS ·
 SPLENDIDA · MVNDVS · HABET · / CVRA · SIT · INPRIMIS ·
 COELESTES · QVAERERE · SEDES · / EST · VBI · PERPETVO ·
 PATRIA · CERTA · PIIS · / HAS · QVAESIVIT · OPES · AR-
 DENTI · CORDE · SVPERNAS · / DVX · PIA · DVM · CORDI ·
 SPIRITVS · VLLVS · ERAT · / SIC · ETIAM · SOBOLEM ·
 IVSTITVIT · CHRISTIQ⁹ · PROFESSAM · / DOGMATA · PER ·
 SOLAM · VIVERE · POSSE · FIDEM · / NVNC · IGITVR ·
 MELIORE · SVI · SVPER · AETHERE · PARTE · / VIVVNT ·

ET · VITIDI · MEVS · COLIT · ASTRE · POLI · / EXVVAE ·
 EXPECTANT · REPETAT · DVM · SPIRITVS · ILLOS · / LAE-
 TAQ⁹ · PERPETVA · SECVLA · PACIS · AGANT · / NAM ·
 VERE · HAEC · EADEM · FATO · REDIVIVA · RESVRGENT · /
 CORPORA · SVPREMO · PROGREDIENTE · DIE · / SICVT ·
 AGRIS · FLORES · REDEVNT · ET · GRAMINA · CAMPIS · /
 ET · SVVS · ARBORIBVS · TEMPORE · VERIS · HONOS ·
 (=Här vilar tillsammans med sin moder den ädla
 avkomman, som av ett oblikt öde såsom späd i för-
 tid rycktes bort. Om dygd, skönhet, ädel härkomst
 och livets blomma kunde avlägsna eller fördröja
 dödens gärning, skulle dessa barn ha fått ett längre
 jordeliv; men ditt sorgliga fall, Adam, förbjuder
 detta. Såsom dödliga hänfaller vi alla till ett oblikt
 öde, och den grymma döden skonar ingen utan
 griper envar. Så förgås blommorna på ängarna och
 gräset på fälten, så förlorar träden hela sin löv-
 krona. Så förgängligt är allt mänskligt, och för-
 borgad är timmen, som ändrar vårt liv. Därför är
 det nyttigt att rensa själen från allt fåfängt och för-
 akta det som hela världen anser glansfullt. Må vår
 strävan först och främst vara, att söka de himmelska
 boningarna, där de fromma för evig tid har sin
 säkra hemvist. Dessa himmelska rikedomar sökte
 den fromma furstinnan med brinnande hjärta så
 länge det fanns liv i hennes hjärta. Så uppfostrade
 hon också sina barn, och sedan de bekant sig till
 Kristi lära, om att man endast lever genom tron,
 lever de nu i Himmelen genom den bättre delen av
 dem själva, och själen dväljes bland Himmelens stjär-
 nor. Belöningen väntar tills anden återkallar dem
 och de får leva i eviga, glädjefulla tidevarv av frid.
 Ty dessa samma lekamina skall på den yttersta da-
 gen återuppstå från döden, liksom blommorna och
 gräset återkommer till fälten och träden återfår sin
 prydnad om våren.)

Epitafiet över hertiginnan Maria och monumen-
 tet över Karl IX framträder numera som två skilda
 enheter. Från början hade de emellertid kompone-
 rats för att tillsammans bilda en arkitektonisk
 grupp, i vilken också de två nyss beskrivna plattorna
 ingått.

Då det gäller att rekonstruera gruppen kan det
 vara lämpligt att först söka avgöra vilken funktion
 de två plattorna fyllt. Av deras utseende framgår
 att de varit fristående. På monumentet över Karl

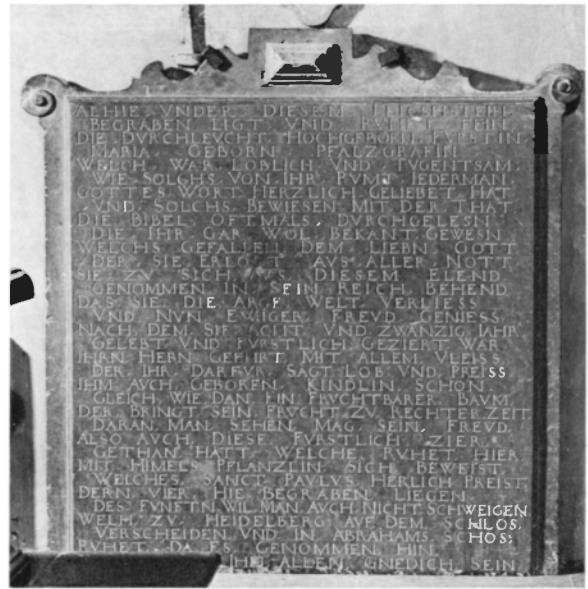

Fig 14. Inskriftstavla från det ursprungligen planerade monu-
 mentet över hertiginnan Maria och hennes barn. Nu upp-
 ställd nedanför hertiginnans epitafium. Foto S Hallgren
 1974.

*Inscription tablet from the monument originally planned
 in memory of Duchess Maria and her children. Now placed below
 the Duchess's memorial tablet.*

Sture och hans maka i Hölö kyrka²³ är stenplattor
 uppställda ovanpå sarkofagen vid dess ändar som
 gavlar på den paradssäng för de avlidnas bilder, som
 utgörs av sarkofagen. Det är alldeles klart att de
 två plattorna i Strängnäs har haft en liknande funk-
 tion. Inte heller behöver det råda någon tvekan om
 att de ursprungligen haft sin plats på Karl IX:s
 sarkofag. De med grövre huggning försedda ytorna
 på plattornas lodräta smalsidor och på översidorna
 antyder förekomsten av fyllningar i vinklarna mel-
 lan sarkofagen och plattorna samt ett krönorna-
 ment högst upp. Stenplattornas samhörighet med
 sarkofagen bevisas av vissa måttförhållanden. Plat-
 tornas dubbla bredd är exakt lika med sarkofagens
 bredd och deras höjd — det rekonstruerade krön-
 partiet inräknat — lika med sarkofagens höjd. Hela
 höjden av sarkofagen och tavlorna är lika med
 sarkofagens längd.

Den gravvårdstyp, som erhålles, om plattorna
 placeras på sarkofagen, förutsätter liggande bilder
 av de personer, över vilka monumentet rests. Sar-

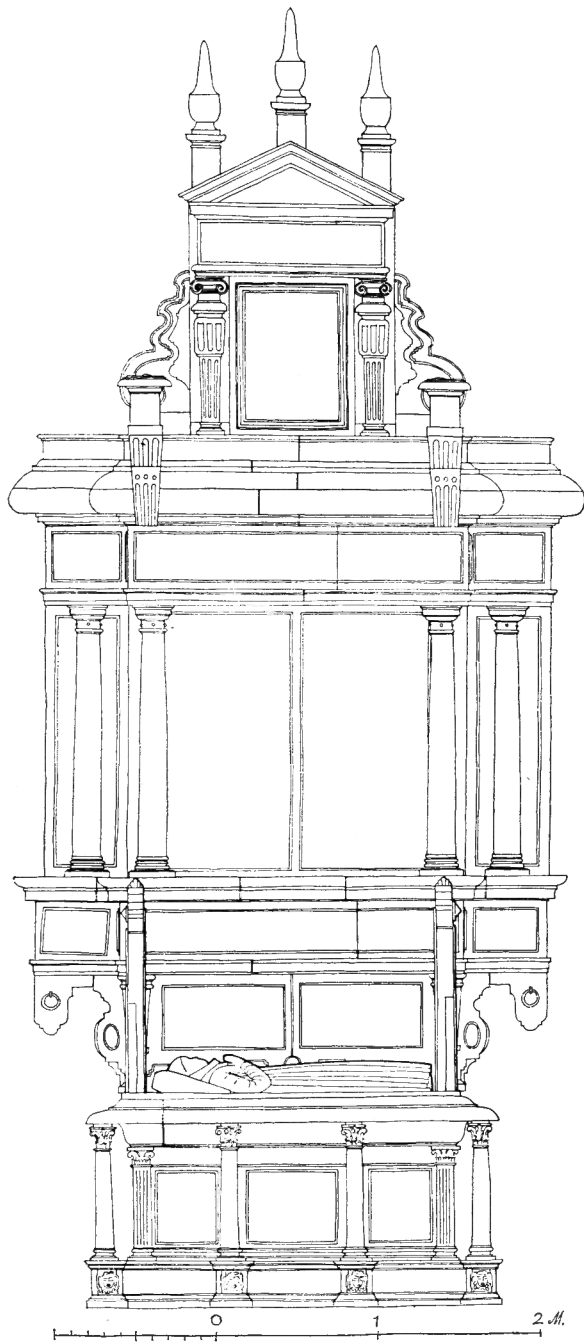

Fig 15. Rekonstruktion av det ursprungligen planerade monumentet över hertiginnan Maria och hennes barn. Ur Bohrn, Nyköpings renässanslott och Herkules Mida.

Reconstruction of the monument to Duchess Maria and her children as originally planned. From Bohrn, Nyköpings renässanslott och Herkules Mida.

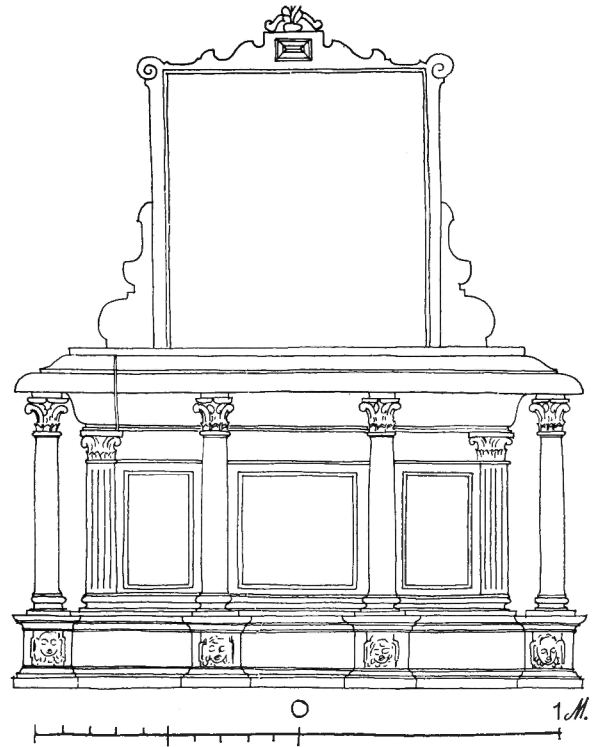

Fig 16. Karl IX:s sarkofag, ena kortsidan med gavelhällen på ursprunglig plats. Ur Bohrn, Nyköpings renässanslott och Herkules Mida.

Karl IX's tomb-chest, one short side with gable slab in its original situation. From Bohrn, Nyköpings renässanslott och Herkules Mida.

Fig 17. Högkoret i Strängnäs domkyrka. Kopparstick 1699 av J v d Aveelen i Suecia Antiqua.

The High Chancel in Strängnäs Cathedral. Copper engraving by J v d Aveelen in Suecia Antiqua.

Summus Basilicæ Stregnesiensis Chorus in quo CAROLI IX,
potentissimi quondam Suionum Gothorumque Regis, Principum aliquot et Magna-
tum, Conditoria, sepulralia visuntur.

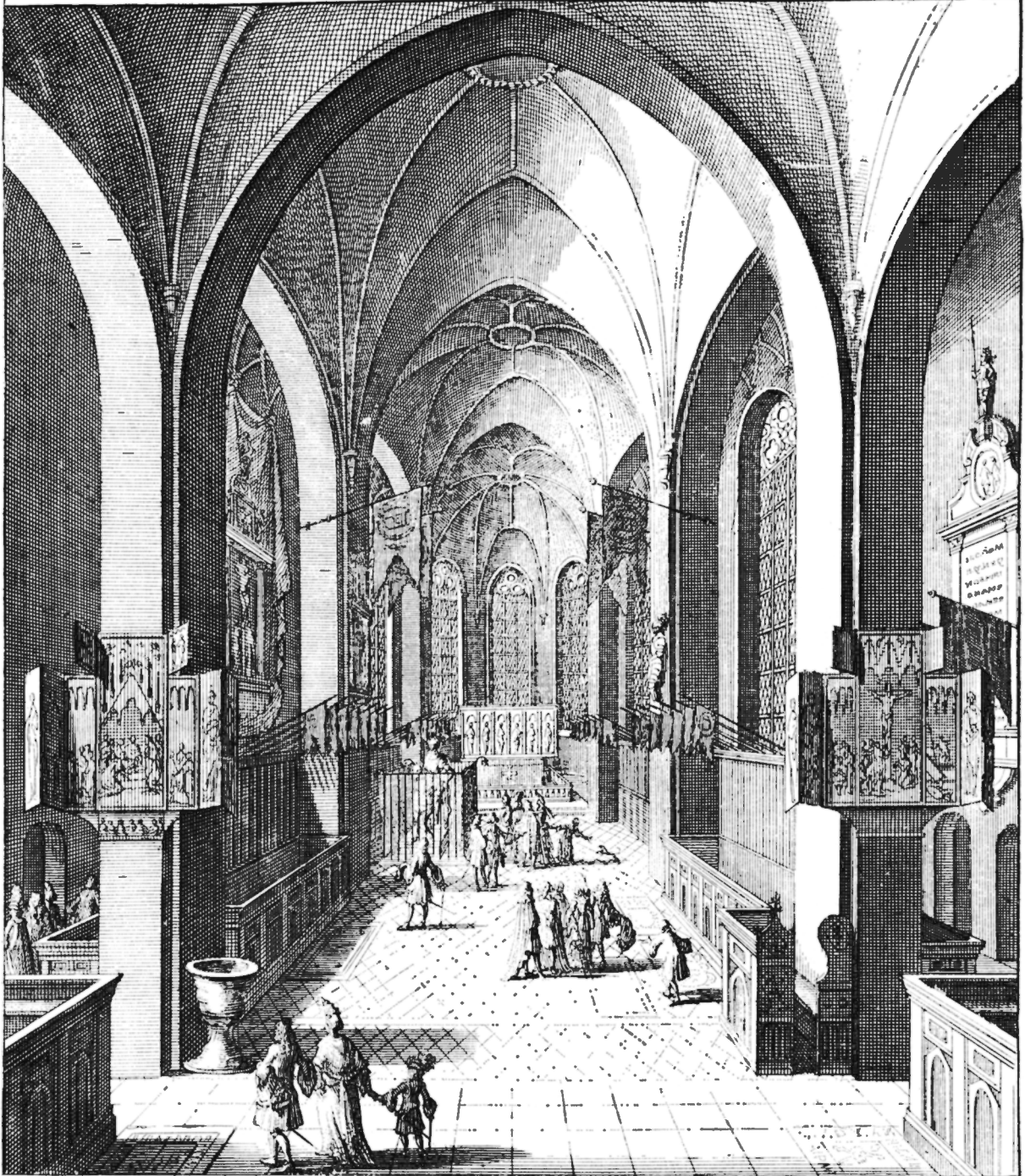

Fig 18. Högkoret i Strängnäs domkyrka. Rekonstruktion med Karl IX:s sarkofag på ursprunglig plats och med ursprungliga anordningar. Ur Bohrn, Nyköpings renässanslott och Herkules Mida.

The High Chancel, Strängnäs Cathedral, A reconstruction with Karl IX's tomb-chest in its original situation and with original arrangements. From Bohrn, Nyköpings renässanslott och Herkules Mida.

kofagens inskrifter är alla av allmän natur, medan inskrifterna på plattorna hänför sig till hertiginnan Maria och de små barnen. Det är sålunda klart, att sarkofagen ursprungligen avsetts att hugfästa minnet av de i plattornas inskrifter åsyftade personerna och att man tänkt sig att ovanpå locket placera bilder av hertiginnan Maria och de före modern avlidna barnen. Troligen har dock dessa bilder aldrig blivit utförda.

Såväl epitafiet som sarkofagen tycks sålunda ha varit minnesmärken över hertiginnan Maria och de små barnen, och det är därför troligt, att de från början på något sätt hört ihop. Utformningen av Sturemonumentet i Hölö kyrka gör det mycket sannolikt att så har varit fallet. Också vissa måttförhållanden pekar i samma riktning. Sarkofagens höjd är lika med måttet upp till epitafiets nedersta rullverksornament; sarkofagen med gavelplattorna når upp till överkanten av huvudvåningens övre bjälklag; dubbla denna höjd är lika med måttet upp till övre kanten av huvudvåningens övre bjälklag. Vidare är sarkofagens hela längd lika med avståndet mellan de yttre kolonnerna från mittlinje till mittlinje och avståndet mellan sarkofagens gavelplattor lika med avståndet mellan epitafiets konsoler.

Mycket talar sålunda för att sarkofag och epitafium ursprungligen skapats för att bilda en arkitektonisk grupp, troligen med sarkofagen placerad rakt framför epitafiet som fig 15–16 visar. Det tycks dock som om planen i detta avseende aldrig har blivit förverkligad. På bilden i Suecia Antiqua (fig 17) av högkoret i Strängnäs domkyrka står sarkofagen något bortom andra pelaren från öster i norra raden och avsevärt norr om korets mittlinje. Upp till altaret leder två trappsteg, som ända till sista restaureringen hade samma läge som på Sueciabilden. I dessa trappsteg fanns mitt framför altaret hål för det stora järngallrets fästande. Sarkofagen har sålunda en gång stått omedelbart nedanför trapporna och mitt framför altaret (fig 18). Det är dock inte uteslutet att den ursprungligen verkligen stått nedanför epitafiet och flyttats till den nyss beskrivna platsen. Det har tidigare framhållits att sarkofagen med tillhörande gavelhällar, eventuella bilder av de avlidna och omgivande galler från början utgjort väsentliga delar av monumentet över hertiginnan Maria och hennes små barn. Genom att avlägsna gavelhällarna, vilkas inskrifter var de enda som hade personlig karaktär, samt bilderna av de döda — om sådana verkligen existerat — blev

det möjligt att låta sarkofagen ingå som en väsentlig del i monumentet över Karl IX, nämligen som sockel för hästen med dess rustningsklädde ryttare. Epitafiet fick även i fortsättningen fylla sin ursprungliga uppgift att hugfästa minnet av hertiginnan Maria och hennes små barn. Av bevarade kvit-tenser och andra handlingar framgår att monumen-tet i dess ursprungligen planerade form är ett verk av Herkules Mida, vid ifrågavarande tidpunkt hertig Karls ledande skulptör och arkitekt.²⁴ Monumentet bör ha påbörjats kort efter hertiginnans död år 1589 och ha stått i huvudsak färdigt 1592. År 1599 fick Hans Fleming uppdraget att fullborda »hertig Karls gemålsgrav i Strängnäs domkyrka». Det synes emel- lertid som om han aldrig utfört detta uppdrag, ty som ovan framhållits är såväl epitafiet som sarko- fagen ännu i våra dagar till vissa delar ofullbordade.

Den textila utsmyckning som ursprungligen fanns kring kungagraven och monumentet tycks redan tidigt ha gått förlorad. Hallman meddelar om detta följande:²⁵ »Öfwer denna kungagraf hafwa fordom hängt 4 st. så kallade himlar med förgyllda kronor och bokstäfwer hwilka blefwo, efter drottn. Chris- tinas bref till Biskop Joh. Matthiae, nedtagne 1649. Så hängde här ock då 30 st. fanor af swart taft, som hade på sig målade alla landskapsvapnen i riket samt 2:ne stora, den ena swart och den andra whit, hwarpå woro sjelfwa hufwudbaneret och wap- net. Allesamman woro dock af ålder så medfarne att de efter Kongl. Senatens resolution år 1714 måste tagas neder; ...» Fanornas placering framgår av bilden i Suecia Antiqua.

Hertig Karl Filips rustning

Rustningen (fig 19) för hertig Karl Filip — yngste son till Karl IX och Kristina av Holstein — är till- verkad av järn och har ursprungligen varit förgylld; det mesta av förgyllningen är nu borta. Sedan res- taurationen 1907–1910 är den uppställd på sin tidigare plats, på en konsol på norra sidan av korets mellersta pelare i södra raden. Konsolen till- kom vid domkyrkans restaurering 1806–1820 och ritades av konduktören Gustaf A Pfeffer (se bd I: 2 s 412–413). Rustningen är med undantag av för- gyllningen mycket sparsamt dekorerad — huvud- sakligen med graverade linjer längs rustningsdelar- nas kanter.

Fig 19. Hertig Karl Filips rustning. Foto K Livrustkammaren.
The armour of Duke Karl Filip.

Både Karl IX:s och Karl Filips rustningar flytta- des på begäran av Karl XV i slutet av 1850-talet till Livrustkammaren.²⁶ 1882 beviljades dock till- stånd att återföra rustningarna till Strängnäs. Medel insamlades till förfärdigande av en snidad häst med harnesk för uppbärande av Karl Filips rustning. De båda ryttarstatyerna placerades i Tynnelsö- Sparrekoret där nu de Hessensteinska sarkofagerna står. Den 1882 tillverkade hästrustningen förvaras numera i övre silverkammaren.

Monumentet över Karl Karlsson Gyllenhielm och hans maka, Kristina Ribbing

Monumentet (fig 20–21), placerat mitt i gravkoret, består av en kvadratisk tumba, vars utskjutande

Fig 20. Gyllenhielmska gravkoret. Foto N Åzelius 1934.
The Gyllenhielm burial chapel.

Fig 21. Monumentet över Karl Karlsson Gyllenhielm och Kristina Ribbing. Utfört 1629–33 av bildhuggaren Heinrich Damer. Foto N Åzelius 1934.

Monument to Karl Karlsson Gyllenhielm and Kristina Ribbing. Made in 1629–33 by Heinrich Damer.

lock uppbärs av fristående figurer. I hörnen står de fyra evangelisterna med sina symboler och mitt på norra (fram-)sidan och södra (bak-)sidan en naken, bärande figur. Den förra är genom sitt attribut, en dödskalle, karakteriserad som Döden, den senare genom ett timglas som Tiden. Själva figurerna återgår i förvanskad form på Michelangelos kända slavar i Louvre. Tumbans sidor indelas av pilastrar i fält, två på var långsida, varje fält med en oval inskriftstavla. På kortsidorna finns mellan pilasterrarna ett fält med en rund tavla utan inskrift. Invid hörnpilastrarna står nakna putti. Ovanpå locket är placerade statyer av Karl Karlsson Gyllenhielm och maken, Kristina Ribbing.²⁷ Båda är framställda i

knäböjande ställning, den förra iklädd harnesk med hjälm och harneskhandskar vid sidan, den senare tidens modedräkt. Över figurerna höjer sig en av sex joniska kolonner, tre på framsidan och tre på baksidan, buren baldakinartad överbyggnad, bestående av en arkitrav och fyra svängda ribbor som var och en utgår från mittpunkten på en av arkitravens sidor och som möts ovanför monumentets mittpunkt. Mitt på arkitraven står på framsidan en obeliskkrönt kartusch med ätterna Gyllenhielms och Ribbings alliansvapen och på baksidan en liknande med samma vapen. På vardera kortsidan en mindre kartusch, den ena med Gyllenhielms vapen, den andra med Ribbings. På arkitravens hörn står

allegoriska figurer, vilka enligt inskrifter på arkitraven — här återgivna inom parentes efter namnen — symboliserar Lyckan (FORTUNA FALLIT), Hoppet (SPES ALIT), Tålmodet (PATIENTIA VINCIT) och Ståndaktigheten (CONSTANTIA TRIUMPHAT). I ribbornas mötespunkt står en Kristus-figur med segerfana.

I de ovala fälten på tumbans sidor finns följande inskrifter. På framsidan t v: 2. TIM. 4. IAGH HAFVER KEMPAT EN GODH KAMP. IAGH HAFVER FVLBORDAT LOPET. IAGH HAFVER HÅLLET TRONA. HER EFFTER ÄR MIGH FÖRWARAT RETFERDIGHETENES KRONA. (2 Tim 4: 7–8). På framsidan t h: PSAL 31 HERRE VPPÅ TIGH FÖRTRÖSTER IAGH. LÅT MIGH ALDRIGH PÅ SKAM KOMMA: FRELS MIGH GENOM TINA RETHFERDIGHET VTHI TINA HENDER BEFALER IAGH MIN ANDA TV HAFVER MIGH FÖRLÖÖST HERRE TV TRO FASTE GVDH (Ps 31: 2, 6). På baksidan t v: IOH. 3. SÅ ELSKADHE GVDH WERLDENA AT HAN VTHGAFF SIN EENDA SON PÅ THET AT HWAR OCH EN SOM TROOR PÅ HONOM SKALL ICKE FÖRGÅÅS VTHAN FÅ EWINNERLIGHIT LIIF (Joh 3: 16). På baksidan t h: IOB. 19. IAGH WEET AT MIN FÖRLOSSARE LEFFVER OCH HAN SKAL PÅ SIDHSTONNE VPWECKIA MIGH AFF IORDENNE OCH IAGH SKAL SEDHAN MEDH THES MINNE HWDH VMKLÄDD WARD A OCH SKAL I MITT KOTT FÅ SEE GVDH HONOM SKAL IAGH MIGH SEE OCH MIN ÖGHON SKOLA SKODHA HONOM OCH INGEN ANNAN (Job 19: 25–27).

Materialet i monumentet är grå och gråbrun marmor samt grå sandsten. Mått: totalhöjd till den krönande Kristusfigurens huvud 468 cm; tumbans längd 257 cm, bredd 203 cm, höjd 133 cm.

Monumentet är ett verk av den tyske eller möjligen nederländske bild- och stenhuggaren Heinrich Damer. Enligt bevarade räkenskaper i Gyllenhielms arkiv utfördes monumentet av Damer och hans medhjälpare under åren 1629–1633.²⁸

Stuckaturerna i Gyllenhielmska gravkoret

Gravkorets väggar och valv täcks av en slösande rik stuckutsmyckning i relief (fig 22–29). Den medeltida byggnadsstommen har helt inkläts med stuck och har sålunda kunnat ges de former som tiden fordrade. Alla spetsiga bågar har om det varit möjligt fått en regelbundet rundbågig form. Gravkoret avgränsas från södra sidoskeppet genom pilastrar; sådana finns också i hörnen. Rummets nedre delar

avgränsas från de välvda partierna genom en kraftig arkitravlist.

Östra och västra väggarna i gravkoret upptas till största delen av två väldiga framställningar i svartmålade ramar av strider till lands och sjöss, i vilka riksamiralen spelat en framträdande roll (fig 22–27). På östra väggen framställs slaget mellan svenskar och polacker vid Kokenhusen den 12 eller 13 juni 1601.²⁹ I de båda nedre hörnen syns stridsledarna; strax ovanför avbildas en kavalleri- och artilleristrid; därovan står de stridsgrupperade härarna med svenskarna t h och polackerna t v; högst upp skymtar staden Kokenhusen. Framställningen på västra väggen framställer Danzigs belägring 1626.³⁰ Tavlans vänstra del återger kusten kring Weichsels mynning, »WISL.MVND», befast med två av bastioner omgivna skansar, den ena med namnet »WESTER.SCHANTS»; dessutom återges marscherande häravdelningar, artilleri i ställning, träd och hus. De utanför flodmynningen liggande skeppen har namn som *Neye Swerdt*, *Dre Cronen*, *Westerwick*, *Merman*, *Grose Slysel*, *Kleine Slysel*, *Einhorn*, *Storck*, *Papegoja*, *Pelikan*.

På över- och undersidan av tavelramarna finns stora voluter, vars mitt upptas av en människofigur i bröstbild.³¹ Väggfälten ovanför tavlorna pryds av på var sida en rund medaljong med i människokroppar utlöpande omramning i broskformer. På ömse sidor om medaljongerna hänger praktfulla girlander av blommor och frukter. I den västra medaljongen syns Gyllenhielms vapensköld, i den östra hans makas. Väggfältet kring fönstrets övre del är dekorerat med urnor och fönstersmygen med en spiralranka.

Undersidorna av södra sköldbågen i S III, av bågen mellan södra sidoskeppet och gravkoret samt av sköldbågen på gravkorets östra sida dekorerar av naturalistiska frukt- och blomsterknippen samt starkt stiliserade rosor. Väggfältet mellan södra sköldbågen i S III och bågöppningen till koret har ett änglahuvud under ett girlandformigt upphängt draperi med fladdrande band.

Valvribborna täcks av långsträckta blad med nedåtböjda spetsar. I ribbornas skärningspunkt finns en stor stiliserad ros, omgiven av naturalistiska frukter och blommor samt en stiliserad druvklase i rosens mitt. På valvkapporna finns i svicklarna

Fig 22. Slaget mellan svenskar och polacker vid Kokenhusen 1601. Stuckatur av Daniel Anckerman i Gyllenhielmska gravkoret. Foto i ATA.

The Battle between Swedes and Poles at Kokenhusen, 1601. Stucco by Daniel Anckerman in the Gyllenhielm chapel.

änglahuvuden och stiliserade rosor samt i hjässan i en ring runt mittblomman en krans av molnformationer, ur vilka änglahuvuden tittar fram. Valvkappornas huvuddelar upptas av bibliska scener (fig 28–29). På den östra skildras gravläggningen med tv gravklippan med öppningen till gravgrottan, th i bakgrunden Golgata med de tre korsen och Jerusalemstornspiror. På den västra valvkappan förkunnar en ängel för de tre kvinnorna vid graven, att Jesus är uppstånden. På den norra kappan framställs hur Jesus uppenbarar sig för lärjungarna på vägen till Emaus. På södra kappan syns en flygande ängel med flammande svärd i

höger hand och ett palmlblad i vänster, omgiven av en molnkrans med två ovala ringar av änglahuvuden. Stuckaturena i gravkoret tycks aldrig ha varit helt målade; endast detaljer har varit belagda med färg. Guldfärg eller en mörkt gråbrun färg finns på de båda tavlorna huvudsakligen på vapen och vissa klädespersedlar, på skeppens flaggor, relingar och namn samt i valvkappornas framställningar på hår, dräktbårder, Golgatas kors, Jerusalemstornspiror m m. De naturalistiska frukterna, blommorna och bladen på undersidan av bågen mot södra sidoskeppet är färgade i grönt, rött, och gulbrunt. Sköld- och diagonalbågar är ljusgula med ornamenten

Fig 23. Detalj av fig 22. Foto i ATA.
Detail from figure 22.

Fig 24. Detalj av fig 22. Foto i ATA.
Detail from figure 22.

Fig 25. Detalj av fig 22. Foto i ATA.
Detail from figure 22.

Fig 26. Detalj av
fig 22. Foto i ATA.

Detail from figure 22.

hållna i vitt. De mellan bladen på bågarna framstickande frukterna är kraftigare gula med gröna stjälkar.

Wilhelm Nisser har visat att upphovsmannen till gravkorets stuckaturer är den från Riga år 1641 inflyttade stuckatören Daniel Anckerman, som först anställdes av Jacob de la Gardie för att göra stucktak i dennes stockholmspalats Makalös, och senare bl a arbetade för drottning Kristina.³² Av bevarade räkenskaper och av Anckermans egen korrespondens framgår att arbetet i Gyllenhiemska gravkoret i Strängnäs utfördes åren 1649–1652. Gyllenhielm avled i mars år 1650, men arbetet fortsatte på bekostnad av maken. Av äldre skriftliga uppgifter och avbildningar (fig 30) förefaller det som om Anckerman då stuckaturerna färdigställdes låtit flytta ned de båda skulpturerna från sarkofagen och istället placerat dem vid ingången till gravvalvet så att de inte skulle dra uppmärksamheten från stuckdekorationen. Till sina ursprungliga platser skall de inte ha återflyttats förrän på biskop Serenius tid

Fig 27. Belägringen av Danzig 1626. Stuckatur av Daniel Anckerman i Gyllenhiemska gravkoret. Foto N Åzelius 1934.

The siege of Danzig, 1626. Stucco by Daniel Anckerman in the Gyllenhielm chapel.

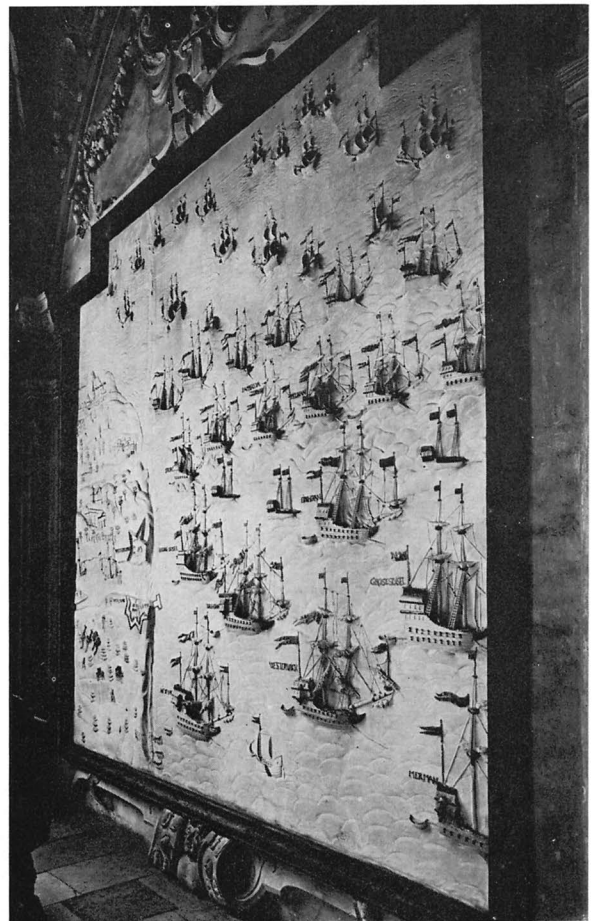

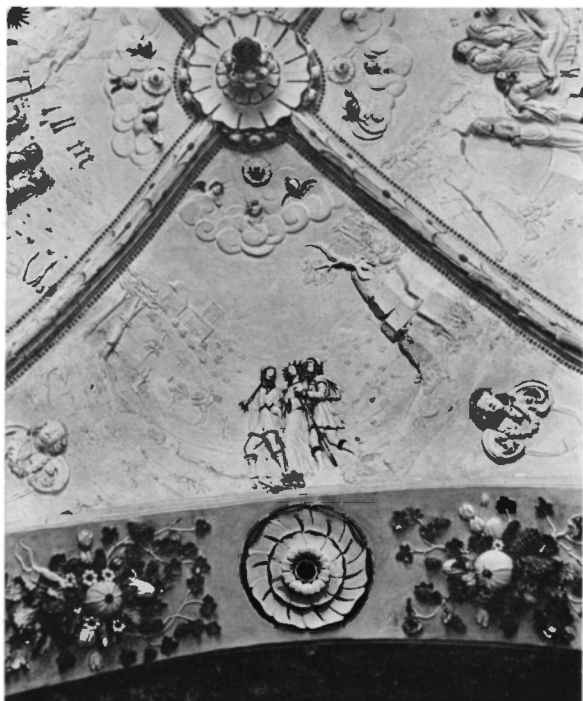

Fig 28. Gyllenhielmska gravkoret. Valvets stuckaturer utförda omkr 1650 av Daniel Anckerman. Foto N Åzelius 1934.

The Gyllenhielm chapel. The stucco work in the vault was executed c 1650 by Daniel Anckerman.

Fig 29. Jesus uppenbarar sig för lärjungarna på vägen till Emmaus. Stuckatur i Gyllenhielmska gravkorets valv. Foto N Åzelius 1934.

Jesus appearing to the disciples on the way to Emmaus. Stucco in the vault of the Gyllenhielm chapel.

under senare delen av 1700-talet. Ännu i Hallmans beskrivning omnämns de som stående nere i graven.³³

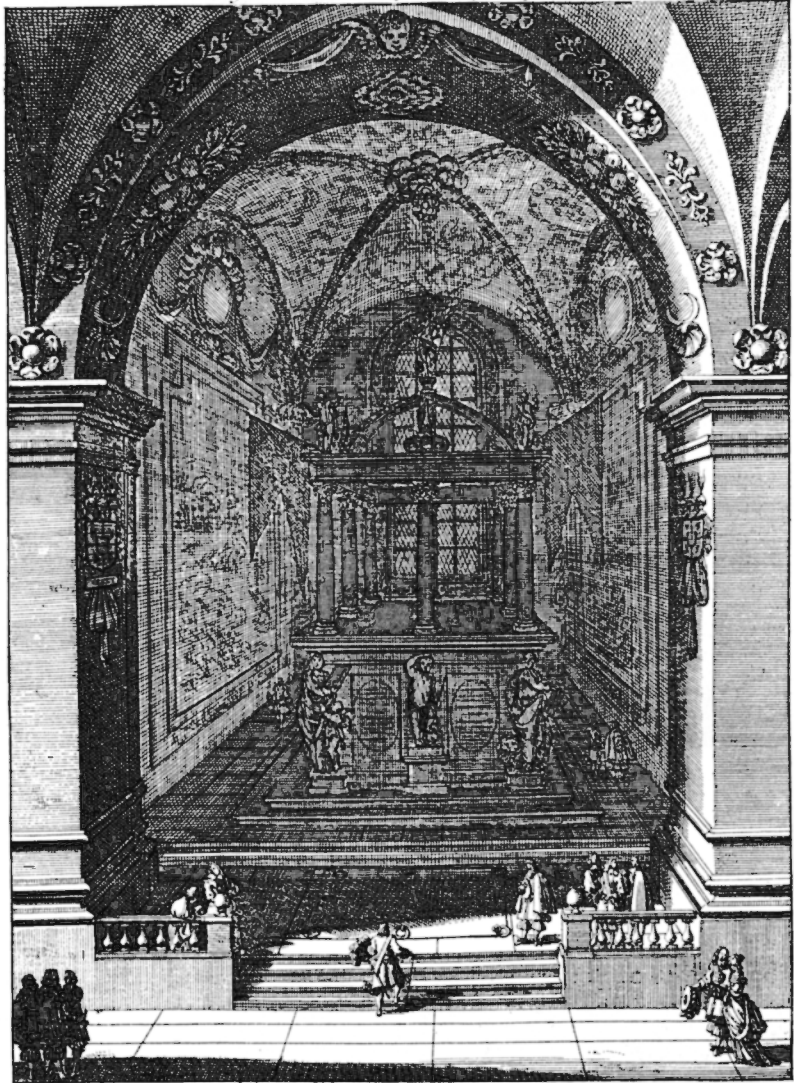
Monumentet över Brita Katarina Leijonberg

Brita Katarina Leijonberg var hustru till ståthållaren över Gotland och Öland Johan Cedercrantz, som 1686 inköpte gravkoret norr om N VII och där inredde sin grav (se bd I: 2, s 393). Hustrun hade avlidit året innan.³⁴ Monumentet (fig 31–32) består av en lanterninformig byggnad med pappklädda väggar med i målning imiterade fönster, volutformiga stöd av grå kalksten vid hörnen och karnissvängt tak av kopparplåt. Överst på taket finns en svart marmorplatta, på vilken står en urna av vit marmor med fotplatta, rund profilerad fot, tyggirlander runt livet, lagerbård runt övre kanten samt profilerat lock med godronnerad kant. Urnan omges av två putti som likaledes är av vit marmor. Den ena, som är avbildad i stående ställning, är naken så när som på ett draperat tygstycke och har små vingar på ryggen. Höger arm är uppsträckt och har troligen hållit något nu förlorat emblem. Den andra sitter på en »kudde» av svart marmor och är naken så när som på ett draperat tygstycke, med vilket den torkar tårarna ur ögonen. Vänstra

Fig. 30. Gyllenhielska gravkoret. Kopparstick i Suecia Antiqua. Riksamiralens och hans hustrus statyer bortflyttade från monumentet.

The Gyllenhielm chapel. Copper engraving in Suecia Antiqua. The statues of the Admiral and his wife have been moved from the monument.

Conditorium Excellentissimi Domini, DR. CAROLI CAROLI GYLDENHIELMII,
Regni Sueciae Archithalati, in templo Strömcas

handen har sannolikt hållit ett nu förlorat emblem. Lanterninens mått: 213 × 213 cm, höjd 120 cm, skulpturernas höjd ca 80 cm.

Monumentet har av Waldén tillskrivits Nicolaes Millich³⁵ och har troligen tillkommit i samband med att gravkoret inköptes år 1686.

Monumentet över generalguvernören Johan Paulin Olivekrans

Johan Olivekrans³⁶ som var son till biskopen i Strängnäs, Laurentius Paulinus Gothus, inköpte gravkoret 1675. Han avled 1707. Monumentet (fig

33) utgörs av ett epitafium av svart och vit, svagt ådrad marmor och är uppsatt på gravkorets västra vägg. Det består av en inskriftstavla, som flankeras av joniska kolonner, vilka uppbär ett entablement där frisen är belagd med lagerblad. Kolonnerna vilar på ett bjälklag, som bärs upp av bladprydda konsoler, mellan vilka hänger blomstergirlander. På det övre bjälklaget står två bevingade, i huvudsak nakna genier, vilka mellan sig håller en oval inskriftstavla med broskverksram. Mellan genierna, under inskriftstavlan, finns också en rikt utformad förgylld broskverksram, som omger ett ovalt por-

Fig 31. Monumentet över Brita Katarina Leijonberg, d 1685. Tillskrivet Nicolaes Millich. Foto N Åzelius 1934.

Monument to Brita Katarina Leijonberg, † 1685. Attributed to Nicolaes Millich.

Fig 32. Detalj av fig 31. Foto N Åzelius 1934.
Detail from figure 31.

trätt av generalguvernören (fig 34). På den stora tavlan mellan kolonnerna finns följande inskrift:

EGO CUIUS HIC SUPERSTAT EFFIGIES / JOHANNES OLIVE-
KRANS / LAURENTII PAULINI GOTHI FILIUS / STREG-
NESIAE A MDCXXXIII D I AUGUSTI H XIV NATUS / D VIII
EX AQUA ET SPIRITU SANCTO RENATUS / ET IN SERVI-
TIUM DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI ASCITUS / DEUM IN
TOTA VITA ADEO IN ME BENIGNUM EXPERTUS SUM /
UT ME ILLIUS MISERICORDIA SEMPER PRAEVENERIT
GRATIA ET VERITAS SEMPER COMITATAE SINT / AB
IPSIS INITIIS / SAPIENTIAE NON FUCATAE SED VERAЕ
AMORE EXARSI / QUAM IN IPSO BONITATIS FONTE ETIAM
PRECIBUS QUESITAM / MIHI PROPRIAM DICAVI HAC
TESSERA / NEMINI NISI DEO / CAETERA NIHILI AESTIMATA
ADEO INDIFFERENTER HABUI / UT NIHIL HORUM CON-
CUIPIVERIM NIHIL TIMUERIM UNQUAM / ET QUEM DI-
VINA PROVIDENTIA EXHIBUIT VITAE CURSUM / LUBENS
LAETUSQUE TENUERIM / OBLATA MUNIA BONA FIDE
FELICI MANU EXECUTUS / BONOS FOVI MALOS VITAVI

INVIDOS NON CURAVI / HONOREM AC ULTIONEM IN
 NULLA RE MIHI SUMSI / OFFICIA QUAE DEBUI NON
 NEGLEXI QUIETEM COLUI / ET IN MUNDO ME PEREGRI-
 NUM SCIENS CAELOS PETII / UBI MIHI PATRIA ET DO-
 MINUS ET DEUS ET OMNIA / HUC DUM PER MORTEM
 INTRODUCI SPERO AC GESTIO / MIHI AC PARITER UXORI
 OPTIMAE PIE DEFUNCTAE / D BRIGITAE / SENATORIS R
 S D MATTHIAE BIORKLOVII FILIAE / HOC SEPULCHRUM
 RITE COMPARAVI / QUOD LIBERIS POSTERISQUE NOSTRIS
 COMMENDO / UT ID AB OMNI INJURIA SARTUM TECTUM
 SERVENT / SERVATO AUTEM UTANTOR IPSI SI LIBET

*ECCE VIVIT DOMINUS ET VENIT
 IMMO VENI DOMINE JESU VENI
 IN TUO SANCTO SANGUINE MUNDUS
 AC PURUS ERO AMEN
 FACT A 1688*

(= Jag Johan Olivekrans, vars porträtt synes här ovan, son till Laurentius Paulinus Gothus, föddes i Strängnäs 1633 den 1 augusti i den 14:e timmen och återföddes genom vatten och Den helige anden den 8 augusti. Jag mottogs i vår Herre Jesu Kristi tjänst och hela mitt liv har jag rönt en sådan godhet från Gud, att hans barmhärtighet alltid har förekommit mig, hans nåd och sanning har städse följt mig från början. Jag har älskat den rena och osmin-

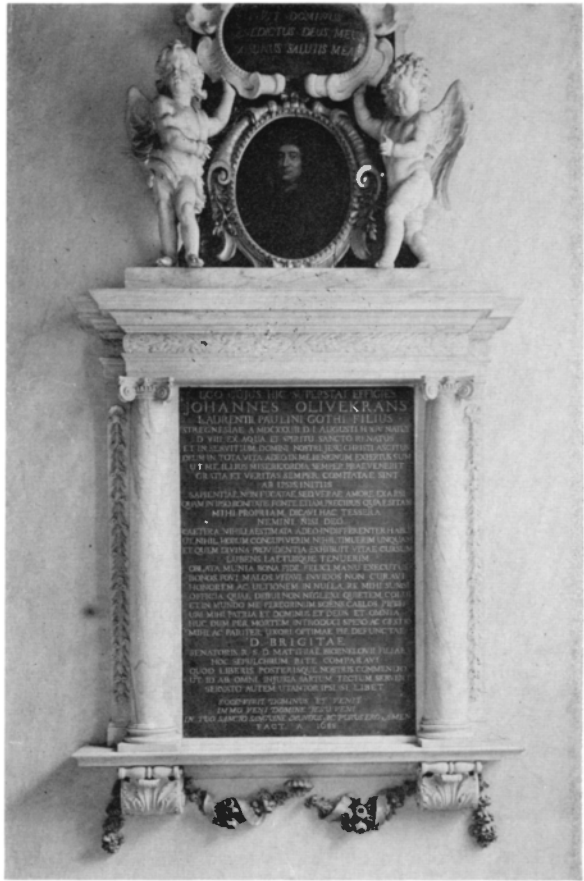

Fig 33. Monumentet över Johan Paulin Olivekrans, d 1707. Sigerat 1688 av bildhuggaren Hendrik Verbruggen i Antwerpen. Foto N Åzelius 1933.

Monument to Johan Paulin Olivekrans, † 1707. Signed in 1688 by Hendrik Verbruggen, a sculptor of Antwerp.

Fig 34. Porträtt av Johan Paulin Olivekrans. Detalj av fig 33. Foto R Bennett 1974.

Portrait of Johan Paulin Olivekrans. Detail from figure 33.

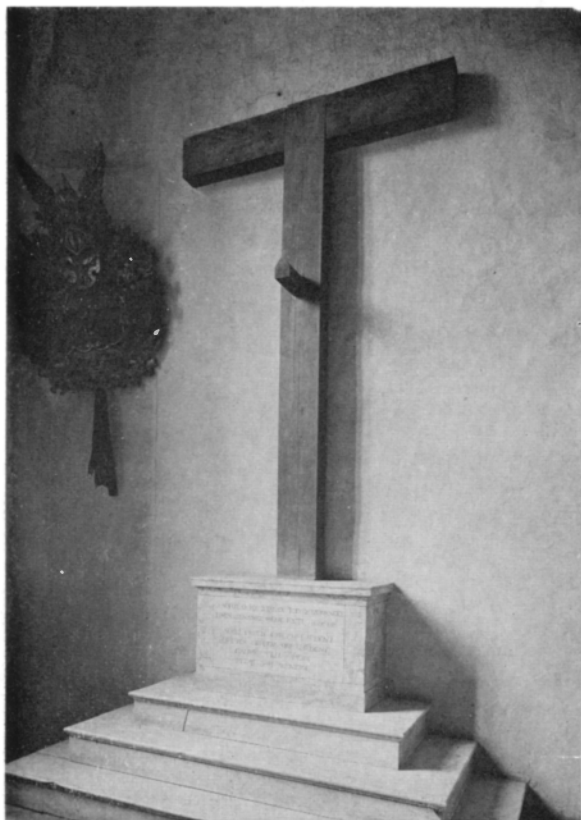

Fig 35. Altare och kors vid östra väggen i Olivekransska gravkoret. Foto N Åzeliuß 1933.

Altar and crucifix at the E wall of the Olivekrans chapel.

kade visdomen, som jag även i mina böner sökt hos själva godhetens källa och som jag, sedan jag tillägnat mig den, helgat åt Gud allena medelst denna gravsten. Det övriga har jag aktat så ringa, att jag aldrig åtrått något av det, aldrig fruktat något. Den livsbana, som den gudomliga försynen har utstakat åt mig, har jag glad och villig följt, och de plikter, som har ålagts mig, har jag, styrkt av min tro, fullföljt med framgång. Jag har gynnat de goda, undvikit de onda och ej brytt mig om de illvilliga. Äran och hämnden har aldrig varit mina, jag har ej försummat mina plikter, jag har sökt ett lugnt liv, och medveten om att jag var en främling på jorden, sökte jag komma till himmelen, där jag har mitt fädernesland, min Herre, min gud och mitt allt, då jag innerligt hoppas att jag skall föras dit genom döden. Denna grav har jag på tillbörligt sätt låtit göra åt mig och min goda, fromma hustru, nu

avliden, fru Brita, dotter till riksrådet Matthias Biörnkrou, och jag anförtror graven åt våra barn och efterkommande, för att de skall bevara den hel och oskadd av varje illdåd. Om de vårdar den, må de gärna använda den själva.

Se Herren lever och kommer.

Ja, kom, Herre Jesu, kom.

I ditt heliga blod skall jag vara ren. Amen.)

På den översta ovala inskriftstavlan läses:

VIVIT DOMINUS / BENEDICTUS DEUS MEUS / DOMINUS
SALUTIS MEAE (=Herren lever. Välsignad vare min
Gud, min frälsningsherre.)

På det nedre bjälklagets undersida står: Henricus
Verbrugghen Antwerp fecit.³⁷ Total höjd 445 cm,
bredd 226 cm.

Vid gravkorets östra mur finns ett litet altarbord
(bredd 121 cm, höjd 72 cm, djup 50 cm), upp till
vilket leder tre trappsteg, allt av ljusgrå marmor
(fig 35). På altarbordets framsida står följande in-
skriffter:

Ο ΛΟΓΟΣ Ο ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΤΟΙΣ
ΣΩΖΟΜΕΝΟΙΣ ΎΜΙΝ ΔΥΝΑΜΙΣ ΘΕΟΥ ΕΣΤΙ
1. Cor 1:18

(= För de frälsta är talet om korset en Guds kraft.
1 Kor 1: 18.)

SERVI CRVCIS CRVCEM LAVDENT

QVI PER CRVCEM SIBI GAVDENT

CVLPAE TOLLI ONERA

VITAE DARE MVNERA

(= Korsets slavar prisar korset. De gläds åt att
skuldens börda avlägsnas och livets gåvor skänks
dem genom korset.)

På altarbordet står ett stort T-formigt kors av
brunfärgat olivträ (höjd 310 cm). Detta monument
tillkom antagligen samtidigt med epitafiet omkr
1688.

Monumentet över riksamiralen Gustav Otto Stenbock, död 1685, och Kristina Katarina De la Gardie, död 1704

Monumentet (fig 36–40) över riksamiralen och hans
maka³⁸ är uppställt i Stenbockska gravkorets inre
del framför södra fönstret. Det är tillverkat av trä
som genom målning imiterar svart och vit marmor.

På ett stort, framtill förkropppat sockelparti står en rikt profilerad sarkofag, som uppbar en obelisk, krönt med ett kors. På sockeln finns tre inskriftstavor och reliefplattor med svärd och skjutvapen korslagda inom en lagerkrans. På sockeln framför sarkofagen sitter en naken mansfigur med koger och båge och med fackla i den högra lyftade handen (fig 37–38). Figuren symboliserar möjligen kriget. På sarkofagens framsida syns de stenbockska och de la gardieska vapnen omgivna av akantusblad. Från sarkofagens baksida skjuter stora trofégrupper ut åt sidorna (fig 39–40). Grupperna består av standar, kanoner och andra vapen, och dessutom finns på ena sidan ett lejon, på den andra en stenbock. Ovanpå sarkofagen står framför obeliskens på ett underrede av två till en snäcka sammanlöpande volutband en porträttbyst av Herkules med lagerkrans kring huvudet och en mantel av en lejonhud knuten kring bröstet. På var sida om bysten sitter en trumpetblåsande genie med palmlblad i den ena handen. Över bysten finns en oval tavla med ett ymighetshorn, omgiven av palm- och akantusblad och krönt av en grevlig krona. Under tavlan ett språkband på vilket står: *Herculis Munus* (=Herkules' verk). Från obeliskens baksida skjuter trofégrupper, liknande de förut omtalade, ut åt sidorna. Över obeliskens krön svävar två vingförsedda putti, vilka ger en illusion av att bära korset.

Figurskulpturerna och alla dekorativa element är vitmålade, ställvis med grå marmorering. Den sittande mannens fackla, det krönande korset samt geniernas trumpeter och kvistar är förgyllda.

Inskrifter på sockelns framsida:

CELCIS MANIBUS COMITIS GVSTAVI OTTONIS STENBOCK PROCERUM SVETICORUM FACILE PRINCIPIS ET COMITIS CHRISTINAE CATHARINAE DE LAGARDIE HEROVM MAXIMI COMITIS IACOBI FILIAE SACRVM (= (Detta är) en helgedom åt greve Gustav Otto Stenbocks nobla ande, klart den främste bland svenska stormän, och åt grevinnan Kristina Katarina De la Gardie, dotter till greve Jacob, störst bland hjältar.)

På sockelns östra sida:

QVEM TEGIT HIC HEROA LAPIS PROPE CONIUGIS VLNAS DIC TABULA AT FASTI DICITE GESTA PRECOR COELESTES ANIMAS SOCIATAQUE MUNERA LAUDIS GLORIA PINGEN-

TEM DUCERET IPSA MANUM (= Säg, minnestavla, vilken hjälte denna sten täcker, liggande bredvid sin maka, berätta, ämbetsregister, om stordåden, jag ber, berätta om de himmelska själarna och de ärofulla gärningarna; Äran själv skulle föra den målande handen.)

På sockelns västra sida:

QVAM SIMUL AC VISURVS ERIT SE LIVOR INIQVOS IN SOLEM DENTES EXACUISSE GEMET DONEC ERIT VIRTUS ORBI STENBOCKICA VIRTUS ET DELAGARDIACA EST EXHIBITURA IUBAR (= Så snart Avunden får se henne (Äran), kommer han, så länge den Stenbockska och De la Gardieska Dygden visar sin glans för världen, att jämra sig över, att han vässat sina missunnssamma tänder mot solen.)

Monumentet tycks ha tillkommit på föranstaltande av Kristina Katarina De la Gardie. Då gravkoret inköptes 1698, torde monumentets tillkomst kunna sättas till omkr 1700. Det är ur konstnärlig synpunkt ett betydande verk och mycket representativt för den nederländska barocken. Eftersom det inte kan tillskrivas någon i Sverige verksam konstnär måste man tänka sig att det är ett importalster av flamländsk eller holländsk skola.³⁹ Monumentets mått: höjd 660 cm, bredd med utskjutande trofégrupper 380 cm.

Sarkofagerna för Hedvig Taube, riksgrevinna von Hessenstein, och hennes dotter Hedvig Amalia

Hedvig Taube,⁴⁰ av den romerske kejsaren Karl VII år 1743 förklarad riksgrevinna von Hessenstein, begravdes först i Vadsbro kyrka men kroppen flyttades senare till Strängnäs. Moderns sarkofag är uppställd i Sparrekoret, dotterns i Tynnelsökoret (fig 41). De är helt lika varandra och utförda av kolmårdsmarmor i enkla former. På den ut mot södra sidoskeppet vända kortsidan finns på vardera sarkofagen en inskriftstavla av förgylld metall, fäst vid stenen med metallstift med huvuden av gjuten, förgylld brons. På den ena tavlan läses: HEDVIG ULRICA TAUBE RIKSGREVINNA V. HESSENSTEIN FÖDD D XXX OCT MDCCXIV DÖD D XI FEBR MDCCXLIV. På den andra tavlan står: HEDVIG AMALIA V. HESSENSTEIN FÖDD D (datum ej ifyllt) MDCCXLIII DÖD D XXV APR MDCCCLII. Vardera sarkofagen har måtten: längd 243 cm, bredd 120 cm, höjd 130 cm.

CELESTIS PATRIBUS
CASIMIRI OTTONIS STEINBOCK
PRINCIPALIS SVEVICARUM INCIPIE PRAEPOSITI
COMITIS CHRISTIANAE CATHARINAE DE LA CARDE
FRATRI SUO PRAEPOSITO SACRISSE
SACRISSE

Fig 37. Sittande, naken mansfigur (Kriget?) på monumentet i fig 36. Foto N Åzelius 1934.

Seated naked male figure (War?) on the monument in figure 36.

Fig 36. T v. Monumentet över Gustav Otto Stenbock, d 1685, och Kristina Katarina De la Gardie, d 1707. Importarbete i nederländsk barockstil från omkr 1700. Foto S Hallgren 1974.

Left. Monument to Gustav Otto Stenbock, † 1685, and Kristina Katarina De la Gardie, † 1707. Netherlandish Baroque work, c 1700, imported into Sweden.

Fig. 38. Detalj av fig 37. Foto i ATA.

Detail from figure 37.

Fig 39. Trofégrupp och stenbock.
 Detalj av monumentet i fig 36. Foto
 N Åzelius 1934.

*Group of trophies and a steinbock.
 Detail from monument in figure 36.*

Hedvig Taubes son med Fredrik I, Fredrik Vilhelm von Hessenstein, gjorde år 1770 i egenskap av ägare till Tynnelsö anspråk på Tynnelsögraven. Då han sålde Tynnelsö 1779, är det troligt att sarkofagerna tillkommit på 1770-talet. Dateringen bestryks av att i Nikolaikyrkan i Nyköping finns en nästan identiskt lika sarkofag för Juliana Brita Siöblad, vilken dog 1775.

Sturesarkofagen

Sarkofagen (fig 42) är uppställd i koret vid mittskeppets södra sida mitt emot monumentet över Karl IX. Den är av kolmårdsmarmor med dekorativa detaljer av förgyllt bly. På västra kortsidan finns en oval sköld med Sturevapnet, omgiven av en lagerkrans och krönt av en krona samt av åt

sidorna utgående lagergirlander, allt avtecknande sig mot en tavla av brun marmor. Lockets dekor består av en grupp ridderliga emblem: hjälm, sköld, svärd och sporrar, allt jämte en lagerkvist liggande på en tofsprydd kudde. På långsidorna och östra kortsidan finns tavlor av brun marmor med inskrifter i förgyllda bokstäver, nämligen:

På östra kortsidan: GUSTAVUS III S:G:V: REX / SERVANDAE ILLUSTRUM VIRORUM MEMORIAE / UT VALIDO PATRIAE AMORIS INCITAMENTO / ANTIQVIORIS STURIAE GENTIS RELIQVIAS / E PULVERE PROTHRAHI EXALTARI DECENTIUSQVE / HIC COLLOCARI IUSSIT A: MDCCLXXIV D XVII AUG: / CURANTE IACOBO SERENIO EPISCOPO (=Gustav III, Sveriges, Götas och Vendes konung lät gräva fram ur stoftet den gamla Sturesläktens

Fig 40. Trofégrupp och lejon. Detalj av monumentet i fig 36. Foto i ATA.

Group of trophies and a lion. Detail from monument in figure 36.

kvarlevor, lät hedra dem och hedersamt placera dem här för att bevara minnet av stora män och för att sporra till fosterlandskärlek. Detta skedde den 17 augusti år 1774 under biskop Jakob Serenius' ledning.)

På norra långsidan: CARUM APUD POSTEROS NOMEN STENONIS STURE SENIORIS / QVI ANNIS XXXIII DUM REGES VITRICOS AGUNT SE PATREM PATRIAE PRAESTITIT / SAEPIUS DEVICTIS HOSTIBUS DANORUM MOLIMINA REPRESSIT / IPSE IUSTITIAE EXEMPLUM SVECOS LEGIBUS DEVINCTOS TENUIT AC MUNIVIT / IDEM BONARUM ARTIUM PATRONUS UPSALENS: ACADEMIAM CONSTITUIT / AC PRO AEVI RELIGIONE CARTUSIAN MONASTERIUM IN PROPRIIS TERRIS / FUNDAVIT A: MCDLXXXX SIBI ET CONIUGI FUTURUM DORMITORIUM / OBIIT PROPE IUNECOPIAM IN FESTO S: CATHARINAE A: MDIII (=Kärt för de efterkommande är Sten Sture d ä:s namn, han som under 33 år, medan kungarna betedde sig som styvfäder, framstod som fäderneslandets verkliga fader. Ofta kuvade han fienden och kväste danskarnas ränker. Själv ett rättvisans föredöme styrde och

stärkte han svenskarna med lagar. Han var även vetenskapernas beskyddare och instiftade Uppsala universitet samt grundade ett kartusiankloster på egen mark år 1480 såsom en kommande vilostad åt sig och sin maka. Han avled vid Jönköping på St Katarinas dag år 1503.)

På södra långsidan: VENERANDA OSSA INCLUTI QVONDAM PRO=REGIS / STENONIS MAIORIS UXORISQ PIENTISS: INGEBURGIS TOTT / COENOBIO SUO PACIS = MARIANO RECENS ABSOLUTO / POSTRIDIE CONSECRATIONIS D: XVII FEBR: A MDIV / ILLATA SUNT PER IACOBUM ULPHONIS ARCHI = EPISCOPUM / QVO CUM PAPATU DIRUTO EXCEPT KERNBOENSIS ECCLES : PAROCH : / DONEC IN VICINO HUIC TEMPLO CHORO SOLEMNITER / ET FUNUS PROSECUTO CAROLE DUCE SUDERMANNIAE / SEPELIRENTUR A : MDLXXVII M : OCTOBRI (=Den fordom berömde riksföreståndaren Sten (Sture) den äldres och hans fromma hustru Ingeborg Totts vördnadsvärda kvarlevor fördes till hans nyligen färdigbyggda kloster Mariefred dagen efter invigningen av ärkebiskop Jakob Ulfsson. Efter påve-

Fig 41. Tynnelsö-Sparrekoret mot sydväst. Foto N Åzelius 1934.

The Tynnelsö-Sparre chapel looking SW.

dömets fall mottogs de av Kärnbo sockenkyrka och förvarades där tills de begrovs i koret vid denna kyrka i oktober 1577. Karl, hertig av Södermanland, bevistade begravningsakten.)

Sarkofagens längd 217 cm, bredd 171 cm, höjd utan krön 133 cm. Såsom också framgår av inskriften på östra sidan, hade Gustav III vid ett besök i domkyrkan den 17 augusti 1774 givit befallning om hur man skulle förfara med de i Stenbockska gravkoret på ett ovärdigt sätt förvarade kvarlevorna efter flera medlemmar av ätten Sture.⁴¹ Resultatet blev den ovan beskrivna sarkofagen.

Ledningen för de beslutade åtgärderna omhändertogs av hovintendenten Jean Eric Rehn, vilken år 1779 kvitterade 50 riksdaler specie för »gjorda resekostnader och havda besvär med de i senast förlutna åren i domkyrkan gjorda ornamenten».⁴² Ornamenten i förgyllt bly utfördes av »herr» Masreliez, förmodligen Jacques Adrien, vilken för detta arbete år 1777 uppbar 600 daler silvermynt. Samma år förekom också andra utgifter för monumentet, bl a 1 000 daler silvermynt för marmor och 243 daler silvermynt för 974 bokstäver till inskriptionerna.⁴³

Fig 42. Sturesarkofagen, tillkommen på 1770-talet under ledning av Jean Eric Rehn. Ornamenten på locket utförda av Jacques Adrien (?) Masreliez. Foto N Åzelius 1934.

The Sture tomb-chest, made in the 1770's under the supervision of Jean Eric Rehn. The ornamentation of the lid by Jacques Adrien (?) Masreliez.

Epitafiet över Christian Reuterholm och Maria Gyllenstierna

På golvet i Olivekranska gravkoret ligger löst en minnesvård över Esbjörn Christian Reuterholm och dennes maka Maria Gyllenstierna.⁴⁴ Epitafiet består av en ram av kolmårdsmarmor kring en inskriftstavla av brun kalksten. Inskriften lyder: CHRISTIAN REUTERHOLM OCH MARIA GYLLENSTIERNA WÖRDNADSWÄRDE MAKAR ÖFVERLEMNAD E ÅT HIMMELEN BELÖNINGEN AF DERAS DYGDER TACKSAMHETEN DERAS NAMN DENNA WÅRD DERAS ASKA DEN FÖRRE DEN 20 JANUARI 1773 DEN SEDNARE DEN 19 JANUARI 1783.

EN RÅDS HERRE RÄTTWISANS LAGENS OCH OSKULDENS STÖD HWARS KÄRLEK FÖR FÄDERNESLANDET UTI SWIGTANDE TIDER ALDRIG SWIGTADE SOM ICKE KUNDE ÖFWERLEFWA DESS FRIHET

EN MAKA SITT KÖNS OCH SAMTIDS HEDER ETT MÖNSTER AV ÄCKTA TROHET EN RAR OFÖRLIKNELIG MODER ORÖRLIGE VID ÖDETS HWÄLFNINGAR STORE I MOTGÅNGEN FÖRMÅDDE AFWUNDEN HATET OTACKSAMHETEN ALDRIG STÖRA DERAS LUGN DE ÄGDE DET

INNOM SIG SIELFWE OCH LYCKAN UTAN ATT ÄGAS AV HENNE OMSIDER TRÖTTE AF LIFWET DESS OMSKIFTEN OCH ÄRA FUNNO DE HWILAN UTI EN FRÄMMANDE JORD SEDAN MERA ÄN SEXTIO ÅRS WANDRING MÖDA GUDSFRUGTAN WÄLGÖRANDE KRÖNT DEM FÖR ODÖDLIGHETEN.

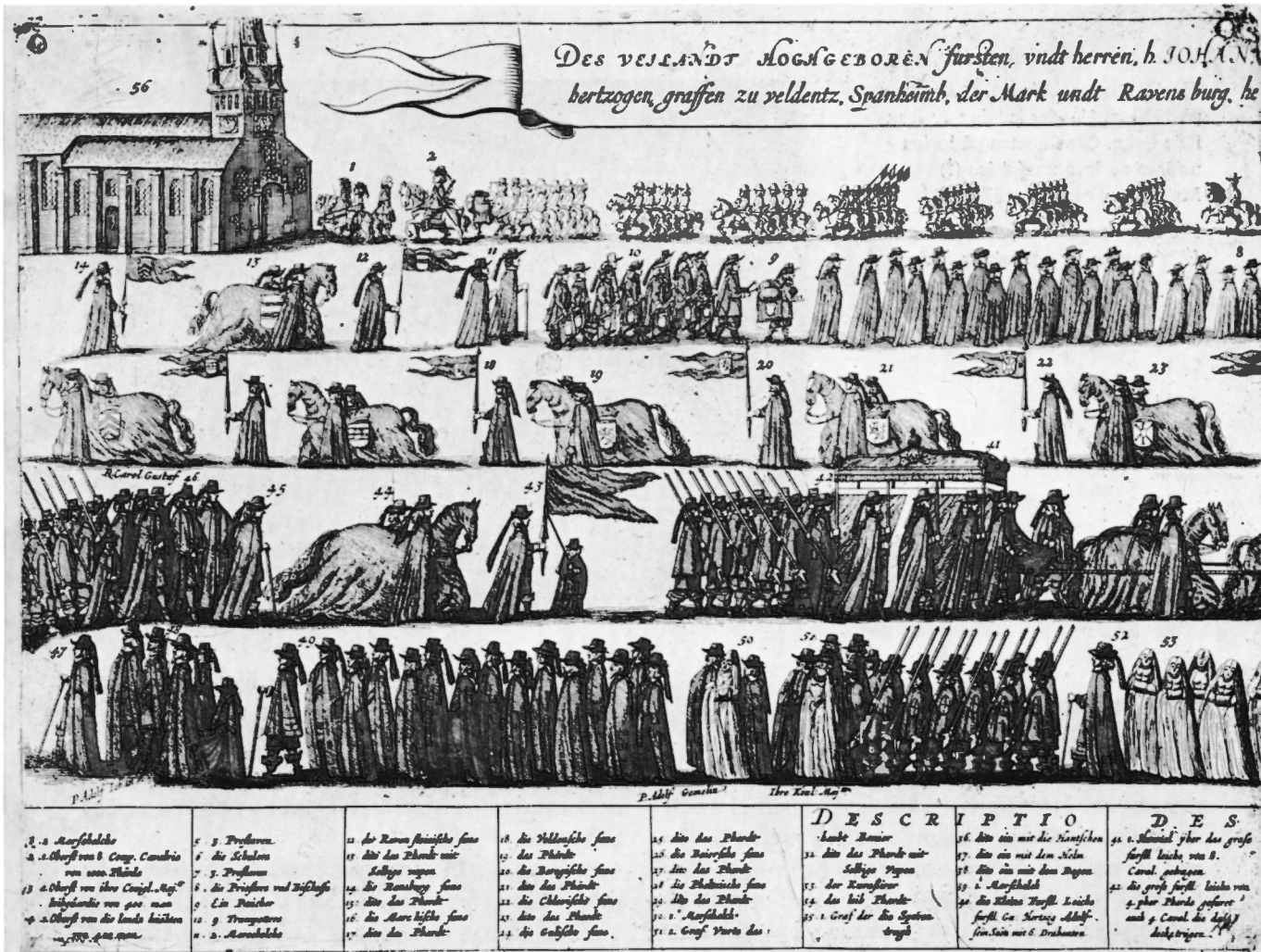
EFTERWERLD HÄR ANFÖRTROR DIG EN SÖRJANDE SON DERAS ASKA DEN HAN SÅ OFTA MED SINA TÅRAR FUCKET DERAS MINNEN FÖRWARAS I DYGDENS TEMPEL

GUSTAF ADOLPH REUTERHOLM⁹⁴ UPPRESTE STENEN ÅR 1787.

Epitafiets mått: höjd 195 cm, bredd 128 cm.

Epitafiet över Carl Johan Gyllenborg och Margareta Gyllenborg⁴⁵

Epitafiet utgörs av en platta av kolmårdsmarmor, som döljer ingången till gravvalvet i det Sack-Gyllenborgska gravkoret. Plattan är placerad på valvets södra sida, vänd mot norra sidoskeppet. Höjd 143 cm, bredd 128 cm. Inskriften på epitafiet finns återgiven i bd I: 2 av denna beskrivning, s 395.

Gravvalv och kistor

Domkyrkans olika gravvalv och de kistor som förvaras där har inte på nytt undersökts för denna beskrivning. Uppgifterna i det följande utgör en sammanställning av tidigare beskrivningar hos Hallman, Bejbom, Leijonhufvud m fl samt restaureringshandlingar från 1907, då bl a det kungliga gravvalvet undersöktes.⁴⁶ Se också ovan bd I:2 s 387f.

Kungliga gravvalvet

Nedgången till den kungliga graven (fig 44) i koret täcktes under 1700-talet över med stenhällar efter att tidigare ha stått helt öppen. 1801 utgavs en tryckt beskrivning över graven med titeln: »Anteck-

ning af glörvördigst i åminnelse de kongelige och fursteliga personers namn, ... hvilkas lik förvaras uti kongliga och fursteliga grafvarne i Strengnäs domkyrka» (Anteckning 1801). 1830 undersöktes kistorna och de som befanns förfallna reparerades. För Maria av Pfalz — Karl IX:s första hustru — tillverkades en helt ny kopparkista, då det befunnits att den ursprungliga blivit alldeles tillplattad. Vid samma tillfälle lades nytt lock på konungens kista och gravvalvet försågs med kraftiga dörrar av järn. I samband med domkyrkans restaurering 1907–1910 öppnades graven på nytt och kistorna och deras innehåll undersöktes. Utom Karl IX och hans båda gemåler,

CASIMIR, Pfaltzgraffen bey Rhein in Beyer, zu Galich, Cleve vndt Bergen,
 von zu Ravenstein, letzte leich pflicht gehalten in Strängnäs, den 12 September An. 1652.

LEICH	PRO	CESSVS.					
24. des Leichs von z. Officiere gefahrt	25. des jungen Königlich Ritters von z. Bair. Raths Herrn von z. Camer. Herrn von z. D. D. D. D. D.	26. des Königlich Ritters von z. Bair. Raths Herrn von z. Camer. Herrn von z. D. D. D. D. D.	27. des Königlich Ritters von z. Bair. Raths Herrn von z. Camer. Herrn von z. D. D. D. D. D.	28. des Königlich Ritters von z. Bair. Raths Herrn von z. Camer. Herrn von z. D. D. D. D. D.	29. des Königlich Ritters von z. Bair. Raths Herrn von z. Camer. Herrn von z. D. D. D. D. D.	30. des Königlich Ritters von z. Bair. Raths Herrn von z. Camer. Herrn von z. D. D. D. D. D.	31. des Königlich Ritters von z. Bair. Raths Herrn von z. Camer. Herrn von z. D. D. D. D. D.
32. des Königlich Ritters von z. Bair. Raths Herrn von z. Camer. Herrn von z. D. D. D. D. D.	33. des Königlich Ritters von z. Bair. Raths Herrn von z. Camer. Herrn von z. D. D. D. D. D.	34. des Königlich Ritters von z. Bair. Raths Herrn von z. Camer. Herrn von z. D. D. D. D. D.	35. des Königlich Ritters von z. Bair. Raths Herrn von z. Camer. Herrn von z. D. D. D. D. D.	36. des Königlich Ritters von z. Bair. Raths Herrn von z. Camer. Herrn von z. D. D. D. D. D.	37. des Königlich Ritters von z. Bair. Raths Herrn von z. Camer. Herrn von z. D. D. D. D. D.	38. des Königlich Ritters von z. Bair. Raths Herrn von z. Camer. Herrn von z. D. D. D. D. D.	39. des Königlich Ritters von z. Bair. Raths Herrn von z. Camer. Herrn von z. D. D. D. D. D.
40. des Königlich Ritters von z. Bair. Raths Herrn von z. Camer. Herrn von z. D. D. D. D. D.							

Fig 43. Liktåget vid pfalzgreven Johan Casimirs begravning den 12 september 1652. Kopparstick av J Sasse. Foto efter original i KB.

The funeral procession of Count Palatine Johan Casimir, 12 September 1652. Copper engraving by J Sasse.

Maria av Pfalz och Kristina av Holstein, ligger följande personer begravna i valvet: Hertig Karl Filip, yngste son till Karl IX och Kristina, f 1601, d 1622; prinsessan Isabella, Johan III:s dotter, f 1565, d 1566; prinsessorna Margareta Elisabeth, Elisabeth Sabina och Maria, alla döttrar till Karl IX och Maria av Pfalz, födda på 1580-talet och döda vid späd ålder; prins Gustav, son till samma föräldrar, f 1586, d samma år; prinsessan Kristina, dotter till Karl IX och Kristina, f 1593, d 1594; pfalzgreven Johan Casimir, d 1652; pfalzgrevinnan Katarina, d 1638; pfalzgreven Gustav Adolf, f 1652, d samma år, sonson till Johan Casimir.

Karl IX:s nuvarande kista (fig 45) är en enkel kopparkista till vilken konungens kvarlevor flyttades 1908 i samband med domkyrkans restaurering. Liket hade ursprungligen gravlagts i en slät tennkista med innerkista av trä. Båda dessa kistor befanns vid gravöppningen 1907 vara starkt förstörda (fig 46–47), trots att de reparerats 1831 och tennkistan då bl a försetts med nytt lock. Ett antal förgyllda plåtbeslag från den förstörda träkistan flyttades 1908 över till den nygjorda kopparkistan, men placerades på felaktiga platser.⁴⁷ Beslagen består av riksvapen, kors, året 1611, IHS samt de krönte bokstäverna C R (Carolus Rex). Maria av

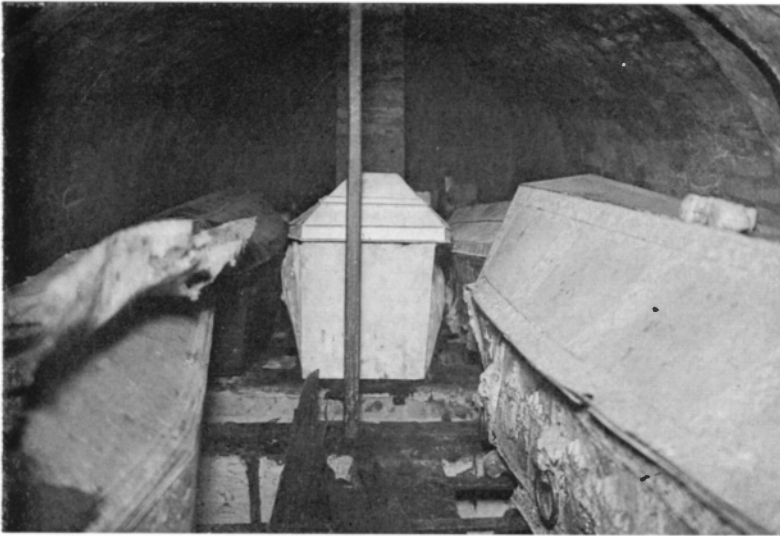

Fig 44. Kungliga gravvalvet mot öster. Foto S Curman 1907.

The Royal burial vault looking E.

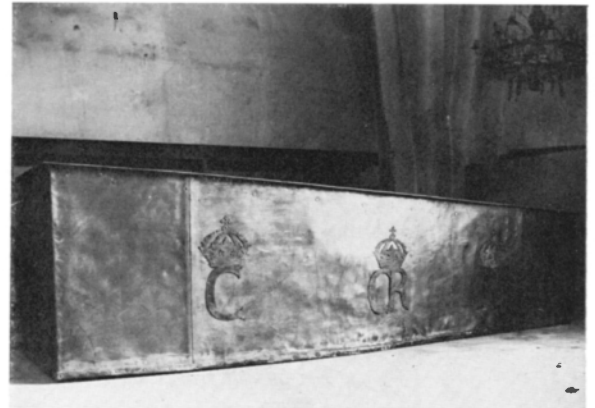

Fig 45. Nytillverkad kopparkista för Karl IX:s kvarlevor. Beslagen oriktigt påsatta. Foto S Curman 1908.

New copper coffin for the remains of Karl IX. The mountings are incorrectly placed.

Fig 46. Beslag på Karl IX:s ursprungliga träkista. Foto S Curman 1907.

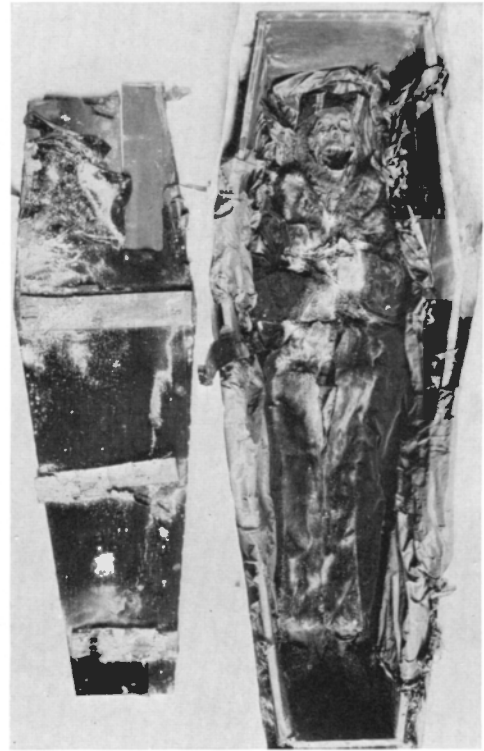
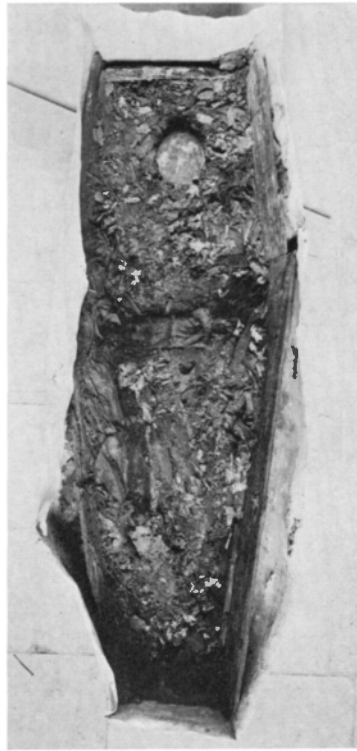
Mountings on the original wooden coffin of Karl IX.

Fig 47. Karl IX. Foto S Curman 1907.

King Karl IX.

Fig 48. T h. Hertig Karl Filip, d 1622, begravd i en pälsbrämrad kappa av sammet. På händerna handskar med höga kragar med frans. Under huvudet en kudde. Foto S Curman 1907.

Right. Duke Karl Filip, † 1622. The Duke was buried dressed in a coat, edged with fur. On the hands are gloves with fringed and embroidered cuffs. The head is resting on a pillow.

Pfalz låg ursprungligen i en träkista, överdragen med svart sammet. Som nämnts utbyttes den 1831 mot en ny kopparkista. Kristinas av Holstein och hertig Karl Filip's kistor (fig 48–49) är av tenn och enl Anteckning 1801 utan inskriptioner. Ett foto från omkr 1908 visar dock att drottningens kista vid huvudändan var dekorerad med riksvapnet samt en inskrift. Vid restaureringen 1908 försågs åtminstone Karl Filip's kista med en namnplåt.⁴⁸

Barnkistorna i graven var redan i början av 1800-talet mycket förfallna (fig 50–51). På prinsessan Marias kista (fig 50) fanns plåtbeslag i form av en krönt vase, årtalet 1589 samt bokstäverna (M) P G S. Kistan har varit överdragen med svart sammet. De övriga barnkistorna har säkerligen haft ett liknande utseende.

Johan Casimirs kista (fig 52–55) är av tenn med rik utsmyckning. Den vilar på fötter i form av lejon i friskulptur. I kistans hörn kvinnliga hermer. Längs kanterna gjutna bårder i form av ett kraftigt rankverk med inflätade mänskliga figurer. Långsidorna har lejonmasker, alternerande med anvapen, som på ena sidan visar pfalzgrevens fäderne, på den

Fig 49. Detalj av fig 48. Foto S Curman 1907.

Detail from figure 48.

Fig 50. Barnkista i kungliga gravvalvet. Foto S Curman 1907.
A child's coffin in the Royal burial vault.

andra hans moderne. På gaveln vid fotänden på locket timglas och på kistan döds-kalle. Locketts översida är prydd med ett stort gjutet krucifix och har längs kanterna en bård av det slag som nyss beskrivits. På kistan finns enl Hallman och Anteckning 1801 på gaveln vid huvudänden följande inskrift: JOHANNES CASIMIRUS *Dei gratia Comes Palatinus Rheni Bavariae Juliae Cliviae et Montium Dux Comes Valentiae et Spanhemiae Marchiae et Ravensburgi Dominus in Ravenstein Pietate Virtute et prudentia clarus Natus Biponti XII Aprilis MDCLXXXIX duxit CATHARINAM Sveciae Principissam et Regis CAROLI Noni Filiam MDCXV die XI Junii habuit cum eadem Filios tres quatuorque Filias Pie et placide fessus vivendo in Christo obdormivit Stegeburgi VIII die Junii MDCLII absolutis annis sexaginta tribus mense uno diebus viginti sep-*

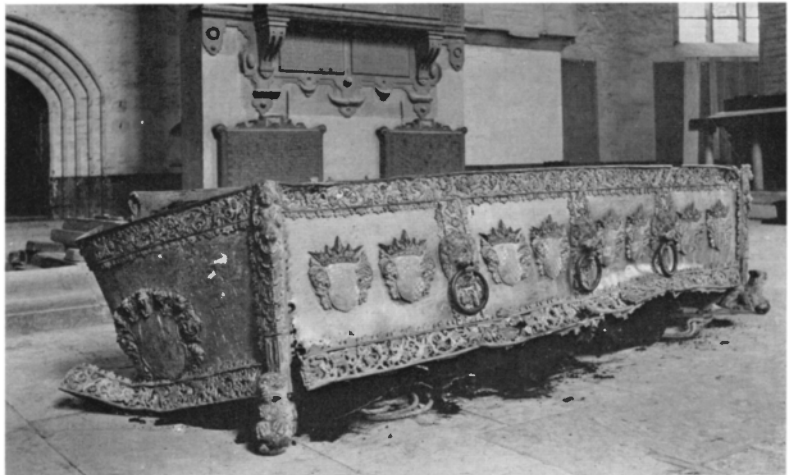
Fig 51. Barnkista för prinsessan Maria, d 1589, dotter till Karl IX och Maria av Pfalz. Foto S Curman 1907.

A child's coffin for Princess Maria, † 1589, daughter of Karl IX and Maria av Pfalz.

tem sepultus Strengnesiae die quinta Septembris MDCLII (=Johan Casimir, av Guds nåde pfalzgreve vid Rhen i Bayern, Jülich, Cleve, hertig av Bergen, greve av Velden, Spanheim, Mark och Ravensburg och herre till Ravenstein, berömd för sin fromhet, dygd och klokhed, föddes i Zweibrücken den 12 april 1589. Den 11 juni 1615 äktade han Catharina, prinsessa av Sverige och dotter till kung

Fig 52. Tennkista med rik utsmyckning för pfalzgreven Johan Casimir, d 1652. Foto S Curman 1907.

Richly decorated pewter coffin for Count Palatine Johan Casimir, † 1652.

Karl den nionde. Han fick med henne tre söner och fyra döttrar. Trött på jordelivet somnade han in fromt och stilla i Kristus den 8 juni 1652 sedan han genomlevt 63 år, 1 månad och 27 dagar. Han begrovs i Strängnäs den 5 september 1652.)

På lockets långsidor står långa latinska inskrifter som uppräknar Johan Casimirs släktlinje på fädernet och mödernet. Namnen står i anslutning till resp anvapen nere på kistan. Inskrifterna finns i sin helhet återgivna i Anteckning 1801. Pfalzgrevinnan Katarinas kista är liksom makens av tenn, men enklare med ingraverade inskrifter. På gaveln vid huvudänden läses enl Anteckning 1801: CATHARINA Dei gratia, Svecorum Gothorum Vandalorumque nata Princeps, Gloriosissimorum Regum,

GUSTAVI *primi*, CAROLI *noni*, GUSTAVI ADOLPHI *Magni*, CHRISTINAE, *Neptis, Filia, Soror, Amita*. JOHANNIS CASIMIRI, *Comitis Palatini Rheni, Bavariae, Juliae, Cliviae & Montium Ducis Conjunx. Nata Nicopiae inter IX & X diem Novembris Anno MDLXXXIV. Nupta Holmiae XI Junii Anno MDCXV. Mater trium Filiorum & quatuor Filiarum. In Christo pie defuncta Arosiae d 13 Novembr hora X ante meridiem Anno MDCXXXVIII exactis annis quinquaginta quatuor, mense uno, diebus tribus, horis decem. Sepulta Strengnesiae d V Febr. Anno MDCXXXIX requiescit expectans resurrectionem carnis & vitam aeternam, quam nunc anima possidet.* (=Katarina, av Guds nåde född såsom Sveriges, Götes och Vendes prinsessa, de ärorika

Fig 53. Detalj av Johan Casimirs kista, fig 52. Foto S Curman 1907.

Detail of Johan Casimir's coffin, figure 52.

Fig 54. Detalj av Johan Casimirs kista, fig 52. Foto S Curman 1907.

Detail of Johan Casimir's coffin, figure 52.

regenterna Gustav I, Karl IX, Gustav Adolf den Store och Kristinas sondotter, dotter, syster respektive faster, maka till Johan Casimir, pfalzgreve vid Rhen i Bayern, Jülich, Cleve och hertig av Bergen. Hon föddes i Nyköping mellan den 9 och den 10 november (såväl Hallman som Anteckning 1801 har i den latinska inskriften november; korrekt är dock december) 1584 och förmäldes i Stockholm den 11 juni 1615. Hon var moder till tre söner och fyra döttrar. Hon avled fromt i Kristus klockan 10 den

Fig 55. Detalj av Johan Casimirs kista, fig 52. Foto S Curman 1907.

Detail of Johan Casimir's coffin, figure 52.

13 november 1638 efter att ha levat 54 år, 1 månad, tre dagar och 10 timmar. Hon begrovs i Strängnäs den 5 februari 1639 och vilar där i väntan på köttets återuppståndelse och det eviga livet, som hon nu äger med själen.)

Överst på locket läses Jahve med hebreiska bokstäver, och därunder står: Christus ist mein leben und Sterben ist mein gewinn. Mein hülf kombt von Herren. Frau CATHARINA von Gottes Gnaden, der Schweden, Gothen und Wenden geboren Princessin. Pfalzgrawin bei Rhein in Beyern, Jülich, Clewe und Bergen. Herzogin geboren zu Nicoping zwischen d. 9 und 10 Nov. anno 1584, vermaelt zu Stockholm dem 11 Junii 1615, erzeugt 3 Sohne und 4 Tochter, in wahrer anrufung Gottes Selig und sanft entschlafen zu Westerås d. 13 Decembr. 10 uhr für mitt: anno 1638 Ihres alters 54 jahr, 1 monat, 3 tag: 10 stund. Begraben zu Strengnäs d. 5 Febr. anno 1639, ruhet in Erwartung der Seligen Aufferstehung mit allen Christglaubigen heiligen zum ewigen leben.

På lockets sluttande sidor återges samma inskrift på svenska. Kistans sidor har långa latinska inskrifter, uppräknande pfalzgrevinnan Katarinas fä-

Fig 56. Pfalzgreven Johan Casimir, d 1652, begravd i en lång rock av svart(?) sammet, fram till sammanhållen av bandrosetter och med foder av avvikande material. Foto S Curman 1907.

Count Palatine Johan Casimir, † 1652, buried in a coat, made of black(?) velvet and kept together, in the front, by rosettes. The lining is made of a different material.

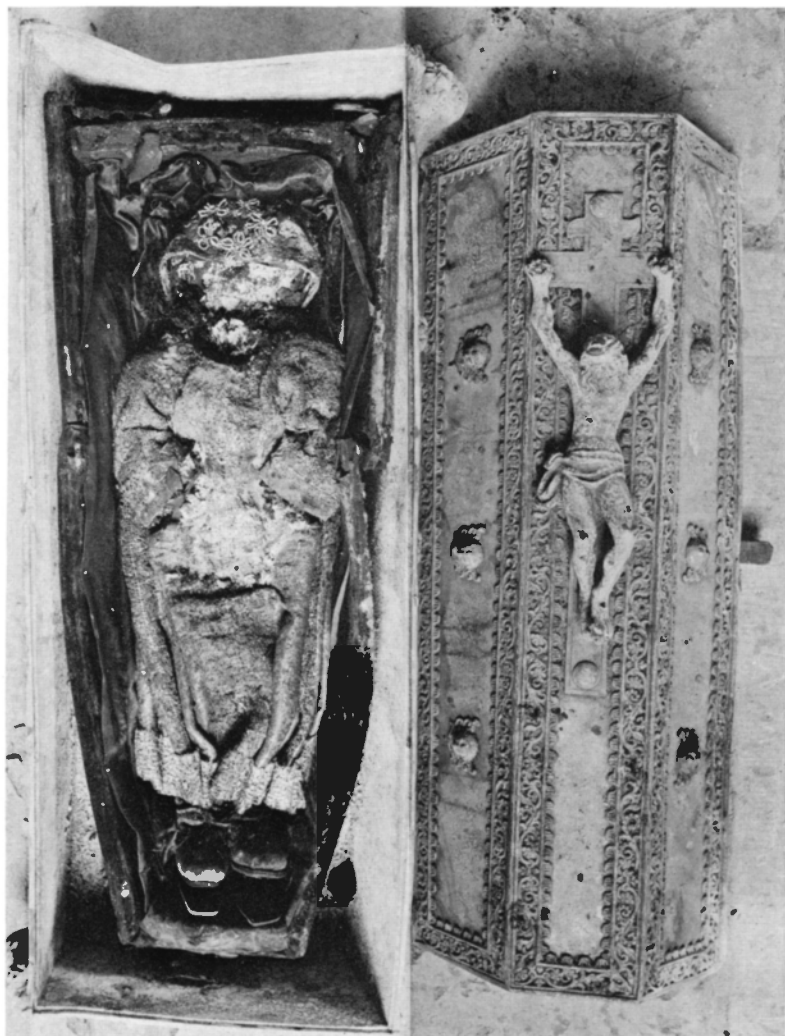

Fig 57. Pfalzgreven Gustav Adolf, född och avliden 1652. Barnet har begravts i fotsid kolt av brokad, garnerad med knypplade spetsar, som placerats både vertikalt och horisontellt runt nederkanten och runt manschetterna. På huvudet har han en mössa och en liten krans, på fötterna skor. Foto S Curman 1907.

Count Palatine Gustav Adolf, born and died in 1652. The child is dressed in a frock, reaching down to the feet and decorated with pillow-made lace. On the head a cap and a small wreath, on the feet shoes.

derne resp moderne. Vid fotänden står på locket årtalet 1638 och på kistan: Christus mihi vita: Mors lucrum (= Kristus är mitt liv och döden är min vinning).

Pfalzgreven Gustav Adolfs kista (fig 57) har på locket översida ett gjutet krucifix och på de sluttande sidorna bevingade änglahuvuden. Kanterna pryds av gjutna bårder, liknande de på farfaderns kista. Vid huvudänden läses: GUSTAVUS ADOLPHUS, *Dei gratia, Comes Palatinus Rheni, Juliae, Cliviae & Montium, Comes Valentiae & Spanhemiae, Marchiae & Ravensburgi, Dominus in Ravenstein. Cum ingenti omnium applausu nec non Celsissimorum Parentum Suorum ob primogenituram gaudio natus Gottenburgi Anno D:ni millesimo sex-*

centesimo quinquagesimo secundo ultima die Febr., quinto postmodum aetatulae suae mense exacto, die 1 Aug. Wadsteni ex aerumnosa hac lacrymarum valle placide moriens, in coelestem patriam transmigravit, Parentibus & quicumque ipsum necessitudine aliqua sanguinis attigerunt, ob tam brevem vitam moestissimis relictis, sepultus Strengnesiae die V Septembris MDCLII (=Gustav Adolf, av Guds nåde pfalzgreve vid Rhen i Jülich, Cleve och Bergen, greve av Veldenz, Spanheim, Mark och Ravensburg, herre till Ravenstein. Han föddes den 27 februari 1652 i Göteborg, till ofantlig glädje för alla, särskilt de höga föräldrarna, som gladdes åt sin förstfödde. Den 1 augusti, efter endast 5 månader, lämnade han i Vadstena stilla denna dystra jämmerdal och

for till sitt himmelska fädernesland. Föräldrarna och alla de som på något sätt var besläktade med honom sörjde hans korta liv. Han begravs i Strängnäs den 5 september 1652.)

Vid fotänden står: *Christianorum Mors somnus est* (=De kristnas död är endast en sömn.)

Stegeborgska gravvalvet

Begravna i Stegeborgska graven är följande personer: Sophia av Sachsen, Karl IX:s syster, d 1611; pfalzgreven Adolf Johan d ä, son till pfalzgreven Johan Casimir, d 1689; Elsa Elisabeth Brahe, 2:a hustru till pfalzgreven Adolf Johan d ä, d 1689; pfalzgreven Adolf Johan d y, d 1701.

Sophia av Sachsen vilar i en slät tennkista. Ursprungligen fanns en innerkista av trä »teknad på fem ställen med Wasavapnet», denna dock numera förstörd. Adolf Johan d ä:s kista av koppar och »starkt försilvråd» har enl Anteckning 1801 följande inskrifter: (vid huvudet) *Hic requiescit Serenissimus Princeps ADOLPHUS JOHANNES, JOHANNIS CASIMIRII Filius, Comes Palatin. Rheni, qui prae-ter antiqua & sublimia Gentis Palatinae a CAROLO MAGNO ad se transmissa decora, Praecipuorum quoque Regum Sanguine illustrabatur. Quippe GUSTAVI I:mi Pronepos, CAROLI IX Nepos, GUSTAVI MAGNI Sorioris Filius, CHRISTINAE AUGUSTAE Amitinus, CAROLI XI Patruus.* (vid fötterna) *Insuper. exercituum Svecorum quondam Supremus Dux Generalissimus, Princeps, ut magni animi corporisque dotibus, ita rerum gestarum gloria inclitus, Natus Stegoburgi in Ostrogothia XI Octobr. MDCXXIX ibidemque denatus XIV Octobr. MDCLXXXIX* (=Här vilar den upphöjde fursten prins Adolf Johan, son till Johan Casimir och pfalzgreve vid Rhen. Förutom av pfalzsläktens ära från fornstora dagar, som nedärvt från Karl den Store till honom själv, ökades hans glans av släktskap med de främsta kungarna. Ty han var Gustav I:s sondotterson, Karl IX:s dotterson, Gustav den Stores (II:s) systerson, Christina Augustas kusin och Karl XI:s farbror. Dessutom var han en gång De svenska härstyrkornas generalissimus, en furste berömd icke blott för sina stora själsliga och kroppsliga gåvor, utan även för sina hjältedåd. Han föddes på Stegeborg i Östergötland den 11 oktober 1629 och dog där den 14 oktober 1689.)

Elsa Elisabeth Brahes kista »äfvén af försilvråd koppar» har enl Anteckning 1801 inskrifterna: (vid huvudet) *Hic requiescit Principis ADOLPHI JOHANNIS altera Conjux, Princeps ELSA ELISABETHA origine BRAHE, virtute, forma & ingenio, tribus variis dotibus simul junctis, conspicua.* (vid fötterna) *Nata Stettini Pomeranorum XXIX Januarii MDCXXXII. Denata Stegoburgi Ostrogothorum XX Februarii MDCLXXXIX. Una cum marito Sepulta XIV Octobr. MDCLXXX.* (=Här vilar furst Adolf Johans andra gemål, furstinnan Elsa Elisabeth av Brahe-släkten, framstående för sin dygd, skönhet och begåvning, tre olika gåvor för-enade hos en människa. Hon föddes i Stettin i Pommern den 29 januari 1632 och dog på Stegeborg i Östergötland den 20 februari 1689. Hon begravdes tillsammans med sin man den 14 oktober 1690.)

Ett foto från 1907 (fig 58) visar utseendet av Adolf Johans och Elsa Elisabeth Brahes kistor. Inskrifterna står på kartuscher på lockets huvud- och fotända. På kistan har vid huvudändan funnits resp:s vapen och kistornas långsidor pryds av rankornamentik.

Adolf Johan d y:s kista tycks att döma av Anteckning 1801 sakna inskriptioner. Samma källa uppger slutligen att »tvänne, en stor och en liten, med svart Sammet öfverklädda Likkistor stå till vänster om ingången; men okänt är, hvilka Lik däruti förvaras». Enligt Fehr (1925) finns det dock inte mer än fem kistor i gravvalvet. Sannolikt tillhör den femte kistan Adolf Johan d y:s syster Katarina som avled 1720 och enl en äldre källa begravdes i Mariefreds kyrka varifrån liket fördes till Strängnäs.⁴⁹

Stenbockska graven

Graven ombyggdes efter 1698 på bekostnad av grevinnan Kristina Stenbock, gift med greve Gustav Otto Stenbock och syster till Magnus Gabriel De la Gardie (beträffande gravkorets äldre historia se bd I: 1 s 190–196 och I: 2 s 388).³⁷ Gustav Otto Stenbock hade avlidit 1685, hustrun dog 1704. 1705 nedsattes deras lik i det färdigställda gravvalvet tillsammans med kvarlevorna efter Stenbocks första hustru, Brita Horn af Åminne,⁵⁰ d 1654. Vid inventering av domkyrkans gravar år 1830 fanns i valvet också liken efter löjtnanten Jakob Stenbock,⁵¹ d

Fig 58. a-b. Kistor i Stegeborgska gravvalvet för pfalzgreven Adolf Johan d ä, d 1689, och för furstinnan Elsa Elisabeth Brahe, d 1689. Foto S Curman 1907 och R Bennett 1974.

a-b. Coffins in the Stegeborg burial vault for Count Palatine Adolf Johan the elder, † 1689, and Princess Elsa Elisabeth Brahe, † 1689.

1695, Birgitta Stenbock,⁵² d 1682 samt Ebba Maria Sparre,⁵³ gift med greve Erik Gustav Stenbock och död 1740. Övriga likkistor i graven var omärkta.

Kistorna beskrivs i inv 1830 enl följande:

I:° En ekkista i en kista av koppar, beklädd med sammet och med målade vapen. Den yttre kistan är genom inkastade stenar och dylikt skadad, den inre alldeles förfallen. Liket är tämligen bibehållet. Inskrift vid huvudet: Kongl. Majj^{ts} Högtbetrodde Mann Råd och Öfverste Admiral Den högwälborne Grefve och Herre H GUSTAF OTTO STENBOCH Grefwe till Bogesund Frijherre till Öresten och Cronbeck Herre till Torpa född år 1614 7 Sept och afljiden A^o 1685 24 Sept. Vid fötterna står årtalet 1686. På locket ligger ett crucifix; frälsarbilden gju- ten af metall.

II Kopparkista med starkt förgyllda prydnader, innehåller Grefve G O Stenbocks första Grefvinna. Inskriften vid hufvudet är följande: Brita Horn Grefvinna till Bogsund Frijherriña til Öhresten Fru til Torpa och Sätnähs etc fööd Anno 1625 d 1 Augustij Afsomnade i Herranom Anno 1655 den 5 Junii. Nederst adligt Horns vapen, ett svart horn i guldfält, löfverket svart och guld, på hjälmen två svarta horn. På sidorna hennes anors vapen.

III Kopparkista, beklädd med svart kläde och fransar, vid huvudet läses: Grefvinna Högvälborne Sahl. Fru CHRISTINA CATHARINA DELA- GARDIE född den 7 Octobris år 1632 död den 15 Novembris 1704.

IV En ekkista inuti en kopparkista, öfverdragen med violett sammet. inskrift vid hufvudändan: Kongl Majjts troo tjenare och Lieutenant under Kongl Majjts Drabanter den Högvälborne nu mehra hos Gudh Sahl Herre och Grefve Jacob Stenbock är föd uthi malmö A^o 1663 den 26 febr och afsomnade uthi Kiöping d 7 Jun A^o 1695. vid fötterna »1695».

V En sammetsklädd kista i en annan med violett sammet öfverdragen och med förgyllda beslag. Vid hufvudet läses på en plåt: Högvälborne Fröken Brita Stenbock Bohren Grefwe Dotter af Bogesund Frijherre dotter till Cronobäck och Öhresten etc föddh d 1 Feb A^o 1660 död d 29 Majj A^o 1682. Nedanföre Stenbocksvapnet, och wid fötterna år- talet 1682.

VI En slät Ekkista, vid huvudändan på en bleck-

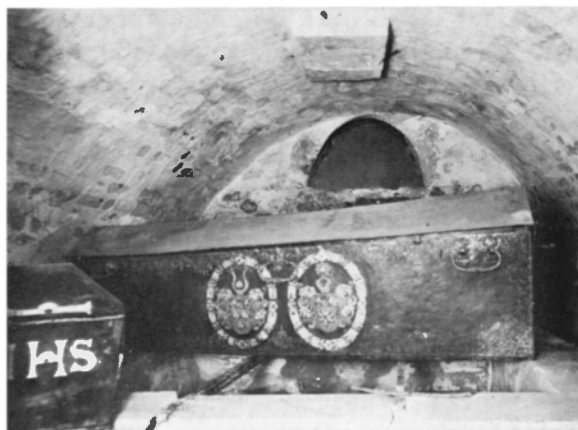

Fig 59. Kistor i Gyllenhielska graven. Foto S Curman 1909.
Coffins in the Gyllenhielm vault.

plåt: Häruti wilar den Högwälborne Grefwinna och Fru EBBA MARIA SPARRE fordom General Lieutenanten Sal Herr Erik Gustafsson Stenbocks Enke Grefvinna, som är född hit till werlden på Sundby gård i Södermanland 1663 d 1 Dec och i Herranom afsomnad 1740 d 9 Nov i Stockholm.

Gyllenhielska graven

I graven (fig 59) vilar fyra personer, nämligen riksamiralen Karl Karlsson Gyllenhielm, d 1650, hans hustru Katarina Ribbing,²⁷ d 1656, Maria Bååt (systerdotter till Katarina Ribbing), d 1656 samt hennes son (med generalen Karl Larsson Sparre) Gustav Karlsson Sparre, d 1656.⁵⁴

Riksamiralens kista har enl Hallman ett crucifix på locket och har inskrifter ur Rom 8: 35, 2 Tim 4: 7, Fil 1: 21 m fl. Katarina Ribbings kista är enl samma källa av koppar och har (vid huvudändan) följande inskrift: I.N.J. (läs IHS) Den högwälborna Fru, Fru Christina Ribbing friherrinna till Bergquara, Fru till Sundbyholm, Casby och Carlberg (vid fotändan) är född på sin fädernesgård Fasteryd år 1595 och i Herranom saligen afsomnad på Sundbyholm d 19 Febr. 1656. På kistans sidor ätterna Gyllenhielms och Ribbings målade vapen (inv 1830).

Gustav Karlsson Sparre föddes och dog 1656 under moderns vistelse i Polen. Den lilla kistan har enl Hallman på vardera sidan inskriften: H. G. C. S. S. F. H. T. C. H. T. U. O. M. (=Herr Gustaf Carlsson Sparre Friherre till Croneberg Herre till Ulvåsa och

Marieberg) samt I.N.R.I. 1656. Kistan är enligt inv 1830 klädd med sammet och på lockets högra sida försedd med ätterna Bååts och Sparres vapen i broderi. Maria Båått vilar enl Hallman i en tennkista med innerkista av ek. Någon inskription återges inte hos Hallman, men av inv 1830 framgår att innerkistan varit försedd med de Bååtska och Sparreska vapnen samt en inskrift av begynnelsebokstäver, liknande den på sonens.

Tynnelsögraven

Om Tynnelsö- och Sparregravarnas tillkomst, se bd I: 2 s 390.

Tynnelsögraven innehåller fyra kistor vilka alla beskrives i inv 1830 enligt följande:

I. Längst fram vid södra väggen en med violett el rödt sammet klädd ekkista med försilfrade bleckbokstäfverna: H.A.T.S.T.D.O.T (Herr Axel Turesson⁵⁵ till Dagöholm och Tynnelsö).

II. Kopparkista klädd med violett sammet vid hufvudändan på locket läses: Fruu Elisabeth Charls Dotter.⁵⁶ Nedanför ett förgylldt vapen, som på högra sidan har en vase och på venstra 3 blad (Ribbingevapnet). På högra sidan af locket läses: »Solen skall icke mehr skjina om dagen och månans skeen skall icke mehr lysa uthan Herren warder thett eviga ljus och tin gud skall tin prijs vara.» Till venster: Jag frögdar mig i Herranom och min sjähl är gladh i minom Gudi Han hafver mig utklädd med salighetens Klädhe och dragit uppå mig rättfärdighetens kjortel Jsa 61 v10.» Vid fötterna: »1684».

III. En stor prägtig koppar kista med försilfrade och förgyllda rika prydnader och beklädd med svart sammet. Vid hufvudändan står: »Fordom Kongl. Msts Koning Carl Gustaffs Glorvördigst i åminnelse Trooman och Hoffmarschalk den Högvällborne Herren Her Balthasar Marschall⁵⁷ Friherre till Croneburg Herre till Tynelsö Forss Algö och Wisk är född 1623 d 25 Julii och afsomnad i Herranom d 26 Martii 1685.» Nedanför mellan 2 korslagda försilfrade palmquistar Marschalls vapen försilfradt, med förgyllda hjälmor och löfverk.

IV. Närmast dörren en kista af messing el. koppar, målad ljusblå el. blyfärgad, med förgyllda sirater med inskrift vid hufvudet: Carolus Axelsonius⁵⁸ Lib Baro de Iio Dominus de Tönnelsö Natus

Holmiae MDCXLVII 8 Maji denatus Upsaliae MDCLXIV 19 Martii Vixit anno 16 menses 10 et dies 10. (=Karl Axelsson, friherre till Ijo, herre til Tynnelsö, född i Stockholm den 8 maj 1647, avliden i Uppsala den 19 mars 1664. Han levde 16 år, 10 månader och 10 dagar.) — Av den följande beskrivningen framgår att Carl Axelssons kista är försedd med ätterna Natt och Dags samt Gyllenhielms vapen. På kistans långsidor finns latinska inskrifter. Beskrivningen omtalar slutligen att »dessutom funnos i grafven 6 st små englabilder med förgyllda vingar och hufvudhår, gjutna af metall».

Sparreska graven

Följande kistor i Sparreska graven beskrivs i inv 1830:

I. En kopparkista. Vid hufvudänden står Sparrevapnet måladt, samt bokstäfverna S.S.F.T.C.B. och nederst årtalet 1652. På sidorna äro anvapnen målade (Svante Sparre⁵⁹ Friherre till Croneborg).

II. Ofvanpå den förra en lika koppar eller mesings kista blåagtig med inskrift, »Herren Leonh. Gustaf Lillie⁶⁰ födder d 12 Jun afsomnad d 4 Jul 1667.» Grefliga Liljevapnet och anevapen.

III. Kopparkista. Klädd med svart sammet och med förgyllda sirater. Inskrift: »Högvälborne Fru Fru Görel Båått⁶¹ friherrinna till Kronebergh, Fru till Berquara och Höja, är föd på Follnäs d 7 Aprilis anno 1620 och i Herranom sal afsomnad i Stockholm d 5 Novembris Anno 1673.» Nedanför är Bååtvapnet.

IV. En stor kista lika med N° II. Inskrift: Kong Majs⁶² till Sverige fordomb TroMan och Ryttnästare under det Råkische Regemente den Högvälborne Grefve och Herre Leonhard Lillie,⁶² Grefve till Lilienburg, Friherre till Rydes Herre till Ekesund, Sjötorp, Sommenäs, Löt och Merszeberg är född i Stettin år 1642 och salig i Herranom afsomnad i Hamburgk d 3 Martii A^o 1667. Gud förlöne honom med Christtrogne en frögdefull opståndelse.» Derunder greff Liljevapnet. På locket läses: »frid och frögd på guds högra hand vinnerliga.»

V. Kopparkista öfverdragen med svart kläde. Vid hufvudändan läses: »Den Högvälborne Grefvinnan och Fru, Fru Märta Sparre Svantesdotter⁶³ född i Stockholm d. 21 Junii A^o 1697. Har varit 2^{ne} gånger

gift (1° med Högvälborne grefven Leonard Lillie, andra g. med Kongl. Rådet och Skattmästaren Högvälborne Herr Sten Bjelke) Afsomnade uthi en salig stund på Sjötorp i Småland d 12 Apr 1703.» Nedanför Sparrevapnet förgylldt, omgifvet af små anvapen.

VI. Äfven en Kopparkista med friherrl. Sparrevapnet. Inskrift: »Denna Salige Högvälborna Jungfru Jungfru Ebba Florentia Sparre⁶⁴ är född hijt till verden anno 1662 d 23 Majj och afsomnad uti en salig stund på Rinckstad d 16 Apr Anno 1700. Hennes Sal Fader var den Högvälborne Herre Erik Sparre Larsson Kongl. Mast. Råd och president uti Åbo HofRätt. Hennes Fru Moder var den Högvälborna Fru Barbro Fleming.»

... Äfvenledes finnes en mängd små gjutna änglagururer, lika dem i Marschallsgrafven.

— Enl Hallman begravdes i Sparreska gravnen också överamiralen Claes Sparre till Sövdeborg, d 1733.⁶⁵

Oljequistska (Francska) gravnen

Den grav som biskopen Johannes Matthiae i början av 1660-talet lät bygga för sig och sin familj (bd I: 2 s 393) var redan på 1680-talet synnerligen förfallen. 1713 meddelade konsistoriet i Strängnäs biskopens dotter Katarina Oljequist⁶⁶ (gift Franc) rättighet till gravnen. Den reparerades på 1740- och 1780-talen men var trots detta ytterst förfallen då den öppnades och undersöktes i samband med restaureringsarbetena 1907 (fig 60). Av dörrarna till gravnen var den ena nästan förmultnad, kistorna hade fallit sönder och de dödas ben låg spridda över golvet.⁶⁷ Enl Bejbom är följande personer begravna i gravvalvet:⁶⁸

Biskop Johannes Matthiae,⁶⁹ d 1670.

Hans hustru Katarina Bohm,⁷⁰ d 1656.

Landshövdingen över Södermanland Peder Franc,⁷¹ d 1714.

Hans hustru Katarina Oljequist,⁶⁶ d 1714.

Hovrådet Sven Franc,⁷² d 1674.

Hans hustru Kristina Oljequist,⁷³ d 1673.

Fänriken Karl Oljequist,⁷⁴ d 1673.

Översten Peter Julius Starenflycht,⁷⁵ d 1743.

Hans hustru Ingeborg Franc,⁷⁶ d 1767.

Hovrättsrådet i Dorpat Per Franc,⁷⁷ d 1764.

Fig 60. Kistor i den före restaureringen 1907–10 starkt förfallna Oljequistska (Francska) gravnen. Foto 1909.

Coffins in the Oljequist (Franc) vault; before the restoration of 1907–10 gravely neglected.

Lagmannen i Finland Johan Franc,⁷⁸ d 1754.

Hans hustru Elsa von Beijer,⁷⁹ d 1744.

Bejbom uppger dessutom att enl domk:ans räkenskapsböcker begravdes i gravvalvet 1744 en son till lagman Franc, 1746 assessor Francs barn, 1749 hovrättsrådet Francs son och 1762 den 8 Mars »fröken Franck från Janslunda».⁸⁰

Cedercrantzska gravnen

Beträffande gravens tillkomst se bd I: 2 s 393. I gravnen vilar förutom gravkorets byggherre, Johan Cedercrantz, och dennes maka Brita Katarina Leijonberg,⁸⁴ följande personer:⁸¹

Översten Isak Cedercrantz,⁸² d 1754

Hans hustru Charlotta Maria Fleetwood,⁸³ d 1759

Kammarherren Johan Daniel Cedercrantz,⁸⁴ d 1765

Hans hustru Hedvig Maria Fleetwood,⁸⁵ d 1739.

Olivekransska gravnen

Gravkoret omedelbart öster om det Cedercrantzska inreddes efter 1675 till gravplats för generalguvernören över drottning Kristinas domäner i Sverige och Tyskland, Johan Olivekrans.⁸⁶ Generalguvernören avled 1707 och begravdes jämte hustrun Brita Björnkrou,⁸⁶ d 1675, i gravnen. Utom dessa är följande personer begravda i gravkoret:

Överstelöjtnanten Karl Benjamin Cantersten,⁸⁷ d 1726.

Landshövdingen Jakob Bure,⁸⁸ d 1709.

Hans hustru Margareta Katarina Olivekrans,⁸⁹ d 1717.

Mattias och Lorens Olivekrans,⁹¹ döda 1669 resp 1672.

Judit Johanna Olivekrans,⁹⁰ d 1725.

Löjtnanten Georg Johan von Köhnnigstedt,⁹² d 1778 (möjligen även hustrun Kristina Lovisa Wallenstierna,⁹³ d 1795 och en dotter, d 1797).

Riksrådet Esbjörn Christian Reuterholm,⁴⁴ d 1773.

Hans hustru Maria Gyllenstierna,⁴⁴ d 1783.

Statsmannen Gustav Adolf Reuterholm,⁹⁴ d 1813.

Presidenten Axel Christian Reuterholm,⁹⁵ d 1811.

Hans hustru Lovisa Charlotta Malm,⁹⁶ d 1845.

Sack–Gyllenborgska graven

I den mellan åren 1665 och 1668 tillkomna graven (se bd I: 2, s 395) vilar enl Bejbom:⁹⁷

Landshövdingen i Kalmar Karl Filip Sack,⁹⁸ d 1661.
Hans dotterson Karl Bengtson Gyllenankar,⁹⁹ d 1691.

Lagmannen Herman Fleming,¹⁰⁰ d 1718.

Hans hustru Katarina Sack,¹⁰¹ d 1743.

Anna och Charlotta Fleming,¹⁰² döda 1753 resp 1768, döttrar till Herman Fleming och Katarina Sack.

Vice presidenten i Svea hovrätt Bengt Gyllenankar,¹⁰³ d 1696.

Hans hustru Kristina Magdalena Sack,¹⁰⁴ d 1732.

Presidenten i Kammarrätten Carl Johan Gyllenborg,⁴⁵ d 1811.

Hans hustru Margareta af Sandeberg,⁴⁵ d 1831.

Karl Adolf David Gyllenborg,¹⁰⁵ d 1863, son till Karl Johan Gyllenborg och Margareta af Sandeberg.

Epitafier

1. Över biskopen Petrus Jonae¹⁰⁶ av målat och förgyllt trä (fig 62). En arkitektonisk ram omger en målning med biskopen och hans familj och i bakgrunden Kristi uppståndelse. En mindre krönvåning har en målning framställande Kopparormen. Dominerande färger i omramningen är svart och guld; dessutom förekommer blått. I målningen dominerar svart, vitt och grönt, men även rött, grått och gult förekommer. På krönvåningens trekantgavel läses Jahve med svarta hebreiska bokstäver på guldgrund. På krönvåningens fris står med guldbokstäver på svart grund: NVMERI : XXI: CAPIT: ANNO: 1608. På huvudvåningens fris med guldbokstäver på svart grund: SÅ : ELSKADE : GVD : VERDENE : AT : HAN : WTGAAF : SIN : ENDA : SON : PÅ : TET : HVAAR : OCH : EN : SOM : TROOR : VPÅ : ECTT + CRISTVS : ÅÅR : DÖÖD : FÖR : VÅ : SYNDER : SKVL : OCH : VPSTÅNDEN : FÖR : VÅR : RET(F)ERDIGHEET : ROM : 4. På huvudvåningens sockel med guldbokstäver på svart grund: HÅÅR : VNDER : LIGHER : BEGRAFVEN : SAALIG : I : GVDI : MESTER : PEDER : IONE : MED : EEN : SIIN : HVSTRO : HVILKEN : AFSOMNADE : I : HERRANOM :

DEN : 4 : DECEMBR : ANNO : 1607 : OCH : BLEF : AF-MÅLAD : MED : 2 : SIINE : HVSTROR : OCH 6 : SIINE : BAAREN : TEN : 7 : SEPTEMBR : ANNO : 1608 +EHVAD : VI : NV : LEFVA : ELLER : DÖ : SÅ : HÖRE : VI : HERANOM : TIL : TY : CHRISTVS : ÅÅR : THER : VPÅ : DÖD : OCH : VPSTÅ. I ROM: v 4. Höjd 343 cm, bredd 167 cm. På triumfbågens södra sida. — 2. Av trä över biskopen Laurentius Paulinus Gothus¹⁰⁷ (fig 61, 63). Epitafiet består av ett understycke med rullverksornament och målade girlander med fruktknippen; mittparti med korintiska kolonner och entablement samt rullverkssmyckade sidostycken; attika med pilastrar och ornamentalt utbildad bruten segmentgavel. Attikan kröns av en Kristusbild och på mittpartiets bjälklag står ovanför kolonnerna två apostlfigurer. De dominerande färgerna är vitt och guld; dessutom förekommer rött, blått, svart och grönt. Mittpartiets målning framställer Kristus på korset med den döde och hans familj i förgrunden. Målningen på attikan föreställer Kristi uppståndelse, och därunder läses med förgyllda bokstäver på svart grund: EGO SUM RESURRECTIO ET VITA: QUI

Fig 61. Epitafium (2) över biskopen Laurentius Paulinus Gothus, d 1646. Foto N Åzelius 1934.

Tablet (2) in memory of Bishop Laurentius Paulinus Gothus, † 1646.

CREDIT IN ME ETIAMSI MORTUUS FUERIT VIVET *Johan*
 XI (Jag är uppståndelsen och livet. Den som tror
 på mig, han skall leva om han än dör. Joh 11: 25).
 På huvudvåningens fris står med förgyllda bokstä-
 ver på svart grund: EPITAPHIUM AETERNAE MEMORIAE
 REVERENDISS: PATRIS AC DN. DN. LAURENTII PAULINI
 GOTHII: SS.^{AE} THEOL.^{AE} ET PHIL^{AE} DOCT. EPISCOPI ET
 EPHORI COLLEGII STRENGNEN FIDELISS^I DE ECCLESIA
 ET SCHOLIS OPTIME MERITI NEC NON PISSMAE HONE-
 STISSIMAEQ: MATRONAE BIRGITAE ERICI PAULINAE CON-
 IUGIS SUAVISS.^{AE} FIDISSIMAE ET UTRIUSQ: LIBERORUM

DULCISS^{orum} POSITUM A JOSEPHO CÖRBERG FRANCO.
 (= Epitafium över det eviga minnet av den ärevör-
 dige lärofadern, herr Laurentius Paulinus Gothus,
 doktor i den heliga teologin och filosofi, biskop och
 mycket trogen eforus i kollegiet i Strängnäs, och
 som utförde ett utmärkt arbete för kyrkan och sko-
 lorna, samt hans ljuva och trogna maka, den from-
 ma och ärliga hustru Brita Eriksson, och de bådas
 älskliga barn. Minnestavlan uppsattes av Josef Kör-
 berg på egen bekostnad.)

På ömse sidor om Kristi kors läses: CONSUMATUM
 EST (= det är fullbordat). På ett språkband t v om
 Kristus står med svarta bokstäver mot vit grund:
 HAC FACIE SPECTANDUS ERAT PAULINUS UT OLIM
 STRENGNAEO CLARUS PRAESUL IN ORBE FUIT (= Så här
 såg Paulinus ut, då han var framstående biskop i
 Strängnäs.)

På ett liknande språkband t h läses: Altera Pau-
 lini Coniunx BRIGITA ferebat Cum Gnatis quas
 hic conspicis effigies. (= Paulinus' andra maka Brita
 och hennes barn såg ut så som du ser här.)

Under korset står med gula bokstäver: UBI TUA,
 O MORS, VICTORIA (O död, var är din seger? 1 Kor
 15: 55). På understyckets inskriftskartusch läses
 följande på elegiskt distikon avfattade inskrift med
 förgyllda bokstäver på svart grund:

JEHOVA EST VITA TUA ET LONGITUDO DIERUM
 TUORUM Deut. 30 ult

NosCere PaVLInI PatriaM pLaCet hospes et aCta?	} MDLXV
En, Patre progIgnor ConsVLE SörkopIae	
PatrIa tVnC fIngIt IV Venantes DVLCIter annos	} MDLXXXVIII
DoneC TeVtonICos Cernere IVssIt agros	
IVI ConspeXI laVtas DoCtorIbVs Vrbes	} MDXCII
Atqz reDI CLarI CLarVs honore sophI	
VbsaLa Vt hoC speCtat reDVCI sVa pVLpIta Defert	} MDXCIII
Et fVngI offICIo nobILIore IVbet	
VenI ac bIs ReCtor bIs septeM pLanItVs annos	} MDCVI
EXpLICIVI hIs SophIen; EXpLICIVI EVsebIen	
Me sparta pIetas post aVrea EpIsCopI aDornat	} 1608
IMo et DoCtorIs ReX noVo honore beat	
SICqVe eX Me ChrIstVs fVIt eXaLtatVs In orbe	} 1617
CVI nVnC etc.	

(= Herren är för dig liv och lång levnad 5 Mos 30:
 20. Främling, vill Du höra om Paulinus' hemort
 och gärningar? Välan, min fader var borgmästare i

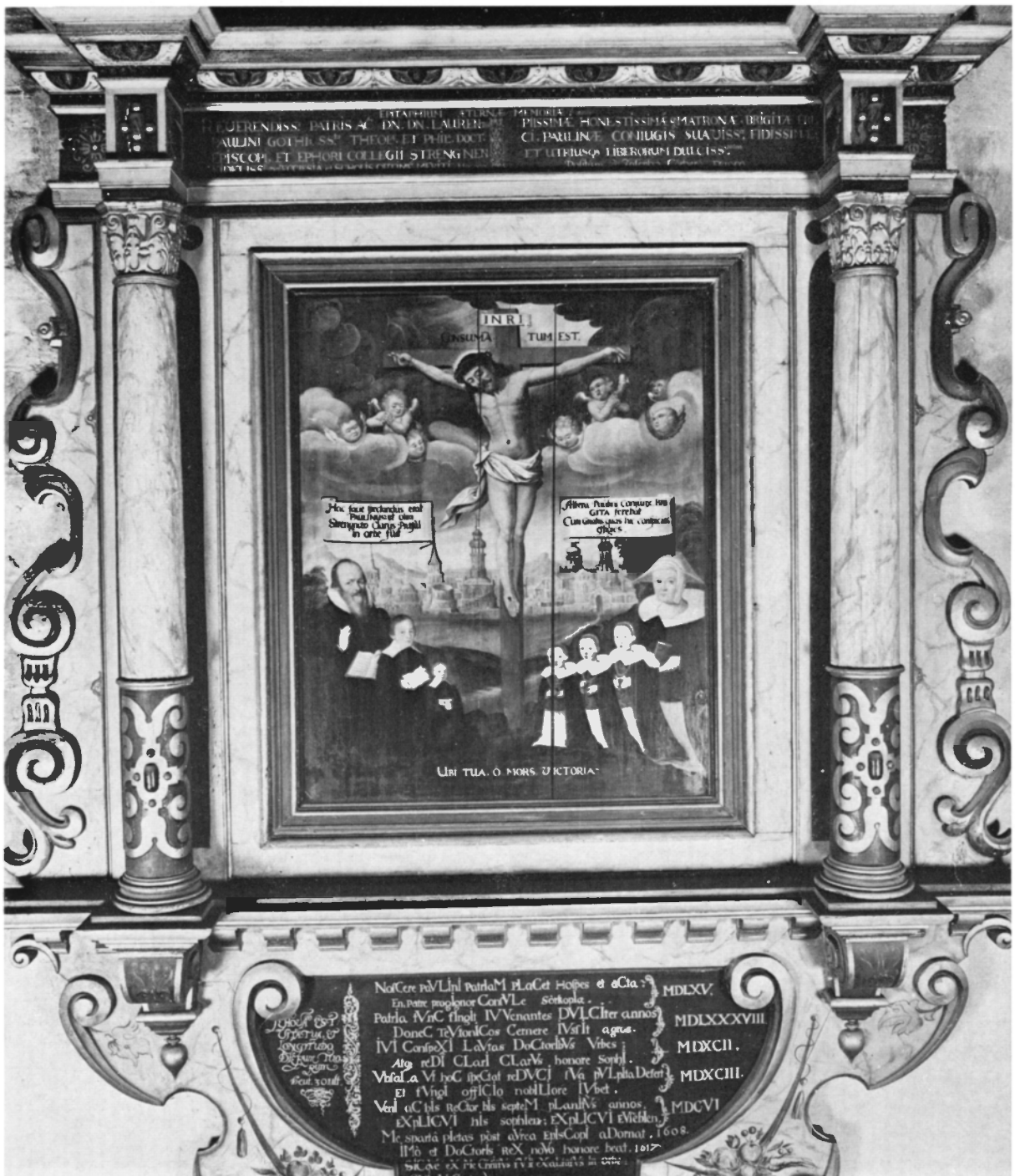

Fig 62. Epitafium (1) över biskopen Petrus Jonae, d 1607. Foto S Hallgren 1974.

Tablet (1) in memory of Bishop Petrus Jonae, † 1607.

Fig 63. T h. Detalj av fig 61. Foto S Hallgren 1974.

Right. Detail from figure 61.

Söderköping. Sedan gav mig Fäderneslandet fyra behagliga år (i Stockholm), innan Det befalld mig att skåda tyska områden. Jag for, beskådade städer ärorika genom sina lärofäder, och återvände be-

römd genom den berömde filosofens ära. För att kunna skåda detta, lät Uppsala föra sina lärostolar till mig och befalld mig att utöva en ädlare tjänst. Jag kom, blev rektor två gånger, och undervisade i

Fig 64. Detalj av epitafium (3) över borgmästaren Henrik Albrektsson, d 1627. Foto S Hallgren 1974.

Detail of tablet (3) in memory of Burgomaster Henrik Albrektsson, † 1627.

filosofi och teologi under fjorton år. Därefter prydde fromheten mig med biskopens gyllene ämbete; ja, kungen belönade mig med en ny heder, doktors-titeln, och således upphöjdes Kristus genom mig i världen, till vilken nu osv.)

På en liten oval inskriftskartusch längst ned läses på ömse sidor om biskopens vapen dennes valspråk: LABORE PARATUR GLORIA (= Genom arbete förvärvas ära.) Epitafiets höjd 687 cm, bredd 318 cm. På södra korväggen väster om västligaste fönstret. — 3. Av trä över Henrik Albrektsson¹⁰⁸ (fig 64). En på trä målad tavla med arkitektonisk omramning visar den döde och hans fyra hustrur på ömse sidor om en framställning av Korsfästelsen. På överstycket finns en framställning av Gud Fader bland moln och på understycket ett änglahuvud i låg relief. Färger i omramningen är svart och gult samt blått, rött och grönt; i målningen svart och vitt samt grönt, grått och rött. På frisen står följande inskrift med gula bokstäver på svart grund:

STRAX TU ÅST FÖDD PÅ DEŃA ÖÖ
BEFLITA TIGH RÄT LÄRA DÖÖ
TY DÖDEN ALTID TIGH VISS ÄR
MEN STUNDEN VESTU ICKE NÄR
HÅLT TIGH MAN TIL IESUM CHRIST
SÅ BLIFUER TU BEHÅLLIN VIST

Under korsfästelsescenen läses: HÄR VNDER LIGGER BEGRAFUEN SALIGH HOOS GUDHI HINDRICK ALBRECT SON MED SINE 4 HUSTROR HUILKEN ÄR I HERRANOM AFSOMPNA DEN 2 FEBRUARI 1627. Mått: höjd 180 cm, bredd 105 cm. På Djäknekorets västra vägg. — 4. Av trä över domprosten Josef Fogdonius¹⁰⁹ (jfr s 103). Epitafiet (fig 65) består av en rektangulär tavla med Kristi himmelfärd samt den döde med talrik familj i förgrunden. Tavlan omges på alla sidor av rikt profilerade sidostycken med målad ornering av beslags- och rullverksornament, tyggirlander, fruktknippen och änglahuvuden. Färgerna är beige, rött, grönt, blått, svart och guld. I krönets inskriftskartusch står med gula bokstäver på svart botten: CHRISTUS ÄR UTGIFWEN FÖR WÅRA SYNDER OCH UPWECKT FÖR WÅRA RETFERDIGHET ROM 4. (Rom 4: 25). I understyckets inskriftskartusch står med gula bokstäver på svart botten: Thenna taffla till guds ähro och kyrkioprydningh haffuer M: Joseph Fougdonius, i Strengnäs fordom Rector 7 åhr, Lector 3,

Fig 65. Epitafium (4) över domprosten Josef Fogdonius, d 1656. Foto S Hallgren 1974.

Tablet (4) in memory of Dean Josef Fogdonius, † 1656.

och nu Pastor och Paenitentiarus 36 åhr, medh sin K.H. Elisabeth L: Dr låitdt upsattia nu år 1640, för sigh, sin hustru, Sahl: föräldrar Herr Matthias And: fordom Pastor i Fougööen och H. Maret h. dott:¹¹⁰ och 6 döde Barn, härunder begravne, så och ännu 6 leffuande barn, hwilke alle christoghne efter döden förbijda en frögdefull upståndelse och ewig saligheet aff Gudhs nåde, genom Jesum Christum höghprijsandes i Ewigheedt. Epitafiets mått: höjd 312 cm, bredd 222 cm. På södra sidoskeppets västra vägg. — 5. Av huggen kalksten (fig 66) över biskop Zäbråzynthius,¹¹¹ bestående av en med rik broskornamentik försedd ram, vitmålad med förgyllda detaljer, kring en svart inskriftstavla med följande inskrift: D.O.M. IACOBVS BVRAEVVS ANGERMANNVS COGNOMENTO SEBRASYNTHVS INGENIO ERVDITIONE PIETATE INSIGNIS CONIVGIO ET FAMILIA FELIX ANNOS XXVII PVBLICE DOCVIT PRIMUM IN ACADEM VBSAL PROFESSOR DEIN ECCLESIA VENDELAE REGIAE AVLAE ET CIVITATIS STOCKHOLM PRIM PASTOR NEC

VOCE SOLVM SED ET VITA DOCVIT ILLA FACVNDVS HAC
 INCORRVPTVS ADEOQ: LAVDES VERI THEOLOGI ADEP-
 TVS A SACRIS CONCIONIB. IN PATRIA PRAE CAETERIS
 INCLARVIT EX VOTO TANDEM ET ADAPLAVSV OMNIVM
 AD GRADVM EXIMIAE DIGNATIONIS EPISCOPATVM
 STRENGNENSEM SVIS MERITIS ET VIRTVTIBVS PROVECTVS
 EST QVO IN QVARTVM ANNVVM FIDELITER FVNCTVS ME-
 TAM LABORIS ET HVIVS VITAE NACTVS PIE DECESSIT
 VII ID IVL A AET LX CHR MDCXLII VXOR MARITO LIBERI
 PARENTI OPTIMO MOESTISSIMI P P EIVSDEM MEMORIAE
 QVI COELO IPSE FIDEM MORES TERRAEQ PROBAVIT
 HVIVS COELVM ANIMAM TERRAQ NOMEN HABET
 CVNQ ANIMAM MEMBRIS REDIVIVS GRATIA IVGET
 DIA DABIT VITA TVNC MELIORE FRVI
 IACOBI AST PIETAS FORMOSAQ MENTIS IMAGO
 EXEMPLVM VITAE POSTERITATIS ERVNT.

(= Jakob Bureus från Ångermanland, kallad Zäbråzynthius, framstående genom sitt snille, sin bildning och sin fromhet, lycklig som make och fader, pre-

Fig 66. Epitafium (5) över biskopen Jakob Bure, kallad Zäbråzynthius, d 1642. Foto S Hallgren 1974.

Tablet (5) in memory of Bishop Jakob Bure, called Zäbråzynthius, † 1642.

Fig 67. Epitafium (6) över borgmästaren Anders Henriksson Fax och hans hustru Emerentia Hansdotter Fick, döda 1669 resp 1662. Epitafiet tillkommet omkr 1652. Foto S Hallgren 1974.

Tablet (6) in memory of Burgomaster Anders Henriksson Fax († 1669) and his wife Emerentia Hansdotter Fick († 1652). The tablet was made c 1652.

dikade offentligt under 27 år; först vid Uppsala universitet, sedan som kyrkoherde i Vendel, hovpredikant och pastor primarius i Stockholm. Han undervisade inte bara genom sitt tal utan även genom sitt leverne, vältalig i det förra, omutlig i det senare. Därtill vann han ära såsom verklig teolog genom sina predikningar och utmärkte sig framför sina landsmän. I enlighet med allas önskan och med allas bifall upphöjdes han på grund av sina förtjänster och sina dygder till en förnäm hedersplats, biskopsämbetet i Strängnäs. Där fullgjorde han troget 4 tjänsteår, varefter han nådde slutet på sina mödor och sitt jordeliv, och avled fromt den 9 juli i Herrens år 1642 i en ålder av 60 år. Minnesstenen restes till hans minne av hustrun och barnen, som sörjde sin mycket gode make och fader.

Han som själv bevisade sin tro för himmelen och sin dygd för människorna, himmelen omhuldar nu hans själ och människorna hans rykte, och när den gudomliga nåden förenar själen med de återuppståndna lemmarna skall den unna honom ett bättre liv. Ja, Jakobs fromhet och den sköna bilden av hans själ kommer att tjäna som föredöme för de efterkommandes leverne.) Höjd 152 cm, bredd 103 cm. På korets södra vägg. — 6. Av huggen sten och stuck (fig 67) över borgmästaren Anders Henriksen Fax och hans hustru Emerentia Hansdotter Fick.¹¹² Epitafiet består av understycke med oval inskriftskartusch inom ram med rik broskornamentik, mittparti med en målning, framställande Korsfästelsen samt den döde med familj, inom en ram med fristående änglafigurer som profilörer samt krönande bruten segmentgavel med döds-kalle och korslagda benknotor och högst upp en putto i friskulptur. På understyckets inskriftskartusch står följande vers:

O GVD GÖR MED MIG SOM TIGH LIVFT ÄR
 EMEDAN IAGH NV VISTAS HÄR
 TV VEST VÄL AF MIT STORA ELÄND
 TIGH MEDH TIN NÄDH TV TILL MIG VEND
 MIT KORS ÄR OFÖRBORGAT TIGH ALENA
 TV KANT HIELPA MIGH TROFASTE GVDH TIGH BEDER
 IAGH
 GIF PÅ MIN NÖDH ITT GODT VTSLAGH
 I DÖDN OCH LIVVET ÄR IAGH TIN
 TV KIÄRSTE GVDH OCH FADER MIN

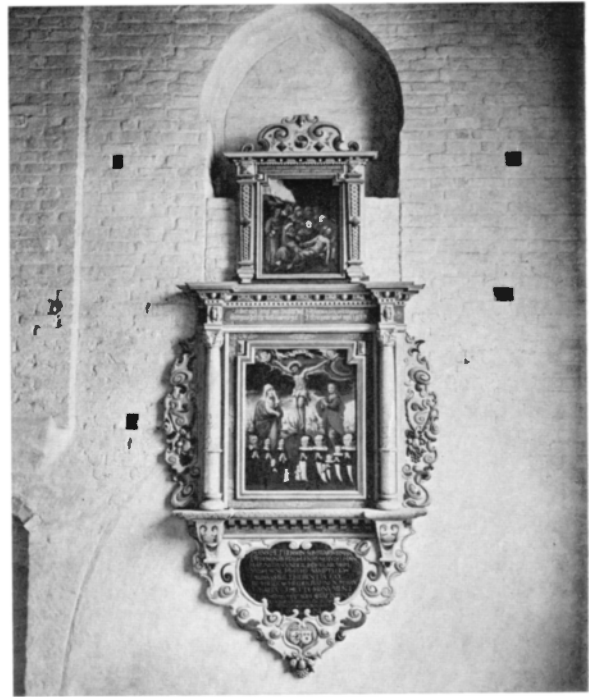

Fig 68. Epitafium (7) över borgmästaren Hans Pettersson Fick, d 1653. Foto S Hallgren 1974.

Tablet (7) in memory of Burgomaster Hans Pettersson Fick, † 1653.

Nederst på kartuschen ett bomärke. På tre små stentavlor nedanför epitafiet står: ANDERS HENDRICHSON; ANNO 1652; EMERENTIA HANSDOTER FICH. Epitafiets mått: höjd 338 cm, bredd 142 cm. Stentavlornas mått: höjd 29 cm, bredd 24 cm. På södra vapenhusets västra vägg. — 7. Av trä (fig 68) över borgmästaren Hans Pettersson Fick¹¹³ och hans hustru Emerentia Fax. Epitafiet består av understycke med rik broskornering, av konsoler buret mittparti samt attika med entablement och broskornerat krön. Mittpartiet har korintiska kolonner, entablement samt sidostycken med rik broskornering, allt omramande en målning, föreställande Korsfästelsen samt den döde med familj. I attikan finns en målning, framställande Kristi gravläggning. Dominerande färger i omramningen är vitt och guld; dessutom förekommer blått, rött och grönt. Inskrift på attikans fris med gula bokstäver på blå grund: Christus ist umb unser gerechtigkeit wieder aufferstand. Rom: 4. På huvudvåningens fris står med

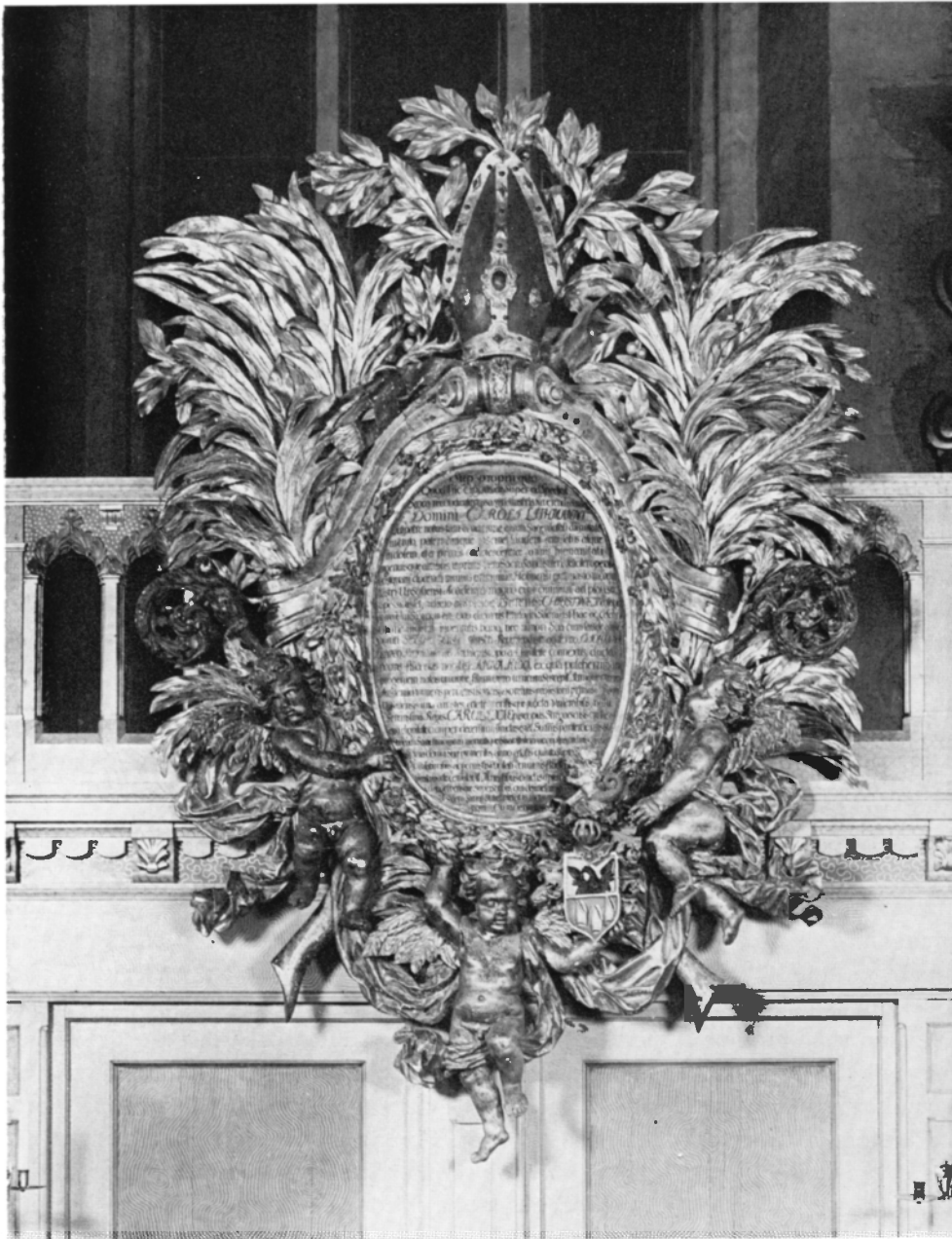

Fig 69. Epitafium (9) över biskopen Karl Lithman, d 1686. Tillskrivet bildhug-garen Hans Jerling. Foto S Hallgren 1974.

Tablet (9) in memory of Bishop Karl Lithman, † 1686. Attributed to Hans Jerling.

gula bokstäver på blå grund: Lübeck mich zeugt von Teutschē Blut / Strengnäs gab Ehr Weib, Kind und gut. / I Strängnäs född i Strängnäs gifft / i Strängnäs lades iagh i grifft. På understyckets ovala inskriftskartusch med förgyllda bokstäver på svart grund: HANS PETTERSON SOM VAR FÖRMAN I STRENGNÄS STADH EN RVND TIJDH / HAN HÄR NEDAN VNDER HWIJLAR SIGH / MEDH SJNE HVSTRO SAMPTELIGH /

DYGD SAMER EMERENTIA FAX / TIL HWILKAS HEDER BARNEN STRAX / VPRÄTTA THETTA MONVMENT / DET HWAR HÄR SEER AF GÅT INTENT / OCH ÖNSKA HUGNAT DEM TILLIJK / NÄR GVDH VTHI HANS FRÖGDERIJK. 1654. Längst ned en hjärtformig kartusch med de avlidnas borgerliga vapen samt bokstäverna HP, EH, F. Epitafiets höjd 462 cm, bredd 19 cm. På södra vapenhusets östra vägg. — 8. Över Jonas Molinus,¹¹⁴

kyrkoherde i Ytterselö, död 1682. En målning på duk, framställande Kristus på korset samt den döde med familj, omges av en skulpterad träram med lagerbård och gula hörnblad. Ramen flankeras av sidostycken med broskornamentik och änglahuvuden. Epitafiet är senare övermålat i huvudsakligen bruna färger. Upp till och ned till finns inskriftskartuscher med till stor del obegripliga inskrifter på latin. Höjd 189 cm, bredd 153 cm. På östra väggen i Djäknekoret. — 9. Av snidat trä (fig 69) över biskop Karl Lithman.¹¹⁵ En oval inskriftstavla med omgivande lagerkrans hålls av tre bevingade putti, av vilka den nedersta också håller biskopens adliga vapen. Högst upp en mitra, på sidorna kräklor. Allt omges av ett mycket rikt bladverk av akantus. Puttfigurerna är försilvrade, bladverket förgyllt. På inskriftstavlan läses följande med svarta bokstäver på silvergrund: *Sup propinquo quod hic cippus desuper adspectat saxo reconduntur ossa viri illustris reverendissimi DOMINI CAROLI LITHMANNI qui patre natus (tam eruditione, quam) Sacerdotali dignitate inclyto, (paternamque ipsemet laudem aemulatus atque indolem, (et a primi adolescentiae annis) humanitati ingenuisque (artibus) inprimis vero SacroSanctis (litteris) feliciter operatus. Postquam docendi munus primum in Holmensi Gymnasio mox in illustri Upsaliensi Academia, magno cum omnium ad plausu capessivisset iudicio auspicioq. Sereniss: CHRISTINAE Theologica laurea insignitus est. Quo decorus titulo in sacra ist hac ac celebri statione, ingenti iuventutis bono, nec minori Sua cum laude annos viginti sex permansit. Illustri Reverendissimoque viro, D. JOHANNI LENAEO, Regni Sueciae Archiepiscopo ad finitate connexus, ducta uxore filia eius nobiliss: ANNA KLOO, ex qua pulcherrimam progeniem natus quinque filium vero unicum suscepit. Iamque omnes Academici muneris permensus vices, et ordini Professorii primus urbisque Upsaliensis una antistes, aetate meritisque iuxta venerabilis nuter serenissimi Regis CAROLI XI Episcopus Stregnensis creatus est, Qua dignitate cum per decennium functus esset sumis pariter ac imis ob vivendi Sanctioniam morumque suavitatem acceptus, ordinisq: equestris insignia domui suae promeritus, anno aetatis quinto supra septuagesimum vitam laboribus ac permistis felicitati aerumnis fracta fessamque beata morte commutavit, Moerentibus cunctis et praecipue*

nobilis⁹ coniuge liberisque superstitibus, qui defuncti memoriae hoc desiderii simul sui et pietatis monumentum poni curaverunt. (= Under den närbelägna stenen, över vilken detta monument blickar ned, vilar den berömda mannen, den ärevördiga herr Karl Lithman. Hans fader var framstående både genom sin bildning och sin prästvärdighet. Själv tävlade han med denne i fråga om ära och begåvning, och redan från sin tidiga ungdom ägnade han sig framgångsrikt åt humanistisk bildning och de fria konsterna, men framför allt teologin. Sedan han med allas bifall verkat som lärare, först vid Stockholms gymnasium och därefter vid det berömda universitetet i Uppsala, utmärktes han med teologins lager, med bifall och i närvaro av den upphöjda drottning Kristina. Bärande denna hedrande titel förblev han i 26 år vid detta heliga och berömda ämbete, till ofantligt gagn för ungdomen och lika mycket till sin egen heder. Han var besläktad med den framstående och mycket ärevördige mannen, herr Johannes Lennæus, Sveriges ärkebiskop, då han var förmäld med dennes ädla dotter, Anna Clo, med vilken han fick en vacker barnaskara, 5 döttrar och en enda son. Sedan han uppnått alla ämbetsgrader och blivit professor primarius i teologi, och samtidigt domprost i Uppsala förordnades han, ärevördig på grund av sin ålder och sina förtjänster, på konung Karl XI:s tillskyndan till biskop i Strängnäs. Han hade innehaft denna tjänst i 10 år, var omtyckt av både hög och låg på grund av sitt dygdiga leverne och sitt behagliga sätt och hade gjort sig förtjänt av adelstecknet på sitt hus, då han i sitt 75:e år utbytte livet mot döden, trött av mödor och bekymmer som blandats med lyckan, till stor sorg för alla, och särskilt hans ädla maka och överlevande barn, som till minnet av den döde lät uppsätta denna minnestavla över sin saknad och sin fromhet.) Epitafiet har av Waldén tillskrivits bildhuggaren Hans Jerling.¹¹⁶ Höjd 277 cm, bredd 188 cm. På södra korskranket, in mot mittskeppet. — 10. Av huggen sten över biskop Johannes Bilberg.¹¹⁷ Epitafiet består av en svart inskriftstavla inom en i svart med grå marmorering målad ram med förgyllda ornament ned till. Överst ett entablement med segmentgavel och urnor. På inskriftstavlan läses följande i förgyllda bokstäver: D.O.M.S HEIC QVIESCIT IN PACE IOHANNES BILBERG CUM UXORE CASTISSIMA

Fig 70. Epitafium (11) över biskopen Daniel Lundius, d 1747.
Foto S Hallgren 1974.

Tablet (11) in memory of Bishop Daniel Lundius, † 1747.

MARGARETA BILBERG QVI POST DIFFICILEM INTER HOSTICOS ENSES PEREGRINATIONEM A^o MDCLXXVII REDUX IN ACADEMIA UPSALIENSI MATHESIN PER XI AC PER IV ANNOS PUBLICE DOCUIT THEOLOGIAM CETERUM INTER ADVERSA TEMPORUM VERAM PHILOSOPHIAM NOMINE CRIMINOSO STOLIDE INQVINANTIBUS CEDERE COACTUS IN ANCIPIITI ALIQVANDIU HAESIT URBIS OREBROGIENSIS ANTISTES ARTIBUS AUTEM ADVERSANTIUM MANIFESTATIS REGIBUS SUIS CAROLO XI ET XII IN VARIO MUNERE FUNGENDO FIDE AC DILIGENTIA EXIMIE PROBATUS SUB HUIUS SEculi EXORDIO CREATUS DIOECESIOS STRENG-

NESENSIS EPISCOPUS ANIMO TRANQVILLO RELIQVUM AEVI FELICITER TRADUXIT IN DOMINO. (= Här vilar i frid Johannes Bilberg och hans kyska maka Margareta Bilberg. Efter en mödofylld resa bland fientliga svärd återvände han 1677 till Uppsala universitet, där han undervisade i matematik i 11 och i teologi i 4 år. Förövrigt tvingades han under tidens stridigheter vika för dem, som dåraktigt besudlade den sanna filosofin med äreröriga beskyllningar. Striden var oavgjord medan han var prost i Örebro, men sedan motståndarnas intriger hade uppenbarats för kungarna Karl XI och Karl XII, och sedan han under utövande av olika ämbeten mycket tydligt bevisat sin tro och sin flit, gjordes han vid början av detta sekel till biskop i Strängnäs. Med lugn i sin själ överlämnade han återstoden av sin levnad till Herren.) Höjd 258 cm, bredd 115 cm. I korets norra mur på orgelläktaren. — 11. Av huggen sten (fig 70) över biskop Daniel Lundius.¹¹⁸ En i grågrönt målad ram med förgyllda ornament omger en svartmålad inskriftstavla på vilken läses: D.O.M.S. DANIEL DAN: LUNDIUS ANTIQVO SACERDOTALI GENERE IN FOGDÖ NATUS A^o MDCLXVI PUER SEPTENNIS STRENGNESIAM MITTITUR BONIS IMBUENDIS LITERIS UBI PER DECENNIIUM RITE POSITIS STUDIORUM FUNDAMENTIS UPSALIAM ADIIT ET POST OCTO ANNOS EDITIS INGENII SPECIMINIBUS LAUREA MAGISTERII ORNATUS EXTERAS ACADEMIAS INVISIT. IN PATRIAM REDUX UPSALIAM REPETIT IBIQUE IN COLLEGIUM PROFESSORUM COOPERATUS PRIMUM LINGVAS ORIENTALES PER X DEIN THEOLOGIAM PER XVII ANNOS PUBLICE DOCUIT ET INTEGRAM ARTICULORUM FIDEI SERIEM EXPLICANDO TER ABSOLVIT AUCTORITATEM LIBRORUM SYMBOLICORUM INVIO-LATAM CONTRA SECUS SENTIENTES DEFENDIT MAGISTRATU ACADEMICO TER FUNCTUS UNANIMI VEN: CLERI STRENGNENSIS SUFFRAGATIONE MUNUS EPISCOPI SUSCEPIT IN QUO DIVINA SUFFULTUS GRATIA RELIQVUM VITAE FELICITER TRANSEGIT. (= Daniel Danielsson Lundius föddes på Fogdö i en gammal prästsläkt år 1666. Som sjuårig pojke skickades han till Strängnäs för att påbörja sin utbildning. Sedan han där under tio år på tillbörligt sätt lagt grunden för sina studier, reste han till Uppsala, och efter att under 8 år ha givit prov på sitt snille och mottagit magistergradslagern, reste han till utländska universitet. När han återvänt till fosterlandet, begav han sig åter till Uppsala, upptogs där i professorskollegiet och

undervisade i orientaliska språk i 10 år och teologi i 17 år, och förklarade därvid tre gånger samtliga trosartiklar. Han försvarade de symboliska böckernas autoritet mot oliktankande. Sedan han tre gånger utövat det akademiska ämbetet, mottog han biskopsvärdigheten, vald av ett enhälligt prästerskap i Strängnäs. Stödd av den gudomliga nåden i sitt ämbetsutövande levde han lyckligt resten av sitt liv.)

Ovanför tavlan finns på muren tre träd i relief mot bakgrund av en strålsol. Epitafiets höjd inkl detta krön 247 cm. Bredd 127 cm. På södra kor-

muren mellan fönstren. — 12. Fragment av epitafium eller dylikt, 2 st, av snidad och målad ek. Det ena fragmentet utgör ett kantstycke med snidad bladranka och profilerad kant. På baksidan finns urtagningar för slåar samt svart schablonmålning på röd botten. Stycket är sekundärt avsågat i segmentform upptill. Höjd 98 cm, bredd 19 cm. Det andra stycket är prytt med en snidad vinranka. Höjd 95 cm, bredd 19 cm. Troligen 1600-tal. Fragmenten förvaras i övre silverkammaren.

Minnesstenar och minnestavlor

1. Minnessten av grå kalksten (fig 71). På mitten syns t v ätten Flemings hjälmprydda vapen och t h ätten Sparres, omgivet av renässansornamentik. Under vapnen läses i minuskler: erich flemiñ r¹¹⁹ hebla siges d.¹²⁰ Utefter långsidorna står följande inskrift i minuskler: Anno 1550 al ting aer forgenglich / gudz ord bliffuer euinerlich Amen. Mått: 159 × 91 cm. Inmurad i östra väggen i Bibliotekskoret. — Erik Fleming¹²¹ till Svidja, Kvidja, Yläne m fl egendomar i Finland avled 1548. Han var under större delen av sitt liv verksam i Finland och ligger begravd i Pargas kyrka. Någon anknytning till Strängnäs domkyrka tycks han inte ha haft. Minnesstenen har med stor sannolikhet ursprungligen suttit ovanför huvudporten till Svidja slott, uppfört 1545 av Erik Fleming. Enligt en äldre uppgift skulle en minnessten ha förts från slottet omkr 1815 av den dåvarande härskarinnan på Svidja, Lovisa Charlotta Reuterholm,⁹⁶ vilken ligger begravd i Strängnäs domkyrka.¹²² — 2. Minnessten av grå kalksten med profilerad kant (fig 72). Högst upp läses på ett upphöjt, rektangulärt inskriftsfält: *GAMBLA H: STEN STVRES FÄDERNE MÖDERNE*. Därunder i relief Sture- och Tottvapnen under en adlig krona. Största delen av stenen upptas av ett rektangulärt inskriftsfält under vapnen med följande inskrift: *VNDER DENNE STEEN HVI/LA ÅTHSKILLIGE FÖRNÄME OCH BEPRIJSLIGA HER/RAR OCH RIDDERSMÄN AF DEN VHRGAMLÄ / SWENSKA OCH I WERDEN WIDT BERÖMDE / STVRE-SLÄCKTEN IBLAND DEM DEN NAMNKVN/NIGE OCH*

EDLE HERREN H: STEN STVRE / DEN ÄLDRE, SVERRIGES RIJKES LYCKELIGE FÖRESTÅN/DARE, EN GVDFRUCHTIG, KLOOK, TAPPER OCH RE/DELIG HERRE, HVILKENS TROOHET OCH FRIJMODIG/HET FÄDERNESLANDET BEFRIJADE OCH FÖRSVARADE EMOT VTHLÄNSKT AFVOGT HERRSKAP / I 33 ÅHR, MEDAN HAN REGERADE, HAN BRÖTH ENO / RESO MÄRKELIGEN DERAS MACHT TÅ HAN ÖFVERVANDT KÅNVNG CHRISTIERN DEN I PÅ BRVNCKEBÄRG ÅHR 147(1) SÅ AT DE ALDRIG FINGO STADIGH / FOOT I RIJKET MEDAN HANS DAGAR WORO./HAN STYRDE MEDH ALL FROMHET OCH RÄTT/WISA SVERRIGE EFTER LANDSENS BESKREFNE / LAGH OCH DÖDDE I JÖNCKÖPINGH S:¹²³ CATHA/RINAE TIJDH, ÅHR 1503. BLEF FÖRSTE GÅNGEN / BEGRAFVEN MEDH STOOR PRACTIGRIPS-/HOLMS CLÖSTER, HVILCKET HAN FVN/DERAT HADE, MEN SEDAN FÖRDES HANS / BEEN TIL KIERNE BOO KÖRCKA, OCH WIJDA/RE ÅHR 157(6) HIJTH TIL DETTA VIJLORUM I KÅNVNG IAHAN DEN 3^{die} REGEMENTS TIDH, DÄR DHE MEDH NY PRACHT/HOOS FRÄNDOM SINOM BLEFVO BEGRAFNE / OCH NV HVIJLA IN TIL WÅR FRÅLSARES STO/RA TIL KOMMELSE DAGH. Mått: 270 × 124 cm. Uppställd mot västra väggen i Stenbockska gravkoret. — 3. Minnessten av kalksten med samma kantprofil och disposition som föregående. Mellan inskriftstavlor finns två vapen-

Fig 71. Minnessten (1) över Erik Fleming, d 1548. Ursprungligen från Svidja slott i Finland. Flyttad till Strängnäs domkyrka omkr 1815. Foto S Hallgren 1974.

Stone (1) in memory of Erik Fleming, † 1548. It came originally from Svidja Castle in Finland. Moved to Strängnäs Cathedral c 1815.

sköldar i relief på vilka detaljerna till största delen har borthuggits — av de rester som finns kan man dock urskilja att det varit Sture- och Tottvapnen. Tavlornas inskrifter är utplånade men skall enligt Hallman¹²³ ha lydit på följande sätt:

1. Lät oss lofwa de ärliga män och våra fäder, den ena efter den andra.
2. Mång härlig ting hafwer Herren gjort med dem af begynnelsen, genom sina stora magt.
3. The hafwa sin rike wäl regerat, och märkeliga gerningar gjort.
4. The hafwa gifwit wisliga råd.

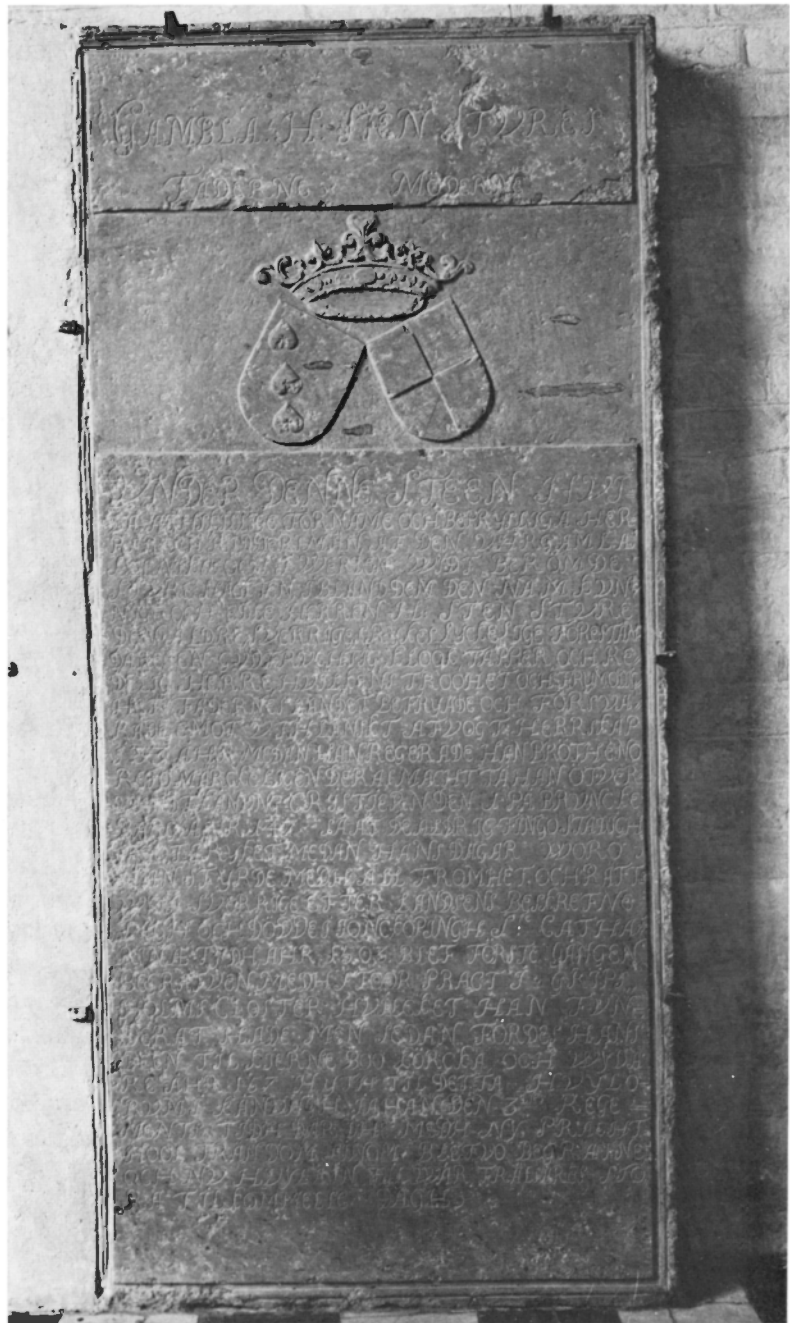
Till ärefull och tacknämlig ihågkommelse af den högförnåma och namnkunniga, urgamla, Ridderliga Sture-slägten, hwilken i Fäderneslandet, igenom många hederliga och tappra bedrifter, såväl förtjent warit, såsom sine Fäder och Skyldmän uppå mö-

derne, men isynnerhet den ädle och namnkunnige Herren, Herr Sten Sture, then äldre, Sweriges Rikes lyckelige och bepriselige Föreståndare, till wördig åminnelse hos Efterkommande, hafwer thenne choren till alla zirater låtit förfärdiga jemwäl med koppartak begåfwat, then Högwälb. Herre Grefwe Magnus Gabriel De la Gardie, Sweriges Rikes Råd, Riks-Cantzeler och Lagman öfwer Wester-Göthland och Dahl, hwilken ock stenen på grafwen lät uthugga. Anno 1675.

Av inskriften framgår sålunda att de båda minnesstenarna höggs på tillskyndan av Magnus Gabriel De la Gardie och lades över Sturarnas grav i domkyrkan. Då emellertid inskriftens uppgift på den ena stenen, att De la Gardie skulle ha täckt Sturekoret med koppar, inte var med verkligheten överensstämmande, bestämde Kungl Maj:t år 1696, att den ifrågavarande stenen skulle tas bort. Två år

Fig 72. Minnessten (2) över medlemmar av ätten Sture. Tillkommen 1675 på föranstaltande av rikskanslern Magnus Gabriel De la Gardie. Foto N Åzelius 1934.

Stone (2) in memory of members of the Sture family. Made in 1675 on the initiative of Privy Councillor Magnus Gabriel De la Gardie.

senare gavs dock nådigt tillstånd att använda den under förutsättning att inskriften avlägsnades. Detta är alltså anledningen till stenens nuvarande tillstånd. Mått: 210 × 145 cm. Ligger över nedgången till Stenbockska gravkoret (Sturekoret). Nu försedd med sex lyftringar av järn. — 4. Minnestavla av svartmålat trä med enkelt profilerad ram och

svängt överstycke. Inskriften i målade gula bokstäver är enl Hallman författad av rektorn i Strängnäs och senare prosten i Nyköping Josef Thun.¹²⁴ Högst upp läses: SKALDEQAAD wid Then Ädle och Wälborne nu mehra hoos Gud Salig Herrens Herr Iohan Stiernanckars¹²⁵ Wälbestälte Capitains af Kongl:⁶⁶ Skiepz Flottan SKIÖLDMÄRKE och

Wälförhållande Till Siöss opsatt wid dess Lägerstad
i Strengnäs Åhr 1710. Under denna inskrift står:
Hwad är för Skiöld Iag seer med Ankar och med
Stiernor

Uti Blått Wattufält Tree Skimrande Lanternor?
Mig synes att han ej förgäfwes glimmar här
Det något wara månd hwarom han wittne bär.
En widt försökter Man sig hwilar här i Mullen
Hwars Namn med Lager är inlagdt i Siomans Rullen
Hans Ungdom war en Leek med Tethijs Böllior blå
Hans Lust war uppå Bord mot fiende Swärmen stå.
Thet wittnar Calmar sund der Dana mod¹²⁶ gick
under

I fierran Siö han spelt med Martis Åskiedunder
Mot Turc och Baskar grym att Triton sieff förskräckt
Långt ner i afgrunden sitt Fragga Hufvud täckt.
Thess förra Namn Molett war kiändt i Lisabona
Wid Calpe och Abijl S^t:Hubs och Barcilona
Sedt honom ofta slå de blå Pulsaner uth
I Holland han ej skydt för dödligt bly och kruth.
Hans hufvud war Compass han wisste Stråten bahna
I wilda afgrunden Neptuni Rynd utspana
Fast Eol med all macht bestormat Bord och Stam
Så höll likwäl äntå han rätta kosan fram.
Thet skall och till hans Låf wid denna Graf bli prisat
att han som Architect det första Ämne wisat
af Bombarderar Skiapp som i then Swänska Skiär
För Segel drifwit har här effter drifwa lär.
Hans Ankar har sig fäst på rätta hälsogrunden
Hans Stjärne bloss nu skjñ i Sälle Öijars Lunden
wi lägga Mull i Mull det sämbre Iorden tar
det Aldraädlaste till Stjärne fästet far.
Alltså han Linien hindt Undlupit alla faror
af Klippor Eld och Storm samt Caprar Siömans
snaror

Han Caput bonae Spei I Christo nu har nådt
Och så i Ewig frögd med fulla Seglen gådt.

Höjd 173 cm, bredd 79 cm. På östra sidan av pe-
laren 8 D. — 5. Minnestavla av brun kalksten över
prosten i Allhelgona församling i Nyköping, Josef
Thun.¹²⁴ Inskriften med vita bokstäver lyder: HIC
IACET IOSEPHUS THUN IOS: F CUM CONIUGE SUA ELISA-
BET HENRICI F (Q)UORUM HIC NATUS EST THUNSAE-
TRAE IN PAROEC OO SANCT A^o MDCLX(I) PATRE RATIO-
NARIO ILLUSTR DOMUS RYNINGIANAE EDUCATUS IN
BORSTAD WASBROE IN IUVENTUTE LITERIS LATINIS

GRAECIS ET HEBRAICIS IN ACADEMIIS PATRIAE UPSAL
ABOENS ET LUNDENSI OPERAM DEDIT IISQUE MEDIO-
CRITER EXCULTUS VIRILI TOGA ASSUMATA IN GYM-
N: STRENG: PRIMUM A^o MDCXC GRAEC LINGV LECTOR
CONSTITUTU(S) DEIN ELOQUENT LAT POSTEA ES THEOL
L ET PASTOR ASPOENS HINC PRIMUS THEOL ET P P
SELOENS OMNINO PER ANNOS XXI LECTOR FUIT TANDEM
UOCATUS ET CONFIRMATUS P P ECCLESIAE NYCOP AD
OCCID 1712 DENATUS MDCCXXI SERVUS INUTILIS DO-
MINI ILLA CONSULARI FAMILIA ORTA STRENGNESII
MDCLXX UIRTUTUM DECORE ET FIDE MARITO SUO ME-
RITO CONIUNCTISSIMA DENATA MDCCXLI (= Här vilar
Josef Josefsson Thun med sin maka Elisabet Hen-
riksdotter. Den förre av dessa, vars fader var bok-
hållare hos den berömda familjen Ryning, föddes
på Tunsäter i Allhelgona socken år 1661, växte upp
i Bårresta i Vadsbro, ägnade sig i ungdomen vid
fäderneslandets universitet i Uppsala, Åbo och
Lund åt de latinska, grekiska och hebreiska språken,
blev, när han var i någon mån utbildad i dessa och
»anlagt toga virilis», först, år 1690, utnämnd till
lektor vid Strängnäs' gymnasium i grekiska språ-
ket och sedan i latinsk vältalighet, var därpå
andre teologie lektor och kyrkoherde i Aspö och
därefter förste teolog och prost i (Över-)Selö,
lektor i hela 21 år, och blev till sist i slutet av år 1712
kallad och utnämnd till prost i Nyköpings försam-
ling, död 1721 som en onyttig Herrens tjänare. Den
senare, av borgmästarfamilj, föddes i Strängnäs
1670, var genom dygdernas prydnad och trohet med
rätta innerligt förenad med sin make och avled
1741.) Under den latinska inskriften följer ett ele-
giskt distikon på grekiska, delvis missuppfattat av
stenhuggaren, vilket i översättning lyder:

Ej jag missunnar dig att av världens fåfänglighet
dåras

Kristus för mig är allt. Båda vi forma vår lott.

Tavlans höjd 187 cm, bredd 105 cm. Uppsatt på
norra korväggen, väster om ingången till sakristian.
— 6. Minnestavla av brun slipad kalksten med in-
skrift i förgyllda bokstäver: TIL MINNE AF RÅDM: OCH
HANDELSM: I STRENGNÄS SAMUEL ODHELIUS F: 1707
D: 1748 OCH HANS HUSTRU MARIA ELIS: HELIN F: 1713
G: 1734 D: 1747 HÄR BEGRAFNE LÄT SONEN IOH:L:
ODHELIUS RESA STENEN ÅR 1799. Höjd 115 cm, bredd
59 cm. På södra vapenhusets västra vägg.

Runstenar

1. Av granit (Sö 276, SvR 3 s 240). Inmurad i domkyrkans södra yttermur i stenfoten (fig 73). Inskrift i översättning: Sigvid och Sven och Vihjälms och Gylla de läto resa stenen efter Olev. Stenen är mycket välbevarad. Mått: 254 × 82–44 cm. — 2. Av rödaktig granit (Sö 277, SvR 3 s 240 f). Inmurad i domkyrkans yttermur på västra gaveln, norr om huvudingången. Stenen utgör ett fragment (nedre vänstra delen) av en ganska stor runsten. Den bevarade delen av inskriften lyder i översättning: ... och Ingeborg läto resa ... blir icke någon av Ingvars män .... Mått: 194 × 70 cm. — 3. Av brun sandsten (Sö 278, SvR 3 s 242). Inmurad i domkyrkans södra yttermur i stenfoten. Stenen är ett fragment utgörande nedersta delen av en runsten. Den bevarade delen av inskriften börjar i översättning: Gunnbjörn lät resa stenen .... Återstoden har inte säkert kunnat tolkas. Mått: 100 × 139 cm. — 4. Av granit (Sö 279, SvR 3 s 243 f). Rest på kyrkogården utanför domkyrkans västra gavel. Stenen är

ett fragment utgörande mellersta delen av en runsten. De bevarade delarna av inskriften lyder i översättning: E ... hugga stenen ... Emunds söner ... söderut i Särkland. Mått: 65 × 100 cm. — 5. Av röd sandsten (Sö 280, SvR 3 s 244 f). Låg tidigare i domkyrkans golv vid södra porten, strax innanför ingången. Sedan 1874 är den rest på kyrkogården söder om kyrkan, mitt för biskopshuset (fig 74). Stenen är helt bevarad men ytan delvis mycket nött. Inskriften, som ställvis är utplånad, står i en enkel slinga utefter kanterna. På stenens mitt finns ett rikt ornerat likarmat kors. Inskrift i översättning: -björn och Underlög, moder och son, läto hugga denna sten efter Ulvrik och ..., fader och son, och efter ..., Underlögs son. Mått: 198 × 140 cm. — 6. Av sandsten (Sö 281, SvR 3 s 246 f). Funnen 1863 och sedan 1874 inmurad i domkyrkans yttermur på västra gaveln, söder om huvudingången. Stenen är ett fragment, utgörande mellersta delen av en runsten. Bevarade delar av inskriften lyder i översätt-

Fig 74. Runsten (Sö 280) på kyrkogården i söder. Foto S Hallgren 1963.

Rune-stone (Södermanland 280) in the S part of the churchyard.

Fig 73. Runsten (Sö 276) i domkyrkans södra yttermur. Foto H Faith-Ell 1929.

Rune-stone (Södermanland 276) in the S external wall of the cathedral.

ning: ... lät göra minnesmärket efter ... Ulvs broder. De ... österut ... med Ingvar i Särkland. Mått: 100 × 82–67 cm. — 7. Av granit (Sö 275, SvR 3 s 239). Stenen utgjorde redan på 1600-talet ett fragment med en liten del av en ursprungligen betydligt

större runristning. Stenen är numera rest på kyrkogården, väster om kyrkan. Den bevarade textresten *na bist mat ... hi aimi uar* har inte säkert kunnat tolkas. Mått 94 × 56 cm.

Gravstenar

Domkyrkans gravstenar fick sin nuvarande placering vid restaureringen 1907–1910. Man försökte därvid så långt det var möjligt att lägga stenarna på ursprunglig plats, men en del omflyttningar blev nödvändiga av praktiska skäl. Om detta se bd I: 2

Fig 75. Medeltida gravsten (1) med skadad inskrift i majuskler. Daterad 1345. Foto S Hallgren 1974.

Medieval gravestone (1) with a damaged inscription in majuscules. Dated 1345.

s 462. Åren 1861, 1873 och 1880 hade sammanlagt 19 gravstenar tagits upp ur korgolvet och murats in i korets ytterväggar (bd I: 2 s 424). På platsen för de upptagna stenarna lades plansten med den dödes initialer inhuggna för identifieringens skull. Den ursprungliga placeringen för dessa stenar finns angiven hos Bejbom vid resp sten.

Medeltida gravstenar

1. Av brun kalksten. Gardell 50. Längs kanterna en bård med majuskelinskrift. Stenen är starkt nött och större delen av texten utplånad. Nu läsbart är: (HIC) MARGARETE / VENIAM DEP ... / ... / ... (TE) ... GA VD(EA)VIT. Stenen har sekundärt använts som altarskiva; tre små likarmade kors är synliga på mittfältet. 1300-talet. Mått: 194 × 125 cm. Inmurad i korets mur i nordöst. — 2. Av grå kalksten (fig 75). Gardell 190. Längs kanterna en bård med majuskelinskrift. På mittfältet ett barmärke. Stenen är mycket nött och nedtill något stympad. Inskriften lyder (det inom parentes kompletterat efter Hadorph och Opphoff): ANNO DOMI M / CCCXL V DIE (S)CI VINCENC- / (II MARTYRIS) / G(LORIOSI) ... ORATE P ANIMA (EI)VS (=Herrens år 1345 den ärorike martyren sankt Vincentii dag ... Bedjen för hans själ). Mått: (136) × 83 cm. Inmurad i östra posten av bågen mellan N II och Gyllenborgska gravkoret. — 3. Av grå kalksten (fig 76). Gardell 416. Längs kanterna en bård med minuskelinskrift. På mittfältet bilden av en biskop med mitra och kräkla. Längst ned en delad vapensköld med två franska liljor i det övre fältet och ett krönt lejon i det nedre. Inskriften lyder: *Anno dni Mcdxlii Obiit | venerabilis Pater dns Thomas Epus Strengenens xxv die |*

Fig 76. Medeltida gravsten (3) över biskop Thomas Simonsson, d 1443. Foto S Curman 1908.

Medieval gravestone (3) in memory of Bishop Thomas Simonsson, † 1443.

Mēsīs Januarii Regnet ut in cel⁹ oret q̄cuqz fidel⁹
 (=Herrens år 1443 dog vördnadsvärd fader herr Thomas,¹²⁷ biskop i Strängnäs, den 25 januari. Att han må regera i himmelen bedje varje troende). Mått 195 × 103 cm. Inmurad i pelaren 9 C på södra sidan. — 4. Av grå kalksten (fig 77). Gardell 421. Längs kanterna en bård med minuskelinskrift. På

Fig 77. Medeltida gravsten (4) över Gustav Algotsson (Sture), d 1448 och hans hustru Märta Bosdotter (Natt och Dag). Foto N Åzelius 1934.

Medieval gravestone (4) in memory of Gustav Algotsson (Sture), † 1448, and his wife, Märta Bosdotter (Natt och Dag).

mittfältet ätterna Stures och Sparres vapensköldar, snedställda och försedda med hjälmprydnader. Stenen är välbevarad. Inskriften lyder: *Anno millēo quadngēto quadgenō / octavo moritur gotstav⁹ et hic sepelitur miles ut algotus pater ar|ma penes sua notus Uxor defuc|ta meritta iacet sibi iūcta det deus astror⁹ sedes aīabus eorum* (=På det ett tusende fyra hundrafyrtioåttonde året dog Gustav¹²⁸ och begrovs här. Riddare liksom sin fader Algot¹²⁹ var han berömd hos sina krigsmän. Hans avlidna maka Märta¹³⁰ vilar i samma grav. Må Gud giva deras själar en boning bland stjärnorna). Mått: 210 × 116 cm. I Sturekoret, rest mot västra vägen. — 5. Av

grå kalksten. Gardell 430. Längs kanterna en bård med minuskelinskrift: *Anno Dni Mcd(l) die xii / aplis O(bii)tr(e)vend⁹ vir dns Birgerus (bir)geri Prep/ ositus Strengenesis Decre|tor doctor eximius Qve pe(ibs) cultu ofis b scite sepultū* (=Herrens år 1450 den 12 april dog vördnadsvård man herr Birger Birgersson,¹²⁸ domprost i Strängnäs och framstå-

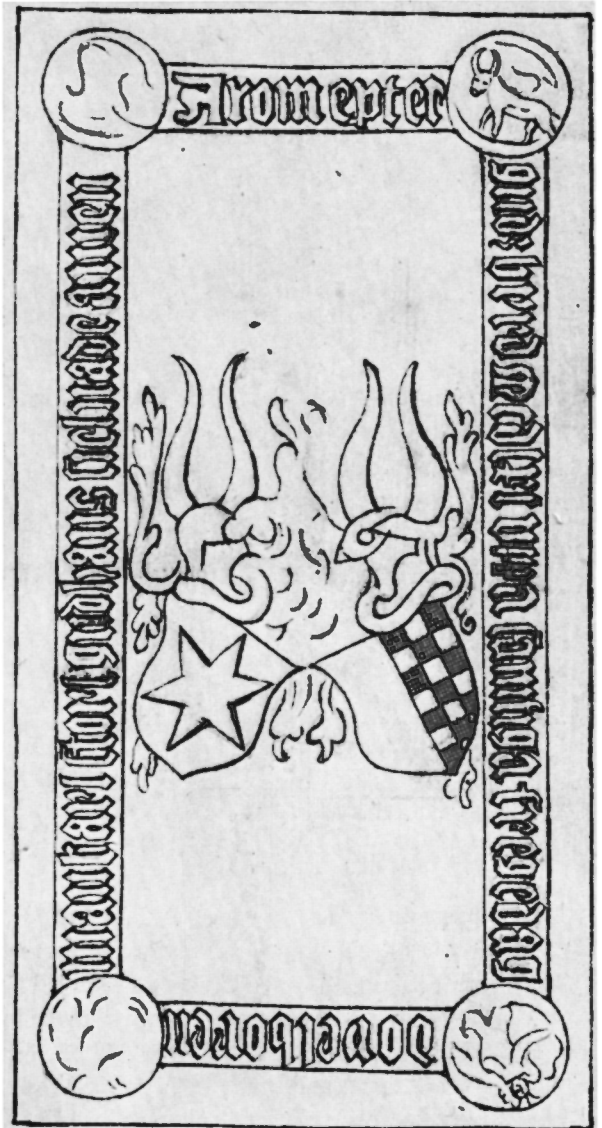
ende doktor i kanonisk rätt. Vetén, att han blivit väl gravlagd, ärad med munnens böner). Stenen är mycket nött och delar av texten nästan utplånade. Mått: 190 × 100 cm. Inmurad i korets mur i nord-öst. — 6. Av grå kalksten. Gardell 717. Längs kanterna en bård med minuskelinskrift och hörnrundlar med evangelistsymbolerna. På mittfältet har

Fig 78. a) Medeltida gravsten (6) över Karl Störla, d 1461. Foto S Hallgren 1974.

b) Samma sten, avbildad i J Peringskiölds *Monumenta Sveo-Gothici*. Foto KB.

a. *Medieval gravestone (6) in memory of Karl Störla, † 1461.*

b. *The same stone illustrated in J Peringskiöld's *Monumenta Sveo-Gothici*.*

funnits två vapensköldar, av vilka nu endast svaga spår är synliga. Sköldarna har varit: femuddig stjärna (Störla); delad sköld med högra halvan schackbrädsrutad. En avbildning av stenen finns i Peringskiölds Monumenta (fig 78).¹³² Inskriften är numera delvis oläslig. Den återges här med kompletteringar efter äldre läsningar: *Arom epter / gudz byrd Mcdlxi uppa samtīga fregedag / do velboren / man karl störl gud hans siel nade amen.* (Södermanlands landsting, det s k Samtinget, hölls i Strängnäs första söndagen i fastan, vilken år 1461 inföll den 22 februari. Gardell antar att med »samtingets fredag» avses efterföljande fredag, d v s den 27 februari.) Mått: 219 × 113 cm. Inmurad i korets mur i sydöst. — 7. Av brun kalksten (fig 79). Gardell 451. Starkt nött och delvis söndervittrad håll med skadad minuskelskrift i en bård längs kanterna. I bårdens hörn kvadrater med korsblommor. På mittfältet en till stor del utplånad bild av en biskop med mitra och kräkla och nere till höger ett Sparrevapen. Inskriften lyder: *Anno domini Mcdlxiii Tercia / die iunii Obiit venerabilis (pa)ter dns / Siggo ulfson dei gra Epus / Strengenēn cui⁹ ania reqescat in pace ame* (=Herrens år 1463 den 3 juni dog vördnadsvärd fader herr Sigge Ulvsson (Sparre),¹³³ med Guds nåd biskop i Strängnäs. Hans själ vile i frid. Amen.). Mått: 227 × 155 cm. Inmurad i korets mur rakt i öster. — 8. Av ljusgrå kalksten (fig 80). Gardell 459. Längs kanterna en bård med minuskelskrift. På mittfältet bilden av en präst som i höger hand håller en bok. Stenen är mycket nött och figurens övre del utplånad. Inskriften lyder: *Anno dñi Mcdlxvii / xxi die mēsis marcii obiit hōrabil / vir dñs iacob⁹ iohis / cān stregn c⁹ aīa reqescat in pace amen* (=Herrens år 1467 den 21 mars dog hedervärd man herr Jakob Johansson, kanik i Strängnäs, vilkens själ vile i frid. Amen.). Mått: 158 × 95 cm. Inmurad i korskranket i korets norra sidoskepp längst åt öster. — 9. Av grå kalksten. Gardell 479. I kanten en bård med minuskelskrift. På mittfältet bilden av en präst som i höger hand håller en bok. Inskriften lyder: *Anno dñi mcdlxxxix xxv^{ta}/die mesis octobris obiit venerādus vir dns / Birgerus (hammar) can Stregn / Vivat ut in celis is poscat qicuq̄ fidelis* (=Herrens år 1481 den 25 oktober dog vördnadsvärd man herr Birger Hammar, kanik i Strängnäs. Att han må leva i himmelen, därom bönfalle varje troende).

Fig 79. Medeltida gravsten (7) över biskop Sigge Ulvsson (Sparre), d 1463. Foto S Curman 1908.

Medieval gravestone (7) in memory of Bishop Sigge Ulvsson (Sparre), † 1463.

Mått: 208 × 132 cm. Inmurad i väggen till vänster om ingången till bibliotekskoret. — 10. Av grå kalksten. Gardell 481. Längs kanterna en bård med minuskelskrift. På mittfältet bilden av en präst som i höger hand håller en bok. På figurens vänstra sida en sköld med bomärke. Inskriften lyder: *Anno domīi / mcdlxxxiii obiit vnabilis / vir dñs mīr / Olau⁹ Johis decan⁹ ēccie Strgñ / xxi die decebs oīe p aīa c⁹* (=Herrens år 1483 dog vördnadsvärd man herr magister Olov Johansson, dekan i Strängnäs domkyrka, den 21 december. Bedjen för hans själ.) Mått: 191 × 121 cm. Sedan 1970 uppställd mot norra väggen i sakristia II. Låg tidigare lös i Frescokapellet.¹³⁴ — 11. Av grå kalksten (fig 81). Gardell 484. Längs kanterna en bård med minuskelskrift. På mittfäl-

Fig 80. Medeltida gravsten (8) över kaniken Jakob Johansson, d 1467. Foto S Hallgren 1974.

Medieval gravestone (8) in memory of Canon Jakob Johansson, † 1467.

Fig 81. Medeltida gravsten (11) över kaniken Olov Andreasson, d 1484. Foto S Hallgren 1974.

Medieval gravestone (11) in memory of Canon Olov Andreasson, † 1484.

Fig 82. Medeltida gravsten (12) över magister Lars Eskilsson, d 1488. Foto S Hallgren 1974.

Medieval gravestone (12) in memory of Master Lars Eskilsson, † 1488.

Fig 83. Medeltida gravsten (13) över prebendepresten Jakob Hinzlini, d 1488. Foto S Hallgren 1974.

Medieval gravestone (13) in memory of Prebendary Jakob Hinzlini, † 1488.

tet bilden av en präst, hållande en kalk. Stenen är välbevarad. Inskriften lyder: *Anno dñi Mcdlxxx / iiii xx octava die Mensis novebs obiit hono|bil⁹ v̄ dñs ola⁹ ādree cā⁹ Stn̄gn̄s⁹ c⁹ aīa requiescat ī pace ame* (=Herrens år 1484 den 28 november dog hedervärd man herr Olov Andreasson, kanik i Strängnäs. Hans själ vile i frid. Amen.). Mått: 206 × 102 cm. Inmurad i väggen till höger om ingången till bibliotekskoret. — 12. Av grå kalksten (fig 82). Gardell 493. Längs kanterna bård med minuskelinskrift, längs övre kortsidan i tredubbla rader. På mittfältet en kalk. Inskriften lyder: *Hic sepultus est vene|rabilis vir mgr laurencius eskilli qvda de|can⁹ stregn qui obiit / anno dni Mcdlxxxviii tercio Id⁹ aplis / c⁹ aia reqescat i / pace amen* (=Här ligger begravnen vördnadsvärd man magister Lars Eskilsson, fordom dekan i Strängnäs, vilken dog Herrens år 1488 den 11 april. Hans själ vile i frid. Amen.). Mått: 186 × 93 cm. Inmurad i korskranket i korets södra sidoskepp längst åt öster. — 13. Av grå kalksten (fig 83). Gardell 495. Mitt på stenen en ringformig bård med minuskelinskrift (sista ordet står utanför bården): *Anno dni Mcdlxxxviii qv̄ta die octobis obiit dns iacob⁹ hinzlini p̄bēdat⁹ hic sepult⁹* (=Herrens år 1488 den 5 oktober dog prebendeprästen herr Jakob Hinzlini. Här blev han begravnen.) Inne i ringen en kalk. Mått: 184 × 109 cm. Inmurad i korskranket i nordöst. — 14. Av grå kalksten (fig 84). Gardell 508. Längs kanterna en bård med minuskelinskrift. På mittfältet bilden av en präst under en sengotisk bågställning. Prästen håller en bok och har vid fötterna en fyrdelad vapensköld med sjöblad i fälten 2 och 3 och fälten 1 och 4 tomma. Inskriften lyder: *Anno dñi Mcdxciii in vigilia / S. laurēcii Obiit venerabil⁹ vir dñs Helgo petri / (p̄posit) Stregenes⁹ decretor / doctor Egregi⁹ cui⁹ aīa ī pace requiescat amen* (=Herrens år 1494 dagen före Larsmässan (9/8) dog vördnadsvärd man herr Helge Petersson,¹³⁵ domprost i Strängnäs och framstående doktor i kanonisk rätt. Hans själ vile i frid. Amen.). Mått: 222 × 127 cm. Inmurad i korskranket åt öster. — 15. Av grå kalksten (fig 85). Gardell 518. På stenens mitt en ringformig bård med minuskelinskrift. Inne i ringen kalk ovanför vilken syns Guds välsignande hand, framsträckt ur skyn. Inskriften som är mycket otydlig och svårtydd har av Gardell lästs på följande sätt: *Año dñi 1498(?) obiit honabil⁹ vir d⁹ thordo pre-*

Fig 84. Medeltida gravsten (14) över domprosten Helge Petersson, d 1494. Foto S Curman 1908.

Medieval gravestone (14) in memory of Dean Helge Petersson, † 1494.

bendatus strengnensis (=Herrens år 1498(?) dog hedervärd man herr Tord, prebendepräst i Strängnäs). Granskning av stenen ger vid handen att åtminstone de två sista orden i inskriften knappast är riktigt tolkade av Gardell. Texten är nu mycket skadad genom vittring och delar av bokstäverna saknas. Mått: 184 × 98 cm. Inmurad i väggen på tornbågens norra sida. — 16. Av brun kalksten (fig 86). Gardell 531. Mitt på stenen minuskelinskrift i en ringformig bård, från vilken utgår fyra skaftade blommor. I ringen en sköld med ett pentagram som sköldmärke.

Fig 85. Medeltida gravsten (15) över Tord, d 1498 (?). Foto S Hallgren 1974.

Medieval gravestone (15) in memory of Tord, † 1498 (?).

Fig 86. Medeltida gravsten (16) över Johannes, borgmästare i Strängnäs. 1400-talets slut. Foto S Hallgren 1974.

Medieval gravestone (16) in memory of Johannes, Burgomaster of Strängnäs. End of 15th century.

Fig 87. Medeltida gravsten (17) över Peter, kyrkoherde i Jäder. 1400-talets slut. Foto S Hallgren 1974.

Medieval gravestone (17) in memory of Peter, Vicar of Jäder. End of 15th century.

Inskriften lyder: *Iohēs olim procōsul St̄rgn̄ c^o aīa reqescat ī pace* (= Johannes, fordom borgmästare i Strängnäs. Hans själ vile i frid). Möjligen är den døde identisk med den Jöns Elofsson, som var borgmästare i Strängnäs 1481 enl Hallman.¹³⁶ Mått: 150 × 118 cm. Inmurad i väggen på tornbågens södra sida. Stympad nedtill. — 17. Av grå kalksten (fig 87). Gardell 532. Mitt på stenen ringformig minuskelskrift i bård med blommor av lika utseende som på nr 16. De båda gravstenarna är säkerligen utförda av samma tillverkare. Inne i ringen en sköld med kalk som sköldmärke. Inskriften lyder: *Dñs petrus condā cāt^o i Iedher c^o aīa reqescat ī pace* (= Herr Peter, fordom kyrkoherde i Jäder, vilkens

Fig 88. Medeltida gravsten (18) över prebendeprästen Knut van Link, d omkr 1500. Foto S Curman 1908 i ATA.

Medieval gravestone (18) in memory of Prebendary Knut van Link, † c 1500.

Fig 89. Medeltida gravsten (19) över biskop Konrad Rogge, d 1501. Foto N Åzelius 1934.

Medieval gravestone (19) in memory of Bishop Konrad Rogge, † 1501.

Fig 90. Medeltida gravsten (21) över prebendeprästen Peter Bondesson, d 1504. Foto N Åzelius 1934.

Medieval gravestone (21) in memory of Prebendary Peter Bondesson, † 1504.

Fig 91. T h. Medeltida gravsten (22) över riddaren Folke Gregersson (Lillie), d 1507. Foto S Hallgren 1974.

Right. Medieval gravestone (22) in memory of Folke Gregersson (Lillie), Knight, † 1507.

själ vile i frid). Herdaminnet upptar en Peder som kyrkoherde i Jäder år 1472. Mått: 174 × 93 cm. Inmurad i korskranket i sydöst. — 18. Av grå kalksten (fig 88). Gardell 546. Upp till stympad håll. Längs kanterna minuskelinskrift i bård med hörnrundlar med evangelistsymbolerna. På mittfältet en vapensköld av sen 1400-talsform. Sköldmärke är en bjälke, belagd med en länk. Inskriften är endast delvis tydlig: ... / ... *obiit hörabilis vir dñs / kañt⁹ linck / pbn(datus) ... cui aīa r ...* (= ... dog hedervärd man herr Knut Linck,¹³⁷ prebendepräst ... vilkens själ (må vila i frid)). Knut van Link är känd ifrån ett flertal medeltidshandlingar och torde ha avlidit omkr år 1500. Mått: (128) × 111 cm. Uppställd mot norra väggen i korets norra sidoskepp. — 19. Av grå kalksten (fig 89). Gardell 558. Längs kanterna minuskelinskrift i bård med hörnrundlar med evangelistsymbolerna: *Anno dñi Mdi^o v^o / die mensis aprilis obiit reverēdus / i xpto pater dñs / cōradus rogge dei grā epūs strēgeneñ* (= Herrens år 1501 den 5 april dog vördnadsvärd fader i Kristus, herr Konrad Rogge,¹³⁸ med Guds nåd biskop i Strängnäs). På stenens mittfält en bild av biskopen, stående under en sengotisk bågställning. Han är klädd i kåpa och mitra och har i vänster hand en kräkla. Vid fötterna biskopens vapensköld med två mot varandra vända dryckeshorn. Samma vapen finns också på kåpans spänne där en liten bild av biskopen placerats mellan två vapen; det ena som nämnts hans eget, det andra Strängnäs biskoparnas med Pauli svärd och Petri nyckel korslagda. Mått: 222 × 127 cm. Inmurad i korskranket i öster. — 20. Två fragment av en gravhäll. Gardell 560. Stenen finns beskriven i Peringskiölds Monumenta där det uppges att den hade bilden av »en kalk och en hand utur skyn där öfwer». Inskriften — med minuskler — har stått i en ringformig bård på stenens mitt. Med kompletteringar efter Peringskiöld lyder den enl Gardell: (*Dñs nicolaus petri qvōdā pbendat⁹ a) d capellā (sē) i eskilli sepult⁹ mdii*) (= Herr Nils Petersson, fordom prebendepräst vid sankt Eskils kapell, begrovs 1502). Fragmenten förvaras i boden på kyrkogården. — 21. Av grå kalksten (fig 90). Gardell 572. Längs kanterna en bård med minuskelinskrift. På mittfältet bilden av en präst, stående under en sengotisk bågställning. Prästen håller en kalk. Vid fötterna en vapensköld: kluven sköld med i vänster

fält två bjälkar, i höger fält en halv lilja (Vinstorpsläktens vapen). Inskriften lyder: *Anno dñi Mdiij undecima / die mens⁹ iunij Obiit honorabilis vir dñs petrus / bondonis insignis Ecclie stren/genēs⁹ Pben-datus cui⁹ aīa reqviescat in pace amē* (= Herrens år 1504 den 11 juni dog hedervärd man herr Peter Bondesson, en framstående prebendepräst i Strängnäs domkyrka, vilkens själ vile i frid. Amen.) Mått: 223 × 130 cm. Inmurad i korskranket åt öster. Uppenbarligen från samma verkstad som Helge Peterssons sten (nr 14). — 22. Av grå kalksten (fig 91). Längs kanterna en bård med minuskelinskrift och evangelistsymbolerna i hörnrundlar. Inskriften är skadad genom brand och mycket svårläst, på slutet oläslig. Följande är läsbart: *Anno dñi Mdui / xix die mens⁹ aprilis obiit nobili(s) uir ac... / miles dñs folcko / ...* (= Herrens år 1507 den 19 april dog välbördig man och ... riddare herr Folke ...) På mittfältet under en rundbåge bilden av en riddare med svärd vid sin högra sida. På hans vänstra sida syns en vapensköld: dubbel lilja med lilja som hjälmprydnad. Hela framställningen är huggen i hög relief. Mått: 289 × 169 cm. I jungfru Marie psaltares kor (Sakristia II) i golvet. — Stenen påträffades 1951 i samband med antikvariska undersökningar, liggande på nuvarande plats i ett ursprungligt tegelgolv.¹³⁹ Den är lagd över riddaren Folke Gregersson (Lillie),¹⁴⁰ bror till Strängnäs biskopen Matts Gregersson (Lillie). — 23. Av brun kalksten. Längs kanterna en bård utan inskrift men med ett litet likarmat kors mitt på ena kortsidan. På mittfältets övre del två Georgskors, placerade bredvid varandra. Stenen är något stympad längs ena långsidan. Mått: 186 × (120) cm (urspr bredd ca 154 cm). I golvet under bågen M I–S I. — 24. Av ljusgrå kalksten (fig 92). Längs kanterna en bård utan inskrift. På mittfältet bilden av en biskop med mitra och i vänster hand en kräkla. Den högra handen är höjd till välsignelse. 1400-talets början. Mått: 225 × 117 cm. I golvet i korets södra sidoskepp längst åt öster. — 25. Av brun kalksten (fig 93). På stenens mitt en hjälmprydd, snedställd vapensköld. Sköldmärke är ett hjärta, krönt av ett kors och samma märke återfinns också på hjälmen. 1400-talet. Mått: 172 × 90 cm. I golvet i M II.

Fig 92. Medeltida gravsten (24) över okänd biskop. 1400-talets början. Foto S Hallgren 1974.

Medieval gravestone (24) in memory of an unknown bishop, beginning of 15th century.

Fig 93. Medeltida gravsten (25) över okänd. 1400-talet. Foto S Curman 1908.

Medieval gravestone (25) in memory of an unknown person, 15th century.

Försvunna medeltidsgravstenar

1. Gardell 340 med vapensköld (lilja) samt inskriften: *Anno dñi mcdiii xxx die mensis aprilis obiit nobilis vir ac miles strenu⁹ ragvaldvs akrensis civvs anima reqviescat in dno* (= Herrens år 1403 den 30 april dog välbördig man och sträng riddare Ragnvald från Åker, vilkens själ vile i Herren). — 2. Gardell 366 med inskrift: *Anno dni mcdxvi x die mensis ianvarii obiit honorandvs vir dñs canvtvs benedicti prepositvs stregnensis civvs anima reqviescat in pace* (= Herrens år 1416 den 10 januari dog hedervärd man herr Knut Benktsson, domprost i Strängnäs, vilkens själ vile i frid). — 3. Gardell 409 med inskrift: *Anno dñi mcdxli ix die (mensis) sept̄bs obiit honorabilis vir dns ... (civvs) aīa reqescat in pace* (= Herrens år 1440 den 9 september dog hedervärd man herr ... vilkens själ vile i frid). — 4. Gardell 448 med inskrift: *Anno salvtis humane mcdlxi die s michaelis obiit nobilis vir d carolvs vddonis et hic sepvltns in domino* (= Frälsningens år 1461 sankt Mikael's dag dog välboren man herr Karl Uddesson och blev här begravnen i Herren). — 5. Gardell 454. Avbildad i Peringskiölds Monumenta (fig 94). Längs kanterna en bård med hörnblommor och minuskelinskrift; på mittfältet en präst med kalk. Inskriften: *Anno dñi Mcd / lxiiii quarto die meēs apl⁹*

obiit mgr bñdict⁹ / cā⁹ Strēgēn h⁹ de/ce(ssisti ac) h⁹ corp⁹ tumultū q̄ sci c̄cti p̄cūrēt glificatū (= Herrens år 1464 den 4 april dog magister Benkt, kanik i Strängnäs. Här har du gått bort, och här är din lekamen jordad, vilken alla helgon skola skynda att ära). På ett språkband ovanför kalken: *miser mei dne* (= Förbarma dig över mig, Herre!). — 6. Gardell 460 med inskrift: *Anno dñi mcdlxvii xvii die mensis iulii obiit honorabilis vir dñs mgr michael canonic⁹ stregēn c⁹ aīa reqviescat in pace amen* (= Herrens år 1467 den 17 juli dog hedervärd man herr magister Mikael, kanik i Strängnäs, vilkens själ vile i frid. Amen.). — 7. Gardell 461. Avbildad i Peringskiölds Monumenta (fig 95). Stenen låg i högkoret. Den hade längs kanterna en bård med minuskelinskrift och på mittfältet bilden av en präst med en bok i vänstra handen. Inskriften lydde: *Anno dñi mcdlxx xviii / die mēsis februar̄ii obiit venerād⁹ v̄ dñs / Hem̄ig⁹ magni p̄posit / strēgn decretor⁹ doctor c aīa r̄qescat ī pace a* (= Herrens år 1470 den 18 februari dog vördnadsvärd man herr Hemming Magnusson,¹⁴¹ domprost i Strängnäs och doktor i kanonisk rätt. Hans själ vile i frid. Amen.). — 8. Gardell 471. Avbildad i Peringskiölds Monumenta (fig 96). Stenen låg i högkoret. Längs kanterna fanns en bård med minuskelinskrift och på mittfältet avbildades

Fig 94. Försvunnen medeltidsgravsten (5) över kaniken Benkt, d 1464. Teckning i J Peringskiölds Monumenta Sveo-Gothici. Foto KB.

Lost medieval gravestone (5) in memory of Canon Benkt, † 1464. Drawing in J Peringskiöld's Monumenta Sveo-Gothici.

Fig 95. Försvunnen medeltidsgravsten (7) över domprosten Hemming Magnusson, d 1470. Teckning i J Peringskiölds Monumenta Sveo-Gothici. Foto KB.

Lost medieval gravestone (7) in memory of Dean Hemming Magnusson, † 1470. Drawing in J Peringskiöld's Monumenta Sveo-Gothici.

Fig 96. Försvunnen medeltidsgravsten (8) över kanikerna Johan Larsson och Peter Halstensson, döda 1475 resp 1476. Teckning i J Peringskiölds Monumenta Sveo-Gothici. Foto KB.

Lost medieval gravestone (8) in memory of two canons, Johan Larsson, † 1475, and Peter Halstensson, † 1476. Drawing in J Peringskiöld's Monumenta Sveo-Gothici.

två präster. Vid den ena figuren fanns ett P (= Petrus), vid den andra ett I (Iohannes). Inskriften hade följande lydelse: *Honables viri (dñs) iohes laurencii / et m̃r petr⁹ halstāi can⁹ Strēgn obiērt d⁹ ioh⁹ ano dñi | Mcdlxxv xv die mes mai | Petrus año pr̃o sequēti ix die mensis iunii* (= Hedervärda männen herr Johan Larsson och magister Peter Halstensson, kaniker i Strängnäs, dogo: herr Johan Herrens år 1475 den 15 maj, Peter det följande året den 9 juni). På ett språkband mellan de bägge prästernas huvuden står: *Sp s ... sed.* — 9. Gardell 500 med inskrift: *Anno dñi mcdxci iii ... obiit honorabilis vir dñs iohannes ingewalli olim canonicus strēgnensis cuius anima requiescat in pace* (= Herrens år 1491 den ... dog hedervärd man herr Johannes Ingevaldsson,¹⁴² fordom kanik i Strängnäs, vilkens själ vile i frid). — 10. Gardell 513. Låg enl Hadorph på »Södra

gången emellan Sture och choret». Stenen hade följande inskrift: *Anno dni 1497 obiit honorabilis vir dñs nicolavs de vikingarn cac⁹ strengn* (= Herrens år 1497 dog hedervärd man herr Nils i (Vingåker??),¹⁴³ kanik i Strängnäs). — 11. Gardell 586. Stenen hade minuskelinskrift i bård med hörnringar med evangelistsymbolerna. Inskriften lydde: *Hic sepultus est honorabilis vir dñs petrus olai de lunda nycopiana canonicus strēgnensis qui obiit anno mdx vltima (die) martii cuius anima requiescat in pace* (= Här ligger begravnen hedervärd man herr Peter Olovsson i Lunda vid Nyköping, kanik i Strängnäs, vilken dog år 1510 den siste mars. Hans själ vile i frid).

Gravstenar, nyare tiden

1. Av grå kalksten med 6 lyftringar av järn och ornering i relief. I hörnen ånglaansikten; högst upp

Fig 97. Gravsten (2) över biskop Jakob Bure, kallad Zäbråzynthius, d 1642. Foto S Hallgren 1974.

Gravestone (2) in memory of Bishop Jakob Bure, called Zäbråzynthius, † 1642.

Fig 98. Gravsten (4) över Katarina Paulina, gift Leijonberg, d 1659. Foto S Hallgren 1974.

Gravestone (4) in memory of Katarina Paulina, married Leijonberg, † 1659.

ett ovalt inskriftsfält med lagerkrans omkring, omgivet av till vänster ett vingat timglas och till höger en dödska; därunder ett stort inskriftsfält med rik vegetativ bård. I det ovala fältet läses: CHRISTUS / ÄR MIT LJUF OCH / DÖDEN (ÄR MIN) / WINNING (Fil 1: 21). I det stora inskriftsfältet adliga ätten Stierne-roos', nr 1250B, vapen samt följande inskrift: HENNES KONGL. MAIITS / RIKS ENKE DRONNINGENS / LAGMAN EDLE OCH WÄLB / IOHAN BERTEL STIERNE-ROOS¹⁴⁴ / TILHÖRER DENNA GRAAF. Mått: 214 × 165 cm. I golvet i korets södra sidoskepp vid dörren till vindeltrappan. Stenen är vittrad och inskrifterna numera svårklästa. — 2. Av grå kalksten (fig 97) med 6 lyftringar (av vilka en saknas) och dekor i relief. Runt kanterna en insänkt bård, i vilken läses: DANIEL XII GACK BORTT TIL THESS / ENDEN KOMMER OCH HWILA / TIGH AT TV MÅ VPSTÅ I TINOM DEEL (Dan 12: 13) samt IVSTI FLOREBVNT (=De rättfärdiga skola blomstra). På mittfältets övre del ett inskriftsfält, omgivet av en smal ram med broskornament; på den nedre delen en uppslagen bok, därunder ett ovalt inskriftsfält och längst ned en dödska med korslagda benknotor. På det övre inskriftsfältet läses: HÄR LIGGER BEGRAFVEN ÄHRE/ WYRDIGH OCH HÖGHLÄRDE HERRE / M. IACOB SEBRASYNTHVS BVRE¹⁴¹ / BISCOP I STRENGNÄS / FÖDDES XVII NOVEMB MDLXXXII / AFSOMNADE IX IVLI A MDCXLII / PÅ SINS ÅLDERS ÅR LX. På den uppslagna boken: AD LE/GEM / ET / TE/STI/MONI/VM (= Till lag och vitt-

nesbörd). På det ovala inskriftsfältet: THET ÄR IT FAST / ORD OCH I ALLO MÄTTO WÄL / WERDT AT MAN THET ANAMMAR / AT CHRISTVS IESVS ÄR KOMMEN / I WERLDENNA TIL AT FRELSA / SYNDARE 1 TIM 1 (1 Tim 1: 15). Mått: 231 × 150 cm. I golvet i korets södra sidoskepp nedanför västliga fönstret. Stenen är välbevarad. — 3. Av brunröd kalksten utan ornering. På stenens övre del följande inskrift i 5 rader: DANIEL LUNDIUS¹¹⁸ EPISCOPUS STRENGNENSIS / HEIC REQUIESCIT / CUM CONIUGE SUA / MARIA HELAND (=Daniel Lundius, biskop i Strängnäs, vilar här med sin maka Maria Heland). Mått: 196 × 138 cm. I golvet i korets södra sidoskepp nedanför biskopens epitafium (se s 72). — 4. Av röd kalksten (fig 98) med 2 lyftringar av järn och ornering i relief i form av vridna joniska kolonner som flankerar en inskriftstavla. Nedanför den vänstra kolonnen finns en dödska och korslagda benknotor, nedanför den högra ett timglas och nedanför inskriftstavlan ett tomt fält. På inskriftstavlan läses: ESA XXVI XX / VADE POPULE / MI! INGREDERE / IN CUBICULA / TUA! CLAUDE O/STIA TUA SUPER / TE! ABSCONDE TE PAU- LULUM AD MOMEN/TUM! DONEC PER/TRANSEAT IN- DIGNATIO (=Jes 26: 20 Välan då, mitt folk, gå in i dina kamrar och stäng igen dörrarna om dig; göm dig ett litet ögonblick, till dess att vreden har gått förbi). Enligt Leijonhufvud över biskop Laurentius Paulinus Gothus' dotter Katarina Paulina,¹⁴⁵ gift Leijonberg, död 1659. Mått: 132 × 111 cm. I

Fig 99. Gravsten (6) över borgmästaren Hans Pettersson Fick, d 1653, och hans hustru Emerentia Hansdotter Fax. Foto S Hallgren 1974.

Gravestone (6) in memory of Burgomaster Hans Pettersson Fick, † 1653, and his wife, Emerentia Hansdotter Fax.

golvet i korets södra sidoskepp längst västerut. Steinen är välbevarad men något avtagen längs övre kortsidan. — 5. Av ljusgrå kalksten med något ned-sänkt inskriftsfält mitt på, i vilket läses: IN MEMORIAM / DOCT. ERICI EMPO/RAGRII / EPISC. STRENG/NENSIS UT ET CONIUGIS / EJUS MONUMENTUM HOC / RENOVARUNT DOCT. / DANIEL LUNDIUS EPISC. / STRENGN. ET UXOR EJUS EVA HEDEWIG LIL/LIEFLYCHT ANNO MDCCXLI (=Till minne av doktor Erik Emporagrius,¹⁴⁶ biskop i Strängnäs, liksom ock av hans maka renoverade doktor Daniel Lundius, biskop i Strängnäs, och hans hustru Eva Hedvig Lillieflycht denna gravvård år 1741). Mått: 243 × 143 cm. I golvet i korets norra sidoskepp norr om östligaste pelaren. — 6. Av brunröd kalksten (fig 99) med 4 lyftringar och ornering i relief. I hörnrundlarna evangelistsymbolerna och mitt på stenen en oval lagerkrans, som hålles av två grovt huggna genier. Längs stenens kanter läses: NÄR IAG BEDRÖFWAT / ÄHR SÅ TÄNCKER IAGH PÅ GUDH NÄR MIT HIERTA I ÅNGEST / ÄHR SÅ TALAR IAG SELA DAU 77

Fig 100. Gravsten (7) över lektorn Nils Malmenius, d 1657 hans hustru och tre döttrar. Foto S Hallgren 1974.

Gravestone (7) in memory of Lector Nils Malmenius, † 1657 his wife and three daughters.

PSALM (Ps 77). I lagerkransen finns ett bomärke, tre rosor samt initialerna H P S F E H D. På en inskriftstavla där ovanför läses: HJOB — / MENNIKIAN AF QW(INNA) FÖD / LEFWER EN LITEN TIJD OCH ÄR FUL / MED OROLIGHET WEXER UP SOM ET / BLOMSTER OCH FALLER AF FLYR BORT / SOM EN SKUGGE OCH BLIF/WER ICKE (Job 14: 1–2). På en inskriftstavla under lagerkransen läses: HER UNDER LIGGER BEGRAFWEN / SAL: I HERRANOM AFSOMNADE HANS PETER SON FICK MED SIN KÄRE HUSTRO / EMERENTIA HANSDOTTER¹¹³ / ANNO 1653. Mått: 232 × 146 cm. I golvet i korets norra sidoskepp framför ingången till sakristian. Jfr epitafiet, s 69 . — 7. Av grå kalksten (fig 100) med änglahuvuden, dödskaile och timglas i hörnens rundlar. Längs kanterna läses: SÅ ÄLSKADE GVDH WÄRDEN / AT HAN UTGAF SIN ENDA SON, PÅ THET AT HVAR OCH / EN SOM TROR PÅ HONOM SKAL / ICKE FÖRGÅÅS, VTAN FÅ ET EVINNERLIGIT LIJF IOH 3 v. 16. Mitt på stenen ett fält i form av en uppslagen bok, i vilken läses: LÄTT THENNA LAGBOKEN ICKE KOMMA VTVR TINOM (MVND) VTAN

Fig 101. Gravsten (9) över biskop Laurentius Paulinus Gothus, d 1646. Foto S Hallgren 1974.

Gravestone (9) in memory of Bishop Laurentius Paulinus Gothus, † 1646.

HAF TINA TANKAR TER VTI DAGH OCH (NA)TT IOS 1 v 8. På ömse sidor om boken står »ANNO 1657» och »NASAREVS LAETITIA MEA ET SALVS». (Nasarenen är min glädje och min frälsning.) Ovanför boken följande inskrift: HÅR VNDER HVIJLAR SIGH FOR/DOM DEN EHREWYRDIGE OCH / HÖGLÄRDE M NICOLAVS L MALMENIVS¹⁴⁷ / S S THEDLLECTOR (sic!) I STRNGNÅS OCH / PASTOR I ASPÖÖ NED (sic!) SIN DYGD SAMMA / K HVSTRV HEEENA (sic!) HANS DOTTER FICK / SAMPT TVENNE DERAS DÖTTRAR / EMERENTIA OCH BRITA MALEMENIA / HVILKE FÖRÄLDRAR A^o 1657 SAL I HERRANOM AFOMNADE (sic!) GVD GIFWE DEM / EN FRÖGDEVLV VPSTÅNDELSE. Nedanför den uppslagna boken läses: LÄRARENAR SKOLA LYSA SOM HIMME/LENS SKEN,

Fig 102. Gravsten (10) över biskop Petrus Jonae, d 1607, och hans hustru Bengta Hakonsdotter. Foto S Hallgren 1974.

Gravestone (10) in memory of Bishop Petrus Jonae, † 1607, and his wife, Bengta Hakonsdotter.

OCH THE SOM MÅNGA / VNDERWIISA TIL RÄTFÄRDIGHEET / SÅSOM STIERNOR I EWIGHEET DAN 12 (Dan 12: 3). Mått: 192 × 123 cm. I golvet i korets norra sidoskepp mellan ingången till sakristian och uppgången till orgelläktaren. — 8. Av grå kalksten med 4 lyftringar av järn. Längs kanterna följande inskrift: PSAL XXXVII v 5. REVELA DOMINO / VIAM TUAM SPERA IN EO ET IPSE FACIET SOLI DEO GLORIA / PS CXVI v 7 8 9 REDI ANIMA / MEA IN QUIEM TUAM QUIA DOMINUS BENEFECIT TIBI (= Befall din väg åt Herren och förtrösta på honom; han skall göra det. Åt Gud allena äran. Vänd nu åter till din ro, min själ, ty Herren har gjort väl mot dig.) Mitt på stenen finns ett runt fält med initialerna L O W och M A B. Ovanför det runda fältet läses: IN DOMINO DORMIT / PIUS ET HONORANDUS VIR M. LAURENTIUS WIDBYENSIS / STRENGENSIVM OLIM / PASTOR PRAEPOSITUS ET / POENITENTIARIUS CUM / UXORE MARIA BOHM AC /

Fig 103. Gravsten (11) över Erik Elfsson, d efter 1631, med familj. Foto S Hallgren 1974.

Gravestone (11) in memory of Erik Elfsson, † after 1631, and his family.

LIBERIS V DEUS SIT NOBIS / PROPITIUS A^o 1679 (=I Herren vilar den fromme och vördnadsvärde mannen magister Laurentius Vidbyensis¹⁴⁸, en gång kyrkoherde, domprost och penitentiarius i Strängnäs, jämte makan Maria Bohm och fem barn. Gud vare oss nådig. År 1679.) Under det runda fältet läses: BEATI IN DOMINO MORTUI (=Saliga äro de som dött i Herren). Mått: 179 × 109 cm. I golvet i korets norra sidoskepp strax öster om uppgången till orgelläktaren. — 9. Av ljusgrå kalksten (fig 101) med ornering i hög relief. I hörnen rundlar med evangelisternas symboler och resp namn. Längs kanterna läses: BONUM CERTAMEN / DECERTAVI FIDEM SERVAVI NUNC REPOSITA / EST MI IUSTITIAE CORONA / QUAM REDDET MIHI IEHOVA IN ILLA DIE IUST⁹ IUDEX (=Jag

har kämpat den goda kampen, jag har bevarat tron. Nu ligger rättfärdighetens segerkrans tillreds åt mig, vilken Jehova, den rättfärdige domaren, skall giva åt mig på »den dagen».) Innanför kantbården finns en framställning av korsfästelsen med kalk och bok samt Maria och Johannes på ömse sidor om korset. Marias huvud är borthugget. Mitt på stenen en inskriftstavla inom en ram med rullverks- och broskornament. Längst ned biskop Laurentius Paulini Gothus¹⁰⁷ vapen. På ömse sidor om vapnet text ur Rom 14 samt orden LABOREM POST GLORIA (=Må jag lida, därefter (följer) härligheten, eller: Må jag arbeta, därefter (följer) äran). Inskriften på tavlan är svårt skadad genom vittring och endast delvis läsbar. Mått: 235 × 134 cm. I korets södra vägg under västligaste fönstret. — 10. Av gråbrun kalksten (fig 102) med inskrifter och ornering i låg relief. I hörnen rundlar med evangelisternas symboler. Längs kanterna följande inskrift: IOH 3 SIC DEVS DILEXIT / MVNDVM VT FILIVM SVVM INGENIVM (sic!) DARET / VT OMNIS QVI CREDIT / IN EVM NON PERAT SED HABEAT VITA (ETERNA) (=Joh 3: 16 Så älskade Gud världen, att han utgav sin enfödde Son, på det att var och en som tror på honom skall icke förgås, utan hava evigt liv). På stenens mittfält finns upptill och nedtill inskriftstavlor med beslags- och rullverksramar samt mitt på en framställning av Kristi uppståndelse. På övre tavlan läses: HÄR LIGGER BEGRAFVEN THEN HÖGLERDE / (OCH) SALIGE HERREN M PETER IONAE¹⁰⁶ BISCOP I / STRENGENÄS HVILKEN I HERRANOM AFSOMNADE / 4 DECEMB A 1607 SAMPT MED SIN K HVSTRV / THEN HEDERLIGA MATRONA SALIG H BENGHTA / HAKONS DOTTER HVILKAS SIÄLAR GVD / (FRÖGDE) I ALL EVIGHEET. På den nedre inskriftstavlan syns en sköld med kopparormen, initialerna MP IH BH samt inskriften: MODERATA DVRANT D (=DIV?) (=Det måttfulla består länge(?)). På ömse sidor om skölden läses: ROM 8 NIHIL ERGO / NVNC CONDEMNATIO/NIS EST HIS QVI SUNT IN / CHRISTO IESV SI ENIM / DEVS PRO NOBIS QVIS CON/TRA NOS (=Rom 8: 1 och 31 Så finnes nu ingen fördömelse för dem som äro i Kristus Jesus. Är Gud för oss, vem kan då vara emot oss?). Mått: 232 × 167 cm. I korväggen under sydsydöstra fönstret. Stenen är mycket nött och inskrifterna svårlästa. — 11. Av grå kalksten (fig 103) med ornering i relief. I hörnen fyrkantiga fält med evangelistsymbolerna. Mel-

Fig 104. Gravsten (13) över Katarina Olofsdotter, d 1623. Foto S Hallgren 1974.

Gravestone (13) in memory of Katarina Olofsdotter, † 1623.

Fig 105. Gravsten (14) över biskop Karl Lithman, d 1686. Foto S Hallgren 1974.

Gravestone (14) in memory of Bishop Karl Lithman, † 1686.

lan de två symbolerna vid stenens övre kortsida läses: MENISKAN AF QVINO FÖDD / LEFVER EN LITHEN TIDH / OCH ÄHR FVLL MEDH OROLIG/HET WÄXER OP SOM IT / BLOMSTER OCH FALLER AF / FLYR BART (sic!) SÖ EN SKVGGA / OCH BLIFVER ICK HIJOB 14 (Job 14: 1–2). På motsvarande ställe vid stenens nedre kortsida står: WIJ WETHE ATT WÅR FÖRLÅSSA/RE LEFFWER OCH HAN SKALL / SIDSTONE OPWÄCKIA OSS AF / IORDENE OCH WIJ SKOLE MEDH / DÄNNE WÅR HWDH OMKLÄD/DE WARDA OCH SKOLE I WÅR / KÖTH FÅ SEE GVDH HIJOB 19 (Job 19: 25–26). Mellan de båda citerade bibelorden finns på stenens mitt mindre inskriftstavlor med rullverksramar. På den översta läses: FADHER OCH MODHER MED SINE BARN KIÄRE / HVILJE HÄRWNDER SOM HÄR TEKNADE ÄHRE. Därunder två tavlor i bredd; på den vänstra: ERICH ELFSSONN;¹⁴⁹ på den högra: MARGRETA LARSDATER. Därunder fyra tavlor i bredd, sammanbundna med de två i raden närmast över, med inskrifter från vänster: E(L)F ERICHSSONN; LARS ERICHSSONN; HANS ERICHSSONN; CARL ADOLPH ERICHSSONN. Därunder en över hela stenens bredd gående tavla med inskrift: WIJ ÄHRE ALLE GÅNGNE ALL WÄRLDENES WÄGH / OSS HAFVER INTHET HVLPIT AT SÄIJA MÄY (sic!) / NÄR TIDEN WAR KOMINN OCH GLASET RVNIT / MÄN DÄTTA SÖ FÖLLER HAFV(ER WIJ) WVNIT. Mått:

225 × 128 cm. I golvet i MM I. — 12. Av ljusgrå kalksten med 4 lyftringar av järn. Inskrift: BILBERGIUS PRAESUL / SUA HEIC ET MARGARIS FESSIS QUIETEM POL/LICENTUR OSSIBUS (= Biskop Bilberg¹¹⁷ och hans Margareta lova de trötta benen vila här). Inskriften står i fyra rader tvärs över stenen. Mått: 217 × 118 cm. I golvet i MM I strax väster om nedgången till kungliga graven. — 13. Av grå kalksten (fig 104) med ornering i relief. I hörnrundlarna evangelisterna och deras symboler. Längs kanterna läses: IOB XIX U 25 SCIO QUOD / REDEMPTOR MEUS VIVIT ET IN NOVISSIMO DIE DE / TERRA SURRECTURUS SUM / ET RURSUM CIRCUMDATUS PELLE IN CARNE MEA VIDEBO DEUM (= Job 19: 25–26). Innanför kantinskriften är överst en framställning av Kristi uppståndelse, i mitten ett ovalt fält med lagerkrans omkring och nedtill en inskriftstavla. Inom lagerkransen finns en ram med broskornament kring följande inskrifter:

	Chri	AEterna Es
	sti	:43, 24, 53.4
LABO	PARATUR	J·3, 14
RE	GLORIA	Posthuma
	Prop	
	rio	
		Ps. 112.3. Syr. 1
		44. 13.

Fig 106. Gravsten (16) över Clas Allertz, d 1650. Foto S Curman 1908.

Gravestone (16) in memory of Clas Allertz, † 1650.

Fig 107. Gravsten (17) över borgmästaren Anders Simonsson, d 1647, och hans hustru Karin Larsdotter. Foto S Curman 1908.

Gravestone (17) in memory of Burgomaster Anders Simonsson, † 1647, and his wife, Karin Larsdotter.

(=Genom Kristi gärning vinnes evig härlighet. Genom egen gärning vinnes ära hos eftervärlden.) På inskriftsfältet nedtill läses: HOC KATHARINA PRIOR PAULINI / E MARMORE CONIUNX / CHRISTE TUIS GAUDET SPEQZ FIDEQZ BONIS / LE(G)E PLUS GRA/TIA (= Enligt denna gravsten, Kriste, gläder sig Katarina,¹⁵¹ Paulinus' första hustru, över dina goda gåvor, hoppet och tron. Nåden är större än lagen.) Mått: 217×145 cm. I golvet i MM I i sydvästra delen. — 14. Av grå kalksten (fig 105) med ornering i relief: inom en slät ram finns två inskriftstavlor ovanför och nedanför ett ovalt fält med adliga ätten Lithmans, nr 648, vapen, allt i en ram av broskvoluter, omgiven av palmlblad och kvistar med löv. Det undre inskriftsfältet är tomt; på det övre läses följande inskrift: HÄR UNDER HUIJLA SIG HERR DOCTOR LITHMANS¹¹⁵ BEEN / HUARS LOFORD STÖRE ÄR ÄN AT PÅ DENNA STENN / DHET RIJTAS KAN TY HAN IFRÅN SIN UNGDOMS TIJD / AF HIMLENS ANDA RÖRD OCH AF EN HELIG IJD / MED PENNA OCH MED RÖST HAAR TOLKAT HERRANS ORD / OCH SIST EN BISKOP UARDT FÖR DHENNA CHR(IST)I HIORD / HUARST HAN AF ÅLDER MÄTT SIN IORDSKA UANDRING SLÖÖT /

SAMPT FÖR SIN TROGNE NIJT DHEN SÄLLSTA LÖNEN NÖÖT / OCH I DHET GLÄDIERUM NU EWIGT UARDER HYST / TIJT HAN FÖRE ANDROM HAAR DHN RÄTTA UÄGEN LYST. Inskriften är författad av biskop Lithmans måg, rikshistoriografen Petrus Lagerlöf.¹⁵² Mått: 196×125 cm. I golvet i MM I på södra sidan. — 15. Av grå kalksten med inskrift i ett något nedsänkt fält på stenens övre del: DR DANIEL NORD/LIND.¹⁵³ EP^S DÖD. D:/ 15 DEC^R ÅR 1728. Mått: 198×151 cm. I M I i mittgångens golv. — 16. Av brun kalksten (fig 106) med ornering i låg relief. I hörnen rosor. Mitt på stenen ett bomärke inom en oval ram, omgiven av broskornament. Ovanför ramen läses: CLAS ALLERTT / H BRITA IACOBZ/DOTER.¹⁵⁴ Under ramen står ANÖ 1623 DEN / 1 FEBRUARIJ ER I / HERRANOM AF/SOMPNAÐ MARINA CLAS DOTER. Mått: 173×100 cm. I mittgången under bågen M I–M II. Stenen är kraftigt nött. — 17. Av brun kalksten (fig 107) med ornering i relief. I hörnen rundlar med evangelistsymbolerna. Längs kanterna läses: IOB 19 IAGH VETH AT MIN FÖ/RLOSSARE LEFFVER OCH HAN SKAL PÅ SIDSTO/NE VP WECKIA MIGH / AF IOR-DENNE OCH IAGH SKAL SEDHAN (fortsättningen har

Fig 108. Gravsten
(18) över borg-
mästaren Jöns
Enewaldsson, d 1599.
Foto S Curman 1908.

*Gravestone (18) in
memory of Burgo-
master Jöns
Enewaldsson, † 1599.*

Fig 109. Gravsten
(20) över Johannes
Andreae Hellenius,
d 1634. Foto S
Curman 1908.

*Gravestone (20) in
memory of Johannes
Andreae Hellenius,
† 1634.*

inte fått plats). Mitt på stenen ett ovalt fält inramat av rik broskornamentik och flankerat av timglas med IHS, initialerna A S S, ett bomärke samt initialerna K L D. Initialerna syftar på borgmästaren i Strängnäs Anders Simonsson,¹⁵⁵ död senast 1647, och dennes hustru Karin Larsdotter. Nederst på stenens mittfält ett rektangulärt fält utan inskrift, omgivet av broskornament och flankerat av döds-skallar. Mått: 204 × 145 cm. I mittgångens golv under bågen M II–M III. — 18. Av grå kalksten (fig 108) med ornering i ristning och låg relief. Längs kanterna läses: IAG WET AT MIN FÖRLOSS/ARE LEFFVER OC HAN SKAL PÅ SISTONE WPWECKIA MIG AFF IOR/DENE OC IAG SKAL SEDAN MED ETC IOB (19) (Job 19: 25–26). Mitt på stenen en cirkelrund lagerkrans och inom denna initialerna I E S, en räknkniv(?) och ett åderlättningsjärn(?) samt en flikig sköld på vilken syns ett bomärke och en sax. Ovanför kran- sen läses: HÅ(R) VNDER LIGGER / BEGRAFFVEN HED/ ERLIG OC GVDFRUC/TIG MAN SALIG IÖNS / (ENEW)AL- SON¹⁵⁶ BORGME/(STAR)E I STRENGNE/(S) AFFSOMNAT I

HERR/(A)NOM ANNO 1599 THE/N (7) APRI/LIS. Under lagerkransen läses: HVSTRV ANA IÖNS/ES. Mått: 185 × 103 cm. I mittgången i M III. Stenen är mycket nött och inskriften delvis utplånad. — 19. Av ljusgrå kalksten. Enda utsmyckning är ett bomärke. I stenens hörn kan små, likarmade, ristade kors svagt urskiljas. Det rör sig sålunda om en sekundärt använd altarskiva. Mått: 168 × 86–79 cm. I mittgången i M III. — 20. Av brun kalksten (fig 109) med ornering i relief. I hörnrundlarna grovt utförda änglahuvuden. Längs kanterna läses: THETTA SÄGER HER/REN OM THENNA BENEN SE IAG SKAL LÅTA / KÖMMA ANDA VTI IDER AT (utplånad) LEFVANDE WARD A Eze 37 (Hes 37: 5). På stenens mittfält finns upp- till och nedtill inskriftstavlor med broskverksram och mellan dem en rund bladkrans med fyra rosor. I svi-cklarna kring kran- sen ett timglas, en döds- skalle samt årtalet 1636. På den övre inskriftstavlan läses: HIC IACET SEP/VLTVS IOHANN/ES ANDRAEA HE/LLENIVS. På den nedre inskriftstavlan står: NATVS ANNO / 1622 / OBIJT ANNO / 1634 / DIE 22 SEPT. Inom blad-

Fig 110. Gravsten (21) över Peder Hinricsson Wånum, d 1675. Foto S Curman 1908.

Gravestone (21) in memory of Peder Hinricsson Wånum, † 1675.

Fig 111. Gravsten (22) med pilasterställning och utnött inskrift. Omkr 1600. Foto S Hallgren 1974.

Gravestone (22) with pilasters and a worn inscription. C 1600.

kransen en sköld med bokstäverna A C samman-skrivna. Mått: 146 × 77 cm. I mittgången i M V. — 21. Av gråbrun kalksten (fig 110) med ornering i ganska hög relief. Orneringen avtecknar sig mot grovt reffelhuggen botten. I hörnen evangelistsymbolerna och resp namn; längs kanterna läses: CRISTVS EHR MIT LIJF / DÖDEN EHR MIN WINNING LEFFVER IAGH SÅ LEFVER IAGH / HERRANOM DÖR IAGH SÅ / DÖR I H EHVAD I LEFVER ELLER DÖR SÅ HÖRER I H TIL (Fil 1: 21, Rom 14: 8). Innanför inskriftsramen är högst upp ett rektangulärt fält, mitt på stenen ett runt och längst ned ett ovalt, allt omgivet av rika broskornament. På det rektangulära fältet läses: HÄR VNDER LIGER BEGRAFVEN / SALIG PEDER HENDRICH SON / WANOM¹⁵⁷ FORDOM TROO TIEN/ARE OCH BEFALNINGZ MAN / HVILKEN I HERANOM AFSOM/NADE DEN 27 MARTIJ A° 1675. På det runda fältet finns två flikiga sköldar, den vänstra med initialerna IPSN och END S runt ett bomärke, den högra med en avbildning av en apparat för brännvinsbränning. I det ovala fältet en liggande putto med dödskele och timglas. Mellan det runda och det ovala fältet läses: HODIE MIHI / CRAS TIBI (=I dag mig och i morgon dig). Stenen är tydligen från samma verkstad som borgmästaren Anders Simonssons sten (nr 17). Mått: 220 × 121 cm. I golvet i M VII

åt söder. — 22. Av grå kalksten (fig 111) med ornering i låg relief i form av en pilasterställning med närmast joniska baser och doriska kapitäl. I det stora fältet mellan pilastrarna två flikiga sköldar, av vilka den vänstra har ett nästan utplånat bomärke och den högra ett bomärke samt initialerna E H. På stylobaten har funnits en inskrift med upphöjda bokstäver, av vilken endast de första orden numera är läsbara: HIC HELENA EX KIÖK(?) MEL(?)STERO IACET HOLMI ... Mått: 220 × 129 cm. I golvet i S I. — 23. Av grå kalksten (fig 112) med rosor i hörnen och på stenens mitt en oval kartusch. Längs kanterna en bård utan inskrift. I kartuschen läses bokstäverna P V B (=Peter von Binning) samt ses en sexuddig stjärna och en halvmåne. Ovanför och nedanför kartuschen finns rektangulära inskriftsfält. I det övre läses: SALIGHE ÄRO THE DÖDHE SOM / I HERRANOM DÖÖ HAR EFTER / IA ANDEN SAGER AT THE SKOLA / HWILA SIGH IFRÅ SIT ARBETE / TV THERES GERNINGAR FÖLIA / THEM EFTER APO. 14 (Upp 14: 13). Det nedre fältets vänstra del saknar inskrift; i den högra står: ANNO 1633 DEN 7 IÄNRJ / AFSOMNADE I HERRA/NOM HEDERLIGH / MATRONA CHRISINA (sic!) / IOGNS D FORDOM / PETER FON BINNINGZ / ÄLSKELIGHA HWSTRV / NV VTHI FRÖGD OC / SALIGHET HOS GVDH. Mått: 207 × 164 cm. I golvet i

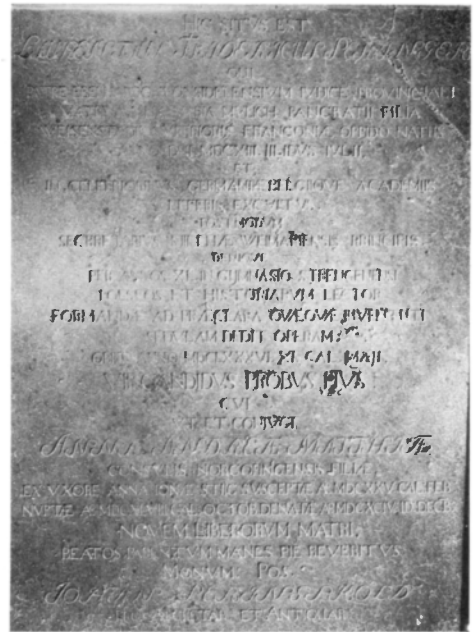
Fig 112. Gravsten (23) över Peter von Binning och hans hustru, d 1633. Foto S Hallgren 1974.

Gravestone (23) in memory of Peter von Binning and his wife, † 1633.

Fig 113. Gravsten (24) över lektorn Laurentz Fredrik Peringer, d 1686. Foto S Hallgren 1974.

Gravestone (24) in memory of Lector Laurentz Fredrik Peringer, † 1686.

S I. — 24. Av mörkgrå kalksten (fig 113) med karnisprofilerad kant. Ingen ornering, endast inskrift: HIC SITVS EST / LAURENTIUS FRIDERICUS PERINGER / QUI / PATRE EBERHARDO WONSIDELENSIVM IVDICE PROVINCIALI / MATRE AMALIA MARIA MVLICH PANCRATII FILIA / WEIENSTADII SVPERIORIS FRANCONIAE OPPIDO NATVS / ANNO DNI MDCXIII III IDVS IVLII. / ET / IN CELEBERIORIBVS GERMANIAE BELGHQVE ACADEMIIS / LITERIS EXCVLTVS / POSTMODVM / SECKRETARIVS MILITIAE WEIMARIENSIS PRINCIPIS / DENIQVE / PER ANNOS XL IN GYMNASIO STRENGENENSI / POESEOS ET HISTORIARVM LECTOR / FORMANDAE AD PRAECLARA QVAEQVAE IUVENTVTI / SEDVLAM DEDIT OPERAM. / OBIIT ANNO MDCLXXXVI XI CAL MAJI. VIR CANDIDVS PROBVS PIVS. / CVI / VT ET CONIVGI / ANNAE ANDREAE MATTHIAE / CONSVLIS NORCOPINGENSIS FILIAE / EX VXORE ANNA IONAE STIIG SVSCEPTAE A^o MDCXXV CAL: FEB: / NVPTAE A^o MDCXLVIII CAL. OCTOB. DENATAE A^o MDCXCIV: ID: DEC̄B: / NOVEM LIBERORVM MATRI. / BEATOS PARENTVM MANES PIE REVERITIVS / MONVM: POS. / IOHAN PERINGSKÖLD / RI. G SECRETAR: ET ANTIQUAR: (=Här vilar Laurentz Fredrik Peringer,¹⁵⁸ som föddes i Weissenstadt, en stad i Oberfranken, den 13 juli 1613, vars fader var Erhard Peringer, domare (iudex provincialis) i Wunsiedel, och moder Amalia Maria Müllich, Pancratius' dotter. Han utbildade sig genom lärda studier vid Tysk-

lands och Belgiens berömda högskolor, var därefter fältsekreterare hos fursten i Weimar och ägnade sig slutligen under 40 år som poëseos et historiarum lector vid Strängnäs' gymnasium med nit åt att fostra ungdomen till lysande insatser av skilda slag, död den 21 april 1686, en ärlig, anspråkslös och from man. Åt honom liksom åt maken Anna, som var dotter till borgmästaren i Norrköping Anders Mattsson med hustrun Anna Jonasdotter Stijg, föddes den 1 februari 1625, gifte sig den 1 oktober 1648 och dog den 13 december 1694, moder till nio barn, nedlade Johan Peringskiöld, Götarikets sekreterare och antikvarie, gravvården i sonlig vördnad för föräldrarnas saliga själar.) Mått: 237 × 173 cm. I golvet i S II. — 25. Av ljusgrå kalksten utan inskrift eller ornering. Mått: 196 × 101 cm. I golvet i S III. — 26. Av mörkgrå kalksten utan inskrift eller ornering. Mått: 196 × 107 cm. I golvet i S III. Enl Leijonhufvud¹⁵⁹ är stenarna 25 och 26 lagda över domkyrkosysslomannen Anders Eriksson Sundell, död 1675, resp över domkyrkosysslomannen Lars Marchelius, död 1693. — 27. Av gråbrun kalksten (fig 114) med änglahuvuden i låg relief i hörnrundlarna och mitt på en flikig sköld med initialerna O N S samt ett bomärke, allt inom en ring på vilken läses: TY CHRISTVS ÄR MIT LIF OCH DÖDEN ÄR MIN WINNING PHL I (Fil 1: 21). Längs

Fig 114. Gravsten (27) över rådmannen Olov Nilsson i Västerviken. Stenen daterad 1660. Olov Nilsson levde ännu 1673. Foto S Curman 1908.

Gravestone (27) in memory of Alderman Olov Nilsson from Västerviken. The stone is dated 1660, but Olov Nilsson was still alive in 1673.

Fig 115. Gravsten (28) över okända. 1600-talet. Foto S Curman 1908.

Gravestone (28) in memory of unknown persons; 17th century.

kanterna läses: TY SÅ ÄLSKADE GVDH WER/LDEN AT HAN VTGAF SIN ENDA SON PÅ THET AT / HVAR OC EN SOM TROOR PÅ HONÖ / SKAL ICKE FÖRGÅS VTAN FÅ ET EWINNERLIGIT LIF IOH 3 (Joh 3: 16). Ovanför mittskölden står följande inskrift: HER VNDER LIGGER BEGRAVIN / FÖRSTÅNDIG OCH VELAKTAT OLOF / NILSSON¹⁶⁰ I VESTERVIKAN INVÅNARE OCH / RÅDMAN I STREGNÄS HVILKEN I HER/RANOM AFSOMNADE ÅR (årtalet ej hugget) / ITEM DYGDDESAMMA OCH GVD/FRVCHTIG HVSTRO MARIT NILSDOTTER / SOM AFLEDDH ANNO (årtalet ej hugget). Under skölden läses: SALIGE ERO THE DÖDA SOM I HERRANO / DÖÖ HER EFTER IA ANDAN SEGER AT THE SKOLA HVILA SIGH IFRÅ SIT ARBETE TY / THERAS GERNINGAR FÖLIA THEM EFTER / APOC XIV (Upp 14: 13). Längst ned står: ANNO 1660. Mått: 210 × 146 cm. I golvet under bågen SV – Södra vapenhuset. Stenen är mycket välbevarad. — 28. Av gråbrun kalksten med ornering i relief (fig 115). Stenen är indelad i tre avdelningar. Överst två tomma inskriftsfält inom rullverksramar på ömse sidor om en lagerkrans med IHS. På stenens mitt fyra pilastrar med kannelerade skaft och såväl baser som kapitäl formade som joniska baser; mellan pilastrarna en inskriftstavla med rullverksram. Tav-

lan har i övre fältet en flikig sköld med ett bomärke och initialerna A O S, S P M samt D; i nedre fältet läses: ALT KÖT ÄR HÖ / OCH ALT THES GOD/HEET ÄR SÅSOM / IT SLOMSTER (sic!) I MARKENE / ESA 4 06 (Jes 40: 6). Längst ned på stenen ett fält inom rullverksram, innehållande tre mindre, tomma inskriftsfält. Stenen kan dateras till 1600-talet. Vilka som initialerna åsyftar är inte känt. Mått: 190 × 127 cm. I golvet i södra vapenhusets östra del. — 29. Av grå kalksten med fyra lyftringar av järn. Inga inskrifter. Enl Hallman¹⁶¹ är stenen lagd över borgmästarens i Strängnäs, Anders Henriksson Fax¹¹² grav. Fax avled 1669. Mått: 198 × 128 cm. I golvet i södra vapenhusets västra del. — 30. Av grå kalksten (fig 116). Längs kanterna en ram med reffelhuggen yta. På mittfältets övre del följande inskrift: HÄR HWILAR / RÅDMANNEN NILS ÖSTMAN¹⁶² / MED DESS KÄRA MAK A / MAGD = BROMAN / OCH 3 BARN / MAGIST = AND = GRETA O CHRISTINA ÖSTMÄNNER / MDCCLIV. Mått: 206 × 144 cm. I golvet i S VI. — 31. Av grå kalksten med rik reliefornering (fig 117). Längs kanterna en bladbård, i hörnen av lagerkransar omgivna rundlar med bilder av de fyra evangelisterna och resp namn. Mittfältets övre del upptas

Fig 116. Gravsten (30) över rådmannen Nils Östman, d 1729, med familj. Foto S Curman 1908.

Gravestone (30) in memory of Alderman Nils Östman, † 1729, and his family.

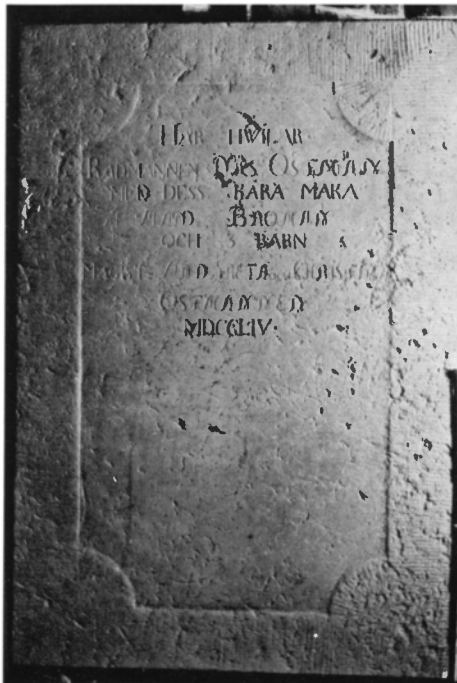

Fig 117. Gravsten (31) över borgmästaren Arvid Andersson, d 1675. Foto S Hallgren 1974.

Gravestone (31) in memory of Burgo-master Arvid Andersson, † 1675.

av ett kors, stående på ett runt, med lagerkrans inramat fält; på ömse sidor om korset sitter lurblåsande, vingade genier. Bredvid genierna dödskalle resp timglas. Längst ned på mittfältet en oval inskriftstavla, inramad av lagerkrans och broskornament. Inskrift längs kanterna: SÅ ÄLSKADE GVDH WERLDEN / ATT HAN VTHGAF SIN ENDA SOHN PÅ THET ATT / HVAR OCH EN SOM (TROR) PÅ HONOM SKAL ICKE FÖRGÅÅS VTHAN FÅ ET EWĪNER/LIGIT LIIF IOH. 3 (Joh 3: 16). Inom det runda fältet läses initialerna A A S, M (E) D samt årtalet 1682 runt om de sammanskrivna bokstäverna AR. På den stora ovala inskriftstavlan står: HÄR VNDER LIGGER / BEG(RA)FVEN FORDOM BORG/MES(TAREN) EHRB WÄL. OCH / WEL(B)ETROD ARFVED ANDERSON¹⁶³ / HVILKEN I HERRANOM AFSOMNADE / A^o 1675 DEN 10 F(E)B. NÄR HAN FYLDE SINE 103 (ÅHR) SAMPT HA(NS) K (HV)STRV / SAL H (MARGARETA) ERICH DOTTER / AFSOMNADE I CHRISTO A^o 1676 / DEN 20 IAN NÄR HON HADE / (HÄR?) I WERLDEN LEFVAT (VTHI) SINA 87 ÅHR. Mått: 218 × 146 cm. I golvet under bågen S VI–S VII. Stenen är mycket nött och inskrifterna delvis utplånade. — 32. Av grå kalksten med ornering i relief. I hörnen rundlar och på stenens mitt ett av lagerkrans omgivet ovalt fält, i vilket läses: HÄR UNDER / LIGER BEGRAF/ UEN

SALIG I HERRA/NOM WÄLACHTAT / ANDERS ERIKSON (?) / FORDOM BORGARE I STREG/NES SA(MP)T GUDHFRUCH/TIGE MATRONA MARGRE/TA ANDERSDOTTER / 1688 / ITEM W IACOB MATSON / B: OCH INV(?) I STRENGNES / I: HER : AFSOMN: D: 16: AUG: / A^o 1692. Längs kanterna har funnits bibelcitat ur Ps 116, nu till stora delar utplånade. Mått: 215 × 154 cm. I golvet i S VII. Stenen är mycket nött. — 33. Av grå kalksten med ornering i relief. I hörnen rundlar med upptill änglahuvuden och nedtill dödskalle resp timglas. Längs kanterna läses: PSAL. 147 V VLT / HERREN HAFVER BEHAG TIL THEM / SOM FRVCKTA HONOM / THEM SOM VPPÅ HANS GODHET HOPPAS (Ps 147: 11). På mittfältet läses: ERICK^s ARVIDI LIKSTEN / DER VNDER HVILAR SIG / HANS S HVSTRV ÄHRLIGE / MARIA MATHS D DEN I HER/RANOM AFSOMNADE 2 / IVLIJ 1676 VPPÅ SIT 34 / ÄLDERS ÅHR / GVD FÖRLÄNE HENNE OCH / OS, MED ALLA CHRISTROGNA (sic!) / EN FRÖGDEFVLL / VPSTÄNDELSE.¹⁶⁴ Längst ned på mittfältet står: FAC EA QVAE MORIENS / FACTA FVISSE VELIS (=Gör vad du som döende skulle vilja, att du hade gjort). Mått: 168 × 111 cm. I golvet under bågen M VII–S VII. — 34. Av grå kalksten med rik relieförnering (fig 118). Längs kanterna en lagerbård, i hörnen rundlar, omgivna av lagerkransar. Inom

rundlarna i form av änglar personifierade dygder, enligt påskrift: FIDES, SPES, TOLRANTIA och CARITAS (=Tro, Hopp, Tålmod, Kärlek). Stenens mittfält upptas av en stor oval med en skulpterad ram av i rad ställda liljor. I de omgivande svicklarna fyra genier, två hållande palmblad, två resp dödskalle och timglas och blåsande i trumpet. Ovanför ovalen finns dessutom ett vapen med ett lejon och initialerna I G, nedanför ovalen en hjärtformig kartusch utan inskrift. Längs kanterna följande inskrift: Här Vnder Hwijlar Den Konst/riike Mest: IACOB GARNIER.¹⁶⁵ Fordom Rådman Och / Gullsmedh i Stregnäs Afsomnadh I / Stockholm DC 1 (=1 dec) Och Här begrafwen den 28 DECEMB: A^o 1680. Inom ovalen läses: Die Hauptstatt Stockholm mich geboren / Von Christlichen Eltern auszerkohn / So Doch von Nurrenberg Warn entsurossen / Ehdeshn Ausz Frankreich Hergefloszen / Die Goldschmiedkunst Mich Meister macht / Welch ich Mit Ehren Fort Gebracht / Stregnes zum Rahthern Mich Beliebete / Handel und Wandl und Gericht ich übte / Da Auch mit Wirknhafft Ehr Gesucht / Mit zweijten Es Doch Libefrucht / Diesz alles Gott Zu Ehren Gekehrt / Der Seeln Sej Ewigs Heijl beschert. Mått: 233 × 154 cm. I golvet i S VIII. — 35. Av grå kalksten utan ornering och utan annan inskrift än bokstäverna ^s _s. Mått: 177 × 98 cm. I golvet under bågen S VIII–M VIII. — 36. Av gråbrun kalksten med ornering i relief (fig 119). I hörnen rundlar med rosor. På stenens mittfält överst en rektangulär tavla på vilken läses: IAGH ÄR VPSTANDELSEN / OCH LIJFWET HWILKEN / SOM TROOR PÅ MIGH HAN / SKAL LEFFWA OM HAN ÄN / DÖDH BLEFWO Ioh 11 / CĤRVS ÄR MIT LIJF OCH DÖDHEN / ÄR MIN WINNING Phil 1 (Joh 11: 25, Fil 1: 21). Där- under syns Guds lamm inom en ram med beslagsornament och nederst på mittfältet två på höjden rektangulära tavlor, den vänstra tom, den högra försedd med följande inskrift: HÄR VNDER OCH BREDE WID LIGGIA BEGRAFNE I HERRÄ / AFSOMNADE / IOSEPHI M FOVGDÖI / PAST STRENG SAL / FÖRÄLDRAR HER / MATZ A S OK H / MARET H D SAMPT 3 SÖNER ABRAAM / IOSEP ISAAC OCH 3 DOTTRAR MARIA / ANNA OCH SARA / SOM FÖRBLJDA EN / SALIGH OC FRÖGDÄVL VPSTANDELSE / GENOM IESSVM CHRĪSOM. Mått: 229 × 152 cm. I golvet i Frescokapellet. — 37–39. Tre gravstenar av grå, gråbrun resp grå kalksten med

Fig 119. Gravsten (36) över domprosten Josef Fogdonii föräldrar och barn. 1600-talets mitt. Foto S Hallgren 1974.

Gravestone (36) in memory of the parents and children of Dean Josef Fogdonius. Mid-17th century.

inskrifter inom flikiga, korskrönta beslagskartuscher (fig 120). Inskrifter: Joseph J / Anna J; Jsaac J / Sara J; Abrāā J / Maria J. Mått: 83 × 56 cm; 76 × 56 cm; 139 × 72–62 cm. Samtliga stenar har i en liten kartusch under korset bokstäverna IHS. I golvet i Frescokapellet på ömse sidor om nr 36. Gravstenarna 36–39 är som framgår av inskriften på nr 36 lagda över domprosten Josef Fogdonii föräldrar, kyrkoherden i Fogdö Mattias Fogdonius och Marit Hansdotter samt domprostens barn Abraham, Josef, Isak, Maria, Anna och Sara. Också domprosten själv, som avled år 1656, blev begravd i familjegraven.¹⁰⁹ Han lät 1640 sätta upp ett epitafium i domkyrkan över sig, sin hustru, sina föräldrar och barn. Om detta se s 67. — 40. Av grå kalksten med rosor, dödskalle och timglas i hörnen samt mitt på ett ovalt fält inom en lagerkrans. På

Fig 120. Gravstenar (36 och 37) över barn till domprosten Josef Fogdonius. 1600-talets mitt. Foto S Curman 1909.

Gravestone (36 and 37) in memory of children of Dean Josef Fogdonius. Mid-17th century.

fältet läses följande inskrift: HÄR UNDER / LIGGER BEGRAF/VEN SALIG I HE(RANOM) / WÄLAGHTAT MATHIAS / MARCUS SON¹⁶⁶ FORDOM / BORGARE I STRENGNÄÄS / AFSOMNAT DEN 25(?) / DECEMBER A° 1688 / SAMPT HANS K HUS(TRU) GUDHFRUCHTIGE MATRON(A) / ELISABET IONS DOTER / AFSOMNAT A° (årtalet ej hugget). Längs kanterna läses: MEN THET ÄR MIN GLÄDIE / AT IAG HÅLLER MIGH IN (utplånat) / SÄTTER

MITT HOPP TIL / HERRAN AT IAG MÅ FÖRKUNNA HURU TU THET TÖÖR PSALM 73 v 28. Mått: 229 × 155 cm. I golvet vid tornrummets södra vägg. — 41. Av grå kalksten med ornering i relief (fig 121). I hörnen rundlar med evangelisterna, på mittfältets övre del en rund lagerkrans kring en sköld med timglas och benknotor, allt flankerat av basunbläsande änglar med palmkvistar. Huvuddelen av mittfältet upptas

Fig 121. Gravsten (41) över rådmannen Nils Andersson, d 1720, och hans hustru, d 1716. Foto S Hallgren 1974.

Gravestone (41) in memory of Alderman Nils Andersson, † 1720, and his wife, † 1716.

Fig 122. Barngravsten (42), daterad 1642. Foto S Curman 1908.

Gravestone (42) in memory of a child, dated 1642.

av ett ovalt fält, omgivet av broskornament. I fältet läses: HÄR UNDER HUILAR EHRBORNE / OCH WÄL-
 ACHTAT NILS / ANDERSON PÅ SCHOLESTUBA/CKEN IN-
 WÅNARE OCH RÅD/MAN I STRÄNGNÄS HUILCKEN / I
 HERRANOM AFSOMNADE / (dödsåret ej hugget) ITEM /
 DYGDDESAMMA OCH GUDFRU/CHTIGE HUSTRO KARIN /
 OLOFS DOTTER HUIL/KEN AFLIED (dödsåret ej hug-
 get).¹⁶⁷ Inskriften längs kanterna, av vilken nu en-
 dast ena långsidan är läslig, har upptagit bibelcitater
 ur Ps 84: 1–3. Rådsmannen Nils Andersson avled
 år 1720 och hustrun 1716. Mått: 209 × 130 cm. I
 golvet vid tornrummets norra vägg. — 42. Av grå
 kalksten med en barnfigur i tidens dräkt i relief
 (fig 122). Längs kanterna läses: SUB HOC LAPIDE
 SEPULTUS EST / (F)ILIUS M GEORGII WINTROSIJ DAN-
 N(I)EL / (utplånat) A 1642 (utplånat) ENE (=BENE?)
 XIV APRIL STRĒGNESIJ (=Under denna sten är ma-
 gister Georg Vintrosius' son Daniel¹⁶⁸ begravnen ...
 år 1642 ... gott(?) den 14 april i Strängnäs). Mått:
 87 × 63 cm. Uppsatt på norra sidan av pelaren 8 E.
 — 43. Gravvård, sammansatt av hopnitade järn-
 plåtar. I hörnen rundlar för nu förlorade prydnader.
 Mitt på följande inskrift med bokstäver i relief:
 HIC IACENT LAUR: RAHM. ARCH: P: STR: ET MAGD:
 CLERK EXPECT: GLOR: RESVR: (=Här vila Laurentius
 Rahm, domprost i Strängnäs, och Magdalena
 Clerk, bidande uppståndelsens härlighet). Mått:
 209 × 119 cm. På norra sidan av pelaren 11 C. —
 44. Av röd kalksten med ornering i relief. I hörnen
 rundlar med evangelistsymbolerna. Längs kanterna
 läses: THET IAGH HAR VAR/IT EST TV NV THET IAG ÄR
 BLIFVEN VARDER TV / MIT HVS ÄR MÖRKT / MIN SÄNG
 ÄR TRÅNG HÄR HVLAS(?) S.. G ÅREN MÅNG. På ste-
 nens mittfält en sköld i broskformer, hållen av en
 ängel. Under skölden en inskriftstavla på vilken
 läses: HÄR VNDER / LIGGIA BEGRAFNE HANS PETTER-
 SONS S BARN / TVÅ SÖNNER OCH FYRA DÖT/TRAR
 HVILKA I HERRA/NOM AFSOMNAT 1605 / TIL 1622 GVD
 FÖRLÄNE / THEM EN S VPSTÅN(DELSE). Längs ned står:
 GLORIA SOLI DEO / ANNO 1623. Ovanför skölden står:
 IOB XIX / IAG WET AT MIN FÖR/LOSSARE LEFVER HAN
 SKAL PÅ SIDSTONE VPVEKIA / OCH MIG THE EVIGA

LIFVET GIFVA. Mått: 231 × 133 cm. På kyrkogården
 invid kyrkans södra mur. Stenen är sannolikt lagd
 över barn till borgmästaren Hans Pettersson Fick.¹¹³
 — 45. Av ljusgrå kalksten med ornering i relief.
 På övre delen timglas inom en oval lagerkrans;
 därunder en inskriftstavla på vilken läses: HER UN-
 DER LIGGER BEGRAF/WEN EHRWYRDIGE OCH WÄL-
 LÄR/DE H^R JOHAN ABR(AMSON) FÖDDER / I STRÄNGNÄS
 ANNO 1633 OCH AFSOMNADE I HERRANOM A^o 1693.
 Mått: 191 × 135 cm. På kyrkogården invid kyrkans
 södra mur. — 46. Av gjutjärn med inskrift: ME-
 MENTO / MORI / IOHAN WELAMSON / KARINE E DOTER /
 ANNO 1696 / DIE 27 IUNIJ. Mått: 204 × 118 cm. På
 kyrkogården invid kyrkans norra mur. — 47. Av
 grå kalksten. På stenens mitt en oval lagerkrans
 inom vilken läses: MATTHES / PÄDERSSON / ANNA
 MÅNS/DOTER ANNO / 1701. Mått: 200 × 123 cm. På
 kyrkogården invid kyrkans norra mur. — 48. Av
 ljus rödgrå kalksten med ornering i relief. Längs
 kanterna dubbla rader med bibelord ur bl a Rom
 14, numera delvis oläsliga. På mitten en oval kar-
 tusch med broskverksram inom vilken läses: GE-
 ORGIJ P S ... NAEI¹⁷⁰ LIJKSTEN / DER VNDER HANS K
 HVSTRO / DEN DYGDIGE MARGARETA / ERICHS D
 HWIJLAR SIGH / AFSOMNAT I HERRANOM A^o 1675 DEN
 (15°) IANUARI. På ramen står HODIE MIHI CRAS TIBI
 samt 1676. Ovanför den stora kartuschen finns en
 mindre hjärtformig som hålls av två till större delen
 bortvittrade änglafigurer. Kartuschen har innehållit
 initialer vilka numera delvis är utplånade. På en
 liten kartusch längst ned på stenens mittfält står:
 HOMO BVLLA MEMENTO MORI (=Människan är en
 bubbla. Kom ihåg, att du skall dö). Mått: 162 × 97
 cm. På kyrkogården invid kyrkans norra mur. —
 49. Av gjutjärn. Längst upp en krona, därunder
 följande inskrift inom rokokoram: INRI / MED. LEC-
 TORN / OCH / PROV. MED. DOCT. / M. G. ÖSTERMAN¹⁷¹ /
 FÖD 1731 DÖD 17 (tomt) / OCH / DES HUSTRO / A. B.
 HOLM / FÖD 1739 DÖD 1774. Under inskriften ett
 timglas. Hällen är försedd med fyra lyftringar.
 Mått: 190 × 112 cm. På kyrkogården väster om
 kyrkan.

Begravningsvapen

1. Åminnelseköld (fig 123) av krederat och målat trä med en sjuuddig silverstjärna i styckat fält i silver och rött. Höjd 63 cm. Vapnet med den sjuuddiga stjärnan fördes av riddaren Jon Niclisson som bl a tycks ha ägt jord i Roslags-Bro sn, Up, där hans vapen enl Rhezelius tidigare fanns avbildat i sockenkyrkan. Jon Niclisson nämns sista gången 1351 men skölden i Strängnäs är möjligen något yngre.¹⁷² — 2. Åminnelseköld (fig 124) av trä, beklätt med läder och tyg som är krederat och målat. Längs kanterna en bladranka, på sköldens mitt Hammersta-

ättens vapen i rött och guld. På baksidan metallbyglar för bärrem. Höjd 45 cm. Skölden har varit verkligt använd, troligtvis som tornersköld. Vapnet syftar på riddaren Nils Erengrisson¹⁷³ som avled 1440. Skölden hängde under 1600-talet i Djäknekoret. — 3. Tre st hjälmar av krederat och målat trä. Har tillhört senmedeltida åminnelsevapen. Höjd 29, 37 och 40 cm. — De båda åminnelseköldarna och de tre hjälmarna är alla uppsatta i N I på norra väggen. — 4. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med friherrliga ätten Gyllenhielms, nr 7,

Fig 123. Medeltida åminnelseköld med sjuuddig stjärna i styckat fält. Foto i ATA.

Medieval commemorative shield with a seven-pointed star in a divided field.

vapen, omgivet av lövverk av plåt och med följande inskrift på en tavla av plåt: KONGL: MAJ^{TS} SAMPT SVERIGES HÖGDBETRODDE MAN RÅDH GENERAL AMIRAL OCH PRAESIDENT VTHI DEN KONGL: SIÖÖRÄTTEN SO OCH LAGMAN ÖFVER TIJO HÄRAD TZ LAGHSAGV I SMÅLANDH DEN HÖGHWÄLBORNE HERRE HERR CARL CARLSON GYLDENHIELM²⁷ FRIJHERRE TILL BÄRQVARA HERRE TILL SVNDBYHOLM PEBALGH SCHVIN CASBY OCH CARLBERG NATVS A^o 15(74) 4 MARTII OBIJT (17) MARTII AN(NO) 16(50). Bärstängen är åttkantig. Höjd 115 cm + 150 cm för bärstängen. I Gyllenhielmska gravkoret på östra väggen. — 5. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med friherrliga ätten Sparres, nr 11, vapen, omgivet av lövverk. På bärstängen har suttit en nu förkommen inskriftsplåt. Huvudbaneret syftar sannolikt på landshövdingen Svante Larsson Sparre,⁵⁹ död 1652, vars begravningsvapen enl Hallman¹⁷⁴ skulle ha haft en silverplåt med inskriften: Den wälborne Swante Sparre, Friherre till Kroneberg, Herre till Bergquara och Dahlerö, fordom Landshöfdinge öfwer Upland, samt Ståthållare öfwer Upsala Slott, föddes år 1623. 3. Martii, och afsomnade i Herranom d. 5 Maji 1652. Höjd 134 cm + 180 cm för bärstängen. I Sparrekoret på västra väggen. — 6. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med friherrliga ätten Sparres, nr 11, vapen, omgivet av lövverk av plåt. På en inskriftstavla av plåt på den åttkantiga bärstängen har lästs: WÄLBORNE HERR GUSTAF SPARRE CARLSSON⁵⁴ FRIHERRE TILL KRONEBERG HERRE TILL ULFÅSA OCH MARIAEBERG ÄR FÖDD UTI LOWITS D. 15 IAN. OCH AFSOMNAD I THORN D. 25 FEBR. 1656. Höjd 73 cm + 117 cm för bärstängen. I Gyllenhielmska gravkoret på västra väggen. — 7. Huvudbanér (fig 125) av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Swinhufvuds af Qvalstad, nr 145, vapen, omgivet av lövverk. På inskriftstavlan av plåt läses: Kongl: Majj^{tz} till Swerige troman och för detta wällbestelte Öfwerste öfwer Sudermanlandz Infanterie den Edle och Wälb: Herre H: Christ: Swinhufudh Iansson¹⁷⁵ h^r til Qualsta B(erga och) Ros: ^{en}da¹ boren till Q^{ta} A: 1607 den (12. Jan afsomnade i herranom på B^a d. 23 (Augusti 1660). Den åttkantiga bärstängen är stympad. Höjd 129 cm + 78 cm för bärstängen. I södra sidoskeppet på pelaren 5 E. — 8. Huvudbanér (fig 126) av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Sacks, nr 63, vapen.

Fig 124. Åminnelseköld för riddaren Nils Erengislasson, d 1440. Foto i ATA.

Commemorative shield in memory of Nils Erengislasson, † 1440.

Fig 125. Begravningsvapen (7) för översten Krister Swinhufvud, d 1660. Foto S Hallgren 1974.

Funeral coat-of-arms (7) of Colonel Krister Swinhufvud, † 1660.

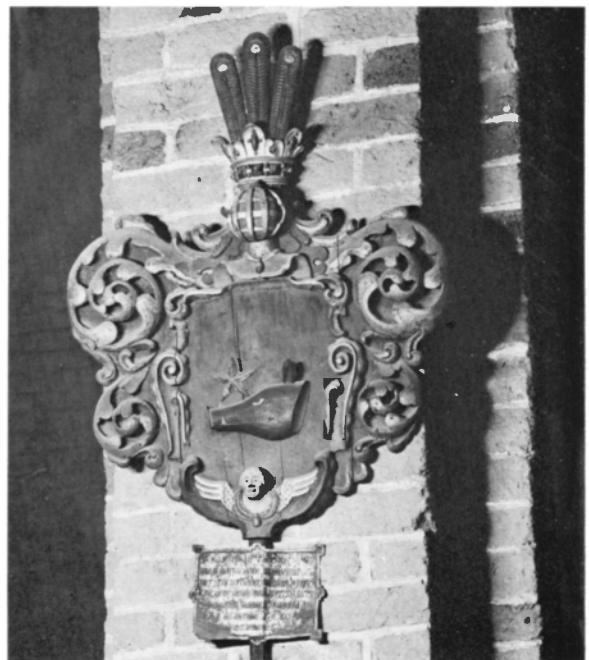

Fig 126. Begravningsvapen (8) för landshövdingen Karl Filip Sack, d 1661. Foto S Hallgren 1974.

Funeral coat-of-arms (8) of Lord Lieutenant Karl Filip Sack, † 1661.

På en inskriftstavla på den åttkantiga bärstången läses följande: HANS KONGL: MAIJ:TS VÅR ALDRANÅDIGSTE KONVNG OCH HERRES SAMT SWERIGES RIKES TROMAN OCH LANDZ HÖFDINGE ÖFVER CALMAR OCH DES LÄN DEN HÖGEDLE OCH HÖGWÄLBORNE HERRE HER CAROL PHILIPP VON SACK⁹⁸ HERRE TILL HAKESTA SÖRBY OCH DALA ÄHR FÖDH PÅ HAKESTA DEN 27 SEPTEM: ANNO 1620 OCH I HERRANOM SALIGEN AFSOMNAD PÅ HAKESTDH DEN 18 JANVARI ANNO 1661. Höjd 113 cm + 160 cm för bärstången. I Sack-Gyllenborgska gravkoret mellan fönstren. — 9. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med friherrliga ätten Natt och Dags, nr 23, vapen, omgivet av lövverk. Inskrift: DEN WÄLBORNE HERRE HERR CARL AXELSON⁵⁸ FRIJHERRE TILL IÅÅ HERRE TIL TYNNELSÖO DAGEHOLM OCH FORSWICK ÄR FÖDD I STOCKHOLM A^o 1647 D. 8 MAIJ OCH SALIG I HERRANOM AFSOMNAD I VPSALA D. 19 MARTI 1664. Bärstången är avsågad. Höjd 134 cm. I Tynnelsökoret på östra väggen. — 10. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Olivekrans', nr 647, vapen inom lövverk i blått och guld. På inskrifts-

tavlan läses: Anno 1669 d: 13 Martij Föddes Then Edle och Wälb: Matthias Oliwekrans⁹¹ I Stockholm och affsomnade i Herranom thersammastädes Then nästföliade 24 Majj. Bärstången är åttkantig. Höjd 155 cm + 66 cm för bärstången. I norra sidoskeppet på pelaren 3 B. — 11. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Olivekrans', nr 647, vapen inom lövverk i blått och guld. Inskrift: DEN EDLE OCH WÄLB^{NE} H. LAVRENS OLIVEKRANS⁹¹ TIL VTHÄLL, FÖDD I STOCKHOLM; D. 20. 8b: 1670, OC AFSOB: I HERR: SAMASTÄDS DEN 14. FEBR: A^o 1672. Bärstången är avtagen nedtill. Höjd 149 cm + 54 cm för bärstången. I norra sidoskeppet på pelaren 4 C. — 12. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med följande inskrift i svarta bokstäver på grå grund: Der Wohlgeborner Herr Her Adam Mozerslein¹⁷⁶ von Dornhoff ist geborn zu Kalltenbrunnen In Hungarn Im Iahr 1630 Undt Anno 1673 zu Stockholm im Dreij undt viertzigsten Iahr seines alters sanfft v. sehlich In dem Herr Entschlafen. Höjd 132 cm + 67 cm för bärstången. I norra sidoskeppet på pelaren 5 B. — 13. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Oljeqvists, nr 331, vapen inom lövverk i blått, rött och guld. Den krönande hjälmens prydnader saknas. Inskrift: Kongl. Majj^{ts} Troo tienare och fendrich under det Skånska Regimentet den Edle och Welb: H: Carl Olliequist⁷⁴ till Valleberge och Grönö är född i Stregnes den 17 april Anno 1652 och död i Mallmö den 30 october A^o 1673. Inskriften är skadad. Höjd 134 cm, bärstångens längd 295 cm (skjuter upp ovanför vapnet). På norra väggen i bibliotekskoret. — 14. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Francs, nr 710, vapen. Bärstången är åttkantig. Inskrift: Kongl. Majj^{ts} Till Suerige fordhom Troo Man och Hofråd nu mera Saligh hoos Gudh den Edle och Wälb^e. Sven Franc⁷² är född Anno 1625 den 9 Majj: afsomnad i Stockholm A^o 1674 den 4 August. Höjd 200 cm + 73 cm för bärstången. På södra väggen i bibliotekskoret. — 15. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med friherrliga ätten Marschalcks, nr 70, vapen, omgivet av rikt lövverk i blått, rött, grönt och guld. Inskrift: Fordom Kongl: Majj^{ts} Konung Carl Gustafs glorwürdigst i Åminnelse Troo Man och Håf Marskalk den Högh Wälborne Herre Herr Balthasar Marschall⁵⁷ Frijherre

till Craneburg Herre till Tynelsö Fors Algö och Wisk är född år 1623 den 25 Julij och afsombnadh i Herranom den 26 Martij Anno 1685. Höjd 201 cm + 184 cm för bärstången. Mellan fönstren i Tynnelsö-Sparrekoret. — 16. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Lillieflychts, nr 791, vapen inom rikt lövverk i silver och rött. Den åttkantiga bärstången är stympad nedtill. Inskrift: Kongl: Majj:^{ttz} Troman och Laghman öfwer Wässmannelandh Bergslagen Östra och Wästre Dallarne den Edle och Wälb^{2e} Herre Gabriel Ericson Lillieflycht,¹⁷⁷ år födh hit till Werlden A^o 1639 den 21. Majj och i Herranom afsomnad A^o 1690 den 18 Decembr. Höjd 200 cm + 72 cm för bärstången. I norra sidoskeppet på pelaren 6 C. — 17. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Gyllenanckars, nr 47, vapen inom rikt lövverk i rött och guld. Inskrift: Hans Kongl. Majj^{ts} Wår allernådigste Konungs Troo Man och Vice President uthi den Kongl. Giöta Hofrätt den Edle och Wälborne nu mehra hos Gudh Sahl. Herre H. Bengt Gyllenanckar¹⁰³ är födder hijt till Wårlden A^o 1646 d: 5 Januarij och i Herranom afsomnades utij Stockholm d. 13 Aprillis A^o 1696. Höjd 170 cm + 170 cm för bärstången. I Sack-Gyllenborgska gravkoret på östra väggen. — 18. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Cedercrantz', nr 921, vapen, omgivet av lövverk. Inskrift: Kongl. Majjestäts Troman och Lagman öfwer Gottlands Lagsago Edell och wälbohrne He^r Johan Cedercrantz³⁴ är föd A^o 1646 den 23 Juli och i Herranom (af)somnat A^o 1699 den 2(1) Decem(mber). Höjd 235 cm. I Cedercrantzka gravkoret. — 19. Huvudbanér (fig 127) av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Stiernanckars, nr 1323, vapen inom lövverk i blått och guld. Krönes av flaggor och mast. Inskrift: KONGL: MA^{ttz} Troo Tiänare och Skeps Capitain wid Kongl. Ammiralitetet den Edle och Wälborne Herr Iohan Stiernanckar¹²⁵ född i Stockholm A^o 1655 uti Augusti Månad och afsomnade i Herranom i CarlsCrona 9 Novembr A^o 1700. Den åttkantiga bärstången är stympad nedtill. Höjd 169 cm + 60 cm för bärstången. På östra sidan av pelaren 8 D. — 20. Huvudbanér (fig 128) av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Olivekrans', nr 647, vapen, omgivet av rikt lövverk i guld och blått. På den

Fig 127. Begravningsvapen (19) för amiralitetskaptenen Johan Stiernanckar, d 1700. Foto S Hallgren 1974.

Funeral coat-of-arms (19) of Admiralty Captain Johan Stiernanckar, † 1700.

svartmålad musselformad inskriftskartuschen läses: Hennes Majj^{ttz} Fordom (Drottning Christinae) Högstbetrodde (Man och Gouverneur) Den Wäl(borne Herren Herr Johan) Paulin Olive(crantz)³⁶ Herre til (Ulfhäll) är född i Stregnäs (An)no 1633 (den 1 Augusti) och i Herra(nom) död j Sto(ckholm) Anno) 1707 (den 10 Januari). Inskriften är numera till stor del oläslig.¹⁷⁸ Bärstången har rektangulär genomskärning. Höjd 260 cm + 129 cm för bär-

Fig 128. Begravningsvapen (20) för generalguvernören Johan Olivekrans, d 1707. Foto S Hallgren 1974.

Funeral coat-of-arms (20) of Governor General Johan Olivekrans, † 1707.

stången. I Olivekransska gravkoret. — 21. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Bures, nr 126, vapen inom rikt lövverk i blått och guld. På inskriftskartuschen läses: Kongl. Majjt^r Troo Mann och Landz Höfdinge öfwer Kopperbergs Lähn Öster och Wäster Dahlarne samt Säter och Nääsgårdz län den Wälborne Herre H: Iacob Bure⁸⁸ Född hijt till Werlden Åhr 1651 den 10 November och i Herranom Sahlⁿ Afsomnad d: 22 Aprilis 1709. Bärstången har bevarat sorgflor. Höjd 250 cm + 98 cm för bärstången. I Olivekransska gravkoret. — 22. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Lillieblads, nr 1263, vapen, omgivet av lövverk i blått, rött, grönt, silver och guld. På inskriftskartuschen, som hålles av två förgyllda putti, läses: Hans Kongl: Majj^{ttz} Tro Tiänare Sekreterare och Censor Librorum samt Hof Bibliothecarius den Ädle och Wälborne Herren GUSTAF PERINGER LILLIEBLAD¹⁷⁹ födder i

Fig 129. Begravningsvapen (23) för landshövdingen Peder Franc, d 1714. Foto S Hallgren 1974.

Funeral coat-of-arms (23) of Lord Lieutenant Peder Franc, † 1714.

Strängnäs den 6 Martij Åhr 1651 afsomnade I Stockholm den 15 Januarij Åhr 1710. Bärstången har rektangulärt tvärsnitt och är stympad nedtill. Höjd 107 cm + 95 cm för bärstången. I södra sidoskeppet mellan Djäknekoret och Gyllenhielmska koret. — 23. Huvudbanér (fig 129) av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Francs, nr 943, vapen. Inskrift: Kongl. Mai^{tt} Man och Landz Höfdinge öfwer Sörmanla. Ståthållare på Nykiöpings Slått den Högwelbor. Herr PETER FRANCK⁷¹ Född 1642 uti Februarij månad I Östergötland i Quillinge Prästgård och Sahlig Afsomnade i Nykiöping den 21 Martij 1714. Höjd 215 cm + 58 cm för bärstången. På södra väggen i Bibliotekskoret. — 24. Huvudbanér (fig 130) av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Stierneroos', nr 1250 B, vapen, inom lövverk i guld, blått och svart. Inskrift: HANS KONGL: MAJj^{ttz} Trooman och Lagman uti Lijfgedingz Lagsagan den Edle och Wälborne

Fig 130. Begravningsvapen (24) för lagmannen Johan Stierneroos, d 1718. Foto S Hallgren 1974.

Funeral coat-of-arms (24) of Sheriff Johan Stierneroos, † 1718.

Herren Her IOHAN STIERNEROOS¹⁴⁴ född den 10 April Åhr 1643 och i Herranom afsomnad den 14 Ianuar: Åhr 1718. Bärstängan har rektangulär genomskärning och är stympad nedtill. Höjd 254 cm + 47 cm för bärstängan. På pelaren i sydvästra hörnet av korets mittskepp. — 25. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Canterstens, nr 370, vapen, inom lövverk i blått och silver. Längst ned kanon och fangrupp samt en av förgyllda kvistar omgiven inskriftskartusch, på vilken läses: Kongl. Majj^{ts} Tro Man och Öfwerste Leutnant wed Södermanlands Infäterie Regemente den Ädle och Wälborne Herren Herr Carl Benjamin Cantersteen⁸⁷ Född i Bremen och Closter Säwen A^o 1689 d: 15 Majj och sahl: i Herranom Afsomnad i Stockholm den 11 Januarij 1726 i sitt 37de Ålders Åhr. Bärstängan har bevarat sorgflor. Höjd 166 cm + 80 cm för bärstängan. I Olivekransska gravkoret. — 26. Huvudbanér (fig 131) av snidat, målat

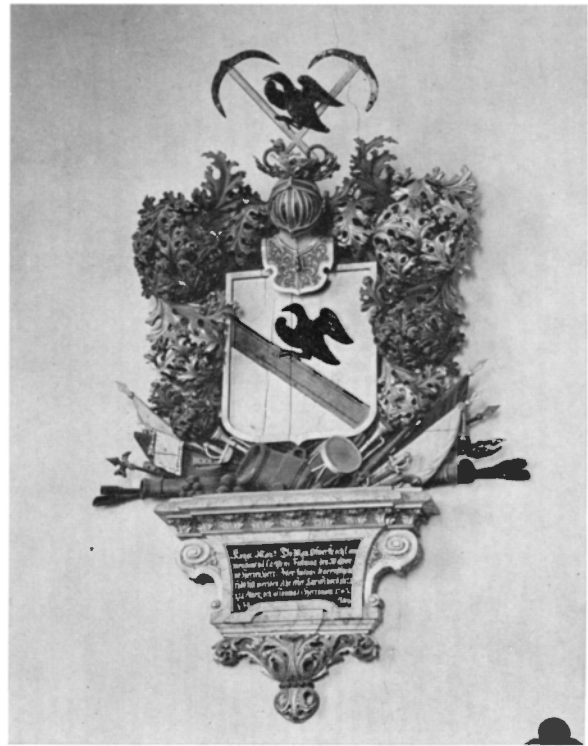

Fig 131. Begravningsvapen (26) för översten Peter Julius Starenflycht, d 1743. Foto S Hallgren 1974.

Funeral coat-of-arms (26) of Colonel Peter Julius Starenflycht, † 1743.

och förgyllt trä med adliga ätten Starenflychts, nr 771, vapen, inom lövverk i rött, silver, blått och guld. Längst ned trofégrupp. Bärstång saknas. Inskrift: Kongl: Majj^{ts} Tro-Man Öfwerste och Comendant på Carlstens Fästning den Wälborne Herren Herr Peter Iulius Starenflycht⁷⁵ född till werlden Åhr efter Christi börd 1671 d 21 Martz och afsomnad i Herranom 1743 d. 30 Majj. Höjd 288 cm. På östra väggen i Bibliotekskoret. — 27. Huvudbanér (fig 132) av snidat, målat och förgyllt trä med adliga ätten Bilbergs, nr 1466, vapen, inom lövverk i blått och guld. På den snäckformiga inskriftskartuschen läses: Ryttmästaren af Westgiötha Cavalleriet Herr GVSTAF OTTO BILLBERG¹⁸⁰ född i Upsala den (5) Junij 1684 död i Stockholm den 28 Feb 1743. Bärstängan har rektangulär genomskärning. Höjd 187 cm + 88 cm för bärstängan. På pelaren i nordvästra hörnet av korets mittskepp. — 28. Huvudbanér (fig 133) av snidat, målat och förgyllt trä

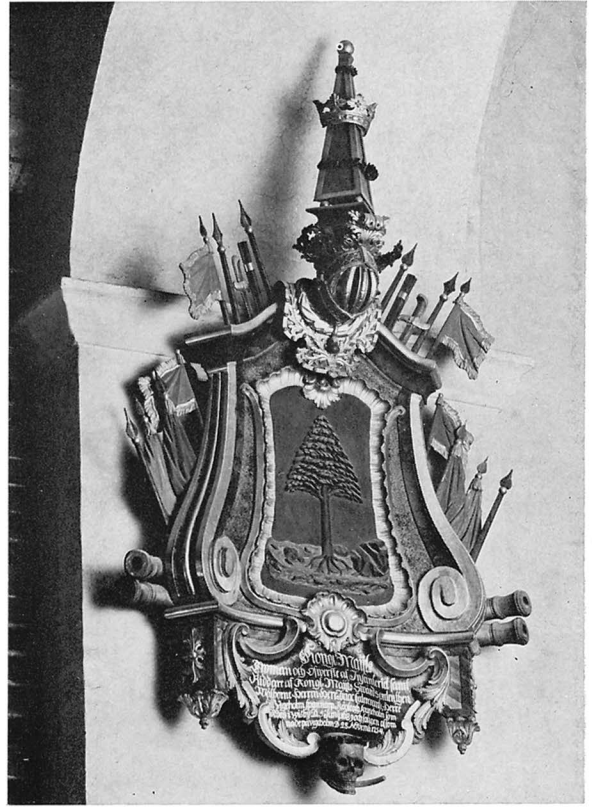

Fig 132. Begravningsvapen (27) för ryttmästaren Gustaf Otto Bilberg, d 1743. Foto i ATA.

Funeral coat-of-arms (27) of Captain of Horse Gustaf Otto Bilberg, † 1743.

Fig 133. Begravningsvapen (28) för översten Isak Cederkrantz, d 1754. Foto S Hallgren 1974.

Funeral coat-of-arms (28) of Colonel Isak Cederkrantz, † 1754.

Fig 134. Fädernevapen för hovmarskalken Balthasar Marschalk, d 1685. Foto S Hallgren 1974.

Paternal coat-of-arms of Master of the Royal Household Balthasar Marschalk, † 1685.

med adliga ätten Cedercrantz', nr 921, vapen, inom rokokoram, omgiven av kraftiga voluter och troféer och nederst en dödska. Inskrift: Kongl: Majjt^s Troman och Öfwerste af Infanteriet samt Riddare af Kongl: Majjt^s Swärdsorden then Wälborne Herren Herr Isaac Cedercrants⁸² Herre till Vegeholm Spannarp Rögle och Svaneholm som föddes i Wisby D: 5 Junij. 1689 och saligen afsomnade på Vegeholm D: 28 Novemb. 1754. Höjd 300 cm. I Cedercrantzska gravkoret. — 29. Huvudbanér av snidat, målat och förgyllt trä med friherrliga ätten Natt och Dags, nr 23, vapen, omgivet av lagerkrans, broskornament samt lövverk av plåt. Inskriftstavla och bärstång saknas. 1600-talets förra del. Höjd 87 cm. I norra sidoskeppet på pelaren 7 B. — 30. Anvapen (fig 134), 16 st, för Balthasar Marschall⁸⁷ av snidat, målat och förgyllt trä med inskrifter. Fäderne: 1. Marschalcken. 2. Fresen. 3. Cramm. 4. Wersabe. 5. Werpe. 6. Feldtheim. 7. Kuhlen. 8. Kleuken. Möderne: 1. Marschalcken. 2. Dansk (fragment). 3. Brobergen. 4. Brehmers. 5. Schulten. 6. Schönbeck. 7. Elte. 8. Horn. Höjd ca 110 cm + ca 128 cm för bärstången. Fädernevapnen

uppsatta på Tynnelsö-Sparrekorets östra vägg, mödernevapnen på den västra. — 31. Anvapen, 16 st, av snidat, målat och förgyllt trä för presidenten Bengt Gyllenanckar.¹⁰³ Åttkantiga bärstänger. Fäderne: 1. Adliga ätten Gyllenanckar, nr 47. 2. Gyllene ren på blått fält. 3. Adliga ätten Beurraeus, nr 104. 4. Gyllene sköld med brun balk, tvärs över vilken går två röda och en blå sparre. 5. Blå sköld med tre balkvis ställda sexuddiga, gyllene stjärnor. 6. Blå sköld med stående gyllene lejon. 7. Ointroducerade ätten Stengavel. 8. Gyllene lejon på blå grund över grön mark. Möderne: 1. Adliga ätten Sparre av Rossvik, nr 7. 2. Gyllene sköld med svart vinge. 3. Gyllene sköld med rött renhuvud, sett rakt framifrån. 4. Tott. 5. Adliga ätten Bååt, nr 3. 6. Fyrdelad sköld med gyllene fält upptill t v och nedtill t h samt blått fält upptill t h och nedtill t v; syftar sannolikt på en Tott. 7. Adliga ätten Trolle, nr 36. 8. Adliga ätten Gyllenstierna av Svaneholm, nr 29. Höjd för samtliga 80 cm + ca 100 cm för bärstången. Fädernevapnen uppsatta i Sack-Gyllenborgska gravkoret t v om Bengt Gyllenanckars huvudbanér, mödernevapnen t h om banéret.

Begravningsfanor

1. Av svart siden (fig 135) med målat vapen och ovanför vapnet följande inskrift i förgyllda bokstäver: KONGL MAIJ^s SAMPT SWERIGES RIJKES HÖGDBETRODDE MAN RÅÅDHGENERAL AMMIRAL OCH PRAESIDENT VTHI DEN KONGL. SIÖÖRETEN SÅ OCH LAGMAN ÖFWER TIJHÄRADZ LAGSAGV I SMÅLANDH DEN HÖGWÄLBORNE HERRE HERR CARL CARLSON GYLLENHIELM²⁷ FRIJHERRE TILL BERGQVARA HERRE TILL SVNDBYHOLM PEBALGH SCHVIN CASBY OCH CARLBERG. Delar av fanan saknas och av en inskrift som funnits under vapnet är endast några få bokstäver bevarade. Mått: 270 × 205 cm. Konserverad av Pietas 1910 (Pnr 49/1910). I Gyllenhielmska gravkoret. — 2. Av svart siden (fig 136) med rester av målat vapen och inskrift. Fanan som består av några fragment som tidigare använts till lagning av andra målade fanor i domkyrkan sammanställdes och konserverades av Pietas 1910 (Pnr 52/1910).

På vapenskölden syns bakre delen av ett lejon(?). Av inskriften återstår endast bokstäverna ... ERNENS ... Mått: 105 × 72 cm. I Gyllenhielmska gravkoret. — 3. Av svart siden (fig 137) med målat vapen. Fanan är flikig. Mitt på syns Rhenprovinsens vapen och däröver inskriften: PALATINATUS RHENI. I kanten svarta fransar. Konserverad av Pietas 1910 (Pnr 46/1910). Mått: 235 × 150 cm. — 4. Av svart siden, lik föregående men med Bayerns vapen och inskriften DUCATUS BAVARIAE. — Fanorna 3 och 4 har ursprungligen hört till pfalzgreven Johan Casimirs grav som av Hallman bl a beskrivs med orden: »... hängde här å södra pelaren fram wid altaret en stor hop med fanor, som nu äro nedtagna, samt slarfwiga och illa medfarne stå i Sackiska grafchoret. Der står först och främst pfalzgrafwens, och nedanför wapnet med stora förgyllda bokstäfwer denna skrift: Celsissimus Princeps

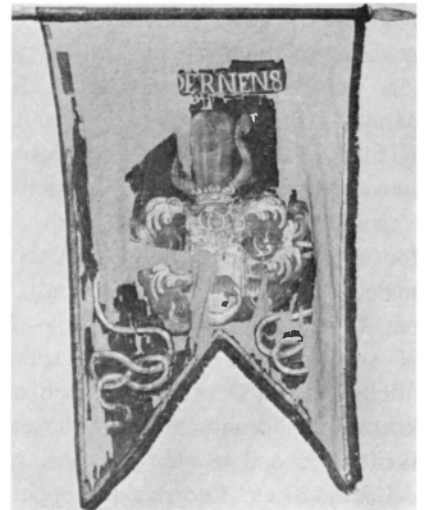

Fig 136. Begravningsfana (2) med rester av målat vapen och inskrift. Foto Pietas 1910.

Funeral banner (2) with fragments of painted coat-of-arms and inscription.

Fig 135. Begravningsfana (1) för riksamiralen Karl Karlsson Gyllenhielm, d 1650. Foto Pietas 1910.

Funeral banner (1) of Admiral of the Fleet Karl Karlsson Gyllenhielm, † 1650.

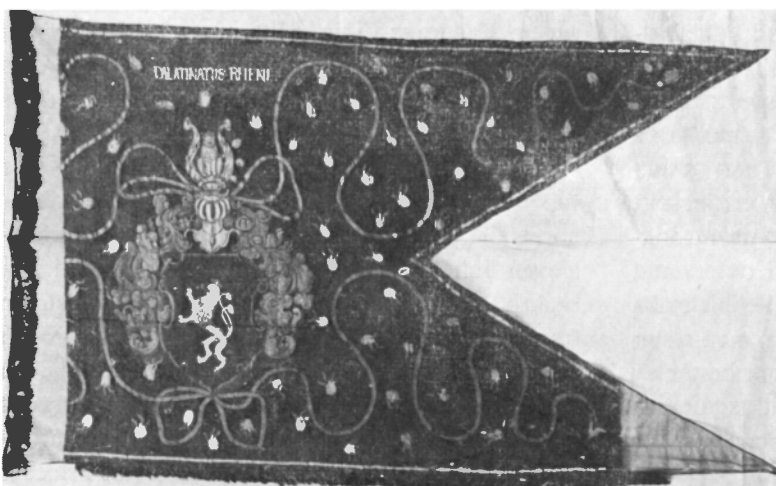

Fig 137. Begravningsfana (3) för pfalzgreven Johan Casimirs (d 1652) grav. Foto Pietas 1910.

Funeral banner (3) for Count Palatine Johan Casimir's († 1652) grave.

Fig 138. Begravningsfana (5) för hovmarskalken Balthasar Marschalck, d 1685. Foto Pietas 1910.

Funeral banner (5) for Balthasar Marschalck, Master of the Royal Household, † 1685.

Fig 139. Begravningsfana (6) för pfalzgreven Adolf Johan d ä, d 1689. Foto Pietas 1910.

Funeral banner (6) for Count Palatine Adolf Johan the elder, † 1689.

Johannes Casimirus, Dei gratia Comes Palatinus Rheni, Bavariae, Juliae, Cliviae et montium Dux, Comes Valentiae, Spanheimiae et Marchiae, Ravensburgi, Dominus in Ravenstein obiit Stegeburgi 8 Junii 1652, aetatis 63, cui omnipotens Deus gloriosam in extremo die resurrectionem clementer largiri velit (=Den höge fursten Johan Casimir, med Guds nåd pfalzgreve vid Rhen, hertig av Bayern, Jülich, Cleve och Bergen, greve av Velden, Spanheim, Mark och Ravensburg samt herre till Ravenstein, avled på Stegeborg den 8 juni 1652 i en ålder av 63 år. Må den allsmäktige Guden vilja mildt förläna honom en ärofull uppståndelse på den yttersta dagen.) Härjemte stå alla dess provinciers fanor med deras wapen, af hwilka dock en del är aldeles förlorad och borta.»¹⁸¹ Fanorna är nu uppsatta på pelaren 11 D, vända in mot koret. — 5. Av vitt siden (fig 138) med rika reliefbroderier i guld. På mitten friherrliga ätten Marschalcks, nr 70, vapen, omgivet av en palmkrans, virad med band på vilket läses: HÖGH. WELB.^o HERRE. HERR BALTHASAR MARSCHALL⁵⁷ FRIH^o TIL CRANEVRG. Längs fanans kanter en bred akantusbård och längst ut guldfrens. Fanan är dubbel med lika broderier på de bägge sidorna. Broderiet är utfört på lärft i huvudsakligen läggsöm. Inskrifterna är sydda med svart silke. Konserverad av Pietas 1910 (Pnr 44/1910). Mått: 97 × 113 cm. I Tynnelsö-Sparrekoret mellan fönstren, ovanför Balthasar Marschalcks huvudbanér. — 6. Av vitt siden (fig 139) med rika guldbroderier. Fanan är flikig med flikarna uppskurna på en höjd av 133 cm. På övre delen pfalzgreven Adolf Johan d ä:s vapen, omgivet av palmkvistar och därunder ett band med inskrift: ADOL-

PHUS IOHANNES COMES PALAT: RHENI NATUS 1629
DENATUS 1689. Längs fanans kanter löper en 15 cm
bred akantusbård. Vapnet är sytt på lärft i högt
guldbroderi. En del av vapenbilderna är i silver.
Både guld och silver är nedsytt med olikfärgat silke.
Använda sömnadsätt är snoddsöm, plansöm, lägg-
söm och kantiljsöm. Några former, t ex hjälmarna,
är helt fristående från underlaget. Inskriften är sydd
i platt guld på vitt siden med ett underlag. Akantus-

bården är sydd direkt på sidenet med undantag av
en del hörnblommor. Fanan är dubbel med lika
broderier på de bägge sidorna och med ett mellan-
foder av grov lärft. Konserverad av Pietas år 1910
(Pnr 45/1910). Mått: 297 × 144 cm. På pelaren 11 C
vänd in mot koret. — 7. Av svart siden utan orne-
ring. Konserverad av Pietas 1910 (Pnr 48/1910).
Mått: 260 × 205 cm. I SS VI.

Karl IX:s och Kristina d ä:s begravningsregalier

När kistorna i den kungliga graven undersöktes vid in-
venteringen 1830 togs begravningsregalierna (fig 140)
upp. Efter att i mellantiden ha förvarats i kyrkans
kassakista sattes de åter ned i graven den 15 nov
påföljande år. För regalierna hade då tillverkats kop-
parlådor som placerades i konungens och drott-
ningens kistor. 1861 undersöktes graven på nytt
och man tog upp lådorna för att förtenna dem. Det
tycks som regalierna aldrig efter detta har blivit
nedlagda i graven. År 1874 förvarades de i varje
fall i domkyrkans sakramentskåp och 1876 var de
utlånade till konst- och industriutställningen i
Stockholm.¹⁸² Sedan restaureringen 1907–1910 för-
varas regalierna i en glasmonter i silverkammaren.

Karl IX:s krona (fig 141) är tillverkad av
guld med dekor av i övrigt bergkristaller, pärl-
lor och gropemalj. Den har hel kronring med
pålödda smala profiler upp- och nertill. Mellan
profilerna finns genombrutna ornament av två ty-
per — ett större alternerande med två mindre.
Ornamenten är gjutna med delvis prickpunsad, del-
vis emaljerad yta. De är skruvade vid ringen och
skruvhuvudena utgörs av taffelslipade tjockstenar
eller av pärlor. På de större ornamenten finns dess-
utom sex små pärlor med underliggande emalj-
dekorerad bladrossett. Kronan har sexton ståndare,
åtta stora och åtta små, gjutna i ett genombrutet
rank- och växtmönster och delvis tvåskiktade. Met-
tallen är dels prickpunsad, dels täckt med grop-
emalj. De stora ståndarna är prydda med en stor
och tre mindre stenar samt en pärla och två rosetter
och har som krön en pärla. På de mindre ståndarna

finns på vardera en sten, två små rosetter och en
krönande pärla. Kronan är slutet med fyra byglar,
vilka är fastskruvade på de stora ståndarna. Byg-
larna är av slät metall och har längs kanterna en
spiralvriden ten. Byglarna pryds i övrigt av fast-
skruvade stenar och pärlor, samtliga med en blad-
rossett vid fattningens bas. I byglarnas korspunkt
är ett klot placerat, krönt av ett likarmat kors.
Klotet har genombruten rankornamentik med
emaljdekor, lagd som en skälla omkring en slät
kärna. Mått: kronringens diameter 19,5 cm, höjd
inkl korset 25 cm, höjd vid de stora ståndarna
12,5 cm. Vikt 1 625 gram. — Kronan tycks ha
tillverkats av guldsmeden och kungl myntmästaren
Antonius Groth d ä,¹⁸³ vilket framgår av ett brev
av den 12 november 1612 från Kristina av Holstein.
Ett senare brev till skattmästaren Seved Ribbing,
daterat den 21:e i samma månad, visar drottningens
oro för att kronan inte skulle hinna bli färdig till
konungens begravning (som ägde rum den 21 april
1613).¹⁸⁴ Det är tänkbart att Groth från början
haft uppdraget att utföra också konungens spira
och äpple men att uppgifterna på grund av brådskan
senare fördelats på olika händer. De sistnämnda
föremålen tillverkades nämligen av guldsmeden
Peter Kempe.¹⁸⁶ Spiran, av guld, har dekor av
gjuten och utklippt ornamentik i form av blad
och frukter med vit och mörkblå emalj. Dess-
utom förekommer pärlor samt taffelslipade tjock-
stenar i höga fattningar, som avsmalnar nedåt.
Längd 71 cm, vikt 630 gram. Äpplet, av guld,
har på horisontalbandet omväxlande stenar och

Fig 140. Begravningsregalier för Karl IX och Kristina av Holstein.
Foto S Sundahl.

Funeral ensigns of royalty of Karl IX and Kristina of Holstein.

pärlor i fattningar med underliggande emaljdekorerad bladrosett. På det vertikala bandet finns tolv rektangulära taffelslipade stenar, infattade tätt intill varandra. Äpplet kröns av ett kors vars ena sida är täckt av tio intill varandra ställda taffelslipade stenar och den andra av blåsvart emalj med utsparat rankmönster i metall. Höjd inkl korset 17 cm, diameter 11 cm.

Till konungens regalier hör en halskedja av guld med dekor i emalj. Kedjan är en pansarkedja med rektangulärt snäpplås. På låsets ovasida bokstaven M i ljusblå emalj omgiven av rankor och en rak bård längs låsets kanter i ljusblå emalj.

På undersidan en döds-kalle. Bokstaven torde syfta på Karl IX:s första gemål Maria av Pfalz. Kedjans längd 65 cm. På kedjan hänger en fingerring. Den har en silverfolierad kvadratisk taffelslipad sten i avtrappad slutna fattning. På stenens fattning samt på skuldrornas ornamentik finns spår av emalj. Mått: 1,2 × 1,4 cm.

Drottningens krona (fig 142), av guld med dekor i gropemalj, har hel nedre ring med pålödda smala lister upp- och nertill. Ringens yta är täckt av ett rankmönster i svart gropemalj, lagd i graverade linjer. På ringen finns dessutom gjutna genombrutna rankornament omväxlande med blom-

Fig 141. Karl IX:s begravningskrona. Tillverkad av Antonius Groth d ä omkr 1612. Foto N Lagergren 1943.

Funeral crown of Karl IX. Made by Antonius Groth the elder, c 1612.

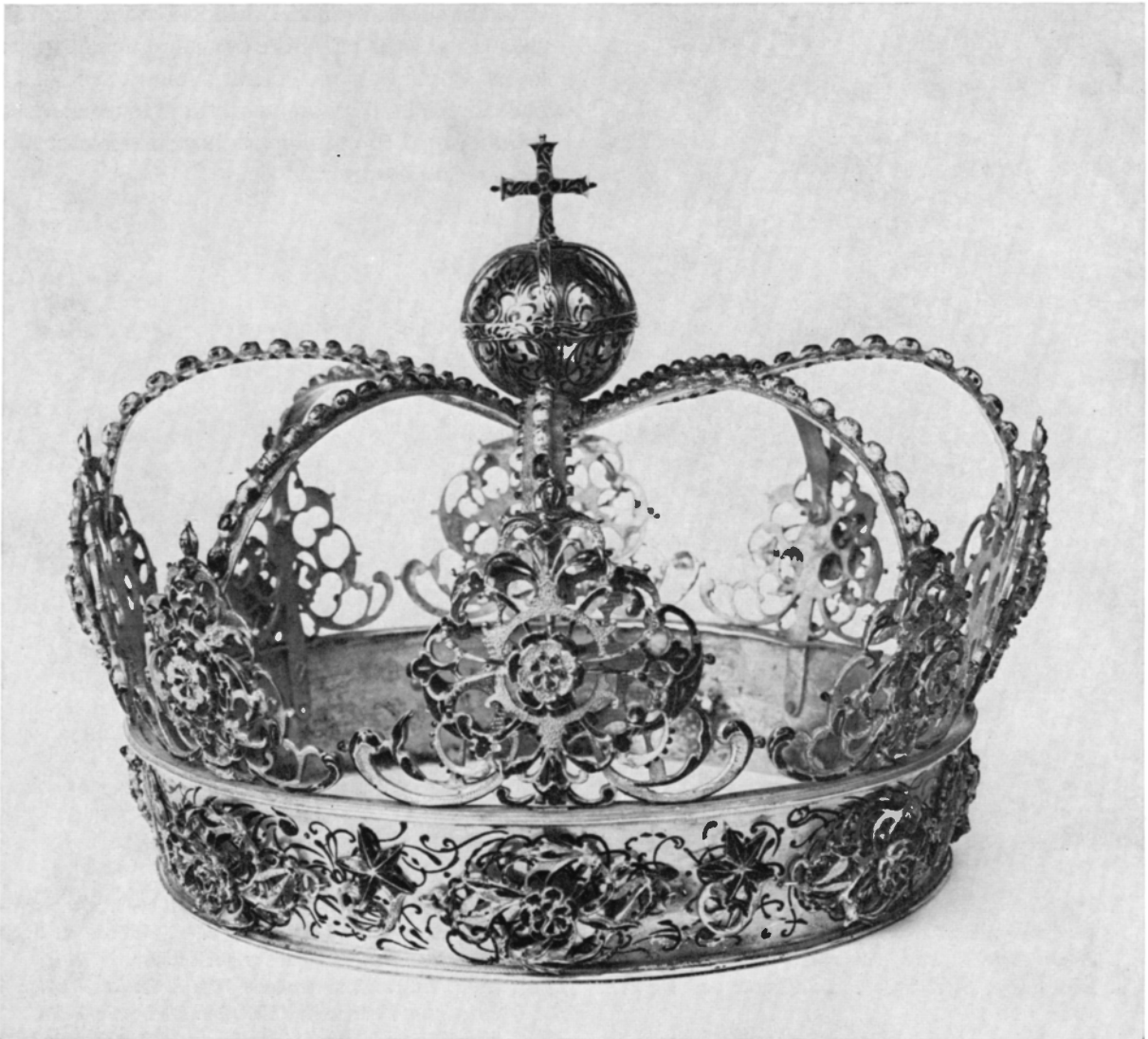

Fig 142. Kristina d ä:s begravningskrona. Foto N Lagergren 1943.

Funeral crown of Kristina the elder.

mor av fyra sorter, två av varje. Kronan har åtta ståndare, fyra större och fyra mindre. De är genombrutna och består av två skikt, lagda på varandra och sammanhållna av tunn metalltråd på tre ställen. Ytorna är dels dekorerade med prickpunsnig och trambolering, dels täckta av svartblå emalj. Kronan är sluten med åtta byglar som är fästade vid varje ståndare. Byglarna vid de stora ståndarna har en rad av emaljtäckta kulor mitt på och den omgivande ytan prickpunsnad samt längs ytterkan-

terna små nabbar, även de med emalj. Byglarna vid de mindre ståndarna har en emaljtäckt kulrad på mitten omgiven av trambolerede zick-zacklinjer. I byglarnas föreningspunkt finns ett klot, krönt av ett likarmat kors. Både klotet och korset är dekorerade med ett fint rankmönster, utfört i svart nedsänkt emalj. Mått: kronringens diameter 14,7 cm, höjd inkl korset 12,5 cm. Vikt 660 gram.

Drottningens spira och äpple (fig 143) är båda av guld med dekor av blåsvart emalj med ett ut-

sparat mönster av rankor och blomkonturer i metall. Emaljen är lagd på en i refflor urgröpt yta. Äpplet kröns av ett kors med dekor i samma teknik. På båda föremålen förekommer skador i emaljen. Mått: spirans längd 51 cm, äpplets höjd inkl korset 12,5 cm, äpplets diameter 7,5 cm.

Fig 143. Kristina d:s riksäpple. Foto N Lagergren 1943.
The orb of Kristina the elder.

Noter

1. *Karl K:son Leijonhufvud*, Gravkor och gravar i Strängnäs domkyrka, s 26.
2. *August Hahr*, Studier i Johan III:s renässans, II, s 65.
3. *Erik Bohrn*, Nyköpings renässanslott och Herkules Mida, s 145 f.
4. *Erik Bohrn*, Mörkö kyrka (Sörmländska kyrkor 74), s 10 f.
5. Räk 1651 (KA).
6. Räk 1598 (KA).
7. *Brynolf Hellner*, Järnsmidet i vasatidens dekorativa konst, s 111 f.
8. Spec 1775–1776.
9. Svenska riksrådet protokoll. Del IX, s 123.
10. KA Räntekammarböcker 1609–11.
11. *Lorentz Hartman*. Kom till Sverige 1582 från Mecklenburg. Verksam i Stockholm från detta år till sin död 1617. Har i övrigt utfört bl a en vinkanna i Stockholms Storkyrka.
12. *Källström–Hernmarck*, Svenskt silversmide 1520–1850, del I, s 53 f.
13. *Anders Düsterbach*. Sannolikt från Wittenberg. Verksam i Sverige från omkr 1588. Tillhörde Stockholms ämbete 1598. Död omkr 1612.
14. *Paul Birckenholtz*, f 1561, d efter 1633. Ornamentstickare, verksam i Frankfurt a. M. Utförde ett drygt 50-tal blad med förlagor för guldsmeder.
15. *Hans Böök*. Kom troligen från Lübeck. Mästare i Stockholm i början av 1590-talet. Död omkr 1621.
16. *Peter Kempe*. Verksam i Stockhom 1589. Arbetade 1592 på Johan III:s begravningsregalier i Uppsala domkyrka. Har i övrigt utfört Karl IX:s smörjehorn (Kungl regaliesamlingen) samt spiran och äpplet bland hans begravningsregalier i Strängnäs domkyrka (s 116). Omnämns sista gången 1621.
17. *Erik Tommesson*. Var verksam i Stockholm 1604. Omnämnd sista gången 1611 i samband med arbeten på Karl IX:s begravningsrustning.
18. *Johan Pedersson*. Omnämns 1607 i samband med arbeten för Karl IX:s kröning. Han har utfört fästet på konungens värja samt beslag på fodral till riksäpplet, spiran, smörjehornet och ringen i kungl regaliesamlingen. Var död 1618.
19. *Erik Jöransson*. Omnämns från 1573. Arbetade på 1580-talet bl a för Johan III. I Strängnäs har han utom arbetet med rustningen utfört beslag på Karl IX:s likkista (s 49). Nämnd sista gången 1620.

20. *Matts Eriksson*. Var mästare 1595, ålderman 1601. Död omkr 1624.
21. *Bertil Putlest d y*. Omnämns 1611–1614. Var död 1617.
22. Rapport från *E Bohrn* 16.9.1950 i ATA.
23. *Erik Bohrn*, Nyköpings renässanslott och Herkules Mida, s 151. — *Densamme*, Hölö kyrka (Sörmländska kyrkor 86), s 2, 8 f.
24. *Erik Bohrn*, Nyköpings renässanslott och Herkules Mida, s 147–157.
Herkules Mida (Midow), f omkr 1540, d 1602. Nederländsk stenhuggare och arkitekt. Verksam i Sverige 1580–1596. Som arkitekt har han arbetat på Nyköpings och Örebro slott.
25. *Lars Hallman*, Det gamla och nya Strängnäs, s 29.
26. Konung Carl IX:s och hertig Carl Philips rustningar (Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria VI, s 14–15).
27. *Karl Karlsson Gyllenhielm* (1574–1650). Naturlig son till hertig Karl (sedermera konung Karl IX) med prästdottern Karin Nilsson. Adlad 1592 av Johan III. 1600 utnämndes Gyllenhielm till krigsöverste i Livland och visade stor skicklighet i kriget mot polackerna. Vid polackernas intagande av Wolmar 1601 tillfångatogs Gyllenhielm och återfick inte friheten förrän 1613. Efter hemkomsten till Sverige utnämndes han av Gustav II Adolf först till fältmarskalk och senare, år 1619, till riksamiral. Gift 1615 med *Kristina Ribbing* (1593–1656), dotter till riksskatmästaren Seved Ribbing.
28. *Göran Axel-Nilsson*, Henrik Damer, en bildhuggare från 1600-talets tidigare hälft. Fornvännen 1934 s 213–238.
29. *Bertil C:son Markman*, Vilket slag avbildar stuckreliefen i Gyllenhielmiska gravkoret i Strängnäs? Rig 1939 s 47–52.
30. *Isak Fehr*, Vägledning för besökande i Strängnäs domkyrka, s 27.
31. Enligt traditionen avbildar de båda figurerna Gyllenhielms utseende före och efter den tolvåriga fångenskapen i Polen.
32. *Wilhelm Nisser*, Daniel Anckermans stuckaturer i de Gyllenhielmiska och Wrangelska gravkoren (Fornvännen 1939).
Daniel Anckerman (omkr 1590–omkr 1660). Tysk stuckatör och skulptör, verksam i Sverige 1641–1656. Utom arbetena i Strängnäs har Anckerman tillskrivits stuckutsmyckningen i det Wrangelska gravkoret i Skokloster kyrka. Ett tredje bevarat arbete är stuckaturerna på slottet Dargun i Mecklenburg.
33. *Lars Hallman*, a a, s 38.
34. *Johan Malmén*, adlad *Cedercrantz* (1646–1699). Son till kyrkoherden i Aspö och teol lektorn i Strängnäs Nils Malmenius (not 147). Guvernementssekreterare på Gotland 1670. Generalguvernementsfiskal i alla drottning Kristinas underhållsländer 1673. Ståthållare över Gotland och Öland 1678. Lagman över Gotland och Öland 1690. Gift 1:a gången med *Brita Katarina Leijonberg* (1659–1685). Dotter till ministern Johan Boreckman, adlad och friherre Leijonberg, och hans 1:a hustru *Katarina Paulina*, adlad Olivekrans (not 145).
35. *Bertil Waldén*, Nicolaes Millich och hans krets, s 131 f.
36. *Johan Olivekrans* (1633–1707). Son till biskop Laurentius Paulinus Gothus (not 107). Studerade i Strängnäs och Uppsala. Adlad 1654. Innehade på 1650-talet olika diplomatuppdrag i Tyskland och Frankrike. Ståthållare i Reval 1680. Guvernör över drottning Christinas underhållsländer 1681. Lagman på Gotland 1682. Generalguvernör s å. Gift 1659 med Brita Björnkrou (not 86).
37. *Hendrik Verbruggen* (omkr 1655–1724). Skulptör verksam i Antwerpen. Verbruggens huvudarbete är en ursprungligen för jesuitkyrkan i Leuven tillverkad predikstol. Monumentet har sannolikt beställts av Olivekrans i samband med något av hans diplomatiska uppdrag.
38. *Gustav Otto Stenbock* (1614–1685). Började sin militära karriär 1631 vid Smålands kavalleriregemente. Överste för Kronobergs regemente 1637. General av infanteriet 1647. Fältmarskalk före 1656. Gift 1:a gången med Brita Horn af Åminne (not 50), 2:a gången med *Kristina Katarina de la Gardie* (1632–1704), dotter till riksmarsken Jacob de la Gardie.
39. *Bertil Waldén*, Gravmonument i Sörmländska kyrkor i nederländsk barockstil (Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria XXIII, s 35–37).
40. *Hedvig Ulrika Taube* (1714–1744). Dotter till greve Evert Didrik Taube af Odenkat. Hovfröken 1732. Mätress till konung Fredrik I och mor till grevarna von Hessenstein och ett par andra barn, bl a dottern *Hedvig Amalia von Hessenstein* (1743–1752).
41. SDA. Consistorii prot. 13.9.1775.
42. Räk 1778–1779; Consistorii prot. 10.2.1779 (SDA).
43. L c 1776–1777.
44. *Esbjörn Christian Reuterholm* (1710–1773). Hovjunkare hos drottning Ulrika Eleonora 1739. Kammarherre 1744. Vice landshövding över Närke och Västmanland 1752. Hovmarskalk och riksråd 1765. Gift 1744 med *Maria Gyllenstierna af Lundholm* (1716–1783). Dotter till landshövdingen Axel Erik Gyllenstierna af Lundholm.
45. *Carl Johan Gyllenborg* (1741–1811). Vice landshövding i Stockholms län 1771. Lagman i Södermanland 1776. President i Vasa hovrätt 1789. President i kammarrätten 1809. Gift 1777 med *Margareta af Sandeberg* (1757–1831). Dotter till direktören David Sandberg, adlad af Sandeberg.
46. Beskrivning av vissa av de i kungliga valvet begravna personernas dräkter har med ledning av fotografier från 1907 utförts av int *G Ekstrand*, Livrustkammaren.
47. Skrivelse till riksantikvarien från *S Curman* 13.8.1909 (ATA).
48. Skrivelse till riksantikvarien från *S Curman* 13.8.1909 (ATA).
49. *Carl Fredrich Ljungman*, Beskrifning om Gripsholms slott (2:a uppl), s 20.
50. *Brita Horn af Åminne* (1625–1654). Dotter till riksrådet

- Claes Horn af Åminne och friherrinnan Sigrid Oxenstierna. Gift 1645 med Gustav Otto Stenbock (not 38).
51. *Jakob Stenbock* (1663–1695). Son till Gustav Otto Stenbock (not 38). Drabant vid livgardet 1682. Löjtnant 1684. Jakob Stenbocks huvudbanér finns uppsatt i Danderyds kyrka, Up, där han tydligen ursprungligen begravts, men senare flyttats till familjegraven.
  52. *Birgitta Stenbock* (1660–1682). Dotter till Gustav Otto Stenbock (not 38). Död ogift och begravd i Riddarholmskyrkan. Senare flyttad till Strängnäs.
  53. *Ebba Maria Sparre* (1663–1740). Dotter till riksrådet Axel Carlsson Sparre. Gift 1:a gången med hovmarskalken Bengt Rosenhane; 2:a gången år 1709 med Erik Gustav Stenbock, son till Gustav Otto Stenbock (not 38).
  54. *Maria Bååt* (d 1656). Dotter till assessorn Bo Gustavsson Bååt. Gift 1650 med generalen Karl Larsson Sparre. Sonen *Gustav Karlsson Sparre* föddes och dog i Polen 1656.
  55. *Axel Turesson Natt och Dag* (1621–1647). Kammarherre hos drottning Kristina 1639. Landshövding i Stockholms län 1645. Gift 1645 med Elisabeth Gyllenhielm (not 56).
  56. *Elisabeth Gyllenhielm* (1622–1682). Dotter till hertig Karl Filip och Elisabeth Ribbing. Hovmästarinna 1649 hos änkedrottning Maria Eleonora och senare hos drottning Hedvig Eleonora. Gift 1:a gången 1645 med Axel Turesson Natt och Dag (not 55); 2:a gången med Balthasar Marschalck (not 57).
  57. *Balthasar Marschalck* (1623–1685). Kammarherre hos Karl X Gustav 1654. Hovmarskalk 1656. Gift 1660 med Elisabeth Gyllenhielm (not 56) i hennes 2:a gifte.
  58. *Carl Axelsson Natt och Dag* (1647–1664). Son till Axel Turesson Natt och Dag (not 55) och Elisabeth Gyllenhielm (not 56).
  59. *Svante Larsson Sparre* (1623–1652). Landshövding i Uppsala län och ståthållare på Uppsala slott 1649. Gift 1646 med Görvel Bååt (not 61).
  60. *Leonard Gustav Lillie*. Född 1667, död s å. Son till ryttmästaren Leonard Lillie (not 62) och Märta Sparre (not 63). Begravd 1667 på samma gång som fadern och nedsatt i Lilliegraven i Kimstad kyrka, Ög. 1703 flyttad till Strängnäs.
  61. *Görvel Bååt* (1620–1673). Dotter till assessorn Bo Gustavsson Bååt. Kungl överhovmästarinna. Gift 1646 med Svante Larsson Sparre (not 59).
  62. *Leonard Lillie* (1642–1667). Löjtnant vid livgardet 1665. Ryttmästare 1666. Gift 1664 med Märta Sparre (not 63).
  63. *Märta Sparre* (1648–1703). Dotter till landshövdingen Svante Larsson Sparre. Gift 1:a gången 1664 med Leonard Lillie (not 61); 2:a gången 1676 med friherre Sten Bielke.
  64. *Ebba Florentina Sparre* (1656–1700). Dotter till landshövdingen Erik Larsson Sparre (bror till Svante Larsson Sparre, not 59). Dog ogift.
  65. *Lars Hallman*, a a, s 39.
Claes Sparre (1673–1733). Volontär vid amiralitetet 1690. 1691–1696 i holländsk örlogstjänst. Vice amiral 1709. Överamiral 1715. Riksråd och president i amiralitetskollegium i Karlskrona 1719. Greve s å.
  66. *Katarina Oljequist* (1656–1714). Dotter till biskop Johannes Matthiae (not 69). Gift 1679 med landshövdingen Peder Franc (not 71).
  67. *Otto Norberg*, Strängnäs domkyrka, s 99.
  68. *Otto Bejbom*, Grafvarna i domkyrkan, s 74 f.
  69. *Johannes Matthiae* (1593–1670). Student i Uppsala 1609. Fil mag 1617. Studier vid universitetet i Giessen 1618–1620. Professor vid Uppsala akademi 1620. Teol professor 1625. Hovpredikant 1629. Teol doktor i Uppsala 1640. Biskop i Strängnäs 1643. Gift 1:a gången 1634 med Katarina Bohm (not 70); 2:a gången 1659 med Beata Liljeram.
  70. *Katarina Bohm* (1619–1656). Dotter till kamreraren i kammarkollegium Nils Bohm. Död i barnsäng. Gift med biskop Johannes Matthiae (not 69).
  71. *Peder Franc* (1642–1714). Student i Leiden 1677. Kommissarie i reduktionskollegium 1678. Adlad s å. Landshövding i Södermanland 1710. Gift 1679 med Katarina Oljequist (not 66).
  72. *Sven Franck* (1625–1674). Student i Uppsala 1641. Kungl sekreterare 1658. Protokollsekreterare i råds-kammaren 1660. Adlad 1662. Hovråd 1673. Gift 1665 med Kristina Oljequist (not 73).
  73. *Kristina Oljequist* (1644–1673). Dotter till biskop Johannes Matthiae (not 69). Gift 1665 med Sven Franc (not 72).
  74. *Karl Oljequist* (1652–1673). Son till biskop Johannes Matthiae (not 69). Fänrik vid skånska regementet 1672. Ihjälstucken året därpå vid en duell.
  75. *Peter Julius Starenflycht* (1671–1743). Fänrik vid garnisonsregementet i Wismar 1694. Kaptän 1697. Major 1708. Major vid Närkes och Värmlands regemente 1712. Överste och kommandant på Marstrand 1731. Gift med Ingeborg Franc (not 76).
  76. *Ingeborg Franc* (1684–1767). Dotter till landshövdingen Peder Franc (not 71). Gift med Peter Julius Starenflycht (not 75).
  77. *Per Franc* (1689–1764). Son till landshövdingen Peder Franc. Student i Uppsala 1708. Häradshövding 1718. Assessor i Dorpats hovrätt 1719 och 1742. Hovrättsråd där 1742. Gift 1729 med Magdalena Katarina Westerling, dotter till tullinspektören Mårten Westerling.
  78. *Johan Franc* (1685–1754). Son till landshövdingen Peder Franc. Student i Uppsala 1703. Assessor i Åbo hovrätt 1718. Lagman i Finland 1719. Gift 1715 med Elsa von Beijer (not 79).
  79. *Elsa von Beijer* (1693–1744). Dotter till överstelöjtnant Joakim Christian von Beijer. Gift 1715 med Johan Franc (not 78).
  80. *Otto Bejbom*, a a, s 76.
  81. *Otto Bejbom*, a a, s 77 f.
  82. *Isak Cederkrantz* (1689–1754). Son till Johan Cederkrantz (not 34). Fänrik 1707. Var först i holländsk

- tjänst. Majors rang och titel i Sverige 1721. Överste i hessisk tjänst 1745. Gift 1:a gången med Katarina Jakobina Lovisin; 2:a gången 1732 med Charlotta Maria Fleetwood (not 83).
83. *Charlotta Maria Fleetwood* (1709–1759). Dotter till generalmajoren och landshövdingen Georg Vilhelm Fleetwood. Gift 1732 med Isak Cedercrantz (not 82).
84. *Johan Daniel Cedercrantz* (1699–1765). Son till Johan Cedercrantz (not 34). Vice häradshövding och kammarherre 1733. Vice landshövding i Halland 1743 och 1746. Gift 1738 med Hedvig Beata Fleetwood (not 85).
85. *Hedvig Beata Fleetwood* (1718–1739). Dotter till generalmajoren och landshövdingen Georg Vilhelm Fleetwood. Gift 1738 med Johan Daniel Cedercrantz (not 84). Död i barnsäng följande år.
86. *Brita Björnkrou* (1642–1675). Dotter till riks- och kansli-rådet Matthias Björnkrou. Gift 1659 med Johan Olivekrans (not 36).
87. *Karl Benjamin Cantersten* (1689–1726). Sekundkapten vid Södermanlands regemente 1710. Premiärkapten 1712. Major 1718. Överstelöjtnants avsked 1719. Fadern, Lars Bertilsson Cantersten, var gift med biskop Laurentius Paulinus Gothus' dotter Anna Paulina, adlad Olivekrans. Brodern, Karl Cantersten, var gift med en dotter till Johan Olivekrans (not 36).
88. *Jakob Bure* (d 1709). Student i Uppsala 1660. Ordinarie assessor i bergskollegium 1676. Lagman i Västernorrland 1691; i Gästrikland 1694. Landshövding i Åbo och Björneborgs län 1698. I Stora Kopparbergs län 1706. Gift med Margareta Katarina Olivekrans (not 89).
89. *Margareta Katarina Olivekrans* (1666–1717). Dotter till Johan Olivekrans (not 36). Gift med Jakob Bure (not 88).
90. *Judit Johanna Olivekrans* (1667–1725). Dotter till Johan Olivekrans (not 36). Gift 1722 med majoren vid Västmanlands regemente Adolf Magnus von Stauden.
91. *Mattias Olivekrans* (f 1669, d s å), *Lorens Olivekrans* (1671–1672). Söner till Johan Olivekrans (not 36) och Brita Björnkrou (not 86).
92. *Georg Johan von Köhnnigstedt* (1707–1778). Volontär vid livgardet 1729. Löjtnant vid garnisonsregementet i Stralsund 1738. Gift 1743 med Kristina Lovisa Wallenstierna (not 93).
93. *Kristina Lovisa Wallenstierna* (1723–1795). Dotter till hovrättsrådet Olof Wallenstierna. Gift 1743 med Georg Johan von Köhnnigstedt (not 92).
94. *Gustav Adolf Reuterholm* (1756–1813). Son till Esbjörn Christian Reuterholm (not 44). Student i Uppsala 1774. Efter en kortare tid i militär tjänst utnämnd 1778 till kammarherre hos drottning Sofia Magdalena. Han är den historiskt kände Reuterholm som var gunstling hos hertig Carl och som var Sveriges egentlige regent under åren 1792–1796. Sin makt utövade han från den till synes blygsamma posten som president i kammarrevisionen. 1796 blev Reuterholms ställning ohållbar och han avsattes detta år från alla sina ämbeten.
95. *Axel Christian Reuterholm* (1753–1811). Son till Esbjörn Christian Reuterholm (not 44). Student i Uppsala 1768. I militär tjänst 1768–1781. Ledamot av övre borggården 1781. Lagman i Nylands och Tavastehus lagsaga 1784. Ledamot av högsta domstolen 1793–1796. President i Göta hovrätt 1794; i statskontoret 1795; i Vasa hovrätt 1796. Gift 1797 med Lovisa Charlotta Malm (not 96).
96. *Lovisa Charlotta Malm* (1768–1845). Dotter till majoren vid Södermanlands regemente Henrik Jakob Georgsson Malm och Eleonora Lovisa von Köhnnigstedt (dotter till Georg Johan von Köhnnigstedt, not 92). Gift 1797 med Axel Christian Reuterholm (not 95).
97. *Otto Bejbom*, a a, s 82 f.
98. *Karl Filip Sack* (1620–1661). Student i Uppsala 1635. Ståthållare i Riga. Landshövding i Kalmar län 1657.
99. *Karl Bengtsson Gyllenanckar* (1684–1691). Son till Bengt Gyllenanckar (not 103) och Kristina Magdalena Sack (not 104). Först begravd i familjegraven i Enköpings-Näs kyrka, men 1693 förd till Strängnäs.
100. *Herman Fleming* (1654–1718). Studerade i Uppsala och Lund. På 1670-talet i militär tjänst. Lagman i Skåne 1683 och i Södermanland 1684. Gift 1679 med Katarina Sack (not 101).
101. *Katarina Sack* (1658–1743). Dotter till Karl Filip Sack (not 98). Gift 1679 med Herman Fleming (not 100).
102. *Anna Fleming* (1681–1753), *Charlotta Fleming* (d 1768). Döttrar till Herman Fleming (not 100) och Katarina Sack (not 101). Döda ogifta.
103. *Bengt Gyllenanckar* (1646–1696). Student i Uppsala 1658. Auskultant i Svea hovrätt 1670; assessor 1674; vice president 1695. Gift 1681 med Kristina Magdalena Sack (not 104).
104. *Kristina Magdalena Sack* (1659–1732). Dotter till Karl Filip Sack (not 98). Gift med Bengt Gyllenanckar (not 103).
105. *Karl Adolf David Gyllenborg* (1787–1863). Son till Carl Johan Gyllenborg och Margareta af Sandeberg (not 45). E o kanslist i justitieexpeditionen 1806. Kanslist 1814. Protokollsekreterare 1818.
106. *Petrus Jonae* (1538–1607). Studerade först i Uppsala och sedan i Rostock där han erövrade magistergraden 1567. Året därpå anställdes han som lärare vid Uppsala universitet och blev 1572 eller 1573 professor. Petrus Jonae är känd som den främste motståndaren till Johan III:s katoliserande liturgi och låg i ständig konflikt med konungen, som till sist fängslade honom 1581. Han lyckades emellertid rymma ur fängelset och tog sin tillflykt till hertig Karls område. 1586 valdes Petrus Jonae till biskop i Strängnäs och fortsatte därifrån kampen mot alla katoliserande tendenser i liturgin. Vid Uppsala möte var han en av de ledande.
107. *Laurentius Paulinus Gothus* (1565–1646). Student 1588, först i Rostock, sedan i Helmstädt där han blev fil mag 1592. Professor i logik vid Uppsala universitet 1594; i astronomi och matematik 1596. Prästvigd 1598. Biskop i Skara 1608; i Strängnäs 1609. Ärkebiskop 1637. Lau-

- rentius Paulinus fick stor betydelse som organisatör av kyrkans arbete för folkkupplysning och utgav en kyrkostadga som i Strängnäs stift fick ersätta 1571 års kyrkoordning. Han var också sin tids främste förkämpe för ramismen — en filosofisk-pedagogisk riktning, som stod i opposition mot skolastiken.
108. *Henrik Albrektsson* (d 1627). Var rådman i Strängnäs åtminstone från 1590. Valdes till borgmästare 1619 och ersattes 1623 av Hans Pettersson Fick (not 113).
109. *Josef Fogdonius* (1562–1656). Son till kyrkoherden i Fogdö Mattias Andreae (not 110). Studerade först i Strängnäs och Nyköping, delvis under beskydd av Petrus Jonae (not 106). Efter några års utlandsresor blev han 1591 lektor i grekiska i Strängnäs och 1596 rektor. 1598 prästvigdes Fogdonius och efter att ha vunnit hertig Karls gunst vid en predikan inför hertigen och hovet på Tynnelö utnämndes han 1603 till kyrkoherde i Strängnäs. 1645 hade Fogdonius avancerat till domprost och även två gånger varit föreslagen som biskop men undangett sig ämbetet av åldersskäl.
110. *Mattias Andreae*. Kyrkoherde i Fogdö till vilket han utnämndes 1561 av Erik XIV. Han var till börden smålänning och hade tidigare varit föreståndare för Vadstena skola. Död i Strängnäs, dit han flyttade efter att vid hög ålder ha avträtt pastoratet i Fogdö.
111. *Jakob Bure*, kallad *Zäbräzynthius* (1572–1642). Son till kyrkoherden Johannes Laurentii i Säbrå sn, Ångermanland. Av hemsöcknens namn och moderns, Kerstin Zynthia, bildade han det egendomliga namn, Zäbräzynthius, under vilket han är känd. Professor i Uppsala 1572. Kyrkoherde i Vendel i ärkestiftet 1616; i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm 1624. Biskop i Strängnäs 1639.
112. *Anders Henriksson Fax* (omkr 1600–1669). Son till borgmästaren Henrik Albrektsson (not 108). Tjänstgjorde bl a vid drottning Kristinas kansli i Nyköping och var senare under fyra år ränteskrivare i Preussen. Som borgmästare i Strängnäs nämnd första gången 1641 och behöll ämbetet till sin död. Gift 1:a gången senast 1628 med Emerentia Hansdotter Fick, d 1662, dotter till borgmästaren Hans Pettersson Fick (not 113). Årtalet 1652 på epitafiet syftar sannolikt på det år då den av Anders Henriksson Fax inköpta graven i domkyrkan färdigställdes.
113. *Hans Pettersson Fick* (d 1653). Kom senast 1609 från Lübeck till Strängnäs, där han inköpt en gård. Var borgmästare åren 1623–1627 och 1633–1641.
114. *Jonas Molinus* (d.1682). Var gymnasist 1650. Född vid Berga i Åker sn, där hans far var mjölnare. Kyrkoherde i Ytterselö 1669.
115. *Karl Lithman* (1612–1686). Son till kyrkoherden i Allhelgona församling i Nyköping, Nicolaus Bothniensis. Studerade i Uppsala och i Tyskland. Erövrade magistergraden i Rostock 1638. Lärare vid Uppsala akademi 1641. Kyrkoherde i Solna pastorat 1643. Teol prof i Uppsala 1648. Domprost i Uppsala 1670. Teol dr samma år. Biskop i Strängnäs 1674.
116. *Bertil Waldén*, Nicolaes Millich och hans krets, s 203. *Hans Jerling* (d 1695). Gesäll hos Markus Hebel 1654–1664. Mästare i träsnidarkonsten 1666. Jerling tillhörde konstnärskretsen kring Magnus Gabriel de la Gardie. I stilistiskt hänseende är han en efterföljare till den klassicerande barockstil som i Sverige introducerades av Nicolaes Millich.
117. *Johannes Bilberg* (1646–1717). Student i Uppsala 1659. Fil kand 1672. Professor i matematik 1679. Teol professor och kyrkoherde i Danmarks pastorat i ärkestiftet 1689. Prost i Örebro 1692. Biskop i Strängnäs 1701.
118. *Daniel Lundius* (1666–1747). Student i Uppsala 1685, magister 1691. 1692–1694 på utlandsresor. Prästvigd 1696. 1698–1729 verkade Lundius som universitetslärare i Uppsala där han bl a var professor i orientaliska språk och teol professor. 1729 utnämndes Lundius till biskop i Strängnäs.
119. r = riddare.
120. *Erik Fleming* (1487–1548). Tjänade i sin ungdom i utlandet. Landsfogde i Norra Finland 1512. Häradsövding i Piikis domsaga 1517. Deltog på 1520- och 1530-talen med stor framgång i kriget mot danskarna. Lagman i Söderfinne lagsaga 1524. Sändebud till Moskva 1526. Riddare vid Gustav Vasas kröning 1528. Beseglade 1544 Västerås arvsförening.
121. *Hebla Siggesson* (*Sparre*). Levde som änka år 1570. Dotter till riksrådet Sigge Laurentsson (*Sparre*). Gift med Erik Fleming (not 120).
122. Brev till riksantikvariären den 10.6.1929 från *August Wrede* (ATA).
123. *Lars Hallman*, a a, s 35.
124. *Josef Thun* (1661–1721). Studerade i Strängnäs. Efter att ha tjänstgjort i Åbo och Lund som bibliotekarie och informator blev han på 1690-talet lektor i Strängnäs. Prästvigd 1694 och kyrkoherde i Aspö, senare i Överselö och Nyköping. Gift med borgmästarens i Strängnäs Henrik Fax dotter Elisabeth Fax. Thun var en lärd man och var känd som en av tidens förnämsta latinska poeter.
125. *Johan Molett*, adlad *Stiernanckar* (1655–1700). Son till en trädgårdsmästare av fransk börd i Stockholm. Volontär vid amiralitetet 1675. Var en tid utländsk tjänst och blev underlöjtnant vid svenska amiralitetet 1686. 1694 hade han avancerat till kapten och adlades på följande år.
126. »Düna mund» enl *Lars Hallman*, a a, s 43.
127. *Thomas Simonsson* (d 1443). Var mellan 1423 och 1429 domprost i Strängnäs och blev sistnämnda år biskop. Han stod i gunst hos Erik av Pommern och fungerade vid ett flertal tillfällen som rådsherre hos denne. Biskop Thomas är mest känd som den förste namngivne svenske skalden och författare till bl a sången om Engelbrekt och Karl Knutsson (Engelbrektsvisan) och den berömda Frihetsdikten (Friiheeth är thz betzta thing).
128. *Gustav Algotsson* (*Sture*) (d 1448). Son till Algot Magnusson (*Sture*). Riddare och riksråd. Innehade Ängsö.

129. *Algot Magnusson (Sture)* (omkr 1355–1426). Anslöt sig tidigt till drottning Margareta och hade under sitt återstående liv en rad uppdrag för henne och för Erik av Pommern. Riksråd 1395. Riddare 1396. Skrev sig 1419–1423 till Gripsholms slott, vilket han sistnämnda år utbytte mot Nyköpingshus. 1404 sattes han i spetsen för en av drottning Margareta utsänd krigsexpedition till Gotland.
130. *Märta Bosdotter (Natt och Dag)*. Dotter till riddaren och riksrådet Bo Bosson (Natt och Dag). Gift 1:a gången före 1368 med väpnaren Kristofer Mikelsdorp; 2:a gången före 1381 med Algot Magnusson (not 129).
131. *Birger Birgersson* (d 1450). Skall ha tillhört Gyllenstiernska ätten och var bror till Strängnäsbiskopen Ericus Birgeri (biskop 1443–1449). 1492 blev han på påvlig befallning utnämnd till domprost i Strängnäs.
132. *Johan Peringskiöld*, Monumenta Sueo-gothorum antiqua et recentia, 6, p 241.
133. *Sigge Ulfsson (Sparre)* (d 1463). Son till riddaren och riksrådet Ulf Bengtsson (Sparre). Ärkedjäkne i Strängnäs 1440. Biskop 1450. Efter att ha konspirerat med Kristian I i Danmark mot Karl Knutsson berövades han, när förråderiet upptäckts, alla sina förläningar, bl a Gripsholm. Sedan Karl Knutsson 1457 fördrivits blev dock Sigge Ulfsson belönad av ärkebiskopen med förläningsbrev på hela Selebo härad och Taxinge socken.
134. Flyttad efter förslag av arkitekt *O Hidemark*.
135. *Helge Petersson* (d 1494). Var kanik i Strängnäs 1462. Domprost 1470. Doctor decretorum 1474. Skall ha förvärvat ett flertal jordegendomar under sin tid som domprost och erhöll 1490 riksföreståndarens tillstånd att bygga sig ett tegelhus i Strängnäs. Bygget kom till stånd två år senare sedan domprosten också hade lyckats utverka biskopen Kort Rogges samtycke.
136. *Lars Hallman*, a a, s 10.
137. *Knut van Link* (d omkr 1500). Var kyrkoherde i Bettna (Sö) 1478. 1485 kallas han prebendat i Strängnäs. En Knut Link, troligen densamme, blev 1496 kyrkoherde i Torshälla. van Link var prebendat i Strängnäs ännu 1499 då han lämnade en gård till domkyrkan som betalning för sin lägerstad.
138. *Konrad (Kort) Rogge* (d 1501). Sannolikt född på 1420-talet. Son till en från Westfalen inflyttad köpman. Bedrev universitetsstudier i först Leipzig, sedan Perugia. Doctor decretorum 1460. Efter återkomsten till Sverige blev han befordrad till ärkedjäkne i Uppsala där han redan tidigare varit kanik. 1475 gjorde Rogge en resa till Italien och fick under denna påvligt tillstånd att biträda den orkeslöse biskop Hans i Strängnäs. 1479 fick han efterträda denne som biskop. Rogge är medeltidens mest berömda Strängnäs-biskop och gjorde betydelsefulla insatser för stiftet på många områden. Han arbetade på domkyrkans och biskopshusets återuppbyggnad efter Strängnäs brand 1473. Till domkyrkan skänkte han en för tiden betydande boksamling och genom hans försorg öppnades 1496 ett hospital för gamla och sjuka präster. Under Rogges tid trycktes »Missale Strengnense» (1487) och ett förbättrat breviarium (1495).
139. Rapport av *Å Nisbeth* 24.9.1951 (ATA).
140. *Folke Gregersson (Lillie)* (d 1507). Son till riksrådet Greger Mattsson (Lillie). Var riddare 1497 då han erhöll Viste härad i förläning. Riksråd 1504.
141. *Hemming Magnusson* (d 1470). Var kanik i Strängnäs 1447. Förde i vapnet tre sexuddiga stjärnor och en bladstängel. Domprost 1463–1470.
142. *Johannes Ingevaldsson* (d 1491). Var kanik och domkyrkosyssloman 1482.
143. Möjligent identisk med den Niclis Birghirsson som var domkyrkosyssloman 1496.
144. *Johan Berelius*, adlad *Stierneroos* (1643–1718). Ägde Låstad i Strängnäs landsförsamling. Borgmästare i Strängnäs 1666. Postmästare 1681–1686 och 1689–1691. Lagman i änkedrottning Hedvig Eleonoras livgeding. Adlad s å.
145. *Katarina Leijonberg* (1628–1659). Dotter till biskop Laurentius Paulinus Gothus. Adlad Olivekrans. Kammarjungfru hos drottning Kristina. Gift 1655 med envoyén Johan Barckman, adlad och friherre Leijonberg. Död i barnsäng.
146. *Ericus Emporagrius* (1606–1674). Student i Uppsala 1616. Mag primus 1632. Professor i fysik 1637. Prästvigd och teol professor 1641. Hovpredikant 1648. Kyrkoherde i Stockholms Storkyrkoförsamling 1649. Biskop i Strängnäs 1664. Emporagrius har utgivit ett flertal tryckta skrifter — mest känd är en 1669 utkommen katekes i vilken han räknade hustrur bland mennens lösören. Boken blev av denna anledning förbjuden på föranstaltande av änkedrottning Hedvig Eleonora. Emporagrius' son Gabriel adlades 1668 Lillieflycht för faderns förtjänster. Gabriel Emporagrius' dotter Eva Hedvig blev gift med biskop Daniel Lundius (not 118).
147. *Nils Malmenius*. Född i St Malm socken. Son till en bonde. Student 1632. Universitetsstudier i Dorpat. Eloquentie lektor i Strängnäs 1636. Prästvigd 1639. Teol lektor 1645. Gift med Helena Hansdotter Fick, dotter till borgmästaren i Strängnäs Hans Pettersson Fick (not 113).
148. *Laurentius Widbyensis*. Härstammade från en prästsläkt i Viby. Magister 1646, prästvigd s å. Rektor i Strängnäs 1649. Domprost 1669. Enligt herdaminnet död i augusti 1681 (jfr årtalet på gravstenen).
149. *Erik Elfsson (Olofsson)*. Borgmästare i Strängnäs 1619–1626 och 1629–1631. Hade dessförinnan varit rådman åtminstone 1609.
150. Orden »Labore paratur gloria» var biskop Laurentius Paulinus Gothus' valspråk. Jfr epitafiet (s 62) och biskopens gravsten (s 94).
151. *Katarina Olofsdotter* (d 1623). Biskop Laurentius Paulinus Gothus' första hustru med vilken han gifte sig 1594. Katarina Olofsdotter var dotter till föreståndaren i Stockholm Olof Persson. Hon var första gången gift med befallningsmannen i Uppsala län Isak Nilsson,

- stamfader för adliga ätten Rosencrantz af Granhammar.
152. *Petrus Lagerlöf* (1648–1699). Skald, latinsk vältalare. Rikshistoriograf 1695.
153. *Daniel Nordlind* (1662–1728). Studerade i Uppsala och i utlandet. Fil mag i Uppsala 1691. Pastor vid Dalregementet 1693. Hovpredikant 1701. Kyrkoherde i Riddarholmen i Stockholm 1710; i S:a Klara i Stockholm 1711. Superintendent i Karlstad 1717. Biskop i Strängnäs 1718.
154. *Clas Allertz* (d 1650). Enl *Leijonhufvud* var Clas Allertz borgare i Stockholm och kyrkvård i Stockholms Storkyrka. På 1620-talet tillhörde han de 48 äldsta bland stadens borgare. Under ett flertal år förestod han målare-, snickare- och tunnbindareämbetena. Hustrun Brita Jacobsdotter avled 1675. Den Marina Clasdatter som nämns på gravstenen är möjligen en dotter till dessa båda, som gifte sig 1617.
155. *Anders Simonsson*. Borgmästare i Strängnäs 1607 samt 1610–1611. Borgare i staden redan 1590. Gift 2:a gången, sannolikt 1615, med *Karin Larsdotter*.
156. *Jöns Enewaldsson* (d 1599). Borgmästare i Strängnäs 1589–1594. Han var till börden dansk, vilket bl a framgår av samtida rättegångshandlingar. Enewaldsson tycks som borgmästare ha varit mycket nitisk i sin tjänsteutövning, vilket gjorde att han råkade i träta med flera av stadens borgare. Leijonhufvud identifierar med ledning av de redskap som avbildas på stenen Enewaldsson med en Jöns Bårdskärare som nämns vid denna tid. Enligt Strängnäs stads historia (s 883) är detta dock felaktigt, då Jöns Bårdskärare bevisligen levde ett stycke in i 1600-talet.
157. *Peder Hinricsson Wånum* (d 1675). Nämns enl *Leijonhufvud* 1675 som befallningsman över gymnasiebönderna i Fellingsbro. Gift med *Elisabeth Nilsson*.
158. *Laurentz Fredrik Peringer* (1613–1686). Född i Tyskland. Var först fältsekreterare hos hertig Bernhard av Weimar. Efter att en tid ha suttit i turkisk fångenskap kom Peringer 1646 till Sverige och utnämndes två år senare till poëseos et historiarum lektor i Strängnäs. Far till den kände antikvarien Johan Peringer, adlad Peringskiöld.
159. *Karl K:son Leijonhufvud*, Gravar och gravstenar i Strängnäs domkyrka, s 23.
160. *Olov Nilsson i Västerviken*. Rådman i Strängnäs 1641 och 1673.
161. *Lars Hallman*, a a, s 12.
162. *Nils Östman* (d 1729). Nämns 1698 som arrendator i Strängnäs. Förmyndare i Strängnäs hospital 1708–1709. Var rådman åtminstone från 1709 och in på 1720-talet. Vald till riksdagsman 1719.
163. *Arvid Andersson* (1572–1675). Borgmästare i Strängnäs 1631–1633, 1643–1649 samt 1656–1662. Hade innan han första gången valdes till borgmästare under några år varit rådman. Beviljades slutligt avsked från borgmästarämbetet 1662 sedan han åberopat »sin höga ålder och tunga kropp». Av inskriften på gravstenen framgår att han föddes 1572.
164. *Erik Arvidsson* (d 1690). Son till borgmästaren Arvid Andersson (not 163). Stadsskrivare 1666–1686. Gift 1:a gången med Maria Mattsdotter (d 1676).
165. *Jacob Garnier* (d 1680). Född i Stockholm, där han blev mästare 1657. 1659 bodde han i Strängnäs, där han var gift med guldsmeden Jockum Krebs' änka och hade övertagit hennes gård och gästgiveri. Rådman i Strängnäs 1669–1673.
166. *Matthias Marcusson* (d 1688). Omtalas enl *Leijonhufvud* 1647 och 1673 som gårdsägare i Strängnäs. 1651 var han en av stadens rotmästare, 1665 och 1666 rådmans-kännär samt 1675 herredagsman vid riksdagen i Uppsala.
167. *Nils Andersson* (d 1720). Blev rådman i Strängnäs 1694 och nämns som sådan ännu 1719. I början av 1700-talet hade han enl *Leijonhufvud* varit förmyndare i Strängnäs hospital. Gift 1679 med Karin Olofsdotter (d 1716). Nils Andersson inköpte år 1701 gravplats i domkyrkan mot 90 daler kmt.
168. Stenen är lagd över en son till kyrkoherden i Överselö, sedermera prosten i Arboga, *Georgius Henrici Vintrosius*.
169. *Laurentius Eriki Rahm* (1646–1729). Student 1666. Prästvigd 1670. Magister i Wittenberg 1673. Hovpredikant 1677. Kyrkoherde i Fogdö 1681. Domprost i Strängnäs 1690.
170. Stenen är lagd över kyrkoherden i Överselö *Georgius Petri Sillnaeus* (1634–1683). Student i Uppsala 1652. Lektor i grekiska i Strängnäs 1668. Prästvigd 1670. Kyrkoherde och prost 1675.
171. *Magnus Gabriel Österman* (1731–1794). Lektor i medicin vid Strängnäs gymnasium 1767. Lektoratet, som nyinrättades detta år, var kombinerat med befattning som provinsialläkare.
172. Se *Ingeborg Wilcke-Lindqvist*, Vasa-vapnen i Roslags-Bro kyrka (Fornvännen 1937, s 312 f).
173. *Nils Erengislason* (av Hammerståätten) (d 1440). Tidigast nämnd 1396 och var då riddare. Lagman i Södermanland 1406–1409. Riksråd senast 1413. Hövitsman i Östergötland 1435.
174. *Lars Hallman*, a a, s 39.
175. *Krister Swinhufvud* (1607–1660). Fänrik vid Upplands regemente 1628. Löjtnant 1632. Kapten 1633. Major vid Södermanlands regemente 1642. Överste för regementet 1656. Kommandant i Trondheim 1658. Om Swinhufvudska graven se bd I: 2, s 390.
176. *Lars Hallman*, a a, m fl äldre källor har »Maderlin».
177. *Gabriel Emporagrius*, adlad *Lillieflycht* (1639–1690). Son till biskop Ericus Emporagrius (not 146). Student i Uppsala 1644; i Strassburg 1658. Historiarum professor vid Uppsala akademi 1665. Adlad 1668. Kommissionssekreterare 1668. Häradshövding 1675. Lagman i Södermanland 1682; i Värmland 1683; i Västmanland, Dalarna samt Bergslagen 1685.

178. Läsningen kompletterad efter *Lars Hallman*, a a, s 41.
 179. *Gustaf Peringer*, adlad *Lillieblad* (1651–1710). Son till Laurentz Fredrik Peringer (not 158) och bror till Johan Peringer, adlad Peringskiöld. Student i Uppsala 1664. Professor i orientaliska språk 1681. Adlad 1693. Kungl sekreterare, censor librorum och hovbibliotekarie 1695.
 180. *Gustaf Otto Bilberg* (1684–1743). Son till biskop Johannes Bilberg (not 117). Enligt faderns önskan först lärare vid Strängnäs gymnasium men övergick senare

till den militära banan. 1711 blev han ryttmästare vid Västgöta kavalleriregemente.

181. *Lars Hallman*, a a, s 33.
 182. *Karl K:son Leijonhufvud*, Gravkor och gravar i Strängnäs domkyrka, s 30.
 183. *Antonius Groth d ä*. Kom till Sverige på 1580-talet från Brabant. Myntmästare 1599. Reparerade 1606 Erik XIV:s krona. Nämnas sista gången 1614.
 184. *Christofer Brehmer*, *Dissertatio Historico-Politica de Regalibus regni Sveo-Gothici*, s 34.

Tryckta källor och litteratur

Anteckning af glörvördigst i åminnelse de kongelige och furstelige personers namn, ... hvilkas lik förvaras uti kongliga och furstelige grafvarne i Strengnäs domkyrka. Strengnäs 1801.

Axel-Nilsson, G, Henrik Damer, en bildhuggare från 1600-talets tidigare hälft. i: *Fornvännen* 1934.

Bejbom, O, Grafvarna i domkyrkan (3:e uppl). Strengnäs 1902.

Bohrn, E, Gravmonument över Karl IX och hans familj i Strängnäs domkyrka. i: *Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria XXXIV*. — *Densamme*, Nyköpings renässansslott och Herkules Mida. Stockholm 1941.

Brehmer, Chr, *Dissertatio Historico-Politica de Regalibus regni Sveo-Gothici*. Stockholm 1733.

Carl IX:s och Carl Philips rustningar. i: *Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria VI*.

Elgenstierna, G, Den introducerade svenska adelns ättartavlor. Stockholm 1925–1936.

Fehr, I, Vägledning för besökande i Strängnäs domkyrka. Strängnäs 1911.

Gardell, S, Gravmonument från Sveriges medeltid. Göteborg 1945.

Guld- och silverstämpelar, Svenskt silversmide 1520–1850, IV. Stockholm 1963.

Hahr, A, Studier i Johan III:s renässans. II. Villem Boy. Bildhuggaren och byggmästaren. Uppsala 1910.

Hallman, L, Det gamla och nya Strengnäs. Strengnäs 1853.

Hellner, B, Järnsmidet i Vasatidens dekorativa konst. Stockholm 1948.

Källström, O-Hernmarck, C, Svenskt silversmide 1520–1850, I. Stockholm 1941.

Leijonhufvud, K K:son, Den Flemingska vapenstenen, en främling bland gravarna i Strängnäs domkyrka. i: *Bidrag till*

Södermanlands äldre kulturhistoria XXXI. — *Densamme*, Gravar och gravstenar i Strängnäs domkyrka. i: *Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria XXXII*. — *Densamme*, Gravkor och gravar i Strängnäs domkyrka. i: *Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria XXX*. — *Densamme*, Medeltida gravstenar i Strängnäs domkyrka. i: *Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria XXXIV*. *Ljungman, C F*, *Beskrifning om Gripsholm slott* (2:a uppl). Stockholm 1790.

Nisser, W, Daniel Anckermans stuckaturer i de Gyllenhiemska och Wrangelska gravkoren. i: *Fornvännen* 1939.

Markman, B C:son, Vilket slag avbildar stuckreliefen i Gyllenhiemska gravkoret i Strängnäs? i: *Rig* 1939.

Norberg, O, Strängnäs domkyrka. i: *Till hembygden* 1910.
Peringskiöld, J, Ättartal för Swea och Götha konungahus. Stockholm 1725.

Riksdagshistoriska utställningen 1935. Nationalmusei utställningskatalog. Stockholm 1935.

Strängnäs stads historia. Lund 1959.

Strängnäs stifts herdaminne 1–4 (av K A Hagström). Strängnäs 1897–1901.

— 2 (av M Collmar). Nyköping 1964.

Svenska män och kvinnor. Stockholm 1942–1955.

Svenskt biografiskt lexikon. Stockholm 1918–.

Utställning af äldre kyrklig konst från Strängnäs stift. Katalog. Stockholm 1910.

Waldén, B, Gravmonument i Sörmländska kyrkor i nederländsk barockstil. i: *Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria XXIII*. — *Densamme*, Nicolaes Millich och hans krets. Stockholm 1942.

Wilcke-Lindqvist, I, Vasa-vapnen i Roslags-Bro kyrka. i: *Fornvännen* 1937.

Förkortningar

ATA Antikvariskt-topografiska arkivet i VHAA, Stockholm
KA Kammararkivet, Stockholm
KB Kungliga biblioteket, Stockholm

räk räkenskaper
spec special
SDA Strängnäs domkapitels arkiv
SvR Sveriges Runinskrifter

Summary

The present volume of the description of Strängnäs Cathedral deals with monuments, gravestones, tablets, funeral coats-of-arms, funeral banners, tomb-chests, coffins, etc., in the cathedral and in the most important of the burial vaults under the floor. The more important monuments in the churchyard have been treated in an earlier part of the description (volume I: 2, pp 487 ff).

MONUMENTS

Around 1580, King Johan III ordered his architect and sculptor, Willem Boy, to execute a monument in memory of Princess Isabella, who had died at an early age in 1566. The monument (figs 1, 2) consists of a limestone tomb-chest with a recumbent figure of the little princess in alabaster on the lid. It is, perhaps, the most beautiful specimen of Vasa period grave art in Sweden. Since the monument is relatively small in size, it was possible for Boy to execute the whole of it himself. The monument is now on the north side of the central aisle of the chancel.

The large limestone tablet (fig 4) on the pillar by the monument to Princess Isabella has an inscription in memory of the first wife of King Karl IX, Maria av Pfalz, who died in 1589, and of her children. The tablet was executed by Herkules Mida, from the Netherlands, Karl IX's principal sculptor and architect at that time. The monument was intended originally to comprise a tablet and the tomb-chest which is now part of the monument to the king himself. The monument planned is illustrated in figures 15 and 16. The inscription slabs standing as gables on the tomb-chest in the reconstruction still exist and now stand against the pillar below the tablet (fig 14). On the other hand, it is uncertain whether the recumbent effigy of the duchess, which must have been intended originally, was ever executed.

The designs for the monument to Duchess Maria and her children, all of whom died young, were altered on the death of Karl IX in 1611. The gable slabs of the tomb-chest lid—with epitaphs in Latin and German—were removed and, since all the other inscriptions on the tomb-chest (fig 6) are general in character, it was possible to incorporate it in a

monument to the king. This monument was given the curious design shown in figures 5 and 7. The wooden horse, which now supports the king's armour, was made in 1776 to replace an earlier one. The archives show that the arrangement with horse and rider dates from 1642 at the latest. The armour was made in 1610–11, and was decorated by twelve of the foremost Stockholm goldsmiths. The person in charge of the goldsmiths' work was Lorentz Hartman. The patterns used for the chasing—German engravings—are in most cases remarkably old in style. Figures 8 to 13 show details of the ornamentation. The iron grille round the monument was made in 1596–97 by Lorens Hindriksson.

On the south side of the church are interesting monuments in the Stenbock and Gyllenhielm chapels. The former of these was first used for a long time as the burial chapel of members of the Sture family, but was rebuilt around 1700 by Countess Kristina Stenbock and furnished as a burial place for her and her late husband, Field Marshal Gustav Otto Stenbock. The monument, in carved wood (figs 36–40), which was erected in the chapel, is of high quality and very representative of Netherlandish Baroque. Since it cannot be attributed to any artist active in Sweden, it seems likely that it is an imported work of a Flemish or Dutch school. The Sture chapel had, before it was purchased by Countess Stenbock, been neglected ever since the Middle Ages, but was restored in 1675 at the expense of Privy Councillor Magnus Gabriel De la Gardie. During a visit to the cathedral in 1774, Gustav III gave orders as to how the remains of several members of the Sture family—then stored in an ignominious manner—were to be treated. This resulted in the tomb-chest (fig 42) now in the central aisle of the chancel on the south side. The tomb-chest was designed by Jean Eric Rehn, and the sculpture on the lid was executed by Jacques Adrien (?) Masreliez.

The burial chapel to the immediate west of the Stenbock chapel was bought towards the end of the 1620's by Admiral Karl Karlsson Gyllenhielm who there erected a monument to himself (figs 20, 21). Extant accounts in the Gyllenhielm archives show that the monument was executed by Heinrich Damer, a German or possibly Netherlandish sculptor. It was

made during the years 1629–33. Damer worked later in the Stockholm palace of Magnus Gabriel De la Gardie, “Makalös”, and other places. During the years 1649–52 the interior architecture of the chapel was altered. The medieval fabric was entirely covered with stucco in the style in vogue at that time. On the east and west walls are two mighty representations, in black, painted frames, of battles on land and at sea in which the admiral had played an important role (figs 22–27). In the vault (figs 28, 29) are biblical scenes. Otherwise the walls and vault are richly decorated with trailing plants, garlands, flowers and fruit. The stucco in the chapel was executed by Daniel Anckerman, who was summoned from Riga in 1641; he is also known for, among other things, works in Dargun Castle in Mecklenburg.

The decorations of the burial chapels on the north side of the cathedral are less important from the aspect of art history. In the chapel purchased in 1686 by the Governor of Öland and Gotland, Johan Cedercrantz, is a monument in memory of his wife, who died the previous year. This monument (fig 31) is a lantern-shaped erection with cardboard-covered walls, and painted imitation windows. On the top of the roof is a white marble urn between two putti (fig 32). The monument has been attributed to a Netherlandish sculptor, Nicolaes Millich, who was active in Sweden.

The burial chapel immediately east of the Cedercrantz chapel was bought in 1675 by Governor General Johan Olivekrans, a son of the well-known Bishop of Strängnäs, Laurentius Paulinus Gothus. In the chapel is a tablet (fig 33) of black and white marble with an epitaph in Latin, and at the top a portrait of the Governor General. The tablet is signed by Hendrik Verbruggen, a sculptor from Antwerp, and was probably commissioned by Olivekrans in conjunction with one of his diplomatic missions.

BURIAL VAULTS

During a restoration in 1907–10, the different burial vaults were investigated and repaired. In the royal vault (fig 44) below the chancel floor, the coffins containing the remains of King Karl IX and his family were also studied. Some photographs were also taken (figs 45–57). The descriptions of the coffins in the other vaults (pp 57–62) are based mainly on sources dating from the 18th and 19th centuries.

The funeral regalia (fig 140), which followed Karl IX and his second wife, Kristina av Holstein, into the grave, were taken out already in 1830 and are now in the silver chamber of the cathedral. The king's funeral crown (fig 141) was made by a Stockholm goldsmith, Antonius Groth the elder, and the sceptre and orb by Peter Kämpe, who also worked on the funeral armour (see above). The crown and orb are decorated in cast, perforated trailing plant ornamentation, and inset rock crystal and pearls. The main ornamentation of the queen's regalia is a trailing plant pattern on a blue-black enamel bottom.

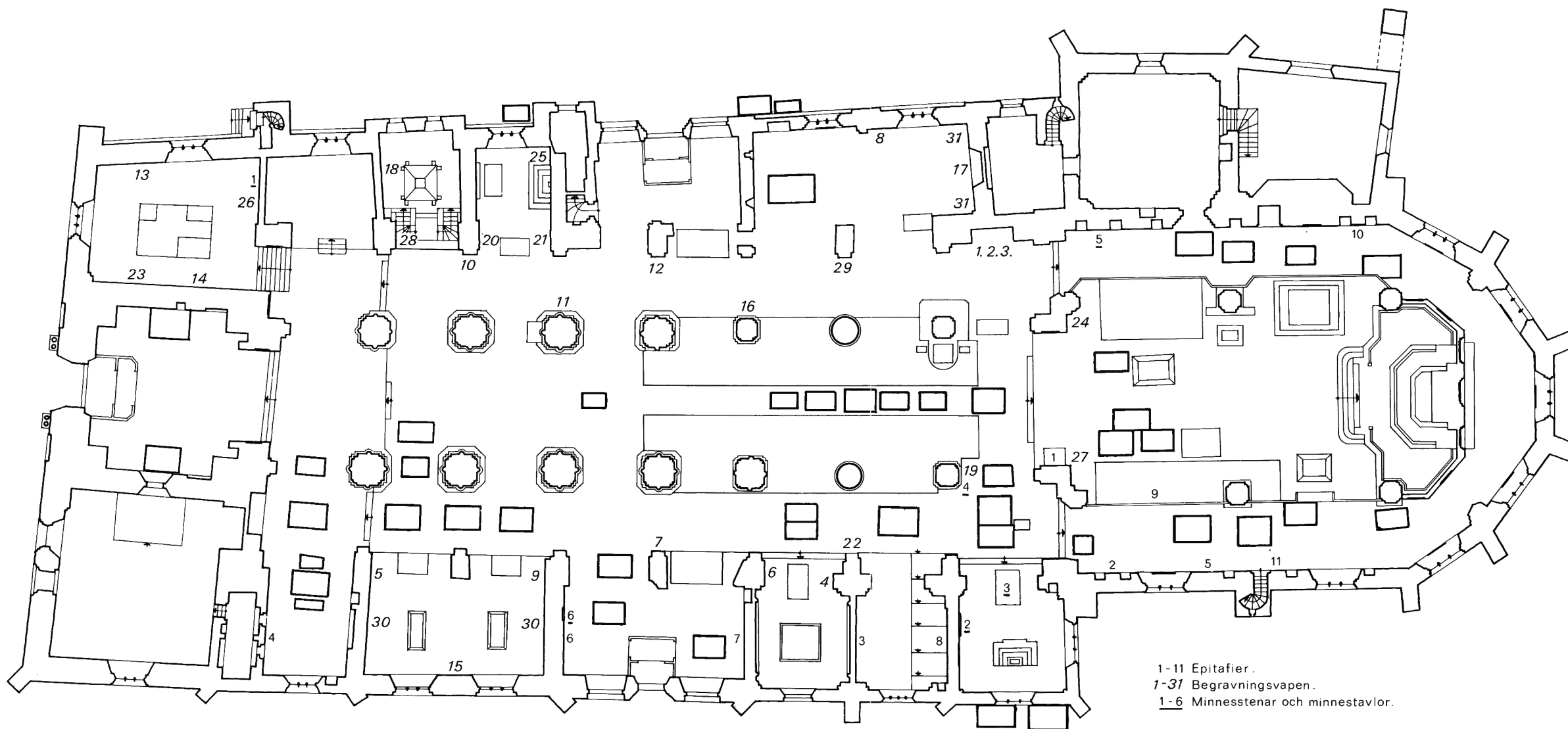
TABLETS

Among the tablets in the cathedral, special mention must be made of one of carved and painted wood (figs 62, 63) in memory of Bishop Laurentius Paulinus Gothus, who died in 1646. In the centre of the main storey of the tablet is a fine painting of the bishop and his family. This painting is flanked by Corinthian columns and scroll-work decorated wings. On the attic is a painting of the Resurrection of Christ. The tablet is in the south aisle of the chancel, above the bishop's grave. In the central aisle of the chancel, on the screen, is a tablet (fig 69), in exuberant Baroque style, in memory of Bishop Karl Lithman. It was executed towards the end of the 17th century and has been attributed to Hans Jerling, sculptor, a successor of Nicolaes Millich.

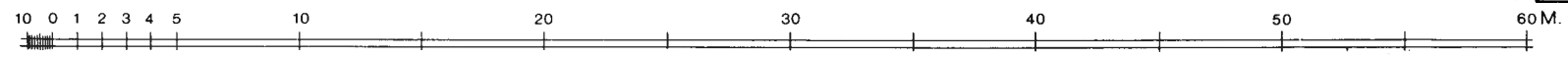
INCISED SLABS

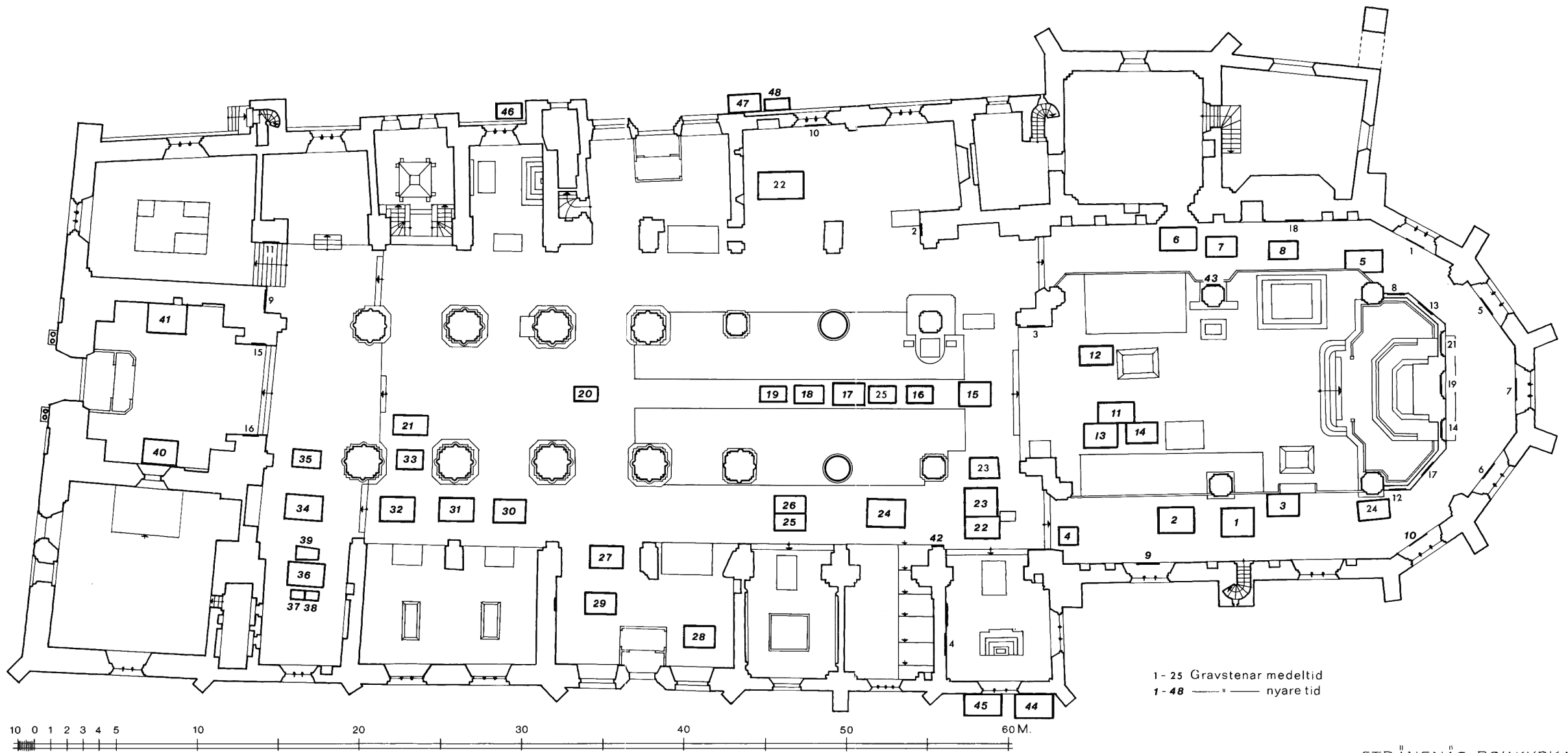
Lying in the floor or built into the walls and the chancel screen are 75 or so old gravestones, 25 of them medieval (figs 75–93). Still others are known from old sources (figs 94–96). Among the medieval gravestones are slabs in memory of Bishop Thomas Simonsson, who died in 1443, the first Swedish poet known by name (fig 76), and Bishop Konrad (Kort) Rogge († 1501), the most famous medieval Bishop of Strängnäs, and of the greatest importance for the diocese (fig 89). Most of the other slabs (figs 97–122) in the cathedral date from the 17th century and commemorate the cathedral clergy or burgomasters and other prominent citizens of Strängnäs.

1-11 Epitafier.
 7-37 Begravningsvapen.
 1-6 Minnesstenar och minnestavlor.

1-25 Gravstenar medeltid
 1-48 ————— nyare tid

FÖLJANDE KYRKOR I SÖDERMANLAND HAR UTKOMMIT I SERIEN
SVERIGES KYRKOR, KONSTHISTORISKT INVENTARIUM:

Strängnäs domkyrka I: 1, Medeltidens byggnadshistoria,
Södermanland I: 1 (Text och planscher), volym 100.

Strängnäs domkyrka I: 2, Nyare tidens byggnadshistoria samt beskriv-
ning av kyrkogården och begravningsplatsen, Södermanland I: 2,
volym 124.

Strängnäs domkyrka II: 1, Gravminnen,
Södermanland II: 1, volym 159.

Sorunda kyrka, Södermanland III: 1, volym 146.

Ösmo kyrka, Södermanland III: 2, volym 152.

UNDER UTARBETANDE:

Strängnäs domkyrka I: 3, Kalkmålningar. Källor och använd litteratur.
Register till band I.

Strängnäs domkyrka II, Fast inredning, inventarier.

Botkyrka kyrka, Södermanland IV: 1.

SÖDERMANLAND

Band II, häfte 1

Strängnäs domkyrka

